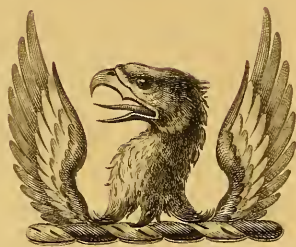

Cecil Deedes.

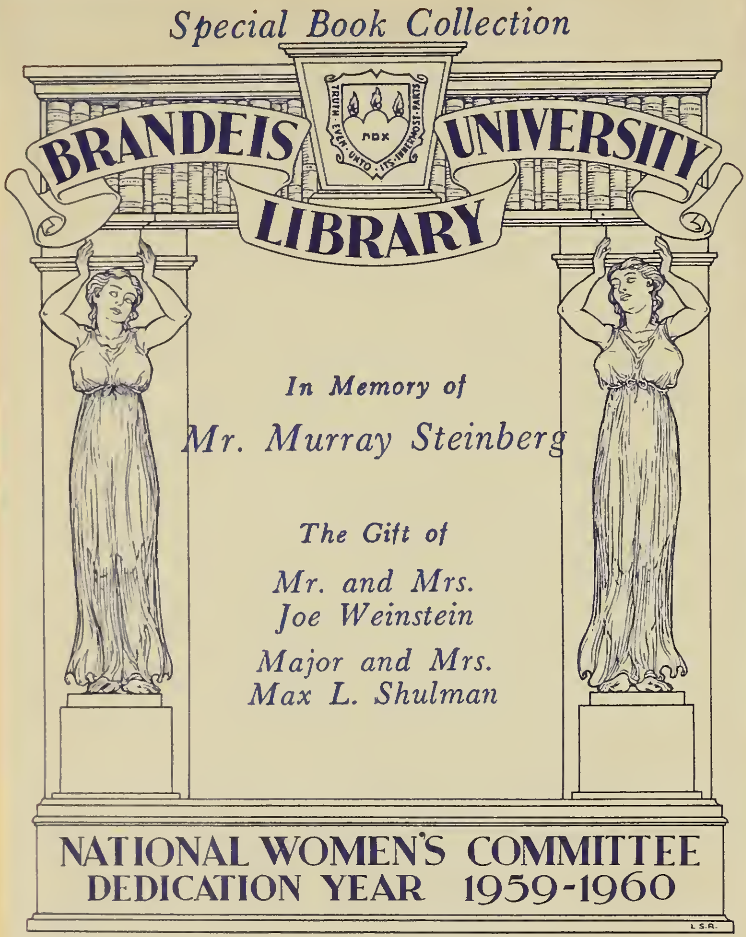
Ex libris
C. Deedes.
Coll. Ān. Nas.
MDCCCLXIV.

Being priced at 10/- and 12/6 in 1870. Fuch.

"This remarkable man, whose work on the history of the English schism will probably soon be recognised as containing the best epitome of the changes of religion in England, initiated by Henry viii and completed by Elizabeth." - Saturday Review.

15/- Thorpe 1842.

Thomas Hearne had a copy of this work, edn. Col. Agripp. 1610; he values it at 10/-. See his Library Catalogue, drawn up in 1709, in Bliss' Reliqu. Hearnianæ iii. 304. edn 1869.

Special Book Collection
BRANDEIS UNIVERSITY
LIBRARY
אמת
TRUTH · EVEN · UNTO · ITS · INNERMOST · PARTS
In Memory of
Mr. Murray Steinberg
The Gift of
Mr. and Mrs.
Joe Weinstein
Major and Mrs.
Max L. Shulman
NATIONAL WOMEN'S COMMITTEE
DEDICATION YEAR 1959-1960
L.S.R.

"A highly curious publication. This is the work in which first appeared the calumnies relative to the birth and parentage of Queen Anne Boleyn."

J. Arthur's Catalogue May /64.

This edition of 1585 is described by Stark as 'the rare original edition, printed in larger type than any subsequent edition.' He prices a copy at 14/- in Jan. 1874.

DOCTISSIMI VIRI NICOLAI SANDERI,

DE ORIGINE AC PROgreſſu Schiſmatis Anglicani, Liber.

Continens hiſtoriam maximè Eccleſiaſticam, annorum circiter ſexaginta, lectu digniſsimam: nimirum, ab anno 21. *regni* HENRICI 8, *quo primum cogitare cæpit de repudianda legitima vxore ſereniſsima* CATHERINA, *vſque ad hunc vigeſimum ſeptimum* ELIZABETHÆ, *quæ vltima eſt eiuſdem* Henrici *ſoboles.*

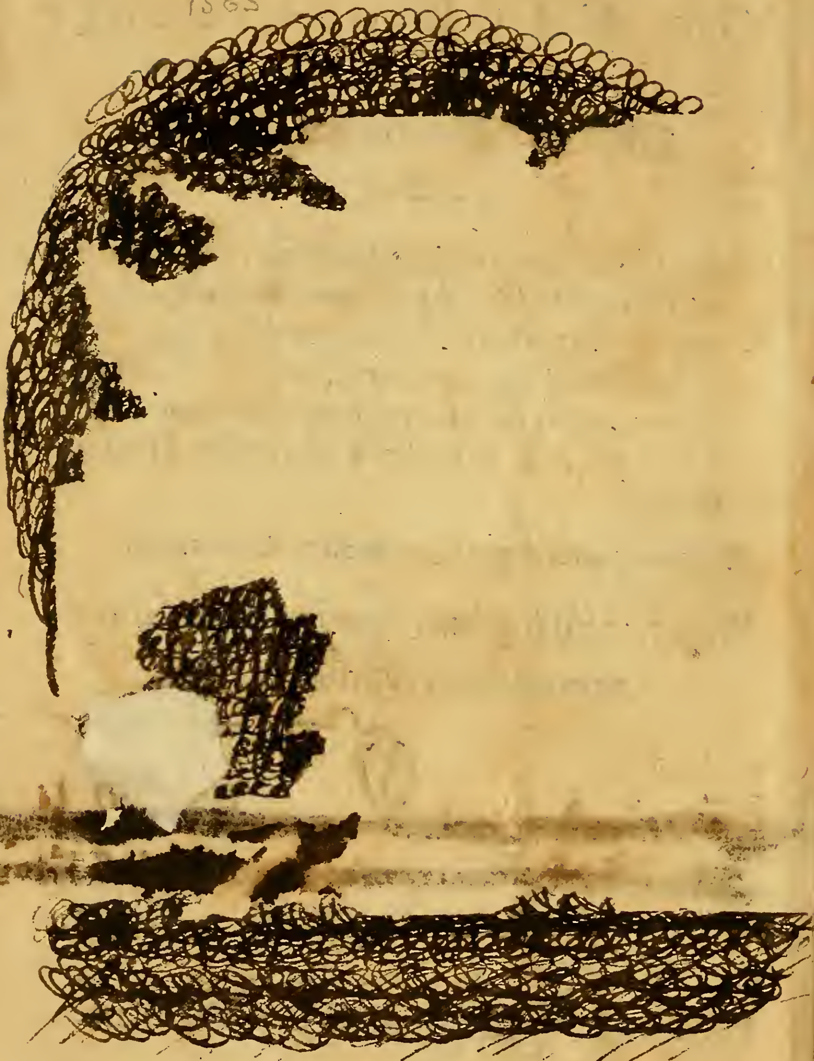
Editus & auctus per Edouardum Rishtonum.

Præcipua capita totius operis poſt præfationem authoris continentur.

[redacted]

Coloniæ Agrippinæ, Anno Domini 1585.

Rare Books
DK375
S3
1585

EDOVARDVS RISHTONVS BENEVOLO LECTORI, DE OCCASIONE ET *cauſis huius editionis.*

* * *

CVM nuper ex Anglicano carcere in exilium emiſſus in Gallias perueniſſem, intellexi ſermone multorum D. Nicolai Sanderi *Doctiſsimi viri opera, propter egregiam quam apud doctos habent exiſtimationem,* Opera Sãderi. *a Typographis vndique conquiri ad prælum, maximè verò ea quæ nondum impreſſa, ſed ab illo ſancto viro immatura morte erepto, vel apud amicos depoſita, vel in aduerſarijs relicta fuiſſent. Ex quibus audiebam libros ſeptem inſignes de Iuſtificatione iam eſſe* Treuiris *ſub prælo, alios nonnullos eiuſdem authoris quęri, ſed pręcipuè opus quoddam excellens de initio & progreſſu Anglicani ſchiſmatis, cuius exemplaria nonnulla (licet pauciſsima) extabant manuſcripta, tùm in Italia, tùm etiam in Hiſpania, vbi opus abſoluit, hiſtoria rerum ad ſua tempora deducta.*

190909

Cum autem Sanderus *ex illo ingenti animarum zelo quam habebat, ex Hiſpaniis in Hiberniam ad afflictos Catholicos, qui arma pro religione ſumpſerant conſolandos conceſſiſſet* (*quo etiam in opere non ita multo poſt, ex continuis laboribus, inedia, aëris locique intemperie, rerum neceſſariarum inopia, ceteriſque difficultatibus ac anguſtijs animam ſanctam Creatori ſuo reddidit*) *reliquit hoc opus* De Schiſmate Anglicano *in tres libros diuiſum, ſed nondum planè perfectum ac prout voluerat perpolitum, eò quòd aliis occupationibus ac etiam ſcriptionibus perpetuò ferè diſtingretur. Redeunti verò mihi ſuperiori anno ex Anglia, cùm* Pariſijs *obtuliſſet ſe, amicus quidam meus per antiquus,* D. Iodocus Skarnhert Colonienſis, *quem & Romæ cognoueram, & ſæpè cum eo de huiuſmodi libris contuleram* (*eramus enim vterque in rebus quæ ad hiſtorias pertinent, non indiligentes*) *cepit a me ſummoperè contendere, vt horum* D. Sanderi *librorum copiam ei facere. ſciebat enim me libros legiſſe, & exemplar aliquod apud me extare credebat. Dicebatque me eo facto non ſolum ipſi & Bibliopolæ amico ſuo plurimum gratificaturum, verum etiam vniuerſo orbi Chriſtiano non parum profuturum; qui ex eiuſmodi hiſtoria de ſchiſmaticorum ac hereticorum geſtis* (*audierat enim quedam que in illa narrantur*) *non poterit, inquit, admonitionem non vtiliſſimam capere.*

Mors Sanderi in Hibernia, an. 1581.

D. Iodocus Skarnhert.

Ego ab initio negare cœpi quod poſtulabat, excuſare quòd operis exemplar non haberem, nec eſſe facilè reperire: deindè etiam neſcire, an expediret rem prelo committere, viuentibus adhuc illis, nonnulla ex parte, quorum res geſte narrantur, & quorum turpitudines

hac

hac hiſtoria reuelantur. At ille contra cōtendebat, maiorem eſſe publicę vtilitatis, quàm particularium hominum rationem habendam: nullam eſſe iam ferè relictam emēdationis ſpem in illis, qui quotidie ſceleribus noua ſcelera accumulant: animum authoris fuiſſe iam nonnullis ab hinc annis opus integrum publicaſſe, niſi aliis primùm occupationibus, deindè etiam morte ipſa impeditus fuiſſet: verſari nunc in hominum manibus nonnulla exemplaria, & certum eſſe illa breui ab aliis edenda fore, eaque fortaſſè mendoſe, niſi Anglus aliquis huius rei curam ſuſcipiat: nullum autem poſſe commodius id pręſtare dicebat, quàm me, qui eiuſmodi rerum iam vſum aliquem habebam, & ex iis quę Londini *in carcere ad quatuor ferè annos cōtinuos obſeruaueram, non eſſet mihi difficile, illa ſupplere de regno* Elizabethæ, *quę poſt* D. Sanderi *mortem in Anglia contigerunt.* Cauſa editionis.

His aliiſque rationibus permotus, promiſi D. Iodoco *me eſſe facturum hac in re, quicquid poſſim. Et ſtatim cœpi in eam curam incumbere, vt exemplar aliquod per amicos obtinerem, quod non difficulter factum eſt. Deindè opus ipſum vniuerſum relegi, ac loca nonnulla quę vel ſcribarum vitio deprauata, vel authoris feſtinatione minus explicata fuerant, correxi. Quędam etiam quę longioribus diſputationibus implicata videbãtur, vt hiſtorię ſeries melius teneretur, amoui. plurima quę deerant, maximè verò poſt* D. Sanderi *mortē, adiunxi. Et quia magnitudo moleſque operis vſque adeo magna non videbatur: vnius libri nomine vniuerſum comprehendi, & ſic tandem emendatū amico meo* D. Iodoco *vna cum hac epiſtola tradidi, vt ad Bibliopolam ſuum* Quæ præſtita ſunt in hac editione.

 qui

qui illud tantoperè expetebat, tranſmitteret, hoc ſolum ab eo petens, vt emendatè imprimeretur, quod ſpero ipſum curaturum, ſin minus, noſtra ſaltem voluntas in eo non defuit, quam beneuolo lectori probatam fore non diffidimus. Diuinam autem bonitatem rogamus vt quantos cupimus, tantos percipiat Chriſtianus orbis ex hac admirabili hiſtoria fructus ad hæreſis ac ſchiſmatis deteſtationem. Vale amice lector, & Deum pro me precare.

PRAEFATIO SANDERI DE ARGVMENTO HVIVS operis, & fœdo Schiſmatis initio apud Anglos.

BRitannos ad fidem Chriſti primus conuertiſſe dicitur Ioſephus ab Arimathia, *deindè in fide confirmauit* Eleutherus *Pontifex Romanus, à* Petro *duodecimus, miſſis ad eos* Fugatio *&* Damiano, *qui* Lucium *Britanniæ Regem & permagnam populi partem baptizarunt, adeò vt* Tertullianus *tàm vicinus eorum temporum, ſcripſerit:* Britannorum inacceſſa Romanis loca, Chriſto ſubdita eſſe. *Cùm autem Angli & Saxones Germaniæ populi, Britannis bello*

Circiter Annũ Do. 50.

Circiter Annũ Do. 180.

In lib. aduerſ. Iudeos.

victis, & in remotiorem quandam inſulæ regionem concluſis, Regni fines longè lateq; occupaſſent: Gregorius magnus *ad eoſdem Saxones miſit* Auguſtinum, Meli-
Anno Do. 596. tum, *& alios ordinis* S. Benedicti *Monachos, qui & gentem eatenus idolis dedi-tam, fecerunt Chriſtianam, & Regem Cantij* Ethelbertum *Chriſti baptiſmo imbuerunt. Ab illo die vſque ad vigeſimum*
Anno Do. 1534. *quintũ ferè annum Regis* Henrici octaui, *per annos circiter mille, non alia fides in Anglia viguit, quàm Catholica Romana: adeò vt ipſum Angliæ regnum iam inde ab* Ina *rege, vſque ad* Henrici 8 *tempora, per annos ferè octingentos, tributi nomine, de ſingulis domibus, ſingulos denarios Pontifici Romano, in honorem* D. Petri *per-*
Denarij S. petri. *ſoluerit: vnde etiam* Denarij Petri *vulgò dicebantur.* Henricus *autem* 8 *hac ſola occaſione quam nunc exponam, & fidem Chriſti mutauit, & regnum Angliæ à* Pon*tificis Romani communione diſiunxit.*

Arthurus *natu maior* Henrici *frater, cum* Catharinam *catholicorum Hiſpaniæ Regum filiam in vxorem accepiſſet, non modo abſque liberis defunctus eſt, verum etiam ob infirmam teneræ ætatis valetudinem, & ſecutam mortem, vxorem* Catharinam *minimè cognouit. Illam* Henricus *de Pontificis venia ob pacem inter Hiſpanos & Anglos confirmandam, cùm duxiſſet, poſt annorum viginti cohabitationem repudiauit, ſpecie tenus, quòd vxor fratris ſui fuiſſet, re autem vera, vt* Annam Bolenam *multis neceſſitudinum vinculis coniunctiorem, eius loco ſupponeret: Anna enim* * *concubinarum* Henrici *adhuc viuentium, alterius quidem ſoror, alterius filia erat: quin etiam, ipſiusmet* Henrici *propria filia non ſine multis indicijs habebatur. Hanc ergò vt* Henricus *duceret, tùm* Catharinam *repudiauit, tùm ex Eccleſia Romana exiuit, nec interim aut ad vllam aliã Eccleſiam antiquiorem, aut etiam ad* Luthe

Totius operis Argumentum.

* *Regis cõcubina Annę mater hîc dicitur, etiã ſi alteri viro nupta erat.*

theranorum & Caluiniſtarum *Eccleſiam recenter natam ſe contulit*, *ſed nouam erexit, cuius ſummum in terris caput ſeipſum nominauit*, Annam *verò* Bolenã *& ante nuptias cùm plurimis fornicatam, & poſt initas Regis nuptias, cum fratre ſuo concũbentem, & ſemper hæreſi Lutheranæ addictam, & demum à* Thoma Boleno, *qui pater* Annæ *dicebatur, inter cæteros iudices conſidente, adultery & inceſtus damnatam*, Henricus *ſecuri percutiendam curauit.*

Baſis & fundamẽtum religionis Anglicanę.

Super hanc ergò Regis hypocriſim, qua ſe Catharinam *ob Dei timorem repudiare ſimulauit: ſuper hunc inceſtũ, quo* Annam *duxit, inceſtum inquam Regis* Hẽrici, *quo, ſi non propriam filiam, at ſaltem concubinæ ſuæ filiam duxit, inceſtum etiam* Annæ Bolenæ, *quo à fratre ſuo ſe cognoſcendam permiſit: ſuper hunc Eccleſiaſticum Regis Primatum, quem primus mortalium* Henricus 8 *ſibi arrogauit, omnis illa religio quam*

An

Anglia ſub Principibus Henrico, Edouardo, *&* Elizabetha *tenet, ac profitetur, ædificata conſurgit. Et tamen quod* Henricus *poſt diuortium interpoſitum, quando iam ſupremum Eccleſiæ caput ſcribebatur, in fidei negotio ſtatuit, hoc ipſum liberi eius* Edouardus *&* Elizabetha *ſupplantarunt, & omninò deſtruxerunt, alio prorſus Euangelio in eius quod* Henricus *condiderat locum ſuppoſito & ſurrogato. Hæc mira & ſtupenda quæ poſt Anglicanũ ſchiſma inchoatum, Deus in illo regno, vt filiorum corda ad patrum fidem reduceret, operatus eſt, intelligi perfectè non poſſunt, niſi perlecta ſchiſmatis huius hiſtoria, quam mira rerum nouitate conſpicuam & illuſtrem, ſecundum ea quæ vel ex publicis monumentis excerpſimus, vel ex grauiſſimorum hominum tàm ſcriptis quàm verbis hauſimus, vel ſaltem ipſi cognouimus & obſeruauimus, bona fide iam exponemus.*

PARTES HVIVS HISTORIÆ.

1. *De cauſis & origine ſchiſmatis per* Henricum octauum, *pag.* 1.

2. *De progreſſu eiuſdem ſchiſmatis, & de hæreſis Zuinglianæ inchoatione, per* Edouardum ſextum Henrici *filium*, *pag.* 106.

3. *De reſtitutione* Catholicæ *religionis ac regni reconciliatione per* Mariam Henrici *filiam primogenitam*, *pag.* 133.

4. *De religione* Catholica *abrogata, & hæreſi Caluiniana introducta per* Elizabetham *ex* Anna Bolena *filiam*, *pag.* 142.

DE SCHISMATE ANGLICANO PER HENRICVM OCTAVVM INCHOATO, LIBER.

Status rerũ circiter an. D. 1500.

DVM rebus Imperij *Maximilianus* Auguſtus, Hiſpanicis *Ferdinandus* & *Elizabetha* Catholici Reges, Anglicanis *Henricus ſeptimus* præeſſet, præclarè cum orbe Chriſtiano actum videbatur. Nihil enim *Maximiliano* Imperatore, ſeu bello, ſeu pace, illuſtrius, nihil Catholicis Principibus in vtroque genere fœlicius: nihil *Henrico ſeptimo* aut fortius aut prudentius, qui omnibus bellis victor, omni opum genere affluebat.

Schiſma inter Mahometanos. Iam ſuperſtitio Mahometana, per *Iſmaelis Sophi*, ex *Aſſumcaſſani* filia nati, nouam interpretationem, quam occupati Perſici Regni maieſtas commendatiorem populo reddidit, in varias ſectas abibat. Iam Saraceni, poſt Bœticam octingentis ferè annis poſſeſſam tota Hiſpania exterminabãtur. *Nouus Orbis.* Iam nouus Orbis Principibus Chriſtianis, ex infinita Dei miſericordia patefactus, Chriſti Euangelio parere cœperat, Luſitanis verſus Meridiem, Hiſpanis verſus Occidẽtem, ex *Alexandri Papæ ſexti auctoritate*, tam ſui Regni, quam Chriſtianæ fidei gloriã propagantibus. Quæ res dum fœlici curſu progrederentur, anno ab incar- *An. D. 1500.* natione Ieſu Chriſti milleſimo & quingenteſimo, inter potentiſſimos *Henricum ſeptimum* Angliæ, itémque *Ferdinandum & Elizabetham* Hiſpanię Reges, actum, annóq; ſequente, tranſ-

actum

actum eſt, vt *Arthurus* maior natu filius *Henrici ſeptimi*, *Catharinam* Catholicorum Regum filiam, locupletiſſima dote conſtituta, in vxorem acciperet. Nuptiæ *Londini*, apud Eccleſiam ſancti *Pauli* celebratæ ſunt, decimo octauo Calendas Decēbris, qui dies apud Anglos, D. *Erchenvvaldo* ſacer eſſe conſueuit. Principes ſumma nocte ad thalamum ſolenni ritu deducti ſunt. Cæterum *Henricus ſeptimus* de medicorū conſilio cauerat, vt grauis quædam matrona in eodem cum illis thalamo ſociata, videret, ne carne coniungerentur, eò quòd *Arthurus* decimum quintum ætatis annum vix dum attingēs, ex lento præterea morbo laboraret, cuius tabe poſt quintum menſem confectus, ex hac vita migrauit.

Nuptiæ Arthuri & Catharinæ.

An. D. 1501.

An. D. 1502.

Mortuo iam *Arthuro*, cum Cath.ci Principes filiam ſuā repeterent, noua

nuptiarum cõditio ab *Henrico ſeptimo* propoſita, & poſt maturam deliberationẽ, à Regibus Catholicis accepta eſt, vt impetrata Summi Pontificis legitima diſpenſatione, *Catharina Henrico Arthuri* Principis fratri, duodecimum ætatis annum agenti deſponderetur. Cauſa domi primùm per vtriuſque regni theologos & iuriſconſultiſſimos viros, an fieri honeſtè poſſet, examinata, deindè, cùm de iure conſtaret, per vtriuſque Regis legatos relata eſt primùm ad *Alexãdrum ſextum*, deindè ad *Pium tertium*. Sed cum vterque prius vita, quàm hoc negotio defunctus eſſet, demũ *Iulius* Papa ſecundus, adhibitis in cõſilium doctiſſimis viris, ob pacis inter tanta regna cõfirmandæ publicum bonum, iuris humani, quod ſolùm obſtabat, vinculũ, in hac quidem cauſa locum non habere declarauit, & nuptias cõtrahendi

Spõſalia Catharinæ.

ve

veniam poteſtatemque fecit. Nam diuinum ius, quod ſacris literis conſignatum extat, adeò his nuptijs non obſtare theologi aſſerebant, vt ſiue ſtatus naturæ ſpectetur, *Iudas* Patriarcha iuſſerit ſecundo genitum ſuum *Onan* ad *Thamarem* primogeniti fratris abſq; liberis defuncti vxorem ingredi, vt ſemen fratri ſuo ſuſcitaret: ſiue Moſaïca lex cōſulatur, idipſum fratri ſuperſtiti, etiam ſub infamiæ pœna, pręceptum reperiatur: Fieri autem non potuiſſe, vt Deus qui legem naturalem totius naturæ humanæ perpetuam comitem, imò ducem & regulam eſſe voluerit, eandem in vllo vnquàm, nedùm in ipſo naturæ ſtatu, violari, non ſolùm permitteret, ſed etiam iuberet.

Gen. 38.

Deuter. 25. & Ruth 3. & 4.

Hoc enim perindè videri, ac ſi naturam ab ipſo ita conditam vt nunquàm mutaretur, tamen ipſe mutaret

2.Tim.2. ac diſſolueret, ſibique ipſi ea ratione contradiceret, ac ſeipſum negaret. Quod cum à Deo alieniſſimum ſit, nihil certius credendum, quàm quòd ſuperſtitis fratris nuptiæ cum alterius fratris abſq; liberis defuncti vxore cõtractę, nullo modo legi ęternę aut naturali repugnent, ſed tãtum impoſititiæ & eccleſiaſticæ, cuius ex iuſta cauſa relaxatio penes Pontificem Romanum ſit. Nam turpitudinem vxoris

Leuit.18. fratris quam reuelari lex vetat, partim in hoc matrimonio reipſa nullã fuiſſe, quoniam *Arthurus Catharinam* vxorem nunquam cognouerat, partim ſi qua forſitã ſpecie tenus extitiſſet, tum per mortem *Arthuri* iamdudum eſſe ſublatam, tum præterea etiamſi poſt mortẽ eius adhuc perſeuerare poſſet, non tantam eſſe, quin publico pacis bono ſatis abundeque cooperiatur & compenſetur. Quæ omnia cum theologi

logi grauiſſimis tàm ſcripturæ ſacræ quàm ſanctorum patrum teſtimonijs corroboraſſent, nec per totam Eccleſiam vel vnus quiſpiam vir qui contradiceret, in vlla natione quæ ſub cælo erat, repertus eſſet, ſponſalia, ob immaturam adhuc *Henrici* ætatem, inter illum & *Catharinam* ineuntur.

Dum autem nuptiarum tempus expectabatur, *Elizabetha Catharinæ* mater in Hiſpania, itémque *Henricus ſeptimus* in Anglia diem ſuum obierunt. At *Henricus octauus*, eximia corporis forma præditus, in qua etiam regiæ maieſtatis auguſta quædam ſpecies elucebat, iam decimũ octauum ætatis annum ingreſſus, cùm nec ipſe iudicij expers haberetur, nec defuncti patris imperiũ amplius timeret, quanquàm ſemel dixiſſet ſe à nuptijs *Catharinæ* abſtẽturum, tamen re accuratius perpenſa, & diſpenſatione Pontificis in

An. D. 1504.
An. D. 1509.

omnium optimatum conſpectu publicè recitata, nulla mortaliũ vel tantillum ſcrupuli opponente, de totius

Nuptię Hẽrici & Catharinæ, 1509.

conſilij ſententia, *Catharinam* in vxorem, tertio nonas Iunij palàm accepit, ac die *Ioannis Baptiſtæ* proximè ſubſecuto, non minus vxori, quàm ſibi, regium diadema cum ingenti omnium lætitia imponendum curauit, apud ſacrum *S. Benedicti* monaſterium, quod *Londino* ad ſolis occaſum adiacet.

Genuit *Henricus* ex *Catharina* filios tres & duas filias, ex quibus maior na-

Anno D. 1510.

tu filius (cui etiam *Henrico* nomẽ fuit) nono poſt natiuitatem menſe è vita ſublatus eſt. Cũque cæteri etiam non

Naſcitur Maria, Anno Do. 1515.

diu poſtquàm nati erant, vixiſſent, ſola *Maria*, anno ſeptimo *Henrici octaui* apud *Grenuicum* duodecimo calendas Martias in lucem edita, vtrique parenti ſuperſtes manſit.

Fuit

Fuit inter *Henricum* & *Catharinam* tùm aliqua ætatis, tùm longè maior morum diſſimilitudo. Superabat illa virum ætate, ad ſummum quinquennio: moribus vero, amplius quàm mille annis. *Catharina* ſurgebat media nocte, vt nocturnis religioſorum precibus intereſſet, manè hora quinta ornabat ſe quàm citiſſimè, nihil ſibi temporis, præter hoc ſolum in quo veſtiebatur, perire dictitans. Sub regio veſtitu, *D. Franciſci* habitu (ad cuius tertium ordinem ſeſe aſcripſerat) vtebatur. Omnibus ſextis ferijs & ſabbatis ieiunabat, omnibus *B. Mariæ* vigilijs ſolo pane & aqua viuebat, quartis & ſextis ferijs peccata ſacerdoti confitebatur, Dominicis etiam ſumebat Euchariſtiam: officiū B. Virginis quotidie recitabat, ſex horis continuis manè in templo ſacris officijs vacabat, a prandio autem ſancto

Catharinæ mores & inſtituta.

ctorum vitas, ancillis etiam aſtãtibus legebat, ad duas ferè horas: inde templum repetens, ibi ferè manebat vſq; ad horam cœnæ, quam ſumpſit longè parciſſimam. Orabat ſemper flexis genibus, abſque puluinari, aut alia quapiam re inter ipſam & pauimentũ interiecta. Quis iam miretur, ſi tam ſancta fœmina, maiore quodam tribulationis igne probanda fuit, vt virtutum eius odor in totũ orbem chriſtianum facilius diffunderetur?

Hẽrici luxuria. *Henricus* interim omni luxu diffluens, ex ipſius reginæ ancillis, nunc duas, interdum tres, concubinarum loco habebat, ex quarum vna, cui nomen fuit *Elizabethæ Bluntæ*, genuit filium, quem *Richmundiæ* ducem creauit. Admirabatur quidem vxoris ſanctitatem, ſed deteriora conſilia & inſtituta ſequebatur. *Mariam* filiam re-*Mariæ educatio.*gio ſplendore educatam, conſtituit

Bri

Britãnorum ſeu *Vvallorum* Principem, qui populus & inſulam primùm occupauit, & ei nomen *Britanniæ* impoſuit, & lingua propria, quam nemo ferè *Anglorum* intelligit, adhuc vtitur. Germani autem exteros vocant *Vvallos*. Itaque cum Anglos-ſaxones ex Germania in Britanniam ad fines Britannorũ tuendos euocati, tandem in ipſos Britannos arma cõuertiſſent, eóſq; ſubiugaſſent, vt ſuum populum ab alieno diſtinguerent, Britannos vocarunt Vvallos, hoc eſt, non Germanos, ſed præ Germanis, exteros & alienos. Huius autem Prouinciæ adminiſtratio & præfectura ei tantum regis proli conceditur, cui proximum regnandi ius ex hæreditaria lege debetur. Quod enim *Cæſar* apud Romanos, quodque *Delphinus* apud Gallos, hoc idem eſt apud Anglos *Vvalliæ Princeps*.

In Vvalliam ergo quæ ad occidentalem inſulæ oram ſub quatuor Epiſcoporum dioeceſibus longè latéque diſtenditur, *Maria* cum illuſtri ſenatu & ſplēdida familia delegatur, vt eam regionem ſuo iure moderetur ac gubernet. *Mariæ* nuptias vicini omnes reges ac principes magnis ſtudijs ambiebant. In primis *Iacobus quintus* Scotiæ Rex, deindè *Carolus Cæſar*, totius Belgiæ poſſeſſionem ſe illi confeſtim traditurum aſſerens. Tum autem, Galliæ Rex *Franciſcus*, filijs ſuis duobus, hinc *Delphino*, indè *Aurelianenſi* duci, eandem in vxorem petijt. Quorum teneram ætatem cum *Henricus* non probaret: Rex *Franciſcus* ſeipſum obtulit *Mariam* ducturum, nec *Henricus* abnuit, ſi tamen, *Carolus*, *Clementem* Papam, quem tunc captiuum obtinebat, liberum ac immunem quàm primùm non dimitteret. Alioqui enim

Quinque Principes expetierunt Mariæ nuptias.

&

& *Mariam* Gallo dare, & *Carolo* bellũ indicere cogitabat. Ac filio quidem primogenito regis Galliarum *Maria* tandem certis conditionibus deſpondebatur, quæ ſpõſalia cùm apud *Grenuicum* in Anglia, octauo idus Octobris ſolenni ritu fuiſſent dedicata, *Elienſis* epiſcopus in Gallias traijciens, præclaram de ea re orationem apud *Franciſcum* regem Galliarum habuit. Hinc facilè apparet quàm conſtans apud omnes principes chriſtianos fides ac ſententia ſemper fuerit, de *Catharinæ* legitimis cum *Henrico* nuptijs, cùm earum nuptiarum prolem, quæ non alia conditione, quàm ſi legitima eſt, regnandi ius in Anglia conſequi debet, tanto ſtudio in coniugem expetierint. Iam ad *Henricum* reuertatur oratio. *Mariæ ſpõſalia.*

Cum ea *Catharinæ* grauitas & moderatio, eaq́ue *Henrici* leuitas & libido

eſſet, vt nihil magis repugnans & contrarium facilè reperiri poſſet, atque ideo hominem petulantem & luxurioſum tam vererãdæ matronæ prorſus tæderet, nec ea res latere Palatinos diu poſſet, *Thomas Volſæus* homo prę-ter cæteros ambitioſus & audax, cuius etiam opera erant regis, quàm reginę, operibus ſimiliora, omnes occaſiones captabat, quibus & regi placeret, & reginam læderet, & ſuum negotium proueheret. Hic homo, non humili tantum loco, ſed & vili natus, cùm in aulam irrepiſſet, regiq́ue à ſacello factus eſſet, tandem *Ricardi Vintonienſis* Epiſcopi opera, Regijs eleemoſynis præficitur: mox *Tornaco* apud Morinos in poteſtatẽ *Henrici* redacto, *Tornacenſis* Epiſcopatus vectigalia ex regis donatione capit, paulò poſt, fit & ipſe Epiſcopus, primum *Lincolnienſis*, deinde, *Dunelmenſis* tum autem *Vintonienſis*

Volſæi mores.

Volſæi Eccleſiaſticæ dignitates.

nienſis, ac ſimul etiam Archiepiſcopus *Eboracenſis*, (nam *Vintonienſem* & *Eboracenſem* duos locupletiſſimos epiſcopatus ſimul poſſedit) demum fit totius regni Cancellarius, addo etiam Cardinalis, & ad vniuerſum Angliæ regnum de latere legatus. Quid quòd tum *Franciſci* Galliarum Regis, tum *Caroli* Cæſaris annuis prçterea penſionibus, & muneribus augebatur, vt omittam locupletiſſimas Abbatias, in quas vbique terrarũ inuolauit: quódque omnium caput erat, ipſe Rex Anglię totus erat in *Volſæi* poteſtate, omnia pro illius arbitratu diſtribuens atque adminiſtrans. Et tanquam hæc omnia parum eſſent, primam totius Eccleſiæ ſedem occupare, ac vnitatis Sacerdotalis faſtigium conſcendere, ſatanæ ſpiritu actus nitebatur. Quod cum *Carolus* imperator perſentiſceret, hominis ingenio ad ſuam rem abuſurus

Volſęus ambit ſummũ pontificatũ.

ſurus

Caroli Cæſaris erga Volſæum obſeruátia.

ſurus, *Volſæum* tanta obſeruantia colere cœpit, vt & crebras ad eum literas, nec alterius quàm Cæſarea manu perſcriptas, daret, ſubſcriberetque in hæc verba: *Filius veſter & cognatus Carolus*. Quin etiam ſpem maximam dedit, ſi *Volſæus* efficeret, vt *Henricus* Angliæ Rex perpetuum fœdus cum Cęſare coleret, regemq; Franciæ bello ſimul petẽdum decerneret, ſe ex altera parte effecturum, vt *Volſæus* mortuo *Leone decimo* fieret ſummus Pontifex. Implet *Volſæus* conditionem, quàm cupidè. Sed cùm *Carolus* tantum ab eo quod obtulerat præſtando abfuiſſet, vt potius magna cum ſua laude *Adrianum ſextum* ei loco præficiendũ curaret, *Volſæus* adhuc diſſimulãdum ratus, mortẽ etiam *Adriani* expectat. Porrò cùm ne tunc quidem rationem ſui à *Carolo* haberi animaduerteret, quinimò poſt *Franciſcum* regem Gal-

liarum

liarum in bello *Ticinenſi* captum, *Cæ-ſar* & rarò ad *Volſæum*, & non niſi aliena manu ſcriberet, nec aliud quàm nudum *Caroli* nomen ſubſcriptionis loco apponeret, tunc *Volſæus* apertè furere, *Carolo* ſummis viribus aduerſari, ad hoſtes *Caroli* tranſire, & Chriſtianiſſimo Regi ſe totum cœpit addicere. *An. D. 1525.*

Hac ergò ira inflammatus, cùm & *Hēricum* regem alieniore animo à *Catharina*, & ambitionem ſuam ſanctiſſimæ fœminæ grauem ac moleſtam eſſe intelligeret, ratus conſilium hoc ſuum & ſibi vtile, & Regi non ingratum, & Reginæ odioſum, & *Carolo* moleſtiſſimum fore, ſi materterā eius à regio thalamo penitus diſiunxiſſet: *Ioannem Longlandū Lincolnienſem* Epiſcopum, qui *Henrico* regi erat à confeſſionibus, ad ſe vocat, ei narrat, quantæ ſibi curæ ſit æterna regis ſalus. Nam *Prima ſchiſmatis initia.* *Anno Do. 1526.*

nec ſileri poſſe quòd tanti ſit momenti, nec alteri pri⁹ aperiri debere, quàm ei viro qui omnia ſecreta regis optimè nouerit. Quid multis? demum ait, Matrimonium Regis cum *Catharina* parum ſibi firmum videri, & cur id ſentiat, multas obtendit rationes. *Longlandus* hominem ſincerè loqui arbitratus, nec auſus tanto viro contradicere, ſciens etiam hanc rem ingratam regi accidere non poſſe, id tantum reſpondit, par eſſe, vt rex tantæ rei, non ab alio prius, quàm ab ipſo *Volſæo* admoneatur. Hoc in ſe *Volſæus* recipit: quem, ſimul ac rex in eum ſermonem veniſſe audiuit, *Caue (inquit) ne rem ſemel iudicatam, iterum in controuerſiam voces*. Triduo autem poſt, *Longlandus* à *Volſæo* ad regem ductus, id ſaltem petit, vt ſua M.tas rem cognoſci & examinari permittat. Cum rex non abnueret, *Volſæus* intulit, ſpectatæ formæ ac nobi

Progreſſio inchoatæ rei.

nobililitatis fœminam in Gallia eſſe, *Margaritam* Chriſtianiſſ.mi regis ſororem, quæ duci *Alinſoniæ* aliquando nupta fuerat, hanc regio thalamo in primis conuenire. De hoc (ait Rex) agemus poſtea. Nunc ſilentium ante omnia neceſſarium eſt, ne res immaturè patefacta, honorem noſtrum aliquo pacto læſiſſe videatur. Ipſe enim ſciebat quam potiſſimùm fœminam, repudiata ſemel *Catharina*, ducturus eſſet. *Silentium.*

Cùm ergò ſilentium ſinguli promiſiſſent, rex in hanc de ſuo repudio quæſtionem totus incumbens, cum certis theologis ea ſcripturæ ſacræ loca quæ ad rem facere videbantur, maximè, quæ in Leuitico & Deuteronomio ſcribuntur, ſtudioſiſſimè perlegit & contulit: diligenter etiam *Iulij ſecundi* literas diſcuſſit, quæ ipſius cum *Catharina* matrimonium confirma- *Collatio.* *Leuit. 18. Deut. 25.*

 bant

Tempus deliberandi. bant. Vbi autem in hoc genere quæſtionis examinando, integrum ferè annum clàm inſumpſiſſet, nec aut in ſacris literis, quod eum iuuare, aut in Pontificis deplomate, quod iuſtè reprehendi poſſet, quicquàm reperiſſet, cùm præterea, ſi quid in Papæ literis ambiguum ante videbatur, id per nouas literas, *Ferdinandi* regis opera poſtea impetratas, clarius expoſitum, & planius expreſſum vidiſſet, viſum eſt & regi, & cæteris quos in conſilium *Deſperatio.* adhibuerat, nihil ampliùs in ea re tentandum eſſe. Atque ita ſane eueniſſet, niſi quòd, partim *Volſæus* illum quieſcere non patiebatur, partim animus Regis *Catharinæ* pertęſus, *Annæ Bolenæ* potiundæ cupidus, & vtramque ob cauſam diuortij auidus, minimo quolibet momento, in nouã ſemper ſpem atque opinionem inclinabat.

Noua occaſio. Accidit eo tempore, vt ex Francia le

legati adeſſent, qui *Mariam* Vualliæ principem duci *Aurelianenſi* nuptum dari peterent. In ijs erat *Epiſcopus Tarbienſis*. Rex igitur *Henricus Volſæo* auctor fuit, vt *Volſæus*, non quidem regis nomine, ſed tanquàm partis Gallicanæ fideliſſimus amicus, huic Epiſcopo controuerſiam de Regis matrimonio nuper exortam inſinuaret, diceretque, ſi fortè illud matrimonium quo iam *Henricus* tenebatur, diſſolui poſſet, ſpem certam eſſe, regem *Henricum* regis Galliarum ſororem in coniugem aſſumpturum. Fecit *Volſæus* quod imperatum eſt, addiditque, talem eſſe hanc cauſam, quæ ab Anglo quopiam tentari primùm, & proponi non deberet: quem enim ſubditum poſſe inuidiam tantam ſuſtinere, vt regis ſui matrimonium accuſet, aut in dubiū vocet? æquum eſſe, vt ipſe *Tarbienſis*, tanquàm & ſui Regis cauſam *Dolus malus.*

agens, & commune vtriuſque regni bonum prouehere cupiens, hoc oneris in ſe ſuſciperet.

Prima diuortij patefactio.

Viſa eſt *Tarbienſi* honeſta oratio. Re igitur cum ſuis collegis communicata, in ſenatu regis Angliæ, ipſo rege *Henrico* pręſente, dixit, Non minùs inter Anglos quàm Gallos conſtare, nihil vtrique regno magis expetendum, quàm pacem. Et hactenus quidem actũ eſſe de nuptijs inter ducem *Aurelianenſem* & ſereniſſimam Vvallię principem *Mariam*, ob cõmune hoc pacis bonum, ineundis, quas magnũ vtrique genti commodum allaturas non dubitet. Sed aliam ſubeſſe viam huic negotio expediẽdo infinitis partibus oportuniorem, ſi eam ſibi liceat proponere. Et cur (inquit) non liceat, cùm non ſolùm apud chriſtianos, verum etiam apud optimos & prudentiſſimos viros agatur, qui omnia priuata

Tarbienſis Epiſcopi oratio.

uata

uata publico bono poſtponenda iudicant? Quāto enim vtilius futurum, vt viri quàm pueri, vt ſummi regnorum gubernatores, quàm inferiores aliqui principes, denique vt ipſę regię perſonæ, quàm regum liberi, has inter ſe nuptias contrahant? Ac noſtra quidem ex parte, ſatis conſtat Chriſtianiſſimi Regis ſororem *Alinſoniæ* duciſſam & viro maturam eſſe, & nihil aliud quàm talem maritum expectare, qui generis ipſius regium ſplendorē potius illuſtret, quàm obſcuret. Iam ſi etiam in Anglia vir quidam primarius, imò primus omnium vxore careat, cur has regias perſonas ad ingentem vtriuſque regni vtilitatem, nuptiarum fœdere cōiungendas, non curamus? Tua, tua ſerenitas, *Henrice* rex potentiſſime, quem honoris cauſa nomino, ſi non quod apparet, ſed quod verum eſt, ſpectetur, à nuptia-

rum vinculo non meo tantum,ſed pe-
nè omnium doctiſſimorum hominũ
iudicio libera eſt & ſoluta. Quãquàm
enim *Catharina* tùm nobiliſſima,tùm
ſanctiſſima fœmina exiſtat, tamen
cùm fratris tui vxor prius fuerit, ſatis
admirari non poſſum, quo iure vxo-
rem fratris tui, quam tibi habere iuxta
Mar. 6. Euangelium non licet, habeas & reti-
neas? Equidem non dubito Anglos,
qui tuo imperio ſubſunt, hoc idem
Euangelium colere,quod nos colim⁹,
& propterea idem etiam nobiſcum
ſentire, licet id palàm profiteri non
audeant, donec tua Serenitas liberam
in hac cauſa eis fecerit dicendi pote-
ſtatem. Nam exteræ nationes liberius
de his nuptijs ſemper locutæ ſunt, ve-
hementer etiam dolẽtes, regiam ado-
leſcentiam tuam ab aliorum quibus
fidebat conſilijs in hanc fraudem eſſe
inductam. Nunc ſi verum eſt, nemi-
nem

nem poſſe fratris ſui vxorem ſibi in vxorem ſumere, habet tua Serenitas modum longé optimum, quo & ſe ab his quibus iam implicatur nuptijs quàm primũ exuat, & Chriſtianiſſimi regis ſorore in locũ *Catharinæ* aſſumpta, pacẽ inter hæc nobiliſſima regna firmam atque adeò perpetuam ſtabiliat. Ac de his quidem rebus tua prudentia maturius cogitabit, mihi ſatis ſit, rem non minus vtilem quàm honeſtam, Chriſtiana libertate in medium protuliſſe. *Concluſio.*

Henricus hanc rem velut nouam & hactenus inauditam admirari ſe atque etiam ægrè ferre ſimulãs, tamen cùm ad honorem atque adeò ſalutẽ ipſius æternam ſpectaret, amplius deliberãdum cenſuit. *Tarbienſis* verò vt rei tam lætæ inſperatum nũcium Chriſtianiſſimo regi primus apportaret, in Galliam aduolauit. *Diſſimulatio Regis.*

Po

Populus autem Anglicanus vbi hoc audiuiſſet, ſtatim & Galliarum legatos maledictis, & regis propoſitum omni vituperatione inſectatus eſt. Nemo enim dubitabat quin de regis cõſilio hæc res excogitata & propoſita fuiſſet.

Populi Anglicani ſtudia.

An. D. 1527.

Hoc ipſo tempore *Burbonius* Princeps (quanquàm ſua morte eam perfidiam luerat) vrbem Romã occupaſſe, diripuiſſe, incẽdiſſe, ſacra omnia prophanaſſe, ipſumq́ue Pontificem *Clementem ſeptimum* obſidere, imò & captiuum tenere dicebatur. *Volſæus*, hac arrepta occaſione, regem *Henricum* ad auxilium Pontifici ferẽdum ſtimulat: nec aliter poſſe illum facere, quàm vt defenſorem fidei ſeſe exhibeat, cùm nuper eum titulum (ob librum còntra *Lutheri* hæreſes conſcriptum) ſibi & poſteris ſuis à Sede Apoſtolica donatum accepiſſet. Quid quòd hac vna

Alia occaſio.

Defenſor fidei.

re

re Papam in æternum ſibi deuinciret? quem ob eam rem in cauſa diuortij ſui non modò propitium iudicem, verùm etiam diligentem patronum habiturus eſſet, imò & Franciæ Regem, ac pręſertim liberos eius perpetuò ſibi demeriturus, quos in Cæſaris poteſtate conſtitutos, hac ratione in libertatem aſſerere poſſet.

His verbis rex adductus eſt, vt Cardinalem in Gallias cum octoginta aureorum millibus & collegis duobus mitteret. Ac præter mãdata generalia quæ tribus legatis ex æquo dabantur, ſolus *Volſæus* mãdata quædam occulta ſeorſim accepit, de *Catharinæ* diuortio procurando, de matrimonio cum *Alinſoniæ* Duciſſa contrahendo, & de filijs Chriſtianiſſimi Regis ex Cæſaris manu eruendis. Ibat *Volſæus* regia põpa lætus & triumphãs, cùm ecce, dum *Caleti* agit, nouas ab *Henrico* literas accipit *Legatio Volſæi*

cipit

Mandatorũ reuocatio ex parte. cipit, vt ne vllum de nouo matrimonio cum regis Galliarũ ſorore ineundo verbum faceret, ſed tantum de cæteris articulis. Iam enim rex omnino ſtatuerat, ſi *Catharinam* reijcere poſſet, *Annam Bolenam* in locum eius aſſumere. Indignari *Volſeus*, qui diuortiũ *Catharinæ* non ob aliud magis vrſerat, quàm vt regem Chriſtianiſſimũ per nouas illas nuptias totum ſibi obſtringeret atque obligaret. Non ignorabat quidem *Volſæus Henricum* miſerè amare *Annam Bolenam*, atque adeò deperire: ſed illam putabat concubinæ tantum, non etiam vxoris loco futuram, non ſecus ac eiuſdem *Annæ* primùm mater, deindè et ſoror concubinarum loco iamdiù regi fuerant, abſque vlla ſpe vxoris regiæ dignitatem conſequendi.

Annæ Bolenæ mater. Erat *Anna Bolena*, vxoris *Thomæ Boleni*, equitis aurati, filia: vxoris dico. Nam

Nam ipſius *Thomæ Boleni* filia eſſe non poterat, propterea quòd illo in Francia legatum agente, & biennium ibi commorante, *Anna Bolena* interim domi concepta eſt & nata. Cùm enim rex *Henricus Thomæ Boleni* vxorem adamaret, vt ea liberius frueretur, virum ſub ſpecie honoris, in Franciam ablegauit. Interim *Anna Bolena* domi concipitur, & naſcitur. *Thomas* autem *Bolenus* poſt biennium è Francia rediens, cùm vxorem ſuam peperiſſe filiam vidiſſet, vlciſcendi huius adulterij cupidus, vxorem apud Archiepiſcopi *Cantuarienſis* delegatos iudices in ius vocatã, repudiare in animo habuit. Vxor huius rei certiorem reddit *Henricum* regem. Is *Marchionem Dorceſtriæ* ad *Thomam Bolenum* mittit cum iis mandatis, vt abſtineret a lite, condonaret vxori, eamq́ue iterum in gratiam reciperet. *Bolenus* quanquàm a regis ira ſibi

Hæc narrãtur a Gulielmo Raſtallo iudice, in vita Thomæ Mori.

ſibi timendum videret, tamen prius mandatis eius non paruit, quàm ab vxore audiſſet, ipſam à rege ſolicitatã fuiſſe, nec *Annam Bolenam* alterius quàm regis *Henrici* filiam eſſe: proindè in genua procumbens, rogabat virum, vt ſibi parceret, de cætero ſe fidelem ei coniugẽ futuram: quod ipſum cum *Marchio Dorceſtriæ*, alijque viri primarij, tàm ſuo, quàm regis nomine peterent, *Thomas* vxori conciliatus, *Annam Bolenam* filiæ loco educat. Iam prius *Thomas Bolenus* aliam filiam ex cõiuge ſua genuerat, cui nomen *Mariæ* imponebatur. In hanc rex dum ad matrem ibat, oculos coniecerat, eandemq́ue poſt *Thomæ Boleni* reditum, in aulam ſuam, imò & in adulterinum thalamum traduxerat. Cùm autem *Henrici* regis domus ex perditiſſimo genere hominum cõſtaret, cuiuſmodi erant aleatores, adulteri, lenones, aſ-

Annæ Bolenæ pater.

Maria Bolena.

Comites Regy.

aſſentatores, periuri, blaſphemi, rapaces, atque adeò hęretici: inter hos inſignis quidam nepos extitit *Franciſcus Brianus*, eques auratus, ex gente & ſtirpe *Bolenorum.* Ab illo rex quodam tempore quæſiuit, quale peccatum videretur matrem primùm, deindè filiã cognoſcere. Cui *Brianus*, omninò (inquit) tale, ô Rex, quale gallinam primùm, deindè pullum eius gallinaceũ comedere. Quod verbum cùm rex magno riſu accepiſſet, ad *Brianum* dixiſſe fertur: *Næ, tu meritò meus es inferni Vicarius*. *Brianus* enim iam prius ob impietatem notiſſimã vocabatur, *Inferni vicarius*, poſt hoc autem, & *Regius inferni vicarius*. Rex igitur cum & matrẽ prius, & poſtea filiam *Mariam Bolenam* pro concubina tenuiſſet, demum ad alteram quoq; filiam *Annam Bolenam* animum adijcere cœpit. Brianus. Vicarius inferni.

Fuit *Anna Bolena* proceriore corpo-

ris

Habitus corporis. Annæ Bolenæ.

ris ſtatura, capillo nigro, facie oblõga, colore ſubflauo, quaſi iſtericiæ morbo laboraret, cui dẽs vnus in ſuperiore gingiuo paululùm prominebat, in dextera manu ſextus agnaſcebatur digitus, ſub mento etiam ſuccreſcebat turgidum neſcio quid, cuius deformitatis tegendæ cauſa, tàm ipſa, quàm ad illius imitationem, reliquæ regiæ ancillæ, colli & pectoris ſuperiora, quæ ante nuda geſtabant, operire cœperunt. reliqua corporis proportio pulchrior videbatur, maxima venuſtas in labijs, in facetijs, in ſaltãdi, & fidibus ludendi peritia, denique in veſtitu, quem, quotidiè & nouum excogitauit, & elegantiſſimum geſſit, omnium aulicorum in ea re exemplar & ſpeculum. Quòd verò ad mẽtis imaginem attinebat, plena fuit ſuperbiæ, ambitionis, inuidiæ, luxuriæ. Cùm quindecim eſſet annorũ, ab eo qui *Thomæ*

Habitus mentis.

Bo

Boleno à poculis, atque etiā ab altero, qui eidem à ſacello fuit, ſeſe deflorari paſſa, mox in Gallias mittitur; vbi regio ſumptu, non longè à *Briero*, apud nobilem quendā virum educata, paulò poſt ad palatium regis Galliarum ſe contulit. Ibi tam impudicè vixit, vt vulgo à Gallis appellaretur *Hacnea*, ſeu *Equa anglicana*. Cùm autem & in regis Galliarum familiaritatem aſcita eſſet, cœpta eſt vocari *Mula Regia*. Hæreſi etiam *Lutheranæ* addicta erat, vt ne religio à vita diſcreparet. Nec tamē à ſolennibus Miſſarū Catholico ritu peractis abſtinebat, quia regis cōſuetudo, & ambitionis inſtitutæ ratio id ab illa extorquebat. In Angliam verò cum reuertiſſet, atque in familiam regiam cooptata eſſet, facilè didicit, & quàm tæderet regem antiquæ vxoris, & quid *Volſæus* moliretur, & quantoperè *Henricus* tùm ipſam deperiret,

Educatio.

Sleidanus lib. 9.

tùm alias concubinas ſubinde mutaret. Nam pręter exempla externa, tùm matrem ſuam prius, tùm deindè ſororem viderat ex illa præcipua regis gratia ęxcidiſſe. Quid ergò & ipſi paulò poſt ſperãdum, niſi ab initio ſibi ipſa conſuleret? Quod conſilij cùm cœpiſſet, quantò magis rex eius conſuętudinem expetijt, tantò vehementiùs preces regias illa repulit, ſanctè dictitans, nemini ſe virginitatis florẽ, prætérquàm viro ſuo dedicaturam. Colloqui, colludere, ſimul etiam cum Rege ſaltare, nunquàm à ſua modeſtia alienum iudicauit: tantùm à concubitu abhorrere ſe finxit. Quibus artib⁹ ita Regem ineſcabat, vt iam ei magis magiſq́ue fixum & conſtitutum eſſet, repudiata *Catharina*, tam ſanctam virginem in vxorem accipere. Is rumor cùm in Galliam perlatus fuiſſet, paſſim dictitabãt Regem Angliæ ducturum

Aſtutia.

Sermones Gallorũ.

rum

rum eſſe *mulam* Regis Galliarum.

Agebat etiam tũc in Gallijs *Thomas Bolenus*, qui pater *Annæ* putabatur, eo miſſus à rege vna cũ nobiliſſimo equite *Antonio Bruno*, ad certa Regis negotia expedienda. Is ergò vbi audiſſet *Hẽricum* perditè amare *Annam Bolenã*, atque adeò velle eam in regni conſortem aſſumere, inconſulto Rege, præter legatorum morem, citato curſu in Angliam venit, id Regi ſuggeſturus, quòd niſi tẽpore aperiret, poſtea per alios reuelatum ipſi *Boleno* periculum creare poſſet. Occurrit autem *Boleno* *Henricus Noreſius*, qui *Henrico* Regi erat à cubiculis. Hunc *Bolenus* rogat, vt inopinatum eius aduentum apud Regem excuſet, ſimulque ſecretam ei audientiam impetret. Introductus ad Regem *Bolenus*, rem ab initio repetit, dum ipſe in Francia olim degeret, natam vxori ſuæ *Annam Bolenam*: ac ſe

Thomæ Boleni confeſsio.

quidem voluiſſe vxorem ea de cauſa repudiare, niſi & Rex interceſſiſſet, & vxor apertè faſſa eſſet, *Annam Bolenam* eſſe filiam Regis. Tace, ô ſtolide (inquit Rex) centum alij ex æquo tuam vxorem compreſſerũt. Cuiuſcúnque illorũ ſit filia, certè quidem erit vxor mea. Tu ad legationem tuam reuertere, nec verbum cuiquam de hac re feceris. Hæc ſubridens Rex cùm dixiſſet, è loco diſceſſit, *Thoma Boleno* adhuc in genua prouoluto.

Vt autem minus homines mirarentur quæ cauſa tam ſubiti aduentus *Thomæ Boleni* extitiſſet, diſſeminatus eſt ſermo, eum ad Regem attuliſſe depictam Duciſſæ *Alinſoniæ* imaginem. Poſtquàm verò *Thomas Bolenus* animaduertit Regem omnino decreuiſſe *Annam Bolenam* matrimonio ſibi copulare, tàm ipſe quàm vxor ipſius omnem curam, laborem, cogitationem

in

in *Anna Bolena* inſtituenda poſuerũt, vt,ne quo errore à tanta ſpe deciderẽt. Contra verò qui erant in toto Angliæ regno viri graues,pudici,bonæ famæ, ac Deum timentes, maiorem in modum & à diuortio *Catharinæ*, & ab his nouis *Annæ* nuptijs abhorrebant. Prę- *Senatus Regij ſtudia.* ter cæteros,qui ex Regio ſenatu erant, ſui officij putarũt eſſe, vt Regem tanti erroris admonerent. Et quoniam laïci de iure diuino iudicium ſuum interponere noluerunt, viſum eſt illis non niſi de *Annæ* Bolenæ vel turpi vita, vel certè peſſima fama agendum eſſe. Ac ne ſolis vulgi ſermonibus duci viderentur, ipſi putarunt in rem totam inquirẽdum. Eminebat inter Palatinos *Thomas Viatus.* inſignis quidã aulicus *Thomas Viatus*, qui veritus,ne,ſi fortè Rex aliundè impudiciſſima *Annæ* Bolenæ inſtituta didiciſſet, ipſius, qui malè ſibi conſcius erat, vita in diſcrimen veniret,iamque

intelligeret ſenatum Regis hoc ipſum agere, ad eum vltrò venit, ac ſe confeſſus eſt cum *Anna Bolena* rem habuiſſe, nihil minus cogitantem, quàm Regem velle ipſam thori ſociam facere.

Senatus ita inſtructus, vbi apud Regem præfatus eſſet officij ſui eſſe, non tãtùm vitæ, ſed etiam honori & famæ Regis conſulere, ſubiunxit, *Annam Bolenam* magnis infamiæ maculis atque adeò apertis criminibus implicatam teneri, minimè vt ipſius Maieſtatem deceret illam in vxorem accipere: ac ſtatim quid *Viatus* vltrò cõfeſſus eſſet, in medium protulit. Rex cùm pauliſper tacuiſſet, tandem reſpondit: nihil ſe dubitare quin magna ipſius obſeruantia & amore adducti eſſent,

Cæcus amor.

vt iſta nunciarent, ſe tamen certò credere, omnia illa eſſe à nebulonibus cõficta, atque adeò iuratò affirmare audere

dere

dere, *Annam Bolenam* eſſe caſtiſſimam virginem. *Thomas Viatus* ægrè ferens ſuo verbo fidem non eſſe habitam, quibuſdam ex ſenatu dixit, Si hoc Regi videretur, ſe curaturum, vt Rex ipſe ex ſecreto quopiam loco videret *Annam* in amplexus ipſius ruentem. Valdè enim amabat *Anna Thomam Viatū*. Quam rem cùm *Carolus Brādonus* Suffolciæ dux Regi expoſuiſſet, *Viatus* (inquit Rex) audacem & ſuſpitioſum lenonem ſe oſtendit: ſibi autem non placere talia ſpectacula. Quid multis? Rex *Annæ* totam rem narrat, *Viatum* comitatu ſuo abdicat. Quæ tamen res poſt detectum *Annæ Bolenæ* adulteriū & inceſtum, *Viato* ſaluti fuit, qui aliàs vnà cum cæteris mœchis neci datus fuiſſet.

Volſæum iam ex Gallijs reuerſum Rex monet, vt cauſam repudij, quàntū poteſt apud Pontificem prouehat, tar- *Volſæi reditus.*

dius verò agentem durius aliquantò excipit. Si enim repudianda eſſet *Catharina*, quòd *Volſæo* videbatur, cur perindè ſibi non licere ciuem, ac peregrinam, in matrimonium accipere? *Volſæus*, cui iam ab incepto reſilire integrum non erat, quanquàm ingenti dolore corriperetur, tamen rem diſſimulat, operam ſuam promittit, tàm Regem quàm *Annam Bolenam* ad Eboracenſe palatium inuitatos epulo ſplendidiſſimo excipit.

Varia hominũ ſtudia. Iam cauſa diuortij per omnium ora ferebatur. Iam oẽs qui non niſi ex nouis rebus creſcere ſe poſſe animaduertebant, cũ ad ſummos honores aditũ ſibi per huius diuortij ſpeciẽ fieri viderent, id omni ratione prouehebant. Contrà verò, quos ſolus amor veritatis ad fidem confitendam impulit, illi quidem Reginæ ab hominibus iam planè deſertæ, æquiſſimã cauſam tueba

bantur. Libri paſſim conſcribuntur, alij pro *Catharinæ* matrimonio, alij cõtra illud. Qui autem *Catharinæ* matrimonium oppugnabant, eorum liber *Henrico* oblatus, cùm apud Cardinalem *Volſæum* præſentibus multis Epiſcopis lectus eſſet, nihil aut pro veritate clariùs, aut in Regem duriùs dicere pleriq́; Epiſcoporum auſi ſunt, quàm, ex ijs quæ illic in medium proferebantur, iuſtè poſſe Regem de matrimonio ſuo cum *Catharina* iam diu inito, ſcrupulum aliquem concipere. Non erat tàm hebes Rex, quin diuortij ſui cauſam (cui non ferè alij quàm impij atque indocti fauebãt, optimus autẽ & doctiſſimus quiſque maximè aduerſabatur) vehemẽter laborare atque afflictam eſſe intelligeret. Vocat ergò ad ſe *Thomam Morum*, cuius & ingenium eſſe maximũ, & doctrinam excellentem, & integritatem ſummã

Libri.

Thomas Morus.

pro

probè ſciebat. eum interrogat, quid ei de matrimonio *Catharinæ* videretur? *Morus* erat tunc quidem ex regio ſenatu, nondũ autem totius regni Cancellarius. Is ingenuè reſpondit, Regis diuortium ſibi nullo modo probari. Ægrè hoc reſponſum tulit *Henricus*, ſed tamen ne quid intentatum relinqueret, tùm maxima illi munera, ſi Regiæ volũtati ſuam accommodaret, promiſit, tùm præcepit, vt cum Doctore *Foxio* Regij collegij apud *Cantabrigiam* moderatore, de ea re conferret. Hic enim *Foxius* in diuortio prouehendo facilè primas inter omnes tulit. At poſt collationẽ, cùm *Morus* adeò non mutaſſet animum, vt iam multò liberiùs Regem hortaretur, ne vxorem ſuam repudiaret, Rex nunquàm deinceps cum illo de ea cauſa locutus eſt, cuius tamen opera in cæteris negotijs conficiendis maximè

Foxius.

om

omniũ vtebatur. Dicebat verò apud ſuos, pluris ſe facturum ſi *Thomam Morum* ad ſuas partes attrahere poſſet, quàm ſi preterea dimidiam regni partem ſuo inſtituto aſſentientem haberet.

Illud his diebus perbellè accidit, vt *Maria* Bolena maior natu ſoror, cùm videret *Annam* Bolenam ſibi prelatam, ſeque non ſolum iam à Rege, verùm etiam à ſorore contemptam, ad Sereniſſimam Reginam accederet, eamq; iuberet bono animo eſſe. Quanquàm enim Rex tanto ſuæ ſororis deſiderio flagraret, tamen fieri nunquàm poſſe, vt eam vxoris loco duceret. Cuius enim fœminæ ſororem (aït *Maria* Bolena) quis cognouerit, eam ipſam fœminam in vxorem accipi leges Eccleſiæ vetant. Quòd autem me (inquit) Rex cognouerit, neque ipſe negabit, & ipſa ego id coràm affirmabo, quoàd *Mariæ Bolenæ in Sororem inuidia.*

vi

viuam. Iam ſi ſororem meam non duxerit, neque tuam Sereni-tatem repudiabit. Sereniſſima Regina cùm gratias egiſſet, omnia ſe, quæ facienda aut etiam denuncianda viderentur, de aduocatorum conſilio facturam dixit. *Henricus* verò, nõ tàm Eccleſiaſticarum legum, quàm *Caroli* Cęſaris metu reprimebatur, quòd probè ſciret, nec illum æquo animo laturum materteræ ſuæ repudium, & ſuos ſubditos indignè laturos, ſi relicta *Burgundicæ* domus antiqua ſocietate, quacum omnes iamdiu quæſtuoſa vtrinque cõmercia exercuerant, cum Gallis noua & dubia fœdera inirẽtur. Vidit præterea virtutes *Catharinæ* omnium bonorum animos in amorem ipſius & admirationem conuertiſſe: *Annam* contra, pro meretrice paſſim haberi, *Volſæum*, cui totius regni ſui adminiſtrationem commiſiſſet, iam

Henrici heſitatio.

non

non amplius diuortij cauſam, vt antè ſolebat, vrgere: denique, omniũ quæ ageret Deo reddendam eſſe in vltimo die rationem. Quæ cogitationes ita illum nocte ac die fatigabant, vt incertus conſilij, expers ſomni, dubius amicorum, certus hoſtium, addo, & conſcientiæ ſuæ teſtimonio cõdemnatus, inſuauem ſibi vitam degere videretur. Sed cũ *Annæ Bolenæ* amplexibus, preterquàm ſi eã pro vxore haberet, frui penitus nõ poſſet, audiret autẽ a nonnullis illegitimum eſſe quod cum *Catharina* inierat matrimonium, ſciret verò, ſe tàm bene meritũ de Papa *Clemente*, vt certò ſperaret, illum omnia facturum, quæ ab eo poſtulaſſet, & per authoritatẽ eius tàm vicinos principes, quàm ſubditos ſuos placatum iri: à concupiſcentia ſua victus, obfirmatiſſimo animo decreuit, *Catharinã* repudiare, *Annam* ducere, Cæſarem, *Spes Henrici.*

cui

cui & Galli, & Veneti aduerſabantur, contẽnere. Et certè ſi non is eſſet papa Romanus, quem ob *Petri* ſedem quã tenet, ipſius Chriſti potentiſſimæ preces in fide confirmaſſent, liquidò apparebat omnia facturum *Clementem*, quæ Rex ipſe optaſſet.

Luce 22.

Fluctuatio Volſæi.

Dum Rex ita eſſet affectus, etiam *Volſæus* non diſſimili vexatus morbo, huc illucq́ue rapiebatur, modò gaudens, Imperatorem ab *Henrico* negligi: modò *Annam Bolenam* ad ſummã dignitatem euehi dolens: modò timens, ne Rex, ipſo contempto, alios curandi ſui diuortij modos quæreret, modò ſperans, regis animum ab *Anna Bolena* tandem auocari, & ad nuptias cum Chriſtianiſſimi regis ſorore contrahendas adduci poſſe. Vtcũq́ue id euenturum erat, ipſe a dominandi libidine ſuperatus, omnẽ ſibi ipſi vim attulit, vt Regis expectationi ſatiſfaceret.

faceret. De vtriuſque igitur ſententia ſtatuitur, *Stephanum Gardinerum* iuriſconſultiſſimum virum, qui prius in familia *Volſæi* verſatus, nuper cœperat à ſecretis Regi eſſe, ad Papam vnà cùm *Franciſco Briano* mittẽdum. Hi vt gratiores Pontifici eſſent, in itinere cum *Venetis*, *Henrici* Regis nomine, egerunt, vt *Rauennam* redderẽt Sedi Apoſtolicæ, quòd tamen *Veneti* facere tũc recuſarunt. Indè ad vrbem Veterem, vbi Papa erat, accedentes, poſtquàm de libertate ei reddita gratulati eſſent, hæc duo capita propoſuerunt, priùs, vt ſua Sanctitas ad fœdus illud recens, quod inter Anglum & Gallum percutiebatur, ſeipſam adiungere dignaretur: poſterius, vt matrimoniũ *Henrici* cum *Catharina*, fœmina quidem optima & nobiliſſima, ſed tamen quondã germani fratris ſui coniuge præter legem naturæ (vt aiebant) contractum,

Stephani Gardineri legatio ad Papã.

Legationis capita.

au

authoritate ſua irritũ declararet. Nam in ea re obreptum *Iulio ſecundo* fuiſſe, cui contra ius diuinũ diſpenſandi nullam fuiſſe poteſtatem. Qui ſcrupulus quanquàm domi Epiſcoporum Angliæ iudicio ab animo Regis eximi potuiſſet, tamẽ, vt ne qua ſuſpicio Cęſari oboriretur, tanquàm in ſolius Regis gratiam Epiſcopi Anglicani hoc feciſſent, maluiſſe Regem hanc cauſã ad ſummũ totius Eccleſiæ tribunal referre. Poſſe verò ſuam Sanctitatem huic morbo facilimã adhibere medicinam, propterea quòd ea ſit dominæ *Catharinæ* ſanctitas, tale auſterioris vitæ ſtudium, vt poſtquàm mutuo conſenſu diuortium fuerit interpoſitum, illa non difficulter ſit in monaſterium aliquod ſeſe abditura. Iudices verò huius negocij quos dari poſſe meliores, quàm lectiſſimos Cardinales *Campegium & Volſæum*, quorum alter in

Perterrefactio Papæ.

Mendacium.

Iudices petiti.

An

Anglia degens, cauſam optimè perſpectam habeat, alter ſub *Leone decimo* in Angliam cùm poteſtate Legati miſſus, res Anglorum non penitus ignoret?

Papa vbi gratias & Regi, & ipſis egiſſet, & cur in Gallicum fœdus intrandum ſibi non putaret, rationẽ reddidiſſet, quòd ad cauſam diuortij attinebat, eos cum certis Cardinalibus & theologis de ea re agere voluit, profeſſus, ſi hoc quod Rex petebat, legitimè fieri poſſe cõſtaret, ſe non modò idipſum libẽter facturum, ſed etiam ſeriò ſibi gratulaturum quòd occaſio eſſet oblata tanto Principi gratias referendi, qui, & libro doctiſſimo pro ſeptem Eccleſiæ Sacramentis conſcripto, de tota Eccleſia optimè eſſet meritus, & præterea Sedem Apoſtolicam nuper propugnaſſet, maximeque omnium, ſuam ipſius perſonam ex manibus ho-

Reſpõſum papæ.

Prima cauſæ delegatio.

ſtium ereptam & vindicatam perpetuò ſibi deuinxiſſet.

Delegatorum Cardinalium ſententia. Cardinales & theologi rationibus atque argumentis Legatorum perſpectis, vno conſenſu reſponderunt: Matrimonium *Henrici* cum *Catharina* ratum & firmum eſſe, nec vllo diuino *Leuit. 18.* iure prohiberi. Nam quicquid in Leuitico, de turpitudine vxoris fratris nõ reuelanda, legatur, id neceſſariò ita interpretandum, vt, ne repugnet ei legi *Deut. 25.* quod poſtea in Deuteronomio præcipit ſuperſtiti fratri, vt fratris abſque liberis defuncti vxorem ducat. Aut enim has leges pulchrè conſentire, & poſteriorem nihil aliud quàm prioris exceptionem quandã eſſe: aut ſi contrariæ eſſent, non priorem poſteriori, ſed poſteriorẽ quę in Deuteronomio extat, derogaſſe priori quæ in Leuitico traditur. Quod verò verbum *Ioãnis Baptiſtæ* laudaſſent, quo dixit ad *Herodem:*

dem: Non licet tibi habere vxorẽ fratris tui, *Ioannem* tunc egiſſe de tali *Herodis* fratre, qui & viueret, & *Itureæ* ac *Traconitidis* Tetrarcham ageret, & filiã ex ſe genuiſſet: cùm *Arthurus Henrici* frater nec iam viueret, nec prolem ex ſe reliquiſſet. In cauſa igitur tàm perſpicua iudices dandos non eſſe, maximè in Anglia, vbi omnia in poteſtate Regis futura ſint, & præſertim tales, qui ob multa beneficia de Regis *Henrici* manibus accepta, maiorem in modum ei ſint obſtricti. *Marci 6.* *Lucæ 2.*

Cùm hoc reſponſum doctori *Stephano* ſignificatum eſſet, ad Papam reuerſus, dixit, primùm alijs theologis in vrbe aliud videri, deindè ſi matrimonium *Henrici* iure diuino interdictum nõ fuiſſet, tamen Regem oſtenſurum, ipſius *Iulij* diſpenſationem minimè fuiſſe canonicam, aut legitimã. Illud ſe maximè omniũ mirari, quòd *Replicatiõ Legatorũ.*

iudices qui priuatis non negarentur, tanto & tàm bene merito Regi dandos non eſſe dicatur. Benignius reſponſum ſe à ſua ſanctitate expectare.

Papæ interlocutio. Faciam (inquit Pontifex) Regis cauſa quicquid iure mihi facere licebit. Cæterum agitur iam non de cauſa humani iuris, verũ de matrimonio fideliũ, quod, cum ſit ſacramẽtum à Chriſto inſtitutum, nihil in eo nobis innouare licet: & agitur de matrimonio diſſol- *Matth.19.* uendo, quod à Deo coniunctum homo non ſeparat: & agitur de tali matrimonio diſſoluendo, quod authoritate deceſſoris mei contractum, viginti annorum cohabitatione munitum, etiam prolis fructu ſit corroboratum. quid? nonne agitur etiam de honore tàm *Catharinæ* principis, quã *Caroli* Cæſaris? Et quis præſtabit, ne hoc diuortium magni alicuius belli cauſam prębeat? Mei autem officij eſt,

videre, ne quid turbarum, quibus obſtare queam, in Eccleſia Dei oriatur. *Clemens* vbi hec dixiſſet, iterum Regis cauſam alijs Cardinalibus & theologis cognoſcendam cõmiſit. Ibi quanquàm nonnulli dicerent æquius hanc litem Romæ, vbi omnibus ex æquo ius dicebatur, quàm in Anglia, vbi regis arbitratu omnia fierent, decidendam eſſe: tamen alij, negotia Eccleſiaſtica politicis rationibus interpolantes, multis verbis quæſti ſunt de hæreſibus nuper in Germania obortis, deq́; cęterorum principum, in propugnanda fide, nimia tepiditate: quare cum *Henrico* fidei Catholicæ acerrimo defenſore clementius agendum, præſertim cum dicatur, ipſam Reginam in monaſterium ingredi paratam eſſe. Et ſanè illud videri duriſſimum, vt, ne iudices quidem ij dentur, quos tantus Rex petit, cùm potius, dum lis apud

ſecunda cauſæ delegatio.

Politicæ rationes.

1

2

3

eos agitatur, ſperandum ſit, Regis ani-
4 mum, ſi qua in re nunc ſit deprauati-
or, ad officium paulatim reuocatũ iri.
5 Saltem quid obſtare, quò minus pe-
6 riculum fiat? Semper enim Papæ inte-
grum fore, vt cauſam ad ſe reuocet.

obreptum papæ.

Hæc autem poſterior ſententia valuit apud *Clementẽ*, partim gratię *Henrici* nimium dantem, partim nihil omninò ſuſpicatum, quòd falſa eſſent illa omnia quæ de *Catharinæ* vel aſſenſu, vel monaſtica vita obtenderentur. Dati ſunt ergò iudices, *Laurẽtius Campegius*, & *Thomas Volſæus*, preſbyteri & epiſcopi cardinales. Regina vero licet de his qui ad Vrbem mittebantur legatis, certior facta non eſſet, tamen ſimulac tale quid ſuſpectũ habere cœpit, tùm à Pontifice per literas petijt, ne qua legatio in Angliam de hoc diuortio cognitura mitteretur (nã hoc nihil eſſe aliud quàm regẽ in ſua cau-

ſa iudicem facere) tùm Imperatorem tàm de *Volſæi* ſuggeſtione, quàm de Regis inſtituto certiorem fecit, ſummis precibus contendens, ne materteram ſuam deſereret, cui omnes iſtæ inimicitiæ ob ſolius Cæſaris odiũ ſuſtinendæ ſint. Quæſtus eſt apud Pontificem Cęſaris legatus tàm de nuncijs à Rege Angliæ in vrbem, inſcia Regina, cuius tamen cauſa hæc præcipuè erat, clanculum miſſis, quàm de iudicibus à Pontifice datis, antequàm adhuc quid Sereniſſima Regina pro ſe allatura eſſet, audiuiſſet. Quæ ſcandala hinc oritura, cùm Cęſar materterę ſuę cauſam contra iniurias *Henrici* propugnauerit? Quem ſtatum rerum in ipſo Angliæ regno expectandum, quando peſſimi quique regiam libidinem fouentes, omnibus honorum gradibus præficientur, ſoli autem boni & fideles viri, ob ſolius Dei timorẽ cauſam *Cæſaris legati oratio.*

Reginæ propugnantes, omni honoriſgradu deturbati fuerint?

Anno Do. 1527. Pontifex cùm intellexiſſet ſuggeſtionem regis falſam fuiſſe, quatuor nuncios celerrimo curſu, diuerſis itineribus ad *Campegium* miſit, per literas ei mandans, primùm vt in itinere quàm tardiſſimè progrediatur, deindè cùm in Angliam venerit, omnem operam ad Regem cum Regina conciliandum interponat. Sin hoc obtineri non poterit, Saltem ne vllam pro diuortio ſententiam abſque nouo & expreſſo ipſius Pontificis mandato ferat. Hoc (inquit) ſummum & maximũ ſit mandatũ. Alijs verò literis *Viterbio* datis, planè ſignificat, ſi de ſua tantùm perſona ageretur, ſe omnia pericula in regis *Henrici* gratiam ſubiturum: ſed nunc illius voluntati abſque iniuſtitia, & publico ſcandalo ſatisfieri non poſſe.

Pœnitẽtia Papę.

Cam-

Campegius nonis Octobris *Londinum* ingreſſus, & à *Volſæo* ad Regem deductus, omnia ſtudia & officia, Pō-tificis Cardinalium, Cleri, ac Populi Romani nomine, *Henrico* regi tanquàm liberatori vrbis detulit. Cui, Regis nomine, cùm *Foxius* reſpondiſſet, Rex & duo Cardinales remotis arbitris, de ſuis rebus multùm & diu collocuti ſunt. Aduentus *Campegij* fuit vniuerſis regni ordinibus longè ingratiſſimus, quòd paſſim dicerent eum acceſſiſſe, vt Regem à ſanctiſſima vxore ſua diſiungeret. Præcipuè autem, Regina in luctu & lachrymis nocte dieque egit. Quam cùm per occultos nuncios conſolari *Campegius* niteretur, eandémque, vt religionem aliquam ſpontè ſuſciperet, vitæ ſaltem tuendæ cauſa, hortatus eſſet, illa intrepidè reſpondit, ſibi conſtitutum eſſe, matrimonium ſuum quod

Campegij in Angliā appulſio, An. Do. 1528.

Reginæ mœror.

Ec

Eccleſia Romana legitimum ſemel iudicaſſet, conſtantiſſimè tueri, nec illum recipere iudicem, qui per aperta mendacia potiùs à Rege extortus, quàm à Pontifice miſſus fuiſſet. His verbis intellectis, *Campegius* ad Pontificem ſcribit, tùm quid animi Reginæ ſit, tùm quantoperè inſtet Rex vt cauſa abſoluatur, itemq́ue, collegã ſuum *Volſæum*, qui prior ſit in ordine iudicum ſcriptus, totum ad matrimonium ſeparandum eſſe intentũ: quare Sanctitatem ſuam debere primo quoque tempore, quid ei faciendum cenſeat, præſcribere. Diſſimulante autem Pontifice, nec aliud quàm dilationes quærente, ad ſex ferè menſes, hoc eſt, à nonis Octobris, vſq́ue ad quintum calendas Iunij, à cauſæ cognitione ceſſatum eſt. Rex autem videns populũ indignari, quòd potiũ dæ meretriculæ cauſa, vxorem tàm

Campegij literę ad papam.

Anno Do. 1528.

illu

illuſtrem repudiare conaretur: ſexto idus Nouembris principes ac plebem conuocans, iuratò affirmat, ſe non alicuius fœminæ amore captum, ſed ſolo conſcientię ſcrupulo adductum, vt hanc litem intenderet. Nam quid ſua coniuge ſanctius, quid nobilius eſſe? nec ſibi aliud in ea diſplicere, quã quòd fratris ſui vxor prius fuiſſet. Qui eum iurantem audiebant, impudentiam viri ſatis admirari non poterant. Tot enim ſtupra & adulteria quæ paſſim committebat, facilè clamabant, eum non tam religiosè pium eſſe, vt ſcrupulis conſcientiæ ſuæ multùm torqueretur. *Iuramentũ Regis.*

Campegius Regi ſuaſit, vt hanc cauſam non inimica litigatione decidi, ſed mutua gratia componi pateretur. Cùm Regi conſilium placuiſſet, de illius voluntate accedunt Cardinales ad Reginam, acturi cum illa, vt aliquẽ *Legati accedunt ad Reginam.*

reli

religionis habitũ ſuſciperet. Sed vix iã prę̨fati erãt ſe à Põtifice miſſos vt cognoſcerent vtrũ ipſius cũ Rege matrimoniũ eſſet validũ nec ne? cùm illa orationẽ ipſorum interpellans, Rem (inquit) actam agitis, & actam non ſolùm in ſenatu duorum regum prudentiſſimorum, ſed & in Romano conſiſtorio, itémque à Papa *Iulio* trãſactam, viginti annorũ cohabitatione firmatam, fructu prolis ſtabilitã, orbis Chriſtiani gratulatione & iudicio corroboratam. Sed hanc ærumnam meam tibi vni (*Volſæe*) acceptam fero, quàm tu odio tanto proſequeris, vel quòd ego ambitionem tuam & libidinem æquo animo ferre nunquàm potuerim, vel quòd Cæſar nepos meus tibi Papatum deferendum non curauerit. Cùm verò illam & nimio dolore commotam, & mox in lachrimas reſolutam conſpicerent, ab

Reſpõſum Reginę.

vlte

vlterioгe colloquio tunc ſibi tempe-randum putarunt, cætera per nuncios confecturi.

Henricum, feſta natalitia ludis, epulis, & ſpectaculis, ad quæ Cardinales inuitabantur, ſplendidè tranſigentē, & *Annam Bolenam* toto populo aſpectante, in maximis delitijs habentem, *Volſæus* admonuit, vt ſaltem honoris ſui memor, interim dum lis ageretur, illam pateretur apud patrem ſuum educari. Vix tandem conceſſit Rex, vt ſaltē per ſolemnes Quadrageſimę dies à conſpectu ſuo abeſſet. Quibus tranſactis, Rex *Thomam Bolenum* quē iam Baronem & dominū *Rupe-fortis* creauerat, iubet *Annam* ſecretò ad comitatum ſuum reducere: ſimúlque Rex ipſe literas amoris plenas ad eam ſcribens, humaniſſimè ad ſe inuitat. Cæterum illa negat ſe ad illum, qui eam ſemel tàm indignè ablegarit, reditu

Anna ablegatur.

Anna reuocatur.

dituram, nec vllo modo mater potuit filiæ perſuadere, vt ad regem ſe conferret. Sed cùm *Thomas Bolenus* principis indignationem mortis nuncium eſſe dictitans, monuiſſet eam, vt niſi & ſeipſam, & domum *Bolenorum* vniuerſam perdere in animo haberet, quàmprimùm accederet: Veniam (inquit *Anna*) ſed vbi ſemel hominem intra vngues meos concluſero, eum vt meritus eſt, tractabo. Tunc Rex vt iratam placaret, multò magnificẽtius quàm vnquàm ante, nulla ſui nominis aut honoris habita ratione excipit.

Diploma Iulij Papę oppugnatur.

In cauſa verò diuortij ſui, cùm animaduerteret omnes theologos & iuris pontificij profeſſores in eo conueniſſe, quòd abſque *Iulij* Pontificis venia, qui leges Eccleſiaſticas relaxabat, matrimonium *Henrici* cum *Catharina* nullo modo ratũ fuiſset: omnes

nes neruos in *Iulij* diſpenſatione infir-
mãda intẽdit. *Stephano* igitur *Gardine-
ro* & *Frãciſco Briano* qui Romę agebãt,
mandatum eſt ante omnia, ne vlli pe-
cuniæ parcerent, ſed ingentia munera
ijs Cardinalibus & theologis quorũ
opera illis vſui eſſe poſset, vltrò offer- *Mandato-*
rent. Rex verò per legatos à Pontifice *rũ Capita.*
petijt primùm, vt *Iulij* papæ diſpen- 1.
ſationem pronunciaret adulterinam,
& ipſo iure nullam: deindè vt pote- 2.
ſtatem faceret, quò *Maria Henrici* & *Iam Hen-*
Catharinæ filia cum duce *Richmundiæ* *ricus fra-*
trem et ſo-
eiuſdem *Henrici* filio notho, ſucceſ- *rorem ma-*
ſionis Regiæ ſtabiliendę cauſa, matri- *trimonio*
copulare
monio coniungeretur. Illud verò ter- *vellet.*
tium non Legatorum ore, ſed ſua ma-
nu conſcriptum & conſignatum Rex
adiunxit, vt quanquàm ipſe *Henricus* 3.
Mariam Bolenam cognouiſſet, ex eoq́;
legibus Eccleſiæ prohiberetur *Annã
Bolenam* eiuſdem *Mariæ* ſororem vte-

rinam in coniugem aſſumere: tamen ſua Sanctitas, quæ leges eccleſiaſticas moderatur & relaxat, gratiam ei huius rei, authoritate Apoſtolica faceret. Quod ita conſcriptum & petitum fuiſſe, non *Caietanus* modò inſinuat, verùm etiam Cardinalis *Polus* conſtanter affirmat, addítque, *Henricum* ita demum hoc vltimum impetraſſe, ſi antè conſtitiſſet, *Iulium* Pontificem non habuiſſe ius, priore illa in cauſa (hoc eſt in nuptijs fratriæ) diſpenſandi. Hæc *Polus*. De primo autem poſtulato ea ratio inibatur, vt legati Regis peterent *Iulij* decretum, in quo matrimonium *Catharinæ* cum *Henrico* ratum habuerat, circunduci & abrogari. Quæ res vt ritè atque ordine tractari poſſet, *Clemens* dixit, ſe acturum cum Imperatore, vt authenticũ illud *Iulij* decretũ quod apud Cæſarem extabat, aut in vrbem Romam, aut

Polus libro 3. pro defẽſione vnionis eccleſiaſticæ.

aut certè in Angliam ad Legatos ſuos tranſmitteretur. Inſtabant Legati Regis, vt niſi *Carolus* intra duos menſes proximè ſecuturos decretum *Iulij* exhiberet, ſua Sanctitas illud pronunciaret irritum ac nullum. De qua petitione cùm Cardinales *de monte*, & *quatuor Coronatorum*, epiſcopus *Simoneta*, & theologi quidam, ex mandato Pontificis cognouiſſent: viſa eſt omnibus iniquiſſima, tàm ob temporis præſcripti breuitatem, quàm ob inuſitatum edicti modum. Itaque Pontifex interlocutus eſt, ſe hac de re ad Cæſarem ſcripturum, à quo non putabat ſe plus minis & ſummo iure, quàm ſolo æquitatis nomine obtenturum. Contrà verò Legati dicebant, nihil ſibi curæ eſſe vt Breue Apoſtolicum exhiberetur, niſi ad conſtitutum diem id fieret.

Petitio Legatorum Henrici.

Interlocutio papæ.

Cùm autem hæc res magnam Pontifici

21. *April.* *An* 1528. tifici moleſtiam afferret, per literas cum Legato ſuo *Campegio* expoſtulat, quòd eiuſmodi mandata Romã perferri paſſus ſit, quæ in Anglia præcidi oportuiſſet, nec ſpẽ vllam de reb⁹ eiuſmodi quæ cõcedi nunquàm poſſent, à Pontifice impetrãdis fieri. In earum literarum extremo quæſtus eſt (qui Papæ fuerat à ſecretis) *Ioannes Baptiſta Sanga*, Legatos Regis, præ orationis vehementia, magnum malum Sedi Apoſtolicæ minatos, niſi Rex voti ſui compos fieret. quaſi verò (ait) ſua Sanctitas ab officio recedere debuerit, etiamſi totum orbem lucratura eſſet, aut quaſi minarum iſtiuſmodi executio non primùm illis ipſis qui minantur, plurimum detrimenti ſit allatura: ſi rex videlicet, ob explendã libidinẽ ſuam, vt domi, ſuæ vxori, ſic foris, Sedi Apoſtolicæ, hoc eſt, radici & matrici eccleſiæ Chriſtianæ, libellum repu-

Minę Legatorum Henrici.

dij daturus eſſet. Atque hinc quidem certiſſimò conſtat Legatos eò vſque Regis animum exploratum habuiſſe, vt potius fidem vnà cum vxore abijcere vellet, quàm *Annæ* amplexibus pruari. *Nota.*

Quapropter cùm *Henricus* ex Legatorum ſuorum literis intellexiſſet Papam nihil eorũ quæ peteret, abſq; conditionibus adiunctis conceſſiſſe: timeret verò, ne inter christianos principes, generalis quædam pax (qua de re *Cameraci* tunc diſceptabatur) componeretur, qua fieret, vt & Papa illi minùs deberet, & Imperator maiorẽ potentiam acquireret, & Galliarum Rex, filijs receptis, *Henrici* ope minus indigeret, atque ita vndique deſertus, nec veterem vxorem repudiare, nec *Annam* ducere, ſaluis rebus ſuis poſſet: re prius cum *Volſæo* & aduocatis communicata, *Campegium* renitẽtem, *Colloquiũ Cameracenſe.*

E ij ſe

ſeque, ob decretum *Iulij* nondum coram exhibitum, iuſtiſſimè excuſantem, quin & à Pontifice abſque nouis mandatis, de cauſa illa vlterius cognoſcere prohibitum: tamen minis, blanditijs, muneribus, importunitate eò adegit, vt cùm de vita etiam ſua, niſi Regis volũtati ſatisfaceret, in dubium veniret, tandem, vnà cum *Volſæo*, *Londini*, quinto calendas Iunias, in cœnaculo fratrum ordinis *D. Dominici*, tribunal conſcenderet. Mandatis igitur Papę ante omnia recitatis, nominatim euocant primùm, regem *Henricum*, cuius vice duo procuratores aderant: deindè Reginam, quæ ipſa in medium prodiens, cùm proteſtata eſſet, ſe in illos tanquã iudices ſuos non aſſentire, ad Papam prouocauit. Sed cùm appellationem legati non admitterent, niſi Regina ſcripto quodam Apoſtolico doceret, mandata ipſorum eſſe reuocata

An: Do. 1529.

Legati de cauſa cognoſcunt.

cata

cata, proximo die quo in iudicio conſeſſum eſt, Regina iterum affuit, ac tùm quidem, propoſita ſolenni exceptione, rationes cur ad Pōtificem prouocaret, has expreſſit. Primùm, quòd locus iudicij parum æquus videretur. Nam ſe in Hiſpanijs natam, ibi eſſe peregrinam: *Henricum* qui huius litis auctor ſit, eundem eſſe totius Angliæ regem. Deindè, perſonas iudicum non ſolum Regi deuinctas, verùm & ſubiectas eſſe, *Volſæum*, ob *Vintonienſem & Eboracēſem* epiſcopatus ac multas Abbatias: *Campegium*, ob *Sariſburienſis* eccleſiæ ex dono Regis adeptũ epiſcopatum. Poſtremò, ſanctiſſimè iurat, ſe non niſi timore iuſtiſſimo adduci, vt horum iudicio hoc in loco & hac in cauſa ſtare recuſet. Quanquàm verò iudices in Regis gratiam nollent appellationem *Catharinæ* recipere, tamen cùm ſententiam repudij non fer-

Appellatio Reginæ.

1

2

3

rent, nihil quòd Regi gratum eſſet, facere videbātur. Itaque *Henricus* ipſe in iudicio ſeipſum ſiſtẽs palàm dixit, non odio Reginæ, ſed ſcrupulo conſcientię,& doctiſſimorum hominum iudicijs ſe impulſum, vt, quanquàm domi haberet Cardinalem Eboracenſem de latere Legatum, cui ſoli poteſtas ad litem hanc decidendam delegari potuiſſet, tamen declinandæ inuidiæ cauſa, hos iudices à Pontifice Romano,ſummo Eccleſiæ capite,impetraret, quorum ſententiæ quæcunque illa futura eſſet, ſe acquieturum conteſtabatur.

Henrici in iudicio oratio.

Poſtquàm Rex perorauerat, Regina vrgebat, vt appellatio quam interpoſuiſſet, iudicibus probaretur. Illis negantibus, cùm ad læuam ſubſediſſet, de loco ſuo ſurgens, Regem qui ad dexteram ſub conopæo conſidebat, adiuit, genibuſq; flexis ab illo ſup

Reginæ ſupplicatio.

ſupplex precata eſt, vt quoniam in ſuo regno ageret, ipſa verò peregrina eſſet, liberam ei poteſtatem faceret, Romæ, apud communem omnium Chriſtianorum patrem atque etiam iudicem ipſi Regi probatum, litem iſtam perſequendi. Aſſurgens Rex, & benigniſſimis oculis eam intuitus, hanc ſe illi poteſtatem facere dixit: populo interim qui vultum vtriuſque coniugis, & geſtum ſpectabat, minimè ſibi à lachrymis temperante. Diſcedit ergò Regina ex loco iudicij. Cui, cùm ſtatim eſſet nunciatum, ipſam à Rege & iudicibus reuocari, Parebo (inquit) marito meo, non item iudicibus. Sed cùm à procuratoribus ſuis admoneretur, ſi verba interpoſitæ appellationis, ſua in iudicium reuerſione oppugnaret, eam rem detrimentum cauſæ ipſius allaturam: hac propoſita Regis

nuncio excuſatione, ad *Baynardi* arcem, vndè illuc venerat, reuerſa: toti conſilio ſuo dixit. Hodiè primùm, ne cauſæ meæ nocerem, dño meo Regi non parui: ſed cùm proximè eum videro, flexis genibus, hanc culpam deprecabor. O coniugem meliore marito dignam: niſi quòd, hoc perſecutionis genere, Deo viſum erat immarceſſibilem gloriæ coronam *Catharinæ* præparare.

Humilitas Reginæ.

Henricus verò qui tantùm ne inurbanus videretur, ad temporis momentum precibus Reginæ aſſenſerat, eveſtigiò Legatos ad ſententiam ferendam *Iuliique* Papæ decretum abrogandum omnibus modis premebat. Exemplum igitur Pontificiæ diſpenſationis cùm in iudicio exhibitum eſſet, Regis procuratores ex multis capitibus contendebant, id ſatis firmũ ad ſtatuendas *Henrici* & *Catharinæ* nuptias

Iulij diploma impetitur.

ptias non fuiſſe.

Primùm, quòd in eo *Iulij* decreto de nuptijs quidem, non item de ſponſalibus contrahendis, mentio haberetur: cùm tamen, & principes ſponſalia primùm contraxerint, & in cauſa quæ à iure Canonico aliena fuerit, extenſio nulla ſit admittenda. 1.

Deindè, quòd impubes *Henrici* ætas commemorata in decreto non fuiſſet, cùm is non niſi duodecim annorum tunc eſset. 2.

Tùm autem, quòd *Henricus* iam factus pubes, proteſtatus eſset, ſe nolle *Catharinam* ducere. 3.

Prætereà, quòd cùm hæ nuptiæ ob pacis bonum inter *Ferdinandum* atque *Elizabetham* Hiſpaniæ, & *Henricum ſeptimum* Angliæ, reges, retinendum, permitterentur: eaque diſpenſationis Pontificiæ finalis cauſa fuerit, tamen nec impubes *Henricus octauus* de bono 4.

no pacis cogitaſset: nec *Elizabetha* & *Henricus ſeptimus* tunc vixiſsent, cùm nuptię celebrabantur.

5. Quid quòd *Catharinæ* & impuberis *Henrici* nomine, preces Pontifici offerebantur, cùm tamen iſtorum Principum nulla interceſſiſſent mandata, quorum vi parentes eorum, hoc pro illis iure agerent. Falſam verò narrationem totum id quod petitur, vitiare.

6. Poſtremò, cùm iſtæ nuptiæ duplici obſtaculo impedirentur, vno affinitatis, quod ex carnali copula *Catharinæ* & *Arthuri* oriebatur: altero iuſtitiæ publicæ honeſtatis, quod ex ſolo earum nuptiarum contractu, etiamſi nulla copula ſubſecuta eſſet, promanauit: in *Iulij* autem decreto ſolùm affinitatis impedimentum relaxaretur, de impedimento autem iuſtitiæ publicę honeſtatis ablato, nulla

fieret

fieret mentio: hinc aiebant effici, vt hoc poſteriùs impedimentum non ablatum, has *Henrici* & *Catharinæ* nuptias faceret illegitimas, & ipſo iure nullas. Hæc illi.

Reſponsũ procuratorum Reginę pro diplomate Iulij.

Quamquàm autem Regina nihil ſibi negocij volebat cum illis iudicibus eſſe: tamen procuratores ipſius, vt ne iure aut æquitate deſtituti putarentur, omnibus aduerſariorum argumentis quàm primùm reſponderunt. Dicebant igitur, ſublato ſemel per *Iulij* papæ authoritatem, eccleſiaſticæ legis impedimento: effectum quoq; omnem, ex illo profectum, eadem opera ſublatum fuiſſe: vt iam ipſis Principibus ex ęquo licuerit, tàm ſpõſalia, quàm matrimonium, velut iure communi contrahere. Vbi enim quicquam ob grauem aliquam cauſam permittitur, omnia ſine quibus ad illud perueniri non poteſt, ſimul

Ad primam partem primę obiectionis.

mul

mul permiſſa intelligũtur: ne alioqui nihil ageretur. Impuberẽ verò *Henricũ* non potuiſſe adhuc aliud quàm ſponſalia inire. Quid quòd poſt matrimoniũ, Pontificis venia ritè contractum, ſtultè dubitari aſſerebant, vtrũ licuerit Principibus ſponſalia contrahere nec ne? Cùm enim ſponſalia, quæ matrimonium ſubſecuturũ ſpõdent, nec ad matrimonij conſtitutionem neceſſariò requirantur: & tamen ſemel adhibita, eidem non aduerſentur, ſed maximè omnium ſubſeruiant, partim conceſſo matrimonio, etiam ſponſalia intelliguntur conceſſa, & ideò valebant: partim etiamſi non valuiſſent, nocere tamen ſubſecuto poſtea ſolemni matrimonio nũquàm poſſent, cùm & hoc ſine illis per ſe conſtet, & quòd ſuperuacaneè adijcitur, nunquam id, quod ſuo iure ſubſiſtit, viciare debeat. Neque hanc

Sponſalia.

l. vnica. Cod. de rei vxor: act.

hanc cauſam à iure Canonico alienã fuiſſe, quin potius adeò plauſibilem, vt ſi Canonis auctor de illa cogitaſſet, omnem operam daturus fuiſſet, vt tanto bono publico, nuptiæ inter fratrem ſuperſtitem & defuncti vxorem inirentur: & tamen, in qualibet odioſa cauſa, permiſſo matrimonio, ſponſalia, quòd nihil aliud ſint, quàm inchoatum quoddam matrimonium non intelligerentur prohibita. *Ad ſecũcundam partem primę obiectionis.*

Ad ſecundam obiectionẽ. Ad rem verò non attinuiſſe, vt impuberis *Henrici* ætas deſcriberetur, propterea quòd ea ſola cuiuſq; rei aut perſonæ qualitas neceſſariò exprimẽda eſſet, quæ iuri obſiſteret, & cuius mentionem fieri manifeſta iuris ratio poſtularet. Ea fuit in hac cauſa, non impuberis ætas, quam ad effectum à natura pendentem ſupplere Pontifex non poterat, ſed affinitatis conditio,

quę

quę nuptijs obſtabat, & in diplomatæ expreſſa fuit.

Adde his, quòd in cauſa matrimonij, in quo nihil aliud ad pubertatem neceſſarium eſt, quàm vt coïre cum fœmina quis poſſit, certum non eſt illum eſſe impuberẽ, qui ſit duodecim annorum. *Hieronymus* enim ait, *Salomonem* & *Achaz*, ætatis vndecimo ac duodecimo anno, filios genuiſſe. Imò etiam inter priuatos prætermiſſa duodecim annorum ætas, decretum Papæ non vitiaſſet, quia tàm exigua & leuis qualitas expreſſa, nũquàm Põtificem à maiore aliquo bono prouehendo, retardaſſet, quantò minus putandum, quòd inter potẽtiſſimos principes, Papa, qui pacis conſeruatorẽ ſe prędicat, tàm ingens bonũ publicę pacis pluriũ regnorum, ob hoc ſolũ impediturus eſſet, quòd *Henricus* non niſi duodecim annorum haberetur? Principibus enim

Ad Vitalem epiſt. 132.

1. Reg. 8.

enim, quos Deus ipſe legibus humanis videtur ſoluiſſe, maiora quædã meritò à Pontificibus indulgeri ſolent.

Proteſtationem verò iam puberis *Henrici*, de qua *Catharinam* certiorem nunquam reddidit, nihil omnino *Catharinæ* obfuiſſe: quanquàm, cùm nuptiæ ſolennes poſtea ſubſecutę, priorem proteſtationem quamlibet ſolẽnem, irritam reddidiſſent, perquàm ridiculè nunc, poſt nuptias contractas, obtendi quòd *Henricus* ſemel dixiſſet, ſe nolle *Catharinam* ducere. Dixit, at duxit tamen. Potiùs facto publico, quàm verbo priuato credendum eſſe, prępſertim, cum factum hoc, & poſterius fuerit, & in ſacramentum Chriſti tranſierit, & tot annorum cohabitatione, & nobiliſſimo prolis pignore, ſtabilitum fuerit & confirmatum? *Ad tertiã obiectionem.*

Nam quòd putarent impuberem adhuc *Henricũ* de bono pacis minimè *Ad quartæ obiectionis primã partẽ.*

co

cogitaſſe, cur eum, qui ob duodecim annorũ ætatem, pubertati proximus, & doli capax erat, quinimò qui grauium etiam criminum reus eſſe poterat, ſolius virtutis, & ſancti deſiderij capacem negarent? Potuit, commiſſo etiam homicidio, mereri æternã mortem, & non potuit optare bonum publicum, aut ea quæ ad æternam vitam ſpectant? Hanc abſurdam & irreligioſam opinionem boni mores condemnant, ſanctę leges reijciunt, pij iudices non admittunt, etiamſi quis illam ſe teſtibus atque inſtrumentis probaturum affirmaret. Præterea, ſi filius bonum pacis non optauit, at pater, in cuius poteſtate erat, id pro illo, & ad illius vtilitatem fecit, ſicut & pro illo credidit, cùm adhuc infanti ſacramentum fidei conferendum curaret. Nec in his nuptijs permittendis, Pontifex priuatas *Elizabethæ* Hiſpaniarum Reginæ

Ad ſecundam partem.

ginæ, atque *Henrici ſeptimi* perſonas, ſed publica officia, & regiam conditionem ſpectauit, quæ vnà cum illis non eſt mortua, ſed ad hęredes eorum *Henricum octauum* & *Catharinam* vnà cum regnandi iure in Anglia pertranſiuit. Nam bonum pacis nõ certarum perſonarum, ſed populi totius bonũ eſt. Populus autem & ciuitas non moritur. Plus dicimus: Satis eſt, quòd *Henricus* & *Elizabetha* impetrati priuilegij tempore vixerant, cùm illa quæ ex gratia conceduntur, ſtatim atque ſunt conceſſa, vim ſuam & perfectionem ex ſola cõcedentis voluntate cõſequantur. Vt interim nec illud omittamus, Catholicum Regem *Ferdinandum*, cõtracti matrimonij huius tempore, adhuc ſuperſtitem fuiſſe.

Quòd verò filij parentibus non mandauerint, vt hanc illis coniugij veniam impetrarent: nihil referre. Quã- *Ad quintæ obiectionis primam partem.*

quàm enim Pontifex eum qui preces alterius nomine affert, niſi de mãdato docuerit, repellere, ſi vult, poteſt, tamen ſi non repulerit, verùm id quod petitur in cauſa plauſibili & gratioſa conceſſerit: valet quod agitur, nec ampliùs quæretur, à quo ſunt preces porrectæ, ſed tantum, an reſcriptum ſit impetratũ? quod multò magis in parentibus locum habet, cùm pro filijs aliquid impetrant. Ipſa enim naturæ lex docet, parentes filijs theſaurizare debere, maximeq́ue omnium, in Regibus hoc eodẽ iure ac more vtimur, qui multa ſuis liberis priuilegia per ſuos Legatos impetrare ſolent. Nec fuiſſe falſam narrationem quę his verbis concepta eſt, *Oblatæ nobis nuper pro parte veſtra petitionis ſeries cõtinebat, &c.* Pro parte enim *Henrici octaui & Catharinæ* preces verè offerebantur, ſicut narratio ipſa refert, cùm ad eorum vtilita

Ad ſecundã quintæ obiectionis partem.

litatem id totũ quod petebatur, conſtet relatum eſſe. Nec vnquam videri poſſe parentes, quibus ipſe Deus filios commendauit, filiorum mandato in ijs quæ ad rem eorũ ſpectant, caruiſſe, cùm ipſa filiorum ratio & natura perpetuo quodam gemitu & clamore parentibus mandet, vt ipſis, omni qua poſſunt ratione, conſulant. *Qui enim ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior.* 1. Tim. 5.

Veniamus iam ad illud vltimum caput, in quo vim maximam aduerſarij ſitam eſſe arbitrantur. In precibus Pontifici oblatis hæc verba continebantur: *Dudum inter dominam Catharinam & principem Arthurum Henrici fratrem, matrimonium per verba de præſenti fuiſſe contractum*: Nonne his verbis ſatis expreſsè proponitur iuſtitiæ publicæ honeſtatis impedimentum, *Ad ſextã obiectionem.*

quod ex ſolo nuptiarum contractu oriebatur? In iiſdē verò precibus mox ſequitur, *Illud matrimonium carnali copula forſitan fuiſſe conſummatum*. Nonne hinc etiam affinitatis impedimentum elicitur, ſi fortè carnalis copula interceſſiſſet? Propterea enim adiectum eſt illud *forſitan*, vt in omnem euentum matrimonio conſuleretur, etiamſi carnalis copula, quæ reuera non interceſſit, caſu quopiam interceſſiſſet. Cùm ergò Papa ex re narrata intellexerit, duas ad ſummum res obſtitiſſe, quo minus *Catharina Henrico* nuberet, vnam, quòd ea fœmina prius *Arthuro Henrici* fratri nupta fuiſſet: alteram, quòd ab eodem *Arthuro* forſitan fuiſſet cognita: idémque Pontifex tota re intellecta, non modo affinitatis in toto genere, ſed huius ipſius affinitatis impedimentum, (quod inter *Henricum* & *Catharinam* ex nup-

tiis

tijs *Catharinæ* cum *Arthuro* prius contractis & copula forſitan ſubſecuta cõſummatis, interuenerat) auctoritate ſua ſuſtulerit, nonne eo ipſo iuſtitiæ etiam publicæ honeſtatis impedimẽtum, quod copulam carnalem præcedit, multò magis ſuſtulit? Nam ſi *Henrico* regi permittitur, vt fratris vxorem etiamſi carnali copula fuiſſet cognita, tamen ducat: nonne multò magis eam ducere permittitur, ſi nupta ſolùm, & non etiam cognita fuit? Hactenus Reginæ procuratores.

Poſtquàm verò carnalis copulæ mentio facta ſemel eſſet, Regis procuratores nonnullas leues coniecturas in medium proferebant, quibus docere conabantur carnalem copulã inter *Arthurum* & *Catharinam* verè & abſque *forſitan* interceſſiſſe: verbi gra- 1
tia, quòd nuper ex ephebis ambo exceſſiſſent: quòd ab epulis & delitijs ad 2

Argumẽta pro carnali copula.

thorum coniugalem ſumma nocte deducti eſſent: quòd mutuò inter ſe
3 amarẽt: quòd legitimis nuptijs coniũ-
4 cti eſſent: deniq; quòd *Arthurus* manè
5 poſtridiè potum flagitaret, idq́ue (vt aiebant) quoniam diceret ſe illa nocte in calida Hiſpaniarum regione peregrinatum fuiſſe.

Cōtra carnalem copulam. At Reginę aduocati has leuiſſimas coniecturas multis & firmiſſimis argumentis confutabant, primũ quòd
1 *Henricus ſeptimus* curauerat, vt matrona grauiſſima in eodem cum ſponſis thalamo adeſſet, quæ ob *Arthuri* morbum & infirmam valetudinem, carne cõiungi prohiberet. Deindè quòd Se-
2 reniſſima Regina, quę omnium optimè rem nouerat, apud notarium quendam publicum, cui nomen erat *Ioanni* T*olcarno*, præſentibus multis Epiſcopis ac alijs teſtibus, iurato aſſeruiſſet, ſe, poſt obitum *Arthuri* princi-

pis

pis, manſiſſe virginem: tùm etiam, 3
quòd cum D. *Catharina* palàm in iudicio, preſenti *Henrico* regi, dixiſſet, ipſum ſcire, quòd is eam virginẽ cognouiſſet: Rex nunquàm id negaſſet, atque ideò dum in re tanti præiudicij tacuiſſet, ei quod opponebatur aſſentiri prẹſumẽdus eſſet. Et hęc quidem illi dicebant, ſed nos etiam aliud inſigne teſtimonium adiungamus ex
eo libro *Cardinalis Poli*, quem regi *Hẽrico* adhuc viuenti ſcripſit & inſcripſit, in quo ait, ipſum Henricum *octauum*, nihil tunc minus quàm de repudio cogitantem, *Carolo quinto* Imperatori vltrò faſſum eſſe, quòd *Catharinam* adhuc virginem cognouiſſet. Hæc *Polus*. 4

Polus lib. 3. pro defenſione vnionis.

Confeſſio Henrici.

Rurſus cùm Regis aduocati literas *Adriani Cardinalis* qui Pontificis quæſtor in Anglia quondam fuerat, recitaſſent, in quibus dixerat ſe ex Papa

 In

Iulio audiſſe, cùm diceret, ſibi non videri quòd in matrimonio *Henrici* & *Catharinæ* diſpenſationem poſſet interponere.

Ex altera parte procuratores Reginę in mediũ protulerunt ipſius *Iulij* papæ literas ad H*enricum ſeptimũ*, de hoc ſermone, ad eiuſdem H*enrici* rogatum conſcriptas, in quibus hęc verba erãt.

Verba Iulij papæ. De diſpenſatione matrimoniali nunquàm negauimus, nec ſuſpicionem prębuimus, quò minus eam facere vellemus, vt aliqui minus verè dixerunt, ſed reſpondimus nos expectare in illa concedenda tempus magis accommodatum, vt conſultius & maturius fieret, cum huius ſanctæ Sedis & vtriuſque partis honore. Hęc *Iulius*.

Aduocati catharinæ. Erant autem Sereniſſimę Reginę aduocati totius Anglię viri optimi & doctiſſimi. Primùm *Gulielmus Varamus* Cantuarienſis Archiepiſcopus.

De

Deindè quinque Reuerẽdiſſimi Epiſcopi (*Cuthbertus Tonſtallus* tunc Londinẽſis, poſtea verò Dunelmenſis: *Nicolaus Veſtus* Elyẽſis, *Ioannes Clericus* Bathonẽſis, *Ioannes Fisherus* Roffẽſis, *Henricus Stãdicius* Aſaphẽſis. Quibus epiſcopis adiungebantur alij Theologi quatuor, *Abelus*, *Fetherſtonus Pouellus*, & *Ridlayus*.

His ergò rebus quę ad iuris Eccleſiaſtici controuerſias pertinebant, ita conſtitutis: *Ioannes Fisherus* Roffenſis epiſcopus, non Anglicani tantùm regni, ſed & orbis Chriſtiani lumen, exemplar ſanctitatis, populi ſal, Eccleſiæ Doctor, in medium prodijt, & librum pro defenſione matrimonij Regis & *Catharinæ* doctiſſimè ſcriptũ, Legatis exhibuit, grauiſſima oratione illos admonens ne in ſcirpo nodum quęrerent, neue aut ſcripturarũ manifeſtam veritatem, aut leges Ec- *Ioannis Epiſ Roffenſis oratio ad iudices.*

cle

cleſiaſticas iã ſatis in hac cauſa perſpectas euerti permitterẽt: quin imo iterũ atq; iterum cogitarent quãta mala ex hoc diuortio ſecutura viderẽtur, videlicet, *Hẽrici* regis & *Caroli* Cęſaris odia, Principum qui eorum partibus adhęrerent factiones, bella non tantùm externa, ſed & ciuilia, quodque omnium eſt grauiſſimũ, diſſenſiones in cauſa fidei, ſchiſmata, hęreſes & ſectæ infinitę. Ego (inquit) pro eo ac in iſta re laboris & induſtriæ plurimũ collocaui, affirmare auſim, idq; non ſolũ hoc in libro teſtimonijs & ſcripturarũ & ſanctorum Patrum clarè docui, ſed etiam mei ſanguinis profuſione teſtificari paratus ſum, nullam eſſe in terris poteſtatem, quæ hoc matrimoniũ à Deo ipſo coniunctum diſſoluere poſſit aut diſiungere. Hoc vbi *Ioannes Roſſenſis* fama doctrinæ illuſtris, ſanctitate vitæ conſpicuus, Epiſcopali dig

Locutus eſt & fecit.

dignitate honorandus, ipſaque canitie venerabilis palàm dixiſſet, quatuor vtriuſque legis doctores librum à ſe conſcriptum obtulerunt in quo matrimonium *Henrici* & *Catharinæ* ſecundum leges Eccleſiaſticas ritè contractum eſſe planum faciebant. Mox tres libri, ſinguli à ſingulis Epiſcopis compoſiti, coràm exhibiti ſunt, quorum auctores fuerunt *Clericus* Bathonenſis Epiſcopus, *Cuthbertus Tonſtallus* Londinenſis, (qui tunc legatione pro Rege vnà cum *Thoma Moro Cameraci* fungebatur) & *Veſtus* Elyenſis. Hos Epiſcopos ſecuti ſunt quatuor theologi, *Abelus*, *Pouellus*, *Fetherſtonus* & *Rydlayus*, qui affirmabant ſe Dei & veritatis amore adductos, nihil aliud pro matrimonio *Catharinæ* ſcripſiſſe, quàm quòd ſecũdum ſcientiam ipſis datam ſciebant Euangelio & ſcripturis ſacris conſentaneum eſſe, id quod li

Libri pro Catharina.

liquidò appareret, ſi libros ipſorum, (ſicuti eos non dubitabant facturos) legere dignarentur. *Rydlayus* autem vir catholicus & pius, atque ab omni aſſentatione alieniſſimus, palàm queſtus eſt de Legatorũ iniquitate, quòd iuſiurandum calumniæ, ſolis Reginæ procuratoribus & aduocatis detuliſſent, nihil eos aut dicturos aut ſcripturos, aut in hoc genere facturos, quod non & diuinis & eceleſiaſticis legibus conſentaneum eſſet. Quod ſi (inquit) Regis procuratores & aduocati eadẽ iuſiurandi religione cõſtricti fuiſſent, iam cauſa eſſet acta, nec vel aduerſarij veritatẽ à nobis ſtare negaſſent. Imò ſe quamlibet pœnam ſubiturum, niſi qui Regias partes tuebantur, ad Reginam ſtatim tranſirẽt, ſi hoc illis iuſiurandum imponeretur. Tacuerũt omnes qui erant ex parte Regis, ac verbũ *Ridlayi* ſilẽtio ſuo cõfirmare viſi ſunt.

Iniquitas iudicũ.

Vol

Volſæus libertatem dicendi, qua vſus eſt *Ridlayus*, indigniſſimè tulit. Tã is verò quã *Cardinalis Campegius* quẽadmodũ in cauſa progrederẽtur, non videbant: adeò cuncta iam erant clara & conteſtata pro *D. Catharinæ* matrimonio. Rex tamen more ſuo vrgebat, vt ad ſententiam ſecundum ſe ferendam feſtinarent. *Campegius* verò cũ nullam excuſationem ſuam Regi probatam eſſe animaduerteret, nec tamen contra tam claras probationes, contra certiſſimam Papæ voluntatẽ, contra iuſtiſſimam Reginæ appellationem auderet ſecundum Regem pronunciare, tandem audacter liberéque dixit, multis ſe annis in rebus agẽdis verſatũ, multis annis vnum ex duodecim iudicibus qui cauſas in Rota Romana cognoſcunt, extitiſſe, nec vnquàm in cauſa etiam mediocri (nedum tanta & tam graui) tantam feſtinationem *Campegij excuſatio.*

adhi

adhibitam vidiſſe: quin moris eſſe vt cùm ad locũ ſententiæ deuentũ fuerit, triginta toti dies ad teſtimoniorũ au-ctoritates & momenta examinãda vacuĩ cõcedantur. Nunc autẽ vix totidẽ præterijſſe, à quo primũ die, cauſa Regis palã publiceq; inchoata ſit. Et qualis cauſa? quanti põderis & momenti? quãtę offenſionis & ſcandali? niſi fortè ſacramẽti legitimi ſubita diruptio, matrimonij per vigĩti annos corroborati repentina diſſolutio, prolis generoſæ atque adeò Regiæ miſeranda illegitimatio, potentiſſimi Monarchæ irritata maieſtas, Chriſtiani populi diuulſa concordia, auctoritatis Pontificiæ contẽpta diſpenſatio, parui cuipiã põderis aut leuis momenti eſſe videatur. Sibi quidem conſtitutũ eſſe in re tam graui, lento potius & ſecuro, quã præpropero & præcipiti gradu incedere.

Carolũ 5. intellexit.

Hæc vbi *Campegius* dixiſſet, ſubitò

muta

mutatos omnium vultus vidiſſes: alij eius libera oratione delectabantur, alij contra qui ex rebus nouis creſcere optabant vehementer dolebant, alij cùm tacitè apud ſe lætarentur, tamen ore tenus dolorem ſimulabãt, ex quibus erat *Volſæus Cardinalis*, qui licet idem quòd *Campegius* ſentire putaretur, nihil tamen perindè vrgebat ac ſententię ferendę accelerationem.

Rex cùm videret *Campegium* à re iudicanda tam alienum, vt nouas dilationes quotidiè interponeret, iudiciumque pręter omnium ſpem penè ad finem menſis Iulij extraxiſſet, ac tùm quidem Romani moris eſſe diceret, vt à iudicijs exercendis vſque ad menſem Octobris abſtineretur, *Brandonum* & *Hauardum* Duces hunc *Norfolciæ*, illum *Suffolciæ*, ad Legatos miſit, qui magno principum virorũ comitatu deducti, cùm tertio calẽdas Augu *Hæc erat vis nõaue.*

Auguſti ad iudices pro tribunali ſedentes veniſſent, tàm Regis quàm ſuo nomine ab eis magnoperè contendebant, ne conſcientiam Regis diutius implicatam tenerent, ſed tandem aliquandò rem totam deciderent ac definirent. Hîc autē *Volſæus* licet priore loco ſediſſet, conticuit. magno enim timore concutiebatur. *Campegius* verò per eam fidem, qua Deo atque Eccleſiæ Romanæ obſtrictus erat, conteſtabatur, moris eſſe Romanę curiæ, cuius ipſe membrum eſſet, vt à fine menſis Iulij vſque ad quartum nonas Octobris nullum exerceretur iudicium. Sin contra factum fuiſſet, quicquid in eo genere tentaretur, nullius roboris omnino futurū. Quòd ſi Rex illum diem pro ſua patientia expectaret, nihil ſe dubitare, quin omnia ex eius voto ſucceſſura eſſent. Inſtare iterum duces, vt eo ipſo die, aut ad ſummum poſtridiè ſen

ſentētia ferretur. Iterum *Campegius* cū reſpondiſſet nullo modo id ſibi facere licere, *Carolus Brădonus Suffolciæ* dux menſam quæ proponebatur magno ictu concutiens, Per ſacram (inquit) miſſam, nemo vnquam Legatorum aut Cardinalium quicquam boni ad Angliam apportauit. Quod ille quidem vel œſtro quopiam percitus vel fœdiſſimo adulandi Regi ſtudio ductus, dixit: quàm ſeuerè autem Deus horum ducum ſuperbiam ac adulationem per eundem regem & filios ſuos, maximeq́; per prolem eam quæ ex eo quod ipſi tantopere expetebant nouo coniugio orta eſt, vltus ſit: ea mala teſtantur, quæ ipſis ipſorumq́ue familijs poſtea acciderunt.

Rabies Brădoni.

Duces ex iudicio diſcedentes, vt ipſi omnibus iracundiæ flammis vrebantur, ſic & Regem à libidine ſua iamdiu ambuſtum, nouis etiam furoris & in-

ſaniæ facibus incenderunt. Papa interim iuſtiſſimã Reginę appellationem ratam habens, palàm *Volſæo* & *Campegio* interdixit ne amplius huic negotio ſe immiſcerent: cauſam verò totã *Paulo Capiſuccho* ſacri palatij apoſtolici cauſarum auditori & Decano cognoſcendam, ipſique Pontifici demũ referendam & explicandam commiſit, quem iuſſit tàm Regi quàm Reginæ diem certum pręſcribere, quo cauſam apud ipſum per legitimos procuratores ſuos dicerent. Quæ Pontificis conſtitutio non Romæ tantum, ſed etiam Brugis & Tornaci ac in alijs vicinis Flandriæ eccleſijs promulgata, imò & in Angliam ad Sereniſſimã Reginam trãſmiſſa eſt, vt per eius operam Regi & Legatis pateſieret.

Papa cauſam ad ſe reuocat.

Regina illuſtrem Senatorẽ & tàm ingenio ac doctrina quàm pietate celebrem *Thomam Morum* ad Regem lega

Thomas Morus.

legauit, qui diceret, Papam legatorum mandata ſuſtuliſſe, ipſumque Regem & Reginam ad cauſam in Rota ipſius per procuratores ſuos dicendã euocaſſe, id ſe Regi ſignificare, vt ſciret, vtrum hanc rem ipſi per viatorem aut eiuſmodi publicum prçconem nunciari vellet nec ne. Rex quanquã ingẽti dolore afficiebatur, tamen cùm nihil aliud adhuc ſatis, deliberatum haberet, cætera diſſimulans, *Thomæ Moro* reſpondit, iamdudum conſtare ſibi de his rebus, nolle autem, vt ſuç perſonç fiat denunciatio, non recuſare tamen quo minùs Legatis de more obnuncietur. Locum verò iudicij, tanquàm vtrique parti communẽ, vehementer ſibi placere, daturumque ſe operam, vt cauſa Romç decidatur. Hçc quidem Rex dicebat: ſperabat verò, ſe per nouos nuncios apud Papam breui effecturum, vt Legatorum Hypocriſis.

mandata renouarentur, atque ea de cauſa, minùs iniquo animo id quod agebatur tunc tulit. Hinc factũ eſt vt plures ex Reginę procuratoribus ex Regijs verò vnus, vnà cũ duobus notarijs ad Legatos qui duodecimo à Londino lapide ſimul ruſticabantur ſeſe conferrent, & hanc rem totam Legatis exponerent: quo tempore is quem Rex miſerat palàm teſtatus eſt, hanc Regis voluntatem eſſe, vt in Anglia iam deinceps nihil in hac cauſa fieret, Romæ autem omnia expedirentur. Paruerunt Legati Pontificis decreto, iamque in ſpem venerãt Regem quoque ſaniora capturum conſilia, cùm ecce, *Campegius* per literas Pontificis ad Vrbem omni cum feſtinatione reuocatur. Tunc primùm Rex omni ſpe rei ex animi ſententia conficiendæ excidens, ſupra quàm dici poteſt, excanduit, omnemque culpam

Cãpegius reuocatur.

pam in *Volſæum* huius diuortij primũ auctorem meritò conferens, ſe malè illi velle non obſcuris indicijs declarauit. Quod cùm multi ex principibus viris (qui *Volſæo Cardinali* omnia pro eo ac ipſe voluit adminiſtranti iamdiu inuidebãt) intellexiſſent, collatis conſilijs, multa criminũ capita in illũ collegerunt, eaq́ue ſuis chirographis obſignata Regi tradiderunt. Rex eam rem ſibi iucundam eſſe teſtatus, tantiſper tamen diſſimulauit, donec *Campegius* è regno diſceſſiſſet, quod ad ſeptimũ idus Septembris accidit. Cuius etiam diſcedẽtis ſarcinas excuti iuſſit, non alia magis de cauſa, quàm vt exploraret ſi quid fortè literarum *Volſæi* deprehendere potuiſſet, nullas autem deprehendit. At *Volſæus*, qui nihil eorum quæ contra ipſum intentabantur, ſciebat, ad Regem iam propè *S. Albanum* in villa quadam agen- *Anno Do. 1528.*

tem accedens, multa cum illo ac Senatu eius, de iudicio quod Romæ ſuſcipiendum erat, contulit. *Stephanus* autem *Gardinerus*, qui Regi erat à ſecretis, cùm tunc ibidem adeſſet, ſeq́ue videret in ſuſpitionem vocari, tanquàm Regi huius diuortij auctor fuiſſet, palàm *Volſæum* rogauit, vt veritatis conteſtandæ cauſa, dignaretur coram Rege ac Senatu ipſius planum facere, qui fuiſſent huius diuortij primi authores. Nunquàm (inquit *Volſæus*) negabo me ſolum fuiſſe. Cuius rei adeò me non pœnitet, vt ſi ea iam ante inchoata non eſſet, nunc primùm inchoandam iudicarem. Quod quidem poſterius *Volſæi* verbum auribus regijs datum eſſe, nemo ignorabat. Licet enim prima diuortij cauſa verè fuerat, tamen cùm videret Regem ad *Annam Bolenam* animum adiicere pœnituit hominem ſui conſilij à quo

Volſæi cõfeſſio & adulatio.

nunc

nunc reſilire integrum ei non fuit, qui gloriam hominum magis quàm Dei dilexerat. Rex autem eo tempore ſiluit. At cùm *Volſæus* poſt *Campegij* diſceſſum ad regium comitatum reuerſus, ad colloquium illius non admitteretur, tunc demum ſenſit infenſum ſibi eſſe Regem. Nec ita multo poſt, iuſſu Regis à *Thoma* Duce *Norfolciæ* apprehenſus, cogitur ſe abdicare primùm Cancellariæ magiſtratu, (quem ſtatim Rex inſigni viro *Thomæ Moro* contulit) deindè Vintonienſi Epiſcopatu, (quem *Stephanus Gardinerus* ex dono regis accepit) tùm autē palatio Eboracenſi quod rex ipſe inſtructum vt erat, ornatumque inuaſit, deniquè pené omnibus bonis exutus, primùm relagatur in villam *Aſherienſem*, mox in Eboracenſem eccleſiā cui pręerat, dimittitur. *Volſæus ſpoliatur.*

Quis iam non putaſſet Regem ab

improbo illo incœpto ſuo deſinere voluiſſe? Nunc autẽ obſtupeſcite cœli ſuper hoc. Ob quod peccatũ *Henricus Volſæum* tàm ſeuerè punit, in eodem ipſe pertinaciſſimè progreditur.

Rom. 2. Propter quòd inexcuſabilis es ô Rex. In quo enim iudicas alterum, teipſum condemnas. Scimus enim quoniam iudicium Dei eſt ſecundum veritatem in eos qui talia agunt.

Rex ergò partim certos viros ad Papã *Clementem* mittit, qui cauſam diuortij ſui Romæ ſuſtineãt (inter quos erat *Thomas Cranmerus*, qui poſtea factus eſt Cantuariẽſis antiſtes) partim

Nouũ fuci faciẽdi genus. per totum Galliæ regnum theologos & iuriſconſultos conquirit, qui matrimonium ipſius cũ *Catharina* conſtare non poſſe, obſignatis tabulis affirment: vt ſi fortè ſummus Pontifex (quòd iam planè apparebat) ſententiam contra *Henricum* ferret, tamen fu-

cata

cata quædam academicæ authoritatis ſpecies ad tenebras hominũ oculis offundendas non deeſſet. Quod enim pauciſſimi quidam, & ij non doctiſſimi homunciones regijs pecunijs magna ex parte corrupti in varijs Academijs cenſere viſi eſſent, id Rex erat, ſub ipſarum Vniuerſitatum nomine diuulgaturus, tanquàm tot doctiſſimorum virorum tanta collegia ab ipſius partibus intrepidè ſtetiſſent. Cõmiſſa eſt huius rei cura primùm *Reginaldo Polo* Anglo, in quo viro nobiliſſimi generis ſplendor cum probitate morum & doctrinæ præſtantia certabat: deindè *Gulielmo Langeo* Gallo. Sed cũ *Polus* in re tàm turpi operam nullam interponeret, *Langeus*, cui charior erat pecunia regia, quàm propria fama, quos potuit leguleios & theologaſtros in ſuas partes magno precio adduxit. Aderat tunc Pariſijs *Petrus Fer-*

dinan

dinandus Braſilienſis epiſcopus, qui (ad tractatum *Aluari Gomeſii* de coniugio regis Angliæ cũ relicta fratris ſui, præfationẽ aſcribens) ait, ſe oculatũ fuiſſe teſtẽ eius largitionis, quę *Hẽrici* nomine tunc Pariſijs facta eſt. Nonnulli ex theologis (inquit) adulterantes verbum Dei, & ambientes fauorem hominum, corrupti muneribus & largitione Angelorum (quæ moneta eſt Anglis familiaris) inciderunt in laqueum Diaboli, & fauerunt partibus Regis contra ſui animi ſententiã. neque vereor tàm apertè hæc proferre, quando teſtis huius rei ſum oculatus. Hæc ille.

Largitio Henrici.

Angeli, aliàs, Angeloti.

Id quoque ſimili largitione fruſtra pertentatũ fuiſſe in academia Colonienſi commemorat Petrus Leidẽſis, qui propterea ſicut illius vniuerſitatis theologos ſummoperè de ſpretis regijs pecunijs laudat: ſic aliarum quorun

Petr. Blomenna in ep. dedicator. commenta. D. Dionisii Carth. in 4. l. sent.

rundam gymnaſiorum turpiſſimam adulationem non tacet. Ita enim ſcribit. Et nullus vnquàm caſus potuit veſtram labefactare innocentiam, auctoritatem deprimere, conſtantiam ſuperare. Sic nuper cùm Rex quidam magnus & potens, magno auri pondo ſperaſſet à vobis quam petebat ſententiam emere, ſpreto auro, repulſus, ſenſit inexpugnabilem animorũ veſtrorum conſtantiam. Pudet referre quid interim ab alijs aliquot per fraudem & pretium vniuerſitatibus impetrauerit: quanquàm fruſtrà vobis non accedentibus, neque in eandem vadentibus ſententiam, tanta eſt veſtra auctoritas, talis veſter eſt candor, tale iudicium veſtrũ &c. Quid, quòd *Crocus* quidam ſimili apud alias gentes largitione Regis nomine vſus dicitur adeò vt peſtis hæc non modò Pariſienſem, Aurelianenſem, Andegauen

Academici quidã corrupti. uenſem, Toloſanam, Bituricenſem, verùm etiam Patauienſem & Bononienſem Academias peruaderet. *Cardinalis Polus* qui hæc omnia & optimé cognouit, & grauiſſimè deplorat ſcribit ſe ſatis admirari amentiam Regis nunquàm potuiſſe, quòd tantam pecuniæ vim effunderet, vt infamiæ notam ſibi ipſi inureret, hoc eſt, vt per annos viginti nuptias inceſtuoſas coluiſſe exiſtimaretur. Omitto cęteros, qui de his rebus quęſti ſunt: etiã *Sleidanus* qui *Annam Bolenam* quòd hæreſi Lutheranæ fauiſſet, maximè laudat, tamen ſcribit *Henricum* illud diuortiũ approbari curaſſe non ſine largitionis opinione. Quid, quòd ne in ſuo quidem regno *Henricus* potuit liberas & gratuitas theologorum ſubſcriptiones impetrare? Nam vt de *Cantabrigia* nihil dicam, in qua plures aliquanto Regi fauebant, ſatis conſtat *Oxonien*

De vnione lib. 3.

Sleidan. hiſt. lib. 9.

nien

nienſis Academiæ publicum ſigillum communi doctiſſimorum hominum ſuffragio ſæpius negatum, vix tandẽ partim vi ereptum, partim clam ſubreptum fuiſſe. Homines enim ad ſummum octo clàm conuenerunt, effractíſque ſacri loci foribus (in quo moris erat cauſas communes decerni, & inſtrumenta publica obſignari) literis in quibus Regis diuortium propugnabatur, publicum Academiæ ſigillum affixerunt: idque dicebant ſe in totius Academię gratiam feciſſe, ne Rex, ſi nemo eius animo ſatisfeciſſet, florentiſſimam ſtudiorum omnis generis Vniuerſitatem iratus euertiſſet. *Oxonia Regi refragata eſt.*

Pro matrimonio *Henrici* & *Catharinæ* ſcripſeruunt apud Anglos plurimi per vniuerſum regnum. De quibus autem ego audiui, *Ioannes Roffenſis* epiſcopus, *Reginaldus Polus* Cardinalis *Qui ſcripſerint pro Catharina.*

nalis, *Ioannes Holimannus* Briſtolienſis epiſcopus, *Abelus* presbyter, & ij ſeptem iuriſconſulti, quorum antea mentio facta eſt: apud Hiſpanos veró, *Frãciſcus Royas*, *Alphonſus Veruesius*, *Alphonſus de Caſtro*, & *Sepulueda*: apud Luſitanos *Aluarus Gomeſius*: apud Germanos *Cocleus*, apud Belgas *Ludouicus a Schora*, apud Celtas, paucis quidem, ſed tamen iudicium ſuum interpoſuerunt de ea cauſa, *Eguinarus Baro*, *Franciſci Duarenus* & *Connanus*, apud Italos Cardinalis *Caietanus*, & alijs in locis alij multi doctiſſimi viri. Fertur etiã per manus multorũ epiſtola quædam *Philippi Melancthonis*, in qua Regi ſuadet, vt retenta vxore legitima *Catharina*, *Annam Bolenam* concubinæ tantum loco habeat. Rex verò ipſe, & illuſtres aliquot Angli ad Pontificem literas dant, in quibus petunt, vt cùm regni plurimum interſit, maſculũ regni

ni hæredem extare, ſaltem hac de cauſa litem maturé abſoluendam curaret, quò integrum Regi fieret aliam vxorem accipere. Pontifex reſpondit ſe officio ſatisfacturum, ſed in manu ſua non eſſe, vt maſculum ex quacunque fœmina generandum promitteret.

Vt autem Rex rei ſuæ melius conſuleret, terrorem aliquem Pontifici Romano inijciendum putauit. Itaq; menſe Septembri palā edixit, ne quis ſuorum ſubditorum, ſiue is Anglus ſeu Hybernus eſſet, quicquam in Romana Curia deinceps peteret aut procuraret. Idem cùm audiret *Volſæum* Cardinalem etiam Eboraci ſplendidè agere, epulis vacare, ſolemniq; pompa vti, ac mitram ſuam gemmis ornatam a rege repetere: hoc non ferendum iudicans, iubet hominē ab *Henrico* Northumbriæ Comite primùm in cuſtodiam includi, deindè Londinum

An. D. 1529.

Volſæi mors. num adduci. At is in itinere ipſo ad *Anno Do. 1529.* *Leiceiſtriæ* oppidũ quarto Decembris è vita migrauit. Sermones diſſipati sũt, eum ſua ſponte venenum ſumpſiſſe. Illud verò conſtat, cùm tanquã reus *Vox pœnitentis.* læſæ maieſtatis regiæ apprehenderetur, eum dixiſſe, Vtinam nihilo magis lęſę maieſtatis diuinæ reus eſſem. Nũc autem dum nulli rei magis incubui quàm vt Regi penitus inſeruirem, & in Deum peccaui, & Regis gratiã non obtinui. Ac *Volſæus* quidem dignã ſuę præteritę aſſentationis & ſuperbię mercedem in hoc mundo accepit, idque (vt ſperamus) ne in æternum puniretur.

Cùm verò *Henricus* multis Dei prę-claris donis anteà præditus, gratias Deo nõ ageret, ſed in cogitationibus ſuis euaneſceret, *Annam Bolenam* æternæ ſaluti ſuæ, atque adeò ipſi Deo anteponeret, ne, qui ęternam mercedem

con

contempſiſſet, hac ſaltem corruptibili priuaretur, Deus ei permiſit, vt ſuę libidini quam pro Deo iam colebat, ſatisfaceret. Itaque *Guilielmum Varamum* excellentem virum, qui fuerat Archiepiſcopus Cantuariēſis, & ſummo ſtudio Reginæ partes adiuuerat, è vita illis ipſis diebus euocauit. Tunc Rex tanti honoris locum ſibi perire nolens, omninò decreuit nemini eum prĕterquàm tali viro dare, qui ſuæ libidini ſummis viribus obſequeretur. Nihil autem fuit in toto Angliæ regno cum *Reginaldo Polo* conferendū. Huic igitur primùm Rex Archiepiſcopalem prærogatiuam obtulit, ſi tamen diſertis verbis antè ſponderet, ſe diuortium Regis omni ſtudio prouecturum. Quam turpem conditionem adiectam vbi *Polus* audiuit, meritò recuſauit in peſtilentiæ cathedra ſedere. Hoc vbi *Thomas Bolenus* qui putaba-

Henricus à Deo derelinquitur.

Mors Varami.

Polus Cardina. Archiepiſcopatum reſpuit.

H tur

tur *Annæ Bolenæ* pater, accepiſſet: iã-dudum (inquit) ô Rex domi meę habeo presbyterum quendam doctum, grauem, & modeſtum, cuius fides abundè tuæ M$^{ti.}$ probata eſt, in ea quã apud Pontificẽ geſſit legatione. Hic mihi à ſacello iam diu fuit, eundémque noui erga diuortium hoc tàm ſincerè affectum eſſe, vt ſi tua Maieſtas eum creauerit Archiepiſcopũ, in me recepturus ſim, facturum illum quicquid à ſubdito quopiam expeti aut etiam deſyderari queat. Placuit conditio, maximè, quòd *Anna Bolena* in eandem ſententiam Regi ſupplicaſſet. *Cranmerus* ergò fit ea conditione Archiepiſcopus, vt etiamſi Romanus Pontifex ſecundum Regis & *Catharinæ* matrimonium ſententiam ferret, ille tamen ex aduerſo pronũtiaret, *Catharinam* neceſſariò eſſe repudiãdam.

Crãmerus fit Archiepiſcopus.

Cùm autem Rex communioni Sedis

dis Apoſtolicæ nondum renunciaſſet, ex eoque *Crãmerus* neceſſariò deberet à Pontifice Romano ſuæ dignitatis confirmationem petere: omnem porrò aditum ad ſolemnem vnctionem capiẽdam ſibi videret interſceptum, niſi ex canonũ decretis, Romanæ Cathedræ communionem ſe perpetuò ſecuturũ iuratus affirmaret: eam verò mentem Regis perſpiceret, vt potiùs Pontificis Romani communionem reiecturus eſſet, quàm *Annæ Bolenæ* coniugio cariturus: ita ſe geſſit homo vafer, vt duobus Dominis etiã contraria præcipientibus, per ſummã ſimulationem inſeruire conaretur. Et quia Regem ſui ſimillimum ex animo amabat, Pontificem verò duntaxat timebat, in regis gratiam voluntarium & præmeditatum periurium homo impius elegit, vt eò grauius poſteà Pontificem nihil tale cogi-

cogitantem vulneraret. Tabellionem *Cranmerus* accerſit, ei denuntiat ſe iuratò quidem promiſſurum Pontifici Romano canonicam & conſuetam obedientiam. Sed priuſquàm id agat, velle ac iubere, vt Tabellio per publica inſtrumenta conteſtetur id inuitum ſe facere, nec quicquàm minus in animo eius eſſe, quàm vt in Regis detrimentum Pontifici Romano fidem ſeruet. Hac præfatione ædita, ſigillíſque ac teſtibus (ne fortè perfidia eius apud regem in dubium veniret) munita, ſolemne iuſiurandum Pontifici Romano more maiorũ exhibet, ſimúlque Archiepiſcopatus poſſeſſionem inuadit. Quibus rebus ita ſe probauit Regi, vt planè dignũ patella operculum fuiſſe dicas. Ac nimirum erant qui ab *Henrico* multis poſt annis audierunt, cùm diceret, vnum eſſe *Cranmerum* Cantuarienſem prę

Præmeditatũ Cranmeri periurium.

Aſſentatio Cranmeri.

præſulem, qui nulla vnquam in re ipſius voluntati defuiſſet.

Dum autem iſta quæ ad Epiſcopatum Cantuarienſem ſpectabant, expedirentur, *Henricus* vt tanquam robuſtus venator, primogenitos regni cælorum filios, hoc eſt, Chriſti miniſtros, omnemq́ue Domini præcipuam ſortem ſuo imperio ſubiugaret, inaudita quadam tyrannide litem vniuerſo clero intendendam curauit, qua ob Legatorũ Pontificis Romani, externam (vt tunc cœptum eſt dici) poteſtatem, contra placitum regis agnitam & propugnatam, clericorum totius regni bona in commiſſum cecidiſſe, fiſcoq́ue regis obnoxia eſſe pronuntiabantur. Cuius iniquiſſimi oneris terrore Clerus omnis depreſſus, atque ad terram vſq; deiectus (nam omnibus omninò bonis ac fortunis, quin & libertate omni priuandus, & perpe- *Lis clero indicta.*

tuis carceribus iam tunc addicendus erat) cùm quid vltrà ſperaret, non haberet, victas manus dedit, herbã porrexit, conculcari ſe tanquàm infatuatum ſalem permiſit. Indicto igitur conſeſſu publico, penè omnes omnium ordinũ clerici vna voce Regi ſupplicarunt, vt cùm aureorum ad quadringenta millia ei obtuliſſent, reliquam eis pœnam remittere & condonare dignaretur, idq́; pro ſumma illa poteſtate, quam in regno ſuo, eum ſolum tam in clerum quam in reliquum populũ habere iam primùm fatebantur. Ex qua dicendi formula, primam occaſionem ſumptam aiunt, vt Rex *Supremum caput Eccleſiæ Anglicanæ* ſeipſum habere ac nominare inciperet. Iam enim paſſim iactabatur in ore peſſimi cuiuſque, nihil Romano Pontifici cum regno Angliæ negotij eſſe, niſi ſi Regi videretur aliquid ei poteſta

Sal infatuatus.

Mulcta cleri.

Anno Do. 1531.

Vnde ſupremi capitis titulus.

ſtatis in eo regno cõcedere, nam alioqui omnem animam debere poteſtati regiæ ſubditam eſſe, nec ſolùm in ciuilibus, verum iam quoque in ſpiritalibus cauſis. Et hęc quidem omnia excogitata, ſuſcepta & diſſeminata ſunt, vt ne Rex abſque authoritate legitima vxorem repudiaſſe putaretur. Iamq́ue nihil aliud ad nuptias cùm *Anna Bolena* contrahendas deerat, præter publicam ſententiam diuortij, quam Rex cùm à Pontifice Romano ſperare non poſſet, à *Cranmero* ſuo, breui pronuntiandã certò ſciens, *Annam Bolenam* ipſis Calendis Septẽbribus *Penbruchi* *Anno Do. 1532.* Marchioniſſam conſtituit, ne, parum nobilem perſonam duxiſſe videretur. Ad decimum verò & octauum diem Calendas Decembris proximè ſequentis, Rex longioris moræ impatiens, (quanquàm omnia nec dum ritè diſpoſita eſſet,) omnino cõſtituit cum

Anna Bolena occultas nuptias contrahere: nuptias quidem, quòd aliàs illa ſui corporis poteſtatem Regi facere nollet: occultas verò, quòd non dum à *Catharina* per aliquã vllius omnino iudicis ſententiam ſeparatus eſſet. *Rolandus* ergò tunc Preſbyter (quem poſtea Rex in Epiſcopum Lichefeldienſem cooptauit) accerſitur, ac rem diuinam Catholico & Romano ritu facere iubetur. Ei Rex narrat, ſentẽtiam Romæ iam tandem ſecundùm ſe pronuntiatam eſſe, factamque ſibi eſſe poteſtatem nouam vxorem ducendi. *Rolandus* reges non ſolere mentiri arbitratus, primùm ſiluit, mox religione tactus, ſpero (inquit) Maieſtatem tuam habere diploma Pontificium. Annuente Rege, vertit ſe ad altare: cùm ecce, adhuc dubius & timens ne quid illicitum committeret, omninò (inquit) ſacri canones poſtulant, noſtra

Occultæ cũ Anna Bolena nuptiæ.

Mendacium.

ſtraque valdè intereſt, vt literæ Pontificis palàm legantur & promulgētur. Tùm Rex, habere quidem ſe literas affirmat, ſed recluſas eſſe in ſecretiore loco, nec ab alio præterquàm à ſe afferri poſſe: parum autem decere, vt eo tempore (nec enim adhuc illuxerat) ſolus prodiret. Acquieſcit *Rolandus*, atque ita completis ceremonijs, *Henrico* ſecundam vxorem tradit, prima non ſolùm adhuc viuente, ſed etiam per nullam omninò auctoritatem in ullo hactenus iudicio Eccleſiaſtico vel ſpecie tenus interpoſitam, repudiata.

Impedimentū verò, cuius obtētu *Hēricus Catharinā* repudiabat, tū in illā nō omninò, tum in *Annā Bolenā* certiſſimò cadere, idē ipſe *Henricus* exploratè ſciebat. Nam eo ſtatu rerum poſito qui tunc erat, certum eſt, non niſi duplex impedimentum interuenire potuiſſe, cur *Henricus Catharinam* non

O mirabile Dei iudicium.

du

duceret. Alterum eſſe poterat affinitatis, ſi *Arthurus Henrici* frater, *Catharinam* cognouiſſet: alterum fuit, iuſtitiæ publicæ honeſtatis impedimentum. Illud non interueniſſe Rex *Henricus* probè ſciebat. Nam *Carolo Cæſari* faſſus eſt, ſe *Catharinam* adhuc virginem cognouiſſe, idque ipſum & *Catharina* ſanctè ſemper iurabat, & res ipſa verum fuiſſe conteſtata eſt, cũ & *Henricus ſeptimus* grauem matronã in eodem lecto appoſuerit, vt ne *Arthurus Catharinam* cognoſceret: & tanta fuerit in recente adhuc *Arthuri* pubertate, eiuſdem infirmitas & inualetudo, vt etiamſi maximè conatus eſſet *Catharinam* cognoſcere, tamen vna caro facti non fuiſſent. Vbi autem carnalis copula non interuenit, affi-
2. nitas nulla contrahitur. Et quamquã contracta fuiſſet: tamen per authoritatem clauium regni cęlorum, id impedi

pedimentum ob maius publicæ pacis bonum ritè atque ordine ſublatum extitiſſet. Quamquàm enim *Henricus* malè aſſeruit Pontificem non potuiſſe id impedimẽti auferre, tamen cùm lex Moſaïca quæ mortem & damnationem miniſtrauit, quęque euacuata eſt, non ſolùm diſpenſandi, ſed etiam præcipiendi facultatem habuerit, vt ſuperſtes frater, ſui fratris abſque liberis defuncti vxorem duceret: quantò magis fatendum eſt, quòd claues Eccleſiæ Chriſti, quæ ſpiritum & iuſtitiam adminiſtrant, quæque non euacuantur per aliud aliquod teſtamentum, ſed manent vſque ad conſummationem ſæculi, poteſtate firma & ſtabili non carent permittendi Chriſtiano, vt ob publicum Eccleſiæ bonum, fratris ſui defuncti vxorem ducat? Impedimentum igitur affinitatis nec vllum inter *Henricum* & *Catharinam* fuit,

2. Cor 3.
Deut. 25.
2. Cor. 3.
Math. 28.
Math. 16.

&

& quamquàm aliquod extitiſſet, per claues Petri rectè ſublatum erat.

Iam verò iuſtitiæ publicæ honeſtatis impedimẽtum, quod ſolum reſtat, cùm (vt inter omnes conſtitit) non diuini aut naturalis, ſed tantùm Eccleſiaſtici iuris fuerit, ne *Henricus* quidem aut aduocati eius negabãt poteſtatem
Math. 16. clauium Petri ſatis virium ad illud auferendum habuiſſe. Cùm igitur nec affinitas vlla fuerit, & impedimẽtum iuſtitiæ publicæ honeſtatis, per *Iulij* Pontificis diploma idoneè ablatum conſtaret, nihil iam obſtabat, quominus *Catharinam* Rex *Henricus* & ducere poſſet, & retinere deberet. Nam ſi
Leuit. 18. quis ipſum Dei prꝍceptum obſtare dicat, quod fratris vxorem duci prohibet, quamquàm expedita ſit reſponſio,
Deut. 25. ſio, idem ius diuinum nominatim illam exceptionẽ addidiſſe, *præterquàm ſi frater abſque liberis defunctus eſſet*, (vt in

in noſtra cauſa contigit) tamen illud etiam prætermitti non debet, quòd verba diuini iuris in eodem ipſo loco, talem rationem & præmittunt,& vbique adiungunt, quæ totam *Henrici* cauſam labefactat. Sic enim legimus: *Omnis homo ad proximam ſanguinis ſui nõ accedet,vt reuelet turpitudinẽ eius.* Et poſt pauca: *Turpitudinẽ vxoris fratris tui non reuelabis, quia turpitudo fratris tui eſt.* Vxor enim fratris non ob aliud prohibetur duci, quàm quòd per copulã carnalem affinis alteri fratri iam priùs facta ſit. Quæ enim fit vna caro cum fratre meo, ex ea re tam propinqua ſanguinis mihi fit, quam frater meus eſt, qui mihi proximus ſanguinis eſt, in primo nuptiarum gradu. Quamquàm igitur concederemus & Deum eo in loco non tantũ de illicito coïtu, ſed etiam propriè de nuptijs agere (quod multis ſecus videtur) & per

Leuit. 19.

Leuit. 18.

vxo

vxorem fratris, nõ ſolum viuentis fratris (vt quibuſdam ex ſanctis patribus viſum eſt) verum etiam defuncti fratris vxorem intelligi, & præterea legem illam nõ ceremonialem eſſe, ſed iuris naturalis concluſiones quaſdam explicare: tamen cùm ratio legis non ſemel expreſſa fuerit, sẽperq; sãguinis proximitatem vrgeat, quę vel per cognationẽ vel per carnalẽ copulã (vnde paritur affinitas) acquiritur: nulla verò aut cognatio, aut affinitas inter *Henricum* & *Catharinã* contracta fuerit, quia frater *Henrici* eam non cognouit, vtique efficitur, vt diuinum ius non prohibeat *Catharinam Henrico* nubere.

Auguſt. in Leuit.

At contra certiſſimum eſt inter *Henricum* & *Annam Bolenam* verum affinitatis impedimentum interueniſſe, idque ipſum Regem non ignoraſſe eo quòd Papæ *Clementi ſeptimo* per literas ſuas confeſſus ſit ſe *Mariam Bo-*

lenam

lenam, *Annæ* ſororem cognouiſſe. Ex qua carnali copula *Henricus* toti familiæ *Bolenorum* factus eſt affinis ſeu proximus ſanguinis. Nam vt *Paulus* ait, 1. Cor. 6.
Qui adhæret meretrici, vnum corpus cum ea efficitur. Cùm igitur *Maria Bolena* fuerit proxima ſanguinis *Annæ* in primo gradu, nempe vterina eius ſoror, *Henricus* qui fuit vnum corpus cum *Maria*, factus eſt etiam proximus ſanguinis in primo gradu fratribus & ſororibus *Mariæ*, nimirũ, *Annæ Bolenæ*. Quid ergò eſt, quòd is qui tantas turbas excitauit, vt à *Catharina* tanquàm ab affine ſua, cùm verè affinis non eſſet, diſiungeretur, nunc non timet ad affinem ſuam accedere? & qui negabat Pontificis claues poſſe facere vt *Catharinam* retineret, nunc, ſine vllarum clauium authoritate, imò, contra illarum authoritatem, *Annam* affinem ſuam ducit? fruſtrà ô Rex cõ-

tra

tra ſtimulum calcitraſti. Deus hypocriſim tuam detexit, & adulterinum cor tuum toti mundo reuelauit.

Quid verò quòd idem rex *Henricus* etiam matrem *Annæ Bolenæ* priùs cognouerat, vt antè explicuimus? Ex qua ſanè copula tale affinitatis genus inter *Henricum* & *Annam* interceſſit, qualis eſt conſanguinitas inter parentes & liberos. At pater filiam ſuam ducere in æternum prohibetur, quia inter aſcendentes & deſcendentes nullę vnquàm nuptiæ permittuntur, propterea quòd in nuptijs eſt ſumma æqualitas & paritas (vndè Eua ex latere Adami ſumpta eſt) cùm interim liberi parentes honorare debeant, ſeque illis tanto inferiores agnoſcere, vt nunquàm ſint referendo: & ideò nec illis quidem exæquari poſſunt. Itaque *Henricus Annam Bolenam*, eius mulieris quam ſemel cognouerat filiam, du-

Gen. 2.
Exod. 20.

cere

cere, res longè difficilioris diſpenſationis fuit: propterea quòd ipſum affinitatis genus, ipſam nuptiarum eſſentiam propiùs attingere videtur, quàm vt in eo diſpenſari quodammodò deceat: maximè ſi concubitus matris ſit multis manifeſtus. Quare cùm *Henricus* contra naturæ quodammodò legem, poſt matrem *Annæ Bolenæ* cognitam, auſus ſit filiam in vxorem ſuã aſſumere, quàm impudenter obtendit, ſe non auſum eſſe *Catharinam* retinere, ne in Deum peccaret? quàm impudenter etiam prætexuit, ſe crediſſe, quòd Pontifex authoritatem non habuit *Catharinæ* nuptias permittendi. *Hypocriſis Henrici.*

Sed adhuc pergamus. Conſtat ex ijs quæ diximus, non obſcura indicia ipſi *Henrico* reuelata eſſe, quòd *Anna Bolena* eſſet ipſiuſmet *Henrici* filia, & tamen eam duxit? Is videlicet, qui

timuit ſui fratris abſque liberis defun-ͨti vxorem à fratre ſuo minimè cog-nitam, retinere. Incredibilis quidem audacia, inaudita hypocriſis, non ferenda libido. Sed tamen vnius hominis propria fuit audacia, hypocriſis propria, & libido propria. Nec tantoperè mirandum eſt, ſi aut homo peccet, aut cùm in profundum venerit, contemnat. Illud eſt mirandum, illud ſtupendum, ſi hominum infinita millia non ſuam, ſed alienã libidinem & hypocriſim, non tantum ęquo animo ferant, ſed etiam ſuſpiciant, laudent, colant, & ita colant, vt ſupra hoc fũdamentum, fidem, ſpem, ſalutémq; ſuam exædificent. Omnes enim Anglicani proteſtantes, Lutherani, Zuingliani, Caluiniſtæ, Puritani, & Libertini has inceſtuoſas *Henrici* & *Annæ Bolenæ* nuptias adorant, velut fontem Euangelij ſui, matrem eccleſiæ ſuæ

Res ſtupenda.

ori

originem fidei ſuæ. Vix dum tres anni ſunt, quòd Caluiniſta quidam Anglicanus, Londini duos libros tùm *Elizabethæ* Principi, aſtante Pſeudo- *Anno Do. 1573.* epiſcopo Cãtuarienſi *Matthæo Parquero*, exhibuit, tùm apud *Ioannem Dayum* typis mandauit, quibus tamen nomen ſuum minimè aſcripſit, in quorum poſteriore de *Henrici* & *Annæ* matrimonio agens hæc habet verba. O verè beatę, & non ſine ſummo *Cap. 12.* numine conciliatæ nuptiæ, cæleſtíſq; *Proteſtantis cuiuſdam verba.* partus ac progenies, quibus patria à ſeruitute & caligine pluſquàm Ægyptiaca erepta atque liberata, & ad verum Chriſti cultum reſtituta eſt. Hæc ille.

Nemo iam miretur aut *Caianos* olim fuiſſe, qui homicidam *Cain* adorarent velut ex potenti virtute procreatum: aut *Ophitas*, qui (vt *Tertulianus* ait) magnificarent ſerpentem qui pri- *De præſcriptiõ.*

mos parentes in Paradyſo decepit velut authorem ſcientiæ boni & mali. Nam quid tandem olim factum credi non poteſt, cùm hodiè videamus tot milliones hęreticorum nuptias Patris & filię adorare? Iſti liberationem ſuam ex ſeruitute pluſquàm Ægyptiaca his nuptijs acceptam ferunt: iſti verum Chriſti cultum per has nuptias reſtitutum gloriantur. Verum quidem eſt, per has nuptias aditum vobis patefactum eſſe ad omnem hæreſim, omnémque nequitiam. Sed ô immenſam Dei bonitatē. Qui, quòd hæreſes veſtras non alio modo quàm per tàm inceſtuoſas nuptias in lucem exire voluit, eo ipſo declarauit illas tenebrarum filias eſſe, nec aliter quàm per opera tenebrarum procreari potuiſſe. Oportuit filiam cum patre, ſororem cum fratre commiſceri (nam & hoc *Annam Bolenam* perpetraſſe

mox

mox conſtabit) vt pulcher ille partus gigneretur, qui non modò Carthuſianos patres & alios Eunuchos ob regnum cælorum ſeipſos ex conſilio & adhortatione Chriſti caſtrantes, ex omnibus ſuis finibus eijceret, indignóſque vita & luce communi affirmaret: ſed etiam Chriſti Eccleſiam diceret, non eam eſſe, quæ populos fideles in omnibus gentibus iuxta prædictionem Chriſti docet ac baptizat, verùm aliam neſcio quam, in penetralibus domorum, & ſpeluncis ſyluarum latentem, lucifugam, ſterilem, ignotam, expertem ſacerdotij & ſacrificij, expertem vnius paſtoris, qui oues Chriſti per vniuerſum mundum diffuſas, in vnum Chriſti ouile congreget, expertem denique omnium promiſſionum Dei, quas vtique ille fecit ciuitati in monte ædificatę, quę non poteſt abſcondi, filijs diei & non

Math. 20.

Math. 28.

Proteſtantium ſynagoga.

Math. 5.

Ioan. 21. noctis, ouibus Petri, piſcibúſque intra Petri ſagenam concluſis, & non ijs qui ex ouili eius exirent, aut rete illius rumperent.

Sed iam pergamus in eo quod inſtituimus. Pontifex Romanus, cauſa *Hẽrici* & *Catharinæ*, accuratiſſimè cognita, illos a Deo legitimè coniunctos Math. 19. fuiſſe, nec ab homine ſeperari poſſe pronunciauit. cuius ſententiæ hæc eſt formula.

CLEMENS PAPA, VII.

CVM pendente lite coram nobis dilecto filio Paulo Capiſuccho capellano noſtro, ac ſacri Palatij Apoſtolici cauſarum auditori, & Decano, à nobis in Conſiſtorio Reuerendiſs. cõmiſſa inter chariſſimos in Chriſto filios noſtros Catharinam & Henricum octauum Angliæ Reges, de & ſuper validitate matri

trimonij inter eos contracti. Præfatus Henricus dictam Catharinam eiecerit, & de facto cum quadam Anna matrimonium cōtraxerit, contra mandata & decreta tàm inhibitionis quàm in literis in forma breuis etiam de conſilio fratrum noſtrorum S. R. E. Cardinalium emanatis contentas & cōtenta, temerè & de facto attēptando. Idcirco nos de illius poteſtatis quā Chriſtus Rex regum nobis licet immeritis in perſona beati Petri conceſſit plenitudine, in throno iuſtitiæ pro tribunali ſedentes, & ſolum Deum præ oculis habentes, per hanc noſtram ſententiam, quam ex noſtro mero officio, ac de venerabilium fratrum noſtrorum S. R. E. Cardinalium conſiſtorialiter coram nobis congregatorum conſilio ferimus, eiectionē & ſpoliationem dictæ Catharinæ reginæ à quaſi poſſeſſione iuris coniugalis, & reginalis dignitatis, in qua, tempore huiuſmodi motæ litis erat & matrimonium inter prædictum Henricum regem & Annam præ-

dictàm contractum, cùm prædicta omnia notoria & manifeſta ſint, pro vt ita eſſe declaramus, nulla, iniuſta & attemptata fuiſſe & eſſe, ac nullitatis, iniuſtitiæ, attemptatorúmque vitio ſubiacuiſſe & ſubiacere, prolémque ſuſceptam ſeu ſuſcipiendam illegitimam fuiſſe & eſſe, præfatámque Catharinam Reginam ad ſuum priſtinum ſtatum & quaſi poſſeſſionem iuris Coniugalis & Reginalis dignitatis reſtitui & reponi debere, dictúmque Regem dictam Annam à cohabitatione ſua & quaſi poſſeſſione iuris Coniugalis & Reginalis eijcere & amouere debere in his ſcriptis pronuntiamus, decernimus & declaramus, reſtituimus & reponimus, eijcimus & amouemus. Eademque noſtra ſententia & ex conſilio & mero officio noſtro prædicto, præfatum Henricum regem maioris excommunicationis & alias cenſuras & pœnas in dictis literis contentas ob earum non paricionem & contemptũ damnabiliter incurriſſe & incidiſſe ac ab

Elizabetha quæ nunc regnat.

Henricus excõmunicatur.

om

omnibus Chriſtifidelibus euitandum fuiſſe & eſſe, declaramus & mandamus. Et nihilominus volentes cum eodem Henrico Rege nomine pij patris benignè & clementer agere, cenſurarum prædictarum declarationem vſque & per totũ menſem Septembris proximè futurũ, ad hoc, vt ſententiæ & mãdatis noſtris prædictis commodiùs parere poſſit, ſuſpendimus. Et ſi infra dictum tempus parere diſtulerit, ac dictam Catharinam in priſtinum ſtatum quo tempore litis motæ erat, non reſtituerit, præfatámque Annam à ſua cohabitatione & quaſi poſſeſſione iuris Coniugalis & Reginalis non abiecerit, & dicta attemptata cum effectu non purgauerit, ex nunc, pro vt ex tunc, præſenti declarationi locum eſſe volumus & decernimus.

Ita pronuntiamus.

Henricus iſtam ſententiam non aliter quàm ſi facta ipſi fuiſſet iniuria, interpretatus, doloris ſui vlciſcendi cauſa

ſa curauit, vt iuſiurandum quod Clerus Anglicanus Pontifici Romano hactenus præſtiterat, in publicis regni comitijs irritum redderetur, ſeque ipſum (vt quondam *Iulianus* apoſtata) Pontificem maximum creans, nouã iuriſiurandi præſcripſit formulam, in qua Clerus & populus ipſum eccleſiæ Anglicanæ atque Hibernicæ ſummũ in terris proximè ſub Christo caput, iuratò cõfiteretur. Ac iſto quidẽ modo *Henricus* tàm ſe quàm ſuos diuiſit ac ſeparauit ab eccleſiæ Romanæ ſocietate & cõmunione, in qua iam indè à temporibus *Ioſephi ab Aramathia*, omnes illi Reges & populi vixerant, qui Catholicam Chriſti fidem in ijs Inſulis, pro ſua quique ætate, ſequebantur. Et ij quidem fuerunt Hiberni, Angli, Normanni, Dani, omniumque antiquiſſimi Britanni.

Schiſma proclamatum.

Scimus omnes ô Rex, quàm floren

rentem & glorioſam Eccleſiam, à duobus præcipuis Apoſtolis *Petro* & *Paulo* fundatã, à ducentis & triginta *Petri* ſucceſſoribus auctam & continuatam, ab omnium Catholicorum nationum Epiſcopis, Regibus, & populis agnitam & obſeruatam, omniũ hæreſum & hæreticorum impia dogmata fugientem & damnantem, innumeris patribus & Doctoribus refertam, infinitis Dei operibus planè admirandis illuſtratam deſerueris, & reliqueris. Sed dic nobis per ſupremam poteſtatem tuam, quò ibas cùm ex Romana eccleſia exibas? Nam ſi Chriſtianus permanere volebas, ſine aliqua Eccleſia eſſe non poteras. Diſceſſit quidem & *Paulus* Apoſtolus à Iudæis, & *Dionyſius* ab Areopago ſuo, & *Iuſtinus* martyr à Philoſophis, & *Auguſtinus* à Manichæis, & ij omnes à gentium erroribus. Sed tamen vnuſquiſ

Eccleſiæ Romanę ſplendor.

Act. 9.

Act. 17.

quiſque eorum antequàm à ſocietate ſua diſcederet, priùs aliam vidit ſocietatem ſeipſo antiquiorem, ad quam
Act. 9. ſe conferret. Ibat *Paulus* ad *Ananiam*,
Act. 17. & alios in Damaſco fideles, *Dionyſius* ad *Paulum* & eius comites, *Iuſtinus* ad Eccleſiam Chriſti quæ erat in Paleſtina, *Auguſtinus* ad *Ambroſium* Mediolanenſem, & Eccleſiã Catholicam. Sed tu *Henrice* cùm Romanam Eccleſiam deſereres, ad quam aliam ibas? Vtrum ad Græcam? nihil minus. nec enim negaſti Spiritum ſanctum à filio procedere. An ad Æthiopicam Eccleſiã? at neque teipſum circuncidiſti. An ad Armeniorum? At neque originale peccatum, neque ſalutem omnium ante Chriſti paſſionem (id quod illi fecerunt) pernegaſti. An ſaltem ad *Vuiclefum*, *Lutherum*, *Zuinglium*, aut *Caluinum* ibas? Imò ſi quos huius erroris viros in tuo regno reperiſti, eos ferro

Hoc idem à quouis Archiheretico ſi petatur, neceſſario ſeipſum prodet.

ro, flammáque perſequebaris. Quò igitur ibas cùm ex Romana Eccleſia exibas? Quò inquam niſi ad teipſum? Ergonè tu es Chriſtus? Nam ſolius Chriſti eſt, authoritate ſua Eccleſiam Chriſtianam inſtituere & congregare. Is autem dixit ad *Petrum*, *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meã.* Quam obſecro *meam*, niſi Chriſtianam? Chriſtus ergò nos mittit ad *Petrum*, Vicarium vtique ſuum, & tu nos abdúcis à *Petro*, & ad te vocas? Ergò Antichriſtus es tu: ſicut ſcriptum eſt, *Videte ne quis vos ſeducat, multi enim venient in nomine meo dicentes, Ego ſum Chriſtus, & multos ſeducent.* Quid eſt venire in Chriſti nomine, aut dicere, *Ego ſum Chriſtus*, niſi abſque ſignis Apoſtolatus, abſque miſſione legigitima & ordinaria, caput Eccleſiæ ſeipſum conſtituere, tanquàm Chri-

Math. 17. *Hunc audite.* *Math.* 16. *Math.* 24. *Ioan.* 20.

ſti

ſti oues ipſius curæ primùm ac potiſſimùm commiſſæ eſſent? Ergonè perierat Eccleſia de mundo, perierant prędictiones & promiſſiones Chriſti, antequàm *Henricus* cum filia ſua concumbens, ex illo inceſtu nouam Chriſto Eccleſiam generaret? Si non perierat Eccleſia Chriſti, certè antiquior te fuit. Si & antiquior te fuit, nec tamen Eccleſia Romana fuit: debebas cùm ex Eccleſia Romana diſcederes, ad illam aliam tuo bruto iudicio veriorẽ, te conferre: debebas illi te adunare, vel per Sacramentum aliquod, vel ſaltem per nudam manus impoſitionẽ, vt indè ſciremus, quam ſocietatem ſequereris, & quam fidem teneres.
At nunc tu ipſe, tuis conſtitutus es ſupremum caput eccleſiæ: cùm nec infimus quidem pes illius eſſes.

His ita conſtitutis, iam oportunũ tempus aduenerat, in quo *Cranmerus* Can

Cantuarienſis Antiſtes, iuſiurandum quòd Pontifici Romano præſtiterat, religione, profanorum comitiorum authoritate ſolutus, liberè poſſet etiã contra Romani Pontificis præſcriptum, diuortij ſententiam inter *Henricum* & *Catharinam* pronũciare. Is igitur ex *Henrici* arbitrio certos Epiſcopos, Procuratores, Aduocatos, & tabelliones vnà ſecum ducens, ad pagum *Dumſtablenſem* ſe contulit, qui proximè abeſt à Regia villa *Amptilenſi*, in qua degebat Sereniſſima Regina, quàm ſæpius in ius vocatã vbi per quindecim dies fruſtrà expectaſſet, ad ſententiam diuortij ferendam ſe præparat, cùm prius Regem velut à diuortio aliquantulum abhorrentem (ita enim vt faceret inter ipſos conuenerat) admonuiſſet ne fratris defuncti vxorẽ contra leges Euangelij diutiùs retineret: ni obediret, ſe quamuis inui- *Hypocriſis.*

ui

uitum, tamen pro miniſterio quod in Eccleſia Dei gerebat, compelli, vt cenſuris eccleſiaſticis in Regem ageret. Mira dicendi libertas in ſubdito, inquiebant adulatores regij. Iam verè videmus quantùm inter Papiſticam religionem, & ſincerum Dei Euangelium interſit. Hic Epiſcopus niſi ex Deo eſſet, Regem ipſum officij ſui tàm audacter non admoneret. O diē beatum qui cæleſtem lucem primus ad nos attulit. Hæc illi. Porrò *Thomas Cranmerus* ex domo *Annæ Bòlenæ* ad ſolius actoris arbitrium ea lege delectus iudex, vt ſententiam pro diuortio ferret, nec audita quidem altera parte, audacter pronunciauit, & neceſſitatem iure Diuino impoſitā Regi eſſe, vt *Catharinam* repudiet, & libertatem conceſſam, vt alteram ducat. Cæterùm *Henricus* qui & iudicem & ſententiam in manu ſua habebat, quid

Adulatio.

Sententia Cranmeri.

quid futurũ eſſet probè ſciẽs, iàm antè & duxerat *Annam Bolenam*, & cognouerat, licet ſolennem nuptiarum pōpam in ipſam Dominicæ reſurrectionis vigiliam reieciſſet. *Anna* igitur pridie Idus Aprilis (qui dies ſepulto Domino ſacer eo anno fuit) publicè deducta, & poſtridiè calendas Iunij proximè ſequentis regio diademate coronata, ſeptimo idus Septembris eiuſdem anni, filiam *Elizabetham Henrico* peperit, quinto vtique menſe, poſt ſolennem nuptiarum celebrationem: neceſſè vt fuerit, eam priùs cognitam ab *Henrico* eſſe, quàm res diuulgaretur. *Nuptiæ in vigilia paſchatis.*

Baptizata iam apud Grenuicũ *Elizabetha*, Rex poſtulat, vt omnes Epiſcopi & clerici, omnes optimates, quin etiam omnes omninò Angli qui ſaltem plena pubertate eſſent, in verba *Elizabethæ* iurent, velut quæ ſola pro-

xima & legitima regni Angliæ hæres foret. *Mariam* verò *Catharinæ* filiam velut ex matrimonio illegitimo natã, omni ſucceſſionis iure priuat. Quam iuriſiurandi formulam cùm *Ioannes Fiſher* Epiſcopus Roffenſis, & *Thomas Morus* (qui Regẽ in omnia vitia præcipitem ferri videns, paulò ante ſummo Cãcellarij magiſtratu ſeipſum abdicauerat) ſuſcipere nollent, in cuſtodiam coniecti ſunt. Cùm *Thomas Morus* ad arcem Londinenſem duceretur, in ipſa porta cuſtos carceris aderat, veſtem extimam & ſupremam ſibi donandam ex more poſtulãs: cui Morus (vt erat ingenij facetiſſimi) pileum ſtatim tradidit. At cuſtos non hunc (inquit) dico, ſed togam qua indueris. Imò (inquit *Morus*) ſuperior veſtis eſt pileus, qui ſupremã corporis partem tegit. Adeò in ipſius carceris foribus quas plerique tantopere extimeſcunt, vir

Idem eſt Fisher Anglicè, quod piſcator Latine.

perſecutio.

vir ſanctus tanquàm in cõuiuio luſit. Dicebat verò totum mundũ, in quem hominés ex Paradiſo eiecti ob peccatum deturbãtur, nihil eſſe aliud quàm carcerem, vnde omnes ad cauſam dicendam ſuis ſinguli diebus euocarentur. Quòd ſuus carcer aliorum Principum carcere minor fuiſſet, hoc ſe acceptum Deo ferre: nam ex malis minimum eſſe eligendum. His ſanctis cogitationibus beatum illud ingenium ſeſe recreabat. *Mundus Moro carcer.*

Celebre erat his diebus *Annæ Bartonæ* monialis nomen. Hæc aſſerebat *Henricum* non amplius iam eſſe Regem, eò quòd ex Deo non regnaret. *Mariam* verò *Catharinæ* filiam, quæ tunc minùs legitimè nata habebatur, ad regni gubernacula ſuo iure ſeſſurã eſſe: ob quæ verba in ius vocata, & in publicis regni comitijs vnà cum duobus *D. Benedicti*, duobus etiã *D. Fran-* *Anno Do. 1532.* *Perſecutio.*

ciſci monachis, (qui omnes eam ſpiritu Dei afflatam credebãt) capitis condemnata, vltimũ ſupplicium ſubiuit. Quam fœminam cùm inter cæteros *Thomas Morus* diligẽter examinaſſet, nullo indicio deprehendere potuit eã fanatico ſpiritu (quod in eius inuidiã tunc ſpargebatur) agitatã fuiſſe. Conſtat quidem illas res quas tunc cùm
Iſa. 41. nihil minus quàm futuræ putabãtur, futuras prædixit, ſuo tempore poſteà eueniſſe. *Maria* enim quæ tunc *Elizabethæ* poſtponebatur, ante *Elizabetham* poſteà iure ſuo regnauit.

Cùm autem nulli ex vniuerſo Clero liberius diuortio Regis ſe opponerẽt, quàm Fratres Minores qui de obſeruantia vulgò dicuntur, illi autem *D. Catharinæ* matrimonium tàm in diſputationibus publicis, quàm in concionibus ſacris acerrimè tuerentur, quorum in hoc genere principes erant

erant duo Reuerendi Patres, *Elſtonus* & *Paytous*, ob hanc rem totus fratrum obſeruãtium ordo in tanto apud Regem odio fuit, vt tertio idus Auguſti fratres iſti ex omnibus ordinis ſui monaſterijs pellerentur. *Elſtono* autẽ Rex minatus dicitur, ſe illum in profundiſſimas aquas, niſi de cętero taceret proiecturum. At ille nunquàm (inquit) dubitaui quin tàm celeriter ad Deum aqua perueniatur ac terra. Iuſſus autẽ ex Anglia quàm primùm excedere, in Germaniã inferiorem ſe contulit, vbi vſque ad *Mariam* Reginam vixit, quo tempore in ſui ordinis monaſterio apud Grẽuicum in pace obdormiuit.

Perſecutio.

Confeſſores.

Eſton.

Henricus verò vt grauiorem adhuc vindictam de Pontifice Romano ſumeret, in menſe Nouembri comitijs publicis indictis, omnem deinceps in Anglos & Hibernos iuriſdictionem ac poteſtatem Pontifici Romano ad-

Anno Do. 1534.

Perſecutio. emit, quam ſi quis deinceps ei detuliſſet, perduellionis reus fieret. Quinimò ipſum *Papæ* vocabulum perſecutus, edixit, vt decætero nullus Pon-
Papa. tificum Romanorum vocaretur *Papa*, ſed tantùm *Epiſcopus Romanus*. Anglicanę verò eccleſiæ Summum caput ſolus Rex haberetur, cuius etiam præcipuè eſſet, authoritate pleniſſima, errores, hæreſes, abuſus omnes in Anglicana eccleſia emendare. Illi omnium ſacerdotiorum integri prouentus primi cuiuſque anni quo quis beneficium aliquod ſortitus eſſet, ſoluerentur: illi omnium eccleſiaſticarum dignitatũ decimæ redderentur. Quã legem Rex tanta ſæuitia executioni mandauit, vt capitis damnaretur, ſi cuius in libro vel ſolum nomen *Papæ* non deletum extaret. Per Calendaria, per indices, per ſcripta patrum, per totum ius canonicum, per Scholaſti

laſticos Doctores, *Papæ* vocabulum lituris vndique obducebatur. Imò in fronte operum *D. Cipriani*, *Ambroſij*, *Hieronymi*, *Auguſtini*, *Leonis*, Gregorij, *Proſperi*, ac aliorum Eccleſiæ luminũ, ſinguli ſcribere coacti ſunt, Si quid in eis operibus ineſſet, quod Pontificis Romani Primatum tueretur aut confirmaret, ſe illi verbo, ſententiæ, rationi, iam nunc renunciare, nec tanti criminis reos vnquam eſſe velle. Epiſcopi plerique, & alij antiſtites, quorũ erat principijs tanti mali obſiſtere, paululum tempori cedendum putabant, donec aut Rex mentem mutaret, aut Princeps aliquis catholicus religioni Chriſtianæ opem ferret. Sed fruſtrà ſanè oculos in Cæſarem, aut hominem quempiã coniectos habebant, cùm in Deum & proximum ipſi tàm grauiter peccaſſent. Non defuerunt tamen reliquię ſanctę, quę genua

Abrenuntiatur papæ.

curuare ante Baal prorſus recuſarent.
Anno Do. 1534. Tertio enim calendas Maij, quinq; ſanctiſſimi viri glorioſũ pro Chriſto certamen inierunt. Quorũ tres quidẽ, fuerunt diuerſorum ordinis Carthuſiani monaſteriorum Priores. *Ioannes Houghton* Prior Londinenſis, itemq́; *Robertus Laurentius*, & *Auguſtinus Vuebſter*, Priores, alter Beualenſis, & alter Examenſis, qui quòd profanum *Martyres quinque.* *Henrici* Primatum quem in eccleſiam ſibi arrogabat, nollent agnoſcere, martyrij palmam aſſecuti ſunt. Auxit beatum numerum *Reginaldus* Brigitenſis monachus, ex Abbatia *Sion* Theologus inſignis, qui vt ſæpe antea populum diſertiſſimis concionibus, ſic tũc exemplo & patientia ſua erudiuit. Is vbi condemnatum ſe ad mortem audiuit, Credo (inquit) videre bona Domini in terra viuentium. Idem ad ſupplicium productus, populum hortabatur

batur, vt pro Serenitate regis preces aſſiduas ad Deum funderent, ne, qui *Salomonem* initio regni ſui ſapientia & pietate ad viuũ expreſſerat, vnà cum illo in fine vitæ per mulieres ſeductus degeneraret. Quinto demum loco *Ioannes Haylus* preſbyter idem ſupernæ vocationis brauium quia legitimè certaſſet, accepit. Hæ fuerunt primitię martyrum poſt *Henrici octaui* nouum ſchiſma.

Ad decimum verò quartum diem Calendas Iulias, alij tres Carthuſiani, *Vmfridus Midelmor*, *Gulielmus Exmeus*, & *Sebaſtianus Nudegat* cùm priùs per dies quatuordecim cõtinuos erecti ſtare coacti eſſent, iniectis ad collum, ad brachia, ad crura, circulis ferreis, ita vt ob nullam omninò cauſam loco vnquàm dimouerentur, illuſtre fidei teſtimonium dederunt. Tàm enim illi tres quàm *Gulielmus* H*orne* vi mineis

Anno Do. 1534.

Martyres quatuor.

mineis cratibus iniecti, & per plateas Londinenſes vſque ad vltimi ſupplicij locum pertracti, poſtquàm laqueo ad breue tempus ſuſpẽſi fuiſſent, mox viui demittebantur. Tùm autem carnifex pudendis præciſis & flãmæ traditis, pectus & præcordia gladio aperuit, viſceráque euulſa, in propoſitũ ignẽ coniecit, demũ capite abſciſſo, reliquũ corpus in quatuor partes diſſecauit, illáſq; partes elixas varijs in locis à populo ſpectandas ſuſpendit. Cùm *Ioanne* autem *Roceſtrio* & *Iacobo Valuero* (ipſis quoque Carthuſianis) tàm gratiosè diſpenſatum eſt, vt ſimplici ſuſpendio ad cęlum commigrarent. Iam ſiue tyrannum ipſum tantæ cędis in oculis ciuium factę, ſeu etiam tantæ cladis à ſolis Carthuſianis acceptæ pudebat, alios nouem Carthuſianos maluit fœtore carceris enecari, quàm vt publicum de ipſo triumphum agerent.

Martyres duo.

rent.

rent. Ij autem erant *Ioannes Berus*, *Thomas Grenuay*, *Ioannes Dauis*, *Gulielmus Grenuod*, *Thomas Scriuan*, *Robertus Salteus*, *Gualterus Perſon* & *Thomas Redingenſis*. Ac de Cathuſianis hactenus, Quanquàm enim non omnes eodem die vitam finierint, tamẽ quos eadem fides & religio coniunxit, viſum eſt oratione mea non debere ſeparari. *Martyres nouem.*

Adhuc in cuſtodia tenebãtur *Ioannes Roffenſis*, & *Thomas Morus*, totius Angliæ duo ſplẽdidiſſima lumina, in quos omnium oculi coniecti, mentéſque erectæ fuerunt. Non latuit hoc *Henricum*, tantoq́ue magis cupiebat eos ad ſuas partes allicere, ac præcipuè *Thomam Morũ*, qui quòd laïcus eſſet, laïcis (quos Rex & amabat & timebat magis) gratioſior fuit, maximè quòd talem laïcum Anglia nunquam peperiſſet. Natus fuit Lõdini honeſtiſſimo loco, græcè ac latinè excellenter do- *Thomas Morus.*

ctus

ctus, in republica per annos penè quadraginta verſatus, legatione honorifica perfunctus, ſummis honoribus ſumma cum laude potitus, nec vnquã tamen cùm duas ordine vxores duxiſſet, pluresque liberos genuiſſet, de augenda re familiari ſolicitus fuit, adeò vt ad patrimonium ſuum à maioribus acceptum, ne centum quidem aureorum annuos cenſus adiecerit. Ad hũc virum *Henricus* cùm multos ex optimatibus ſuis fruſtrà legaſſet, incertus animi quid magis ſibi expediret, vtrũ vt viuere pateretur tàm illuſtrem ſui adulterij hoſtem, an ob extinctum orbis Chriſtiani tàm clarum lumen tantam infamiæ notam ſubiret, tandem cõſtituit *Roffenſem* Epiſcopum (quem iam Cardinalium collegio aſcriptum acceperat, & cuius cõſtantiam ne ſperabat quidem aliquãdò frangi poſſe) è medio prius tollere, periculum facturus

Roffenſis Cardinalis.

ctu rus

ćturus an *Morum* fortè poſtea de ſententia poſſet deducere. Ad decimum igitur Calendas Iulias *Ioannes Fiſher* Epiſcopus Roffenſis, quo nihil aut doćtius aut ſanćtius Anglia protulit, penè iam decrepitæ ætatis (cui nunquàm perſuaderi potuit, vt tenuem Epiſcopatum quem ex Dei vocatione primùm acceperat, alio quopiam locupletiore qui ſæpius offerebatur, commutaret) ad iudicium primò, deindè quòd *Henrici* Primatũ eccleſiaſticum nollet confiteri, ad mortem producitur, qui ſimul ac ſcenam in qua glorioſum certamen cõſummaturus erat conſpexerat, abiećto ſenećtutis baculo: Eia (inquit) pedes, officium facite, parum itineris iam reſtat. Conſtitutus autem in loco martyrij, ſubleuatis in cælum oculis, *Te Deum* (inquit) *laudamus, te Dominum confitemur.* Quem hymnum vbi totum abſoluiſſet, cer- *Mors Roffenſis.*

uices

uices gladio ſubiecit, animã Deo reddidit, iuſtitię coronam accepit. Caput haſtili affixum, & in ponte Lõdinenſi omnium oculis expoſitum, quò diutius ibi ſuſpenſum manebat, eò magis floruiſſe, ac venerabilius factum eſſe dicitur, ob quam cauſam loco amotum traditur.

De illo die quo *Roffenſis* ad mortem ducebatur, *Morus* (quod tamen Rex vetauerat) certior factus, cùm vehementer timeret, ne fortè ipſe martyrij corona excideret, ad Deum cõuerſus, Confiteor (inquit) tibi domine, quòd tantam gloriam non ſum meritus, nõ ſum ego iuſtus & ſanctus ſicut *Roffenſis* tuus, quem de vniuerſo regno iſto tibi ſecundum cor tuum elegiſti. Sed tamẽ ſi fieri poteſt, particeps fiam domine calicis tui. Hæc & alia his ſimilia cùm lachrymans diceret, nec vultu (quem alioqui placidiſſimũ habebat) dolo

dolorem diſſimulare iam poſſet, putabant illum filij huius ſeculi mortem timere, & ideò vt Regi obediret, adduci poſſe. Venerunt ad eum hac de cauſa multi principes viri, ſed cùm nihil proficerent, ad poſtremum vxori *Aloyſiæ* mandatum eſt negotium, vt viro ſuaderet, ne illam, ne liberos, ne patriam & vitam, qua diu adhuc frui poſſet, pro derelictis haberet. Cùm ergò vxor *Mori* hæc apud eum occineret: Et quàm diu *Aloyſia* mea (inquit *Morus*) potero hac vita frui? Tum illa, totis viginti annis mi vir, ſi Deus voluerit. Vis ergò (ait *Morus*) vt æternitatem viginti annis cõmutem? Næ tu imperita es mercatrix, mea vxor. Nam ſi annorum viginti millia diceres, aliquid tu quidem diceres, ſed tamen ad æternitatem quid eſſent?

Aloyſia vxor Mori.

Sapiẽter.

Itaque cùm *Morus* de ſententia dimoueri non poſſet, ablati ſunt ei omnes

nes libri, tanquam inſtrumenta quæ illum ab amore ſeculi abductũ, æternæ vitæ deſiderio inflãmabant. Tunc feneſtris perpetuò clauſis, nihil aliud quàm Deo & ſanctis meditationibus vacabat. Porrò cùm carceris cuſtos ab eo quæreret, quid ita in tenebris ſederet, quid (inquit) facerem? nonne ſublatis mercibus, claudẽda eſt officina? Merces ſuas dixit libros ſuos, ac verè quidem officinam in carcere aperuit *Morus*, in qua propoſuit omnia ſua vænalia, vt pretij loco cælum acciperet. Scripſit in carcere duos libros, vnum idiomate Anglicano, quem inſcripſit, *Solatium in perturbatione*, *alterũ latinè*, *de paſſione Chriſti*. Cumque ad illa Euangelij verba perueniſſet, *Et iniecerunt manus in Ieſum*, in ipſum quoque iniectæ ſunt manus, nec vltra ei licuit quicquàm addere. In iudicio autem interrogatus, quid ei de publica lege

Facetè.

Libri in carcere ſcripti.

videretur, in qua omnis poteſtas Pontifici Romano abrogata, & ſumma eccleſiæ gubernatio Regi cõceſſa eſſet, (quæ lex poſt *Mori* apprehẽſionem conſtituta erat) reſpondit ſe neſcire an vlla eſſet eiuſmodi lex. Iudice ſubinferente, At nos tibi denũtiamus talem extare legem, & eam ſuffragijs omniũ eſſe comprobatam, quid ergò tibi de illa videtur? Si me, inquit *Morus*, pro ciue habuiſſetis, ego vobis de veſtra lege atteſtantibus credidiſſẽ. Nunc autem ſeparaſtis me à republica veſtra, & in carcerem non modò tanquàm peregrinum, ſed & tanquàm hoſtem recluſiſtis. Me igitur huic reipublicæ mortuum, quomodò nunc tanquàm eius membrum, de reipublicæ veſtræ legibus interrogatis? Iratus iudex, iam inquit, diſſentire à lege te video, cùm taceas. Si taceo, inquit *Morus*, hoc vobis ac legi veſtræ in lucrum deputabi- *Grauiter.* *Acutè.*

L tur

tur. Nam qui tacet conſentire videtur. Ergonè inquit iudex, aſſentiris legi? Quomodò, inquit, id facerẽ, cùm nemo aſſentiatur ei quod ignorat? Deſtinato autem conſilio in hunc modum reſpondit *Morus*, vt neque fidem negaret, neque mortis periculo ſeſe offerret. Quanquàm enim eſſet martyrij cupientiſſimus, tamen certò ſciens hoc eſſe donũ Dei, dubitans verò (vt ſæpè dictitabat) vtrum Deus hac eum gratia donaturus eſſet nec ne, eam reſpondẽdi moderationem quam nunc expoſui tenuit.

Conſilium Mori.

Porrò cùm iudex ad duodecim viros quorum eſt de capite omniũ cognoſcere ac interloqui, cauſam *Mori* detuliſſet, illi eum dixerunt reum eſſe mortis. Tunc *Morus* vocationis ſuæ certior & ſecurior, liberè aperuit, quid ei de lege illa videretur. Ego (inquit) per Dei gratiam ſemper Catholicus

licus, nec vnquàm à Pontificis Romani communione diſcedens, audiueram aliquandò Pontificis Romani poteſtatem legitimam quidem & laudabilem, ſed tamen humani iuris, non diuinæ præſcriptionis fuiſſe. Itaque cùm viderem ſtatum huius regni eò ferri, vt neceſſariò inueſtigandum eſſet qua ex origine Pontificis Romani poteſtas dimanaret, toto ſeptēnio huius rei diligentiſſimę indagationi me dedidi, & deprehendi poteſtatem Romani Pontificis quam vos temerè (vt nihil dicam grauius) abrogaſtis, non modò legitimam, laudabilem & neceſſariam, verùm etiam Diuini iuris & præſcriptionis eſſe. Hæc mea eſt ſentētia, hęc fides, in qua per Dei gratiā moriar. Vix hæc dixerat, cū omnes magna voce conclamarunt, proditorem & perduellem eſſe *Morum*. Reuertenti à iudicio filia eius *Marga-*

Morus rationem fidei ſuę reddit.

Primatus Papæ diuini iuris.

Margarita Mori filia. *rita* quam vnicè dilexerat, quam Grȩcè ac Latinè docuerat, cui ex carcere multas literas dederat, in itinere occurrit, vt vltimũ vale patri ſuo diceret. Subſtitit pater, nec filiæ oſculum negauit, quin & benedictionem impertijt. Affuit *Margaritæ, Ioannis Harriſij* (qui *Thomæ Moro* à ſecretis fuerat) vxor. Illa cùm *Morum* filia iam oſculata diſceſſurum timeret, nec ei ſpacium valedicendi relictum iri, ſubitò rapuit ad ſe *Thomæ Mori* caput, quo d iam filiæ humero eminebat, & dominum ſuum magno deſyderio palàm oſculata eſt, cui *Morus*, Inurbanè (inquit) ſed tamen peramanter factum.

Martyriũ Mori. Pridiè nonas Iulias ad locum ſupplicij productus, cũ ad imas ſcalas perueniſſet, nec facilem aſcenſum videret, vnũ ex ijs qui in ſcena conſtiterant, appellans, Da ſodes (inquit) manum, vt

aſcen

aſcendam: nam ad deſcenſum quod attinet, me mihi relinquas licet. Cùm preces abſoluiſſet, populúmque teſtem quòd in fide Catholica moreretur, inuocaſſet, ac pſalmum *Miſerere mei Deus*, percurriſſet, acceſſit ad eum carnifex, & venia de more petita, caput iuſtitiæ, veritatis, & virtutis amputauit, ingemiſcente Anglia vniuerſa, & non tàm Chriſti martyrem, quàm ſeipſam capite truncatam arbitrante. Eius diei ſummo mane filia *Mori Margarita* peragrabat ſanctiſſimas eccleſias: & eleemoſynas pauperibus plena manu diſtribuebat, iámq; omnibus elargitis, cùm in templo quodam orationi vacaret, Heu mihi (ait ad ancillam) oblita ſum ſyndonis qua patris corpus inuoluatur. Audierat *Roffenſis* Epiſcopi cadauer, ſine preſbyteris, ſine cruce, ſine lumine, ſine linteis proiectum fuiſſe in humũ,

nec affuiſſe qui ſanctum martyrē ſepeliret. Neque verò quiſquam ei hoc officium præſtare audebat, quòd ob *Henrici* tyrannidem ſibi omnes timerent. Quod, ne patri quoque ſuo accideret, *Margarita* cauebat. Conſuluit ei ancilla vt de proximo acciperet linteum. Quomodò (inquit) id faciam, cùm nihil pecuniæ reliqui habeam? Credent tibi, ait ancilla. quamquàm (inquit *Margarita*) longè à domo abſim, nec his hominibus nota exiſtam, tamen periculum faciam. acceſſit ad vicinam tabernam, poſtulauit quantùm ſufficere credidit, de precio conuenit. Tùm *Margarita* velut quærendæ pecuniæ cauſa, manum in peram miſit, eo animo, vt diceret, pręter ſpem ſibi eueniſſe, quò minus adeſſent pecuniæ: ſed ſi crederetur ſibi, ſe quàm primùm id quod conuenerat redditurum. Ecce autem, cùm

cer

certò ei cõſtaret nihil omninò paulò ante reliquum fuiſſe, tamen iam in pera iuſtum ſyndonis preciũ reperit, nec vno teruntio plus minúſve, quàm eo tempore ex pacto perſolui oportebat. Miraculo confirmata, linteum accepit, patris cadauer inuoluit, &, quia fœminam aç præſertim filiam, nemo ab officio pio repulerat, Chriſti martyrem honeſtè ſepeliuit. *Miraculum.*

Sequente menſe Octobris, *Henricus* tãquàm Summũ caput eccleſiæ, voluit ſacra monaſteria viſitare. *Leum* igitur quendam iuris ciuilis profeſſorem, ac neque ſacris ordinibus initiatum, ad inquirendum in monachorũ & ſacrarum virginum vitam ac mores miſit. Cuius viſitationis hę fuerunt leges, vt qui minor viginti quatuor annis fuiſſet, è monaſterio exire, & ad ſeculum reuerti cogeretur: qui verò maior eſſet, non cogeretur quidem ſed *Viſitatio Monaſteriorum.*

tamē exire ſi vellet, impunè poſſet. Exeuntibus autē, loco religioſi habitus, togā ſacerdotalem & aureos ferè octo Abbas daret: virgines verò ſacræ vt ſecularium fœminarum more veſtirentur. Deniq; omnes omniū ordinū viri ac mulieres pretioſiſſima quęq; eccleſiarū ornamenta & ſanctorū reliquias regis quæſtoribus traderēt. *Leus* ergò iſte vt cōmiſſum ſibi officiū rectè obiret, virgines ſacras ad inceſtū ſolicitabat, nec de alia re libentiùs vnquā aut inquirebat aut loquebatur, quàm de ſtupro aut rebus venereis. Ea verò mēte viſitatio hæc inſtituta eſt, vt Rex omnē euertendi Monaſteria, quorū bonis inhiabat, occaſionem captaret. Itaq; pridie Nonas Februarij, criminibus Religioſorū partim detectis, partim cōfictis, obtinuit in publicis regni comitijs vt minora quęq; monaſteria quorū annui cenſus non niſi ad ſeptingen

Cui bono? ait Caſſius.

Anno Do. 1535.

gentos ferè aureos ęſtimabātur, libidini ſuę dederētur. Octauo idus Ianuarij eodem anno Sereniſſima *Catharina* ex hac vita ad villam *Cimbalton* deceſſit, & in Burgo *S. Petri* ſepulta eſt. De lecto autem in quo decubuit, Regi ſcripſit in hanc ſententiam. Mi Domine Rex *Henrice*, appropinquante iam mortis meę hora, charitas qua te proſequor, facit, vt admoneam te ſalutis animæ tuæ, quam cunctis huius mūdi rebus anteferre debes. Ego tibi condono, precórque vt condonet tibi Deus. Commendo tibi filiam noſtram communem, ancillas tres & miniſtros omnes, vt illæ nuptui commodè tradantur: his autem præter id quod iàm debetur, etiam vnius anni ſtipendium integrum velut cumulus accedat. Acceptis *Catharinæ* literis, Rex temperare ſibi à lachrymis non potuit. Cæterùm *Anna Bolena Catharinæ*

An. Do. 1535.

Catharinæ epiſtola.

fu

funebrem diem, non atri ſed flaui coloris veſtibus induta celebrauit. Cui cùm nonnulli de æmula è medio ſublata gratularentur, Imò (inquit *Anna*) doleo, non quidem quòd mortua ſit, ſed quòd tam honeſto mortis genere obierit. Quãtus liuor, quem nec mors *Catharinæ* ſuſtulit? Fit autem ſæpè vt cùm maximè ſecuri videmur, tunc ſummis inuoluamur periculis. *Anna* iam videbatur omni metu alicuius æmulæ ſoluta. Sed ecce, qui iuſtus eſt Deus, eueſtigiò aliam illi ſuſcitauit æmulam, multò grauiorem quàm *Catharina* vnquàm fuerat. Rex enim cœpit & *Annæ Bolenæ* tædio, & alterius puellæ amore affici. Venerat tempus quo *Anna* iterum pareret, peperit autem informem quandam carnis molem, ac præterea nihil. Rex omninò videre volens quid *Anna* peperiſſet, ea de cauſa in cubiculum eius mox à par-

Aborſus Annæ.

tu

tu intrabat. Illa & de aborſu dolens, & de Regis amore in aliam tranſlato indignans, Ecce (inquit ad Regem) poſt illum diem quo meretricẽ illam *Ianam* tuis genibus inſidentem conſpexi, quàm pulchrè vterus meus officio functus eſt? Bono animo ſis meũ corculum (inquit Rex) non erit poſthac cur de me queraris. Et exibat quidem mœſtus: *Anna* verò vbi *Henricum* nec hactenus vidiſſet maſculum ex ſe generaſſe, nec iam deinceps generaturum ſperaret, conſtituit experiri, an alia quapiam via, quæ Regis vxor iam eſſet, etiam Regis mater effici poſſet. Putabat autem adulterij ſui crimen eò magis occultãdum, ſi potius cum fratre ſuo *Georgio Boleno*, quàm cum alio quopiam rem haberet. Quin etiam volebat ſuperbiſſima & ſui ipſius amori deditiſſima mulier, de genere & ſanguine *Bolenorum* ex vtraque parte

Inceſtus Annę Bolenæ.

eſſe

eſſe, qui regnum in Anglia occuparet. Sed cùm neque ex illo ſcelerato inceſtu, quod maximè cupiebat, aſſecuta eſſet, cœpit animum ſuum ad vagam libidinẽ eouſque applicare, vt præter *Noreſium*, *Veſtonum*, & *Bruertonum* homines non ignobiles, etiam *Marcum* quendam muſicum ſuum, in regium thorum pelliceret.

Quæ tàm effuſa libido cùm Regẽ diu latere non poſſet, tamen ſe nihil ſcire ſimulauit vſque ad calendas Maias. Illo die cũ Rex Grenuici ludicris quibuſdam ſpectaculis intereſſet, atque *Annam Bolenam* vidiſſet è feneſtra ſudarium quoddã demiſiſſe, quo vnus ex ipſius amaſijs faciem ſudore oppletam extergeret, è theatro ſtatim prorũpens ad Vueſtmonaſterium ſex tantùm comitibus aſſumptis ſe cõtulit. Poſtridiè verò *Anna* in carcerem ducta, & ab ipſo *Thoma Boleno*, qui pa-

ter

ter ipſius putabatur, inter iudices ex iuſſu Regis conſidente, adulterij & inceſtus condemnata, decimo quarto calendas Iunias capite feritur, cùm nõ totis quinque menſibus pòſt *Catharinæ* mortem, titulo Reginæ potita eſſet. Cuius rei dolore etiam *Thomas Bolenus* è vita non multò poſt migrauit. Poſtridiè verò quàm *Annæ Bolenæ* ceruices amputatæ ſunt, Rex *Ianam Scimeram* in vxorem accepit, quam priùs, etiam viuente *Anna*, & adamauerat, & ipſi prætulerat: vt non minùs mira quàm iuſta ſint iudicia Dei, reddentis vnicuique ſecundũ opera ſua. Sicut enim *Anna Catharinam* ſupplantauerat, ſic & *Iana* ſupplantauit *Annam*.

Vndecimo autem Calendas Iunias, frater *Annæ Bolenæ Georgius* Dominus de Rupeforti, *Henricus Noreſius*, *Gulielmus Bruerton*, *Franciſcus Veſtus*, &

Mar

Marcus muſicus, ob adulteriũ, quod cum *Anna Bolena* commiſerant, ſecuri publicè percuſſi ſunt.

Sexto idus Iunias Rex comitia publica, itemque Synodum epiſcopalem indixit. In vtroque concilio, de fide & religione cùm diu multumq; diſputatũ eſſet, tàm Rege quàm Epiſcopis operam omnem interponentibus, ne ſchiſma quod inchoauerant, in hæreſim Lutheranam aut Caluiniſticam tranſiret, tandem liber quidam editus eſt authoritate publica, cũ hac inſcriptione, *Articuli per Serenitatem Regiam conſtituti*; quorum primus, in Euchariſtiæ ſacramento tranſubſtantiationem credendam: ſecũdus, vnam ſpeciem ſacramenti Euchariſtiæ ad ſalutem ſufficere: tertius, cœlibatum ſacerdotum omninò retinendũ: quartus, votorum caſtitatis & viduitatis neceſſariam eſſe perſolutionem: quintus,

Summa, ſex Articulorum.

tus, non modò Miſſarum celebrationem iuri Diuino conſentaneam, verũ & Miſſas priuatas fieri, bonum & neceſſarium eſſe: denique ſextus, auricularem confeſſionem in Eccleſia neceſſariò conſeruandam aſſerebat. Qui ſecus doceret in illum tanquàm hæreticum ſupplicia cõſtituenda, Regis ſerenitas vtriuſq; ſenatorij ordinis, & plebis in comitijs adunatæ conſenſu decreuit. Hic ergò ſtatus religionis in Anglia tũc fuit, tùm à Catholica fide alienus, ob primatum & vnitatem Cathedrę *Petri* deſertam, ac euerſa omnium ordinum Monaſteria: tùm à Vuicleſiſtarum, Lutheranorum, Zuinglianorum, & Caluiniſtarum cętu ob articulos iam propoſitos, longè alieniſſimus. Cæterùm tàm Nobilitas antiqua (ſolis aſſentatoribus qui Aulam comitabantur, exceptis) quàm plebs Anglicana cùm non ſolùm ab omni

hæreſi abhorreret, ſed etiam penè tota eſſet Catholica, parum putauit in peſſima nō incidere, niſi & optimam Catholicæ fidei conditionem retineret. Itaque cùm viderent per ſpeciem ſuperſtitionis tollendæ, re vera nihil aliud agi, quàm vt ſacra vaſa, Cruces argēteæ, calices qui ſanguinem Chriſti portant, cæteraque ornamenta ex templis Dei ſubducerentur, primùm

Arma pro fide ſumpta.

Lincolnienſis populus, deindè Northumbria, Cumbria, Dunelmenſis & Eboracenſis ager arma ſumpſit, adeò vt quinquaginta virorū millia & amplius in aciem prodirent. Inſignia horum erant, *quinque vulnera Seruatoris, calix cum hoſtia, & nomen Ieſu in medio expreſſum*, quibus rebus demonſtrabant ſe ob conſeruādam fidem Chriſti bellum gerere.

Anno Do. 1536.

Aduerſus quos cum Duces *Norfolciæ* ac *Suffolciæ*, Marchio *Exonienſis* alijque Regis miniſtri ſe oppoſuiſſent

ſuiſſent, in ipſo die prælij obtentum eſt, vt ad colloquiũ vtrinque veniretur, in quo *Henricus* (quòd malè ſibi timeret) Catholicis populis promiſit, ſe omnia illa de quibus illi querebantur, emendaturum, nec eum tumultũ cuiquam detrimẽto poſtea futurum. Quæ omnia cùm non edicto ſolum, ſed & publicis tabulis confirmaſſet, tamen per ſpeciem noui tumultus, nõ quidem ab iiſdem Optimatibus, verum à *Nicolao Muſgrauio* & *Thoma Gilbio* poſteà concitati, etiam illi quos Rex ante ſecuros fecerat, vltimũ ſupplicium ſubire coacti ſunt: Barones imprimis duo, *Darcius* & *Huſsius*, equites verò aurati, *Robertus Conſtabilis*, *Thomas Percius*, *Franciſcus Bigot*, *Stephanus Hamelton*, *Ioannes Bulmar*, *Gulielmus Lomleius*, & *Nicolaus Tempeſtus*, Abbates duo, *Ieruiẽſis* & *Riuerius*, & qui omniũ caput extitit *Robertus Aſchius*. *perſecutio.*

M Sexto

Edouardus nat⁹. Sexto autem idus Octobris natus eſt *Henrico* ex *Iana Seimera* filius quem vocauit *Edouardum.* Sed cùm mater ęgrè pareret, Rex interrogatus cui magis conſultum vellet, vtrum vxori an filio, reſpondit filio, quòd alias vxores perfacilè reperturus eſſet. *Iana* igitur ex dolore partus paulò poſt mortua, Vindiſoriæ ſepulta eſt.

Foreſtus Martyr. Vndecimo calendas Iunias Reuerendus pater *Foreſtus* ordinis *B. Franciſci*, eò quòd Eccleſiaſticum Regis *An. 1536.* Primatum oppugnaret, in furcas duabus catenis ad brachia colligatis attollitur, ſuppoſitoque ad pedes eius igne, crudeliſſimè torretur.

Iam ab aliquot annis *Cromuellus* in *Crõuellus.* Regis gratiam ſe inſinuauerat, quòd homo eſſet ad illius libidinem compoſitus. Is hæreſi Zuingliana infectus omnia ferè illa ſuggeſſit Regi, quæ ad ſacra diripienda pertinebant. Itaque cùm

cùm videret imagines quaſdam Sanctorum, itémque monuméta martyrum in honore apud plebem Chriſtianam eſſe, ipſe verò timeret, ne amici Dei nimis magno honore afficerentur, auctor fuit, vt omnes illæ Sanctorum imagines quas Deus (velut olim Piſcinam Bethſaidæ quæ ab Angelo *Ioan. 5.* Dei commota, eum qui prior in illam diſcendiſſet, à quacunque infirmitate ſanabat) præcipuis quibuſdam miraculis populo ſuo cõmendauerat, vnà cum memorijs martyrum auro & argento refertis è medio tollerẽtur, qui dum ſe idola abominari fingeret, ma- *Rom. 2.* nifeſtũ ſacrilegium perpetrauit. Nam *Gen. 28.* ſicut olim *Iacob* cùm Dei viſionem in ſomnis vidiſſet, euigilans, lapidem quem capiti ſuo ſuppoſuerat, erexit in titulum, fundens oleum deſuper, locumq́ue appellans Bethel, hoc eſt, domum Dei, ac voto facto reuerſus po-

ſteà, decimas Deo illic obtulit, & mul-
1Reg.10. tis poſtea ſeculis viri timentes Deum in Bethel, hoc eſt, ad locum à *Iacob* Patriarcha dedicatum aſcenderunt, portantes ſecum hœdos vt ſacrificarẽt ibi domino: ſic & populus Chriſtianus in Anglia ad certa loca ſacra (in quibus B. Virginis aliæq́ue Sanctorum ſtatuæ fuerant erectæ, & operibus Dei mirandis, honorabiles demonſtratæ) orationis ergô aſcendebat, cuiuſmodi tunc erant *Vvalſinghamum, Ipſuicus, Vigornia, Vilſedonum, Cantuaria*, & alia eiuſmodi, quæ omnia *Cromuellus* diſiecit & deformauit, vt opibus quas ibi fideles obtulerant, potiretur: nec id tantùm, ſed etiam à decimo ſexto calendas Decẽbris initio facto, reliqua omnia monaſteria deturbauit & diruit. Tam egregiè Rex fidem quam Eboracenſibus populis cum arma ſumerent de ſacris non diripiendis dederat

Anno Do. 1538.

Omnium Monaſteriorum euerſio.

derat, liberauit.

Ad decimum calendas Decembris *Lambertus* quidã Zuinglianus in campo fabrorum Londini combuſtus eſt. Is ab Archiepiſcopo Cãtuarienſi *Thoma Cranmero* condemnatus, prouocauit ad *Hẽricum* Regem. Cuius cauſam cùm Rex ipſe, publica diſputatione cum eo inſtituta, cognouiſſet, hominemq́ue iterum cõdemnaſſet, ſententia mortis in eum per *Cromuellum* Regis in ſpiritalibus vicarium (qui & ipſe fuit Zuinglianus, quanquàm id diſſimularet) palàm recitabatur. *Hypocriſis Crõuelli.*

Octauo idus Iulias Vicarius rector parœciæ Vandſuorti, & preſbyter qui eum iuuabat, & famulus qui miniſtrabat, itémque monachus quidem cognomento *Mayrus*, & ad decimũ octauum calendas Decembris eodem anno, *Hugo Feringdonus* Redingenſis, *Ricardus Vitingus* Glaſconienſis, & ipſis *Martyres nouem.*

ſis calẽdis *Ioannes Becus* Colceſtrenſis, omnes ordinis *S. Benedicti* Abbates, itemq́; duo presbyteri *Ruggus*, & *Onio*, ob negatam *Henrici* pontificiam poteſtatẽ, matyrij coronam adepti ſunt.

Sæuitum in cęlites. Ac ne in illos tantùm qui agerent in terris ſæuire, in cælites autem nihil audere putaretur, *S. Thomam Beckettum* Cantuarienſem Archiepiſcopum, ab annis trecentis catalogo Sanctorum in cælo aſcriptum, atque infinitis miraculis illuſtratum, cauſam in terris dicere poſt tot ſecula coëgit, ipſumq́; perduellionis condemnatum, inter Diuos ampliùs cenſeri vetuit. Imò in comitijs publicis ſanciuit, vt capitale crimen eſſet, ſi quis aut diem commemorationis eius ſacrum celebraret, aut in ſacris precibus mentionem eius faceret, aut omninò eum appellaret Sanctum, nomenve ipſius in Calendario ſanctorum non deletum re-

ma

manere permitteret. Flagitium autem *S. Thomæ peccatū.* diuine
quod hic ſanctiſſimus martyr cōmi- Sacrosancti
ſerat ob quod adeò ſeuerè puniretur, Sepulchri
nullum aliud fuit, quàm, quòd monumentum ipſius tantis opibus ac theſauris refertum erat, vt occaſionem quæri oportuerit vndè expilaretur. Qui enim Regius quæſtor tunc erat, confeſſus eſt, tantam auri, argenti, ac lapidum precioſorum & ſacrarum veſtium vim ex vno illo *D. Thomæ* monumento ablatam eſſe, quanta viginti ſex currus onerauerat, vt ex eo conijcere liceat quàm innumerabiles theſauros ex cæteris Sanctorum monumentis, atque adeò ex templis, & monaſterijs omnibus idem Rex corraſerit. Porrò cùm hic ſanctus Dei martyr, ſub cuius nomine tutelari multa Deo templa erecta fuerant, hoc modo exauctoratus eſſet, in Hibernia, cuiuſdam parœciæ ciues cùm ſui tem-

Quantos theſauros ex ſacris locis REX *corraſit.*

pli Patronum audirent è Sanctorum numero & ordine motum: quærebant ab Epiſcopo ſuo, quem iàm ex Sanctis Patronum ſibi adoptarent. Reſpondit ille, vt *Petrum* aut *Paulum*, aut quemlibet alium in *D. Thomæ* locũ ſubſtituerent. Et quid (ait quidam eorum) ſi Rex illum quoque de cælo deturbarit? Ergò (inquit alter ex vicinis) Sanctiſſimæ Trinitati templum noſtrum dedicemus. Nam ſi quis poterit locum ſuum ſeruare, id vtique faciet ſanctiſſima Trinitas. Atque ita quidem fecerunt.

Anno Do. 1539. *Anna Cleuenſis.* *Anna* verò *Gulielmi Cleuiæ* Ducis ſoror, ex pacto cum certis Germaniæ Principibus anteà inito, nupſit *Henrico.* Putabant Principes omnia ſatis tuto loco fore, ſi Rex eam ducturum ſe promiſiſſet: non addiderant verò, vt etiam retenturum ſponderet, duxit ergò, quinimò ſeduxit, cùm per co-

mi

mitiorum interpoſitam authoritatem pene ſtatim illam repudiauerit, *Catharina Hauarda* in eius locum ſurrogata. Sed cùm *Henrico* nuptiarum cauſa multùm moleſtiæ attuliſſet, atque ideò reformãda videretur, placuit caſtiſſimo & vigilantiſſimo eccleſię paſtori legem perpetuam ſtabilire, qua in poſterum ſciretur quæ cui ritè nuptæ eſſet. Indictis igitur comitijs, re multùm diúque diſceptata, omnium ordinum ſuffragijs decretum & ſupremi capitis vltima ſententia comprobatum eſt, ſi quæ perſonæ in Leuitico non prohibitæ, ſolo conſenſu, per verba de præſenti, nuptias, nulla carnali copula ſubſecuta, contraxerint, eǽque ambæ ſeu altera earum poſteà nuptijs cum altera perſona in Leuitico non prohibita contractis, has poſteriores nuptias etiam carnali copula conſummauerint, vt illarum perſonarum

Lex nuptiarum.

rum nuptiæ poſteriores quas carnalis copula firmaſſet, non priores quas ſolus conſenſus ſtatuiſſet, ratæ & ſtabiles haberentur, vtque nemo in foro aut in iudicio audiretur, qui pro nuptijs prioribus ſolo conſenſu abſque carnali copula initis, contra poſteriores carnali copula conſummatas verbũ facere auderet. Itaque cùm olim iuris gentium fuiſſet regula: Nuptias non concubitus, ſed conſenſus facit, iàm deinceps ſchiſmatici regis noua regula cœpit eſſe: Nuptias non conſenſus, ſed concubitus facit. Cuius legis tãtoperè poſteà puduit ipſos Proteſtantes, vt mortuo *Henrico*, eam ipſi reuocauerint, & irritam fecerint.

Perſecutio. In menſe Maio *Sampſon* Ciceſtrenſis Epiſcopus & doctor *Vilſonus* in vincula coniecti ſunt, quòd certos homines qui eccleſiaſticum Regis Primatum reprehendebant, opibus ſuis

refe

refeciſſent & recreaſſent: ob eandemque cauſam *Ricardus Farmer* ditiſſimus mercator bonis omnibus exutus eſt, idque ex *Cromuelli* conſilio ita comparatum fuiſſe, nemo ignorabat, cui tanquàm alteri *Volſæo* rerum omnium adminiſtratio cõmiſſa iàm fuit. Erat quidam eques auratus *Ioannes Neuellus*, vir Catholicus & ciuibus ſuis charus: Hunc *Cromuellus* & ob fidem & ob gratiam qua *Neuellus* apud populum valebat, odio habens, Regi vt ſuſpectum detulit, eundémque alea cum Rege ludentem (ſicut priùs cum Rege conuenerat) ad cœnam inuitat, à cœna in carcerem abduci iubet, de carcere gladio feriendum curat. Inſidias etiam clariſſimo & maximè Catholico Baroni *Dacrio* Aquilonari ſtruxit. Sed quia quo die *Dacrius* ex vinculis cauſam dixit, *Cromuellus* podagra impeditus adeſſe non poterat,

Da

Dacrius vt erat innocens facilè abſolvebatur. Is verò tametſi non ignoraret, quàm infeſtum ſibi *Cromuellũ* haberet, tamen tempori ſeruiendum ratus, domum illius adit, gratias agit, quòd ipſius benignitate factum eſſet, vt cauſa ſua ex æquo & bono decideretur. Ibi *Cromuellus*, gratias (inquit) age tibiæ meæ, quæ niſi me impediiſſet, ſecundũ demerita tua tibi eueniſſet. Homo ferus & barbarus ne diſſimulare quidem potuit immanitatem ſuam. Decæterò autem cauendũ iudicans ne præda iterum ex vnguibus eriperetur, author *Henrico* fuit eiuſmodi legis, vt ſi quis etiam abſens atque indicta cauſa, læſæ maieſtatis damnaretur, non minus ritè damnatus haberetur, quàm ſi per duodecim-uirale iudiciũ (quod in Anglia ſolemne in primis habetur) cõdemnatus fuiſſet. Sed hîc operæprecium eſt iuſtiſſimũ Dei iudi-

Barbara Cromuelli immanitas.

Lex cromuelli.

iudicium ob oculos proponere, qui malum conſilium in cõſultoris caput conuertit.

Cùm *Saxoniæ* Dux & *Haſſiæ* Comes, vnà cum alijs aliquot Germaniæ Principibus arma in Cæſarem ſumpturi, *Smalcaldicum fœdus* inter ſe percuſſiſſent, ab *Henrico* Angliæ rege impetrarunt vt eidem fœderi ſubſcriberet. Quod cùm Cæſar intellexiſſet, cũ *Henrico* egit, vt ne amplius id fœdus tueretur, aut confirmaret. Promiſit *Henricus* ſe facturum quod Cæſar poſtulabat. Porrò cùm Germaniæ Principes iterum Regi ſupplices fierent, vt idem fœdus cum eis renouaret, *Henricus* quidem noluit fidem Cæſari datam violare. At *Cromuellus* Germanis propter ſocietatem hæreſis ex animo addictus, qui etiam ſciret *Henricum* ſibi a Cæſare timere, & non moleſtè laturum, ſi Cęſar bello Germanico detinere

Smalcaldicum fœdus.

neretur, arbitratus illum magis non audere quàm non velle Germanico fœderi ſubſcribere, inconſulto Rege, illius tamen nomine fœderi ſubſcripſit. Vbi autem Cæſar de hac re cum *Henrico* expoſtulaſſet, *Henricus* verò negaret ſuum nomẽ in renouato fœdere haberi; *Carolus* verò fœderis exemplum ad Regem mitteret: Rex perſpecta re, *Cromuello* indignatus, morte eum cenſuit mulctandum. Sed cùm Germaniæ Principibus diſplicere nollet, aliam criminis ſpeciem in illum excogitauit. Vnde mirabili prorſus iudicio Dei factum eſt, vt *Cromuellus* omnium mortalium primus, ſecundum legem quam ipſe dixerat, abſens atque indicta cauſa tàm hæreſis quàm perduellionis ſeptimo Idus Iulias condemnatus, vigeſimo poſt die ſecuri feriretur. Nec tamen ex ea re perſecutio in Catholicos inſti

Mors Crõ-uelli.

ſtituta ceſſauit.

Nam tertio calendas Auguſti ſex viri ad mortem ducti ſunt, quorum tres Catholici, & alij tres erant hęretici. Factum eſt autem cùm bini & bini cratibus vimineis iniecti per plateas traherentur, vt ſinguli Catholici cum ſingulis hæreticis in eadem crate coniungerentur, quæ crudelitas ipſam mortem ſuperare videbatur. Catholici erant *Thomas Abel*, *Edouardus Pouuel*, & *Ricardus Fetherſton*, Theologi omnes, qui vt *D. Catharinæ* partes in cauſa diuortij tuebantur, ſic nunc quòd eccleſiaſticum *Henrici* Primatum non agnoſcerent, illuſtrem martyrij coronam acceperunt. Tres autem hęretici fuerunt *Robertus Barnes*, *Thomas Gerard*, & *Gulielmus Hieronymus* preſbyteri, quos ob hæreſim Zuinglianam Rex in campo fabrûm comburi iuſſit. *Martyres tres.*

Quar

Martyres quinque. Quarto nonas Auguſti Prior cœnobij Dancaſtriæ, monachi tres, & laïcus cognomento *Philpottus*, quòd nollent Eccleſiaſticum terreni Regis primatum iuratò confiteri, excluſi è terris, ad cæleſtem æterni Regis gloriam tranſmiſſi ſunt. Eodem anno *Anno Do. 1540.* ad quintum calẽdas Iunias *Margarita* clariſſima Sariſburię Comitiſſa *Reginaldi Poli* Cardinalis mater, (*Georgio Edouardi* quarti Angliæ Regis germano fratre nata) nobilis ſurculus Eboracenſis familiæ à Plantageneta deſcendentis, glorioſam necem Tyrãni iuſſu pertulit. *Martyriũ matris cardinalis Poli.* Cui nihil aliud crimini dabatur, quàm, quòd literas officij plenas à Cardinali *Polo*, à tali filio talis mater, inſcio Rege accepiſſet, quodque ſacrã imaginem quinque vulnerum Chriſti ferret in pectore, id quod Rex interpretabatur ob amorem Eboracenſium, qui ſub illis inſignibus pro Chri-

ſti

ſti fide arma cœperant. Sed re vera cùm non poſſet filium quem tantopere ob conſcriptam vnitatis eccleſiaſticæ defenſionem perſequebatur, in ſuam poteſtatem redigere, matrē pro filio immolauit.

Anno Domini quadrageſimo primo, ſupra milleſimum & quingenteſimum, habita ſunt Ratiſbonæ Imperij comitia. Rex *Henricus* iam non aliorum modo ſed & ſuæ ipſius impietatis ſecundùm ſeculum pertæſus, ad Ratiſbonenſia comitia miſit *Henricum Cneuettum* equitem auratum, & *Stephanum Gardinerum* Vintonienſem Epiſcopum, inſignis doctrinæ & ingenij admirabilis virum, partim vt ſuam in fidei negotio moderationem certis Germaniæ Principibus probaret, qui eum in nouo Euangelio affectandoq tarditatis accuſabāt, præcipuè verò, vt, cùm videret ſe neque Catho- *Anno Do. 1541.*

N licis

licis neque Proteſtantibus, propterea quòd cum neutris plenè communicaret, gratum eſſe: iam deinceps rationem quandam cum Cęſare iniret, qua Pontifici Romano recõciliatus, perfectã Catholicæ fidei regulã, qua nihil verius, nihil certius eſſe animaduertit, abſque vlla ſimulatione ſequeretur. Et huc quidẽ adegit illum vis cõſcientię, quam veteres non immeritò adæquarunt mille teſtibus. Cęterùm quoniã volebat Rex ſaluo ſuę maieſtatis honore, hoc eſt, abſque publica tàm cõteſtati criminis confeſſione, abſque pœnitentiæ actione, abſque rerum ab eccleſijs Chriſti ablatarum reſtitutione, in vnitatem catholicam recipi: hoc autem & Canones vetarent, nec ſaluti ęternę ipſius expediret, iſta omnis cogitatio ad nihilum recidit, quia gloriam hominum magis quàm Dei adamauit.

Reconciliatio ab Henrico tentata.

Quem

Quemadmodum verò ipſe Rex neque Deo neque primę vxori fidẽ ſeruauit, ſic etiam vxores ipſius fidem viro ſuo in matrimonio datam violarunt. Ecce enim *Catharina Hauarda* quam nõdum biennio toto vxorem habuerat, adulterij cõuicta, cum mœchis ſuis *Thoma Culpepero* & *Franciſco Dirrhamo* neci datur. Cumq́ue illi nõ ſolùm poſt regias nuptias verùm & antea *Catharinam Hauardam* cognouiſſe dicerentur, ne quid ſimile impoſterum contingat, lex fertur, vt ſi qua mulier pro virgine à Rege habita, & ita in matrimonium accepta, nec verè virgo eſſe, tnec ſtuprum ſuũ Regi patefeciſſet, velut lęſæ maieſtatis rea pœnas daret: Cæterùm ne Rex turpiter iterùm in virgine cooptanda erraret, *Catharinam Parram* viduam, Baroni *Latimero* priùs nuptam in ſextam vxorem accepit, hoc ſolo beatã,

Henrici vxores adulteræ.

Lex noua.

quòd Rex priùs è vita ſublatus eſt, quã ex aula ipſam (id quod in animo habuiſſe dicitur) ob hæreſis crimen ſuſtuliſſet.

Anno Do. 1543. Martyres quatuor. Initio autem menſis Martij *Germanus Gardinerus*, qui *Stephano* Vintonienſi Epiſcopo à ſecretis fuit, & *Larchus* Chelſenſis parochus, itemq; *Ioannes Irlandus* preſbyter, qui *Thomæ Moro* a ſacello fuerat, & paulò poſt *Aſhbeus*, martyrio affecti ſunt, quod Regis Primatum in rebus eccleſiaſticis locum habere negaſſent.

Hoc anno argenteus nummus qui ſolebat in Anglia purgatiſſimus extare, ab *Henrico* in æreum conuerti cœptus eſt, non ſine manifeſta Dei vindicta in ſacrilegia & rapinas regias conſtituta & expetita. *Sacrilegij pœna.* Cùm enim tot ac tanti monaſteriorũ in Anglia theſauri eſſent, vt eorum vel decima pars etiam auariſſimi regis mentem explere po-

potuiſſet: tamen *Henricus* cùm theſauros vbique omnes, cùm cruces argenteas, aureas, omniaque ſacra vaſa, cũ altarium ornamenta, cùm omnem ſupellectilẽ penè mille monaſteriorũ, cùm omnia prædia, fundos, fructus, iura, & actiones in ſuam poteſtatem redegiſſet, cùm præterea decimas & annatas omnium beneficiorum, per vniuerſam Angliam exigeret, & adeò cùm ipſum plumbum, ligna atq; lapides monaſteriorum vbique venderet, ex eoq; debuiſſet in ęternũ omnia ciuibus ſuis tributa & vectigalia remiſiſſe (id quod ſe facturũ ſimulabat, vt ciues eò libentius in monaſterijs euertendis ipſius libidini aſſenſum præberent) imò cùm debuerit quocunque Chriſtiani orbis rege, argento pręſertim & auro ditior extitiſſe: tamen adeò in contrarium ea res ex Dei iuſtiſſima voluntate ceſſit: vt multò paupe-

Malè parta, peius pereunt.

rior intra paucos annos poſt expilationem iſtam fuerit, quàm vnquàm ante aut ipſe aut maiores eius fuerunt. Quin ille ſolus plura tributa & vectigalia ciuibus ſuis impoſuit, quàm omnes ſimul Reges per quingentos ante annos fecerant. Cumq́ue ſtantibus adhuc monaſterijs, vulgò Pſeudoeuangelici iactitarent, neminem in Anglia pauperem deinceps fore, ſi ſemel clauſtra ſacra dirumperentur, & theſauri quibus Abbates incubarent, prædiaq́ue & agri quibus pauci iam monachi alerentur, in manus plurium deuenirent, adeò nihil eorum reipſa extitit, vt pro ſingulis qui antea oſtiatim victum quæritabant, nunc viginti ad minimum non modo idem vitæ genus ſequantur, ſed etiam quod miſerimè quæritant, interdum vix inueniāt. Quid, quod cū pecunia numerata ex tam puro argēto eatenus conſti-

Hęc ita eſſe deprehendūtur ex actis Regum Anglię.

tiſſet

tiſſet, vt non niſi vndecima ferè pars ex cupro & ſtanno adderetur, idque moderandi & cõmiſcendi cauſa, quò facilius charecterem impreſſum ſuſciperet: poſt illum diem per gradus quoſdam ab *Henrico* inchoatos, eò res demũ redacta eſt, vt tandem vix duæ argenti vnciæ cum vndecim cupri & ſtanni commixtæ reperirentur. *Pecunia adulterata.*

Vt autem res melius intelligatur, ſciendum eſt, *Henricum octauum* anno regni ſui trigeſimo ſexto, cùm in Gallias ad obſidendam *Boloniam* expeditionem ſuſciperet, tàm auri quam argenti pretium auxiſſe, & argenti quidem vnciam quatuor ſolidis Anglicanis, hoc eſt, ferè octo regalibus Hiſpanicis, æſtimaſſe. Cùm verò partim per tributa indicta, partim per fęudorum annuos cenſus, partim per eorum quæ in portus inuehuntur vectigalia, partim per commiſſa & cadu-

ca, quantam maximam potuit pecuniæ ſummam in ſuas manus redegiſſet, tùm deindè nouam cudit monetam, multo minus puram &ſinceram, adeò vt cùm adhuc minus adulterina eſſet, tamen quarta parte ab illa prioris bonitate deficeret, quæ poſtea multò deprauatior facta eſt. Iam verò vt priorem monetam probatam de ſingulorum manibus quoad poterat auferret, & in ſuas transferret, plus aliquantò in ſingulas vncias quàm vulgò eam æſtimaſſent, ei daturum ſe obtulit, qui eam ad ærariũ argenteámve officinam attuliſſet. Soluit autem non modò magiſtratibus, miniſtris, militibus, ſed etiam illis ipſis qui veterẽ monetam ei vendebant, noua illa minus proba moneta. Qua fraude effecit, vt à ſingulis, quibuſcum ei pecuniarium negotium erat, non decimũ, non quintum, ſed quartũ quemlibet

Dolus & fraus.

de

denarium velut tributi nomine caperet. Cumque hic dolus bene ei ſuccedere videretur, magis & magis pecuniam ſemper commiſcuit & corrupit, donec impleſſet menſurã dierum ſuorum. Porrò Spiritus ſanctus in ſacra ſcriptura pręmonuit, eos qui hoc modo aliena bona expilant, nunquàm poſſe fideles Chriſti miniſtros eſſe. Nam & Chriſtus ait, *Qui iniquus eſt in modico*, hoc eſt, in diſpenſandis huius ſeculi bonis, *& in maiori*, hoc eſt, in ſpiritalibus diſpẽſandis *iniquus eſt*. Et *Iſaias* exclamat, *Argentũ tuũ verſum eſt in ſcoriã, Principes tui infideles, ſocij furum*. Atque hæc *Henrici* fraus etiam ad ſolos ſchiſmatis ſui hæredes pertranſijt, vt poſtea declarabimus.

Lucæ 16.

Iſaiæ 1.

Vbi autem integrum ferè biennium in bello Gallis & Scotis inferendo abſumpſiſſet (in quo *Boloniam* obſedit & deditione accepit) octauo

Anno Do. 1544.

ca

Anno Do. 1545. calendas Decembris comitia indixit, quorum aſſenſu in ptocotrophia & xenodochia, in ſtudioſorum collegia, denique in ſacras oblationes quas fideles defuncti ſalutis animę ſuæ cauſa Deo feciſſent, ſummam poteſtatē accepit, vt quoad viueret, de his omnibus rebus quod videretur ſtatueret. Nihil autem ſtatuit quod mors eum occupaſſet.

Iàm *Henricus* appropinquante mortis ſuæ hora, videns qua cupiditate, vel quo potiùs furore vinculum vnitatis eccleſiaſticę diſſoluiſſet, cum Epiſcopis nonnullis priuatim agere cœpit, de ratione qua iterum Sedi Apoſtolicæ ac per eam reliquis gentibus Chriſtianis conciliari poſſet. Verùm hîc

Rom. 11. videre licet ſeueritatem Dei in eos qui aut prudentes ceciderunt, aut in peccatis ſuis altè obdormierūt. Præterita enim *Henrici* crudelitas fecit, vt nemo

iam

iàm illi fidele conſilium dare, nemo ſui pectoris ſenſa patefacere, nemo veritatem aperire auderet. Sciebant enim multos neci datos, cùm priùs aut illi, aut *Cromuello*, etiam iuſſi, liberè quòd ſentiebant loquerentur. Itaque nunc quoque vnus ex Epiſcopis vtrùm inſidiæ ipſi ſtruerentur incertus, reſpondit: Regem omnibus viris ſapientiorem eſſe, illum Diuino conſilio Pontificis Romani Primatũ abdicaſſe, nec iàm habere quòd timere debeat, cùm publica regni lege iudicium confirmatum ſit. *Stephanus* autẽ *Gardinerus* Vintonienſis Epiſcopus ſeorſim Regi ſuaſiſſe dicitur, vt ſi fieri poſſet ordinibus regni conuocatis, rẽ tanti ponderis cum illis communicaret. Sin ad eam rem ſpacium temporis nõ daretur, ſaltem animi ſui ſententiam ſcripto proderet, ibiq; conſcientiæ ſuæ teſtimoniũ exponeret. Deum

ſolo

ſolo cordis voto cōtentum eſſe, quando res propter aliquod neceſſarium impedimentum expediri non poſſet. Sed cùm is ſemel diſceſſiſſet, aderat mox ingens paraſytorum turba, qui veriti ne ſi obedientia Pontifici Romano redderetur, ipſi bonis eccleſiaſticis exciderent, Regi omninò perſuadebant, ne ſcrupulum talem in animum irrepere pateretur. Et facilè quidem à bono propoſito reuocatur, qui non eſt in charitate fundatus & radicatus. Ad nihil igitur aliud valuit *Henrici* cum Epiſcopis de reſtituenda vnitate eccleſiæ oratio, quàm vt ſe hactenus renitente conſcientia diuiſum ab eccleſia Romana fuiſſe, & ideò dū agnitam veritatem oppugnaret, in Spiritum ſanctum peccaſſe patefaceret.

Studia Henrici. Vt autem ingenium, ſtudia & mores *Henrici* paucis perſtringamus, à bonis literis nunquàm alienus fuit,

imò liberalium artium Doctores ſo-uit, & quibuſdam Profeſſoribus au-xit ſtipendia. Epiſcopos (prętcr vnum *Cranmerum* Cantuarienſem, qui ad hoc factus eſt, vt in diuortio confi-ciendo illius libidini ſubſeruiret) & doctos nominauit & minimè malos: adeò vt plerique eorum poſtea tàm *Edouardo* quàm *Elizabetha* regnante, ob catholicę fidei confeſſionem car-ceres & vincula ſubiuerint. Sacramen-tum Euchariſtiæ ſummo ſemper in honore habuit. Itaque cùm paulò an-te mortem ſub vnica ſpecie (quòd ſemper obſeruauit) communicatu-rus, de cathedra in qua ſedebat, aſſur-geret, vt genibus in terram defixis, Sal-uatoris noſtri corpus adoraret: Zuin-gliani autem qui aſtabant, dicerent, poſſe maieſtatem ſuam in hac imbe-cilli valetudine ſedentem in cathe-drà Euchariſtiam percipere, illis reſ-

pon

Adorabat Euchariſtiam. pondit, ſi me non modò vſque ad terram deijcerem, ſed & ſub ipſam terrã ſubmitterem, ne ſic quidem ſatis honoris huic ſanctiſſimo Sacramento mihi viderer delaturus. Denique nulla in re à fide Catholica diſceſſit, præterquàm libidinis & luxuriæ cauſa. Penitus enim è carne ſua victus & ſuperatus, ob repudium *Catharinæ* non permiſſum: Pontificiam poteſtatem abiecit, Monaſteria etiam euertit, partim quòd monachi & religioſi fratres maximè omnium repudio eius aduerſabantur, partim quòd bonis eccleſiaſticis inhiabat, quò ſuppeteret vndè ſumptus effuſiores in epulas, meretrices, & inſanas ſubſtructiones faceret. Nec ingenij acumen, nec iudicij grauitas ei deerat, ſi quandò alicuius negocij ſeriæ inueſtigationi ſeipſum dediſſet, maximè horis matutinis. Nam *Ebrietas.* in prandio vt inebriaretur ſępiſſimè ei

con

contigit:id quod lenones,adulatores, atque hæretici, (quibus aulam atque etiam cubiculum eius *Anna Bolena*, & aliæ tàm vxores quàm concubinæ repleuerant) cùm animaduertiſſent, nihil ei præterquàm pomeridiano tempore aut ſuggerebant in aliorum perniciem, aut in ſuam rem commendabant. Et alij quidem obſeruabant momenta in quibus aluum copioſiùs exonerauerat, quòd tunc hilarior ſolito eſſet: alij dum alea luderetur, ſpontè damnum & fraudem ab illo inferri ſibi patiebantur, vt cùm viderent illum ob victoriam omnibus lætitijs perfuſum, illi viciſſim ſe omnia ſua iàm perdidiſſe ſubinferentes, vel innocentis alicuius bona, vel plumbum quo monaſterium aliquod tegeretur, vel alicuius eccleſiæ campanas, vel ſimile quippiam maximi pretij emendicarent. Alius etiam ob porcellum egre- *Paraſyti.*

gie

giè aſſatū(quo genere cibi libentiſſimè veſcebatur)alius ob ſellā regiā longiùs ab igne opportunè remotā, alius deniq; quòd in luſu aleæ modeſtiùs ſe ac facetiùs gereret, non beneficio ſolùm ſed etiam honore auctus dicitur.

Mariam Catharinæ filiam honori ſuo reſtituit, vt videlicet *Edouardo* filio in adminiſtrando regno proximè ſuccederet, atque *Elizabethæ* præferretur. vndè certiſſimò conſtat eum *Catharinam* repudiaſſe mala mente ac fide, tantùm libidinis cauſa, vt *Anna Bolena* potiretur. Teſtamento conſtituit impuberi filio ſedecim tutores & curatores pari poteſtate, velut ariſtocratiam regno admiſcens. *Thomam Norfolciæ* Ducem, vnum ex ijs qui legatos Apoſtolicos parū reueriti ſunt, ſed alioqui virum catholicum, paulò ante mortem perpetuis carceribus addixit, filium autem eius Comitem

Ariſtocratia.

Sur

Surriæ, ſecuri percuſſit, magis ab hæreticis deceptus, qui viros catholicos è medio auferendos curarunt, quàm quòd illi in *Henricum* deliquiſſe putarentur. Ex pulcherrima corporis cõſtitutione per ventris inſatiabilem curam & expletionem eò deformitatis excreuit, vt vix per oſtia ingredi, nullas autem ſcalas poſſet conſcendere, ſed in cathedra conſtitutus machinis quibuſdã in ſuperiora ædiũ attraheretur, Imò nihil ſanguinis toto corpore iàm reliquum fuiſſe, verùm omnia in pinguedinem exuberaſſe dicebatur. De inſtante mortis articulo admonitus, pateram vini albi popoſcit, atq; ad vnum ex ſuis conuerſus, Omnia (inquit) perdidimus. *Abdomẽ.* *Deſperatio.*

Regnauit annis triginta ſeptem, menſibus nouem, diebus ſex, quorũ ferè viginti annos in pace catholica, quatuor ſequentes in maxima lite &

fluctuatione, quatuordecim poſtremos in aperto ſchiſmate trãſegit. Cũ tres eius liberi omnes ordine regnaſſent, tamen nullus eorum memoriã patris aliquo monumẽto cohoneſtauit. *Maria* quidem cupiebat id facere, niſi quod religione impediebatur, ne Catholica, ſchiſmatici nomen poſteris commendaret. *Edouardus* autem & *Elizabetha* quibus *Henrici* defectio & ſchiſma probatum fuit, omnem ſenſum humanitatis in hoc officij genere prætermittendo, exuiſſe viderentur, niſi quòd manifeſta Dei vindicta eſt, vt, qui tot *S*anctorum cineres diſſipauit, & tanta martyrum ſepulchra diripuit, ipſe omni honore ſepulchri careat.

DE

DE SCHISMATE *HENRICIANO DEFENSO ET AVCTO PER TVtores* Edouardi *Regis adhuc pueri, & quomodo in apertiſſimam hæreſim Caluini deſierit:*

Pars ſecunda.

POſtquàm Deus vidit Anglos in eam cogitationem incumbere, vt viſibilem Eccleſiæ gubernationem à *Petri* ſucceſſore, cui *Ioan. 21.* eam dominus commendauerat, ablatam, ſeculi Principibus tradituri eſſent, 1. clementiſſimè prouidit, vt nec alij primùm quàm *Henrico*, non minus Lutheranorum & Caluiniſtarum, quàm Catholicorum perſecutori, nouus hic Anglicanæ Eccleſiæ Primatus obueniret

niret, nec huic ipſi alia quàm turpiſſima & planè deteſtabili occaſione obueniret. Neque enim Deus permiſit vt *Henricus* alia ratione aut via caput Eccleſiæ Anglicanæ fieret, quàm ſi prius ſanctiſſimam vxorem ſuam *Catharinam* repudiaret, *Annamque Bolenam* in primo & pluſquàm primo gradu affinem, imò fortaſſis & filiam ſuam, viuentis *Catharinæ* loco duceret.

Porrò cùm poſt tanta *Henrici* flagitia, Angli eundem eccleſiæ Primatũ adhuc etiam ſeculi Regibus deberi contẽderent, iterum bonus Deus ma-
2. litiam illorum, rerum ipſarum vi & pondere cohibiturus, benigniſſimè prouidit, ne alius Rex cui nuper inſtitutus iſte Primatus ſecunda vice deferri poſſet, Anglis obtingeret, quàm puer, qui neque ſeipſum per naturã, nedum tot Preſbyteros & Epiſcopos, qui

quibus in ijs quæ Dei ſunt, etiam in ſummo gradu præficiebatur, nouerat gubernare.

At cùm ne ſic quidem Anglicani Proteſtantes errorem ſuum corrigerent, Deus in ſua bonitate progrediēs, 3.
tertiò prouidit, ne alius huic puero ſuccederet, qui Summū caput eccleſię Anglicanę dici poſſet, quàm fœmina, quā neq; in eccleſia cū authoritate loqui poſſe, nedū Eccleſię ſummā gubernatricem dici debere, iam ante ex *Pauli* Apoſtoli verbis didicerāt. Illi au- 1. *Cor.* 14.
tē nec iſta quidē Dei miſericordia emē dati, ſecundum duritiam ſuam & im- *Gen.* 3.
penitens cor, theſaurizant ſibi iram in die irę, & reuelationis iuſti iudicij Dei.

Quis nunc aut Dei ſapientiam & bonitatem ſatis admiretur? aut hominum inſipientiam & malitiam ſatis deploret? Qua enim ratione Deus bonitatem & ſapientiam ſuam magis

magíſque commendat, dum Anglicanis proteſtantibus nullam peccandi occaſionem niſi primo turpiſſimã, deindè turpiſſima turpiorem, ac demùm ſupra quàm dici poteſt execrabilem relinquit, eadem ipſa ratione proteſtantes magis magíſque in malo progredientes, gradatim ſuas iniquitates complent. Primùm enim à *Petri* ſucceſſore ad *Neronis* ventum eſt ſucceſſorem, à Pontifice ad Regem, à preſbytero ad laïcum, & qualem laïcum? Deindè inter laïcos ventum eſt a viro ad puerum, de cuius actis nunc mihi dicendũ erit: a puero autem venietur ad fœminam, de qua etiam pauca paulò poſt dicentur.

QVAM primùm ergò ijs qui rerum potiebantur, viſum eſt *Henrici octaui* mortem (aliquot diebus vt putatur, occultatam)

pro

promulgare, ſtatim *Edouardus* Henrici ex *Iana Seymera* filius, nonum ætatis annum agens, Rex Angliæ & Hyberniæ pronuntiatur: nec id ſolum, ſed etiam qui ſub tutoribus inſtar ſerui *Gal. 4.* adhuc egit, & capite alio egebat, fit Summum eccleſiæ Anglicanæ, & Hibernicæ in terris caput, proximè ſecundùm Chriſtũ ipſum, perindè quaſi Chriſtus qui per Prophetam ſuum *Væ illi terræ* denuntiauit, *cuius Rex puer* *Eccleſ. 4.* *eſſet*, tamen dilectam Eccleſiam ſuam *Epheſ. 5.* puero ac penè infanti regendam & moderandã, idque in ſummo gradu, cõmiſiſſet. Sed ita Deo placuit rebus ipſis patefacere quàm iniuſtè Henricus *octauus* eum ſibi titulum primus mortalium arrogaſſet, quem etſi abſurdiſſimè à ſeipſo ſuſceptum, tamen multò abſurdius ad hæredem ſuum impuberem tranſmiſſurus eſſet.

Poſt regis autem noui promulga- *An. 1546.*

tionem, cùm nihil prius putaretur faciendum, quàm vt vltima nuper defuncti Regis voluntas executioni mãdaretur: admirabili iuſtitia Dei factũ eſt, ne quid prius fieret, quàm vt vltima *Henrici* voluntas in irritum deduceretur. Qui enim tàm infinitas aliorum voluntates etiam pietatis cauſa nitentes, euerſis Monaſterijs, Eccleſijs, Altaribus, quæ illi ad inuocandum Dei nomen ſanctè erexerant, impiè violaſſet: quomodò pateretur Deus vt eius vltima voluntas vel ad vnius horæ momentum, ab ijs quibus maximè fidebat, obſeruaretur? Conſtituerat *Henricus* impuberi filio ſuo iàm nonum ętatis annum agẽti, ſexdecim gubernatores ęquali poteſtate, vt ſi vnus quiſpiam ex Optimatibus regnũ inuadere, aut filio iniuriam facere conaretur, non deeſſent qui tenerem eius ætatem propugnarent

Iuſtitia Dei.

narent. Ex his tutoribus cùm non pauci eſſent Catholici, eamq́; ob cauſam, ad Eccleſiæ Catholicæ vnitatem totius regni ſtatum reuocare cuperent, præſertim quòd ea etiam mente *Henricum* & aliàs, & maximè iàm moriturum fuiſſe cognouerant: alij ſcientes multò plus præſentis commodi & lucri per eccleſiarum direptionem, quàm per rerum ablatarum reſtitutionem, acquiri, non ſolùm ab ea ſententia diſſenſerunt, verùm etiam vlteriùs in ſchiſmate progrediendum iudicarunt. Ecce igitur *Edouardus Seymerus*, *Edouardi* regis auunculus, tunc *Hertfordiæ* Comes, ſed paulò poſt factus *Somerſeti* Dux, neglecto *Henrici* teſtamẽto, alijs cohortãtibus, alijs cõniuentibus, alijs ne contradicere auderẽt metu perterritis, & penè ſolo *Thoma Vritheſleo* quem *Henricus* ſummũ regni Cancellarium moriens reliquerat

Edouardus Seymer.

rat, palàm ſe opponēte, ſeipsũ creauit ſolũ & vnicum Regis tutorem regníque protectorem. Nec dubitari poterat, quin hic vir à nullo miſſus, verùm à ſeipſo veniens, officio ſuo egregiè ſcilicet functurus eſſet. Is ergò ſecundùm ſectam caluiniſta, nihil antiquius habuit, quàm vt degenerem illam & mutilam religionis formam ab *Henrico* præſcriptam, tamen multò adhuc magis pollüeret & contaminaret. *Henricus* enim Monaſteria quidem omnia deiecit, locupletiſſima sãctorum martyrum Mauſolæa diripuit, nonnullas præterea diuorum ſtatuas, & imagines, quas Deus miraculis illuſtraſſet, deturbauit: ſed tamen in ciuitatibus, in oppidis, in collegijs, in pagis eccleſias infinitas à maioribus conſtitutas, vbique ſartas tectas præſtitit, omniáque illis ornamenta, cruces, imagines, vaſa, veſtimenta

Ieremi.23.
Ioan.10.

Nõ omnia deiecit Henricus.

menta, ſalua & integra conſeruauit. Sacramenta ſeptem in honore ſemper habuit, denique hęreſes penè omnes, præter illam quæ Romani Pontificis Primatum & Monaſticas religiones oppugnabat, cohibuit & repreſſit. Cæterùm nouus hic *Edouardi* Protector & cætus ei adhærens, primùm per vniuerſum Angliæ regnum ventos cohibuit, ne flarent ſuper terram, indicto videlicet Epiſcopis & paſtoribus eccleſiarum omnium ſilentio, vt cùm nemo eſſet qui paruulis petentibus panem frangeret, deinceps Lutheranorum & Caluiniſtarum, quibus ſolis concionari permiſſum eſt, mortifera venena tantò auidiùs à famelicis populis haurirentur. *Apoc. 7.* *Ablatum Dei verbum.*

Deindè Chriſti Saluatoris, Deiparæ Virginis, Apoſtolorum & Prophetarum omnes omninò imagines tàm *Ablatæ Sanctorũ imagines.*

tàm pictas quàm fabrefactas partim deleuit, partim combuſſit, eo ipſo declarans cui bellum indiceret, & contra quem veniret. In locum verò deiectæ crucis Chriſti, ſurrogarunt Regis Angliæ inſignia, nempè tres leopardos, & tria lilia, hinc ſerpentis, inde canis pedibus expanſis ſuſtentata, quod perindè erat ac ſi dixiſſent, ſe non Chriſtum cuius imaginem contumelioſè deiecerant, ſed Regem terrenū, cuius inſignia eodem loco erexerant, colere & adorare.

Hæreticus Rex, Proteſtantiū Chriſtus.

Nec his malis contenti Caluiniſtæ, tremendum etiam corporis & ſanguinis Domini ſacrificium quod à Catechumenorum prima, & fidelium ſequente dimiſſione, Miſſarum nomen iam olim acceperat, in publicis comitijs abrogarunt. Nec enim per aliam ſpeciem diripi poterant calices, argenteæ pixides & cruces, vrceoli & alia

Ablatum Euchariſtiæ ſacrificium.

ſa

ſacra vaſa, cãdelabra argentea & ænea, ſacræ veſtes auro intertextæ, vexilla ſerica, cereorum, olei, & aliorum omnium quę cultui diuino dedicabantur pretium, denique ipſi fundi & agri ad has res ſuſtentandas donati non poterant alio prætextu ferè auferri, & in priuatorum profanos vſus conuerti.

Quarto autem loco ſancitum eſt, vt Euchariſtiæ vtraque ſpecies cuilibet de myſterijs participanti neceſſariò traderetur.

Quinto loco decreuerunt, vt ſacra officia recitarentur in vulgari lingua. *Ablata ſacra lingua.* In quo decreto illud perridiculè euenit, vt cùm omnia in Eccleſijs Anglicè legerentur, eo videlicet prętextu ne populus quid in rebus diuinis ageretur, ignoraret, ſed *Amen* reſpondere *1. Cor. 14.* poſſet: interim neque Vvallorum, neque Cornubienſium, neque Hibernorum populus penè quicquam eorum

rum quæ recitabātur intelligeret, propterea quod iſtarum gentium lingua longè eſt ab Anglorum idiomate diuerſa: Cùm tamen ſi latinè officia peracta eſſent, ſaltem paſtores qui latinè ſciebant, multa illis, quę in officijs dicerentur, interpretaturi fuiſſent. Nam proprius vulgarium linguarum locus in concionibus potiſſimum cernitur, quo iure ſemper vſa eſt Eccleſia. Nunc autem dum in Vvallia, Cornubia & Hibernia, preces Anglicè fundebantur, factum eſt, vt minus quod obtendebatur per linguam vulgarem, quàm per latinam efficeretur.

Primi ritus Caluiniſtarum. Adminiſtrandæ autem Euchariſtiæ ritus in illis primis regni comitijs prę-ſcripti parum à Catholicorum *Miſſa* diſtabant: Vt videlicet, populus non putaret quicquam ſibi ablatum, ſed ea quæ latinè prius legebantur, tantum in vulgarem linguā crederet eſſe tranſ-

lata

lata. Itaque Canon Miſſarum penè totus ab initio ad verbum tranſcriptus fuit. Signa etiam benedictæ crucis retenta ſunt, illa, inquam, quæ manu tantùm Sacerdotis expreſſa erant. Cęterùm nō omnes Proteſtantes eodem ſpiritu agebantur. Qui enim nihil niſi opes Eccleſiaſticas quęrebant, parum curabāt ſi crucis imagines in aëre ſolo deſignarētur. Qui verò nō poterāt ferre, vt vel ita ſaltē mortis Chriſti figura & imago in honore aut vſu aliquo haberetur, breui poſtea obtinuerunt vt ſublatis eiuſmodi ceremonijs, totóque canone remoto, noua liturgiæ forma proponeretur. Quæ Proteſtātium inconſtantia multùm retardauit rudem populum, ne eorum doctrinę aſſentiretur. Dicebat enim: videamus priùs quò euadent, vbi conſiſtent, & quieſcent.

ſecundi Caluiniſtarum ritus.

Proponebantur etiam in publicis

co

comitijs (tanquàm in ſynodo quapiam Epiſcoporum) cauſæ ſpiritales, quæ ad eccleſiaſticum ius conſtituendum pertinerent. Inter cætera verò de matrimonio quodam ita definitum conſtat. Opifex quidam fuit cui nomen *Mattheo Barro*. Cuius vxor (ex qua etiam liberos genuerat) lauabat olim familię Cromuellanę lineas veſtes, in qua tum degebat *Radulphus Sadlerus* non obſcuri nominis vir. *Mattheus* autem iſte, neſcio qua de cauſa in tranſmarinas regiones ſe contulit, niſi quòd quidam exiſtimabant ei ſuſpectam fuiſſe vxoris ſuæ caſtitatem: & ideò eum abijſſe, ne videre cogeretur, quòd neque ferre poterat neque emendare. Cùm ergò annis aliquot abfuiſſet, vxor ipſius audiens virum fuiſſe mortuum, nupſit *Radulpho Sadlero* equiti aurato. Tandem *Mattheus* in patriam reuerſus, vbi reperit vxorem

Adhuc iſte viuit in gratia & honore apud Elizabethā.

rem ſuam alteri nuptam, cœpit illam repetere. Ex altera verò parte *Sadlerus* qui liberos etiam ex ea genuerat, non patiebatur illam à ſe diuelli. Res ad ſummum tribunal, id eſt, ad publica regni comitia tàm ſub *Henrico* quàm ſub *Edouardo* regibus defertur. Ibi decernitur mulierem iſtam quæ primũ *Matthæo*, deindè *Sadlero* nupta, ex vtroque liberos cõceperat, nõ *Matthæi* prioris mariti, ſed *Sadleri* vxorem deincepshabendam eſſe. Potentior quippè fuit ditiórque *Sadlerus*: & ideò contra Euangelij veritatem, prioris viri adhuc viuentis vxor ſecundo marito adiudicata eſt, vt non minùs nouæ matrimoniorum, quàm ſacrorum rituum leges inſtituerentur.

Caluiniſtarũ lex de matrimonio.

Interim Catholici Angli & præſertim doctiores, qui ſchiſma *Henrici octaui* ſaltem poſt mortem eius reprimendum ſperabant, vbi adeò id

P non

non euenire perſpicerent, vt potiùs in multò peſtilentiorem hæreſim erũperet, partim ſeipſos accuſarunt, quòd primis initijs fortiùs non obſtitiſſent, partim mœrore ac ſqualore confecti, miſerimam vitam traducebant. Qui enim legerat apud ſanctum *Ioannem Chryſoſtomum*, contra paganos Diuinitatem Chriſti propugnantem, veterem & antiquam patriæ ſuæ fidem ob hoc ipſum commendatam, quòd altaria iàm olim in Britannis erecta Chriſto fuiſſent (ſunt etiam, inquit *Chryſoſtomus*, in Britannicis inſulis extra hoc mare ſitis, fundatæ eccleſię, & erecta altaria) cùm illi iàm poſt mille & penè ducentos annos eadem altaria non à paganis, verùm ab ijs qui ſeipſos vocant Chriſtianos, dirui & euerti conſpexiſſent: quo animo par eſt eos hoc ſpectaſſe? quas fudiſſe lachrymas? quos gemitus edidiſſe? Nam ſi

Chriſoſt. in Homil. quòd Chriſtus ſit Deus.

ſi altaria Chriſti olim fuerunt Chriſtianæ fidei ſigna: vtique eorundem altarium deiectio iam ſignum eſt perfidiæ Antichriſtianæ. *Nota,*

Iam in omnibus officinis & tabernis, in popinis & fornicibus, de fide inibatur diſputatio, ſacram ſcripturã (vt *Hieronymus* olim quæſtus eſt) garula anus, delirus ſenex, ſophiſta verboſus, vniuerſi deniq; pręſumebant, lacerabant, docebant antequàm diſcerent. Alij philoſophabantur inter mulierculas, alij diſcebant à fœminis, quod viros docerent. Prępuè autem Apocalypſis, quæ tot habet ſacramenta quot verba, in omnium ore verſabatur. Indè Proteſtantes ſua dogmata confirmabant, indè ad ſenſum ſuum incongrua aptabant teſtimonia, magna id audacia ediſſerentes alijs, quod ipſi non intelligebant. Nec ad aliud quicquàm tùm (vt in ſectarum ma- *Epiſt.103. tom. 2*

ximè initijs fieri ſolet) vacabant Angli, quàm vt aliquid noui dicerent aut audirent. His autem nouitatibus vtcunque ſe oppoſuerũt *Stephanus* Vintonienſis, *Edmundus Bonnerus* Londinenſis, *Cuthbertus Tonſtallus* Dunelmenſis, *Nicolaus* Hethus Vigornienſis, & *Daius* Ciceſtrenſis, omnes Epiſcopi venerabiles. Contrà verò ab hæreſis parte ſtabant *Cranmerus* Cantuarienſis Archiepiſcopus, de *Annæ Bolenæ* domo ad Archiepiſcopatum vt priùs diximus, aſſumptus, & illi omnes qui ab *Edouardo* Rege in Epiſcopos cooptabantur, videlicet, *Rydleius* Londinenſis, *Hoperus* Gloceſtrenſis, *Poynettus* Vintonienſis ſuperintẽdentes. Alij mediam tenebant viam (quæ tamen in Dei cultu nulla eſt) optantes quidem, vt Catholica fides vinceret, ſed hæreſim etiam ſequentes, ne aliquid propter Chriſtum perdidiſſe viderent

co'umnæ catholicę.

deren

derentur.

Atque hactenus quidem *Cranmerus* iſte, Henricianum, hoc eſt, *Henrici* Regis ſectatorem ſe geſſerat, vtpotè qui neque latum vnguem ab *Henrici* præſcripto vnquàm recedere in vlla re audebat. Sacrificio Miſſæ interfuit quotidiè dum regnabat *Henricus*, ſtatis etiam diebus id ipſe peragebat. Vnum illud moleſtiſſimè illum habebat, quod meretricem ſuam non poterat palàm vxoris loco liberè habere, quia id *Henricus* prohibuerat, ſed partim domi eam occultare, partim cùm foras prodiret, ciſta incluſam ſecum vnà circũferre cogebatur. Idem verò vbi mortuus eſt *Henricus*, deſijt Henricianus eſſe, & factus eſt totus Lutheranus, cùm tamen ſciret *Henricum*, *Luthero* vehementiſſimè aduerſatum. Is igitur Catechiſmum *Edouardo* dedicatum in lucem edidit, ac prælo man-

Crãmerus Henricianus.

Crãmerus Lutheranus.

dauit, in quo docuit quemlibet Chriſtianum qui Euchariſtiam reciperet, ſiue ſub pane, ſeu in pane, ſeu cum pane, certè quidem in os ſuum recipere ipſum Chriſti verum corpus & ſanguinem. At vix pauci menſes præterierant, cùm miſer intellexit Regis *Edouardi* Protectorem *Somerſeti* Ducem, non Lutheranũ ſed Caluiniſtam eſſe. Quid faceret? Catechiſmũ recudit, vocem mutat, ex Henriciano & Lutherano fit Caluiniſta. Senſerant hoc multi ex Proteſtantibus, & propterea non *Cranmero*, ſed potius *Hugoni Latimero* petulantis oris hæretico, primas in Euangelio prædicando tribuerunt, quem paſſim vocabant, Apoſtolum Anglorũ, tanquàm is primus Anglis verùm Dei Euangelium annuntiaſſet. Ignorabant verò illi, & ipſum *Latimerum* ab initio non Caluiniſtam, ſed Lutheranum fuiſſe. Etenim

Crãmerus caluiniſta.

Latimerus.

Lati

Latimerus palàm in academia Oxonienſi fatebatur ſe penè vſque ad vltimam ſenectutem Lutheranum fuiſſe, nec factum Caluiniſtam alterius magis opera quàm *Thomæ Cranmeri*, & id non niſi paucis annis ante mortem ſuam.

Erat *Edouardo* Somerſetenſi Duci & regis protectori germanùs frater *Thomas Seymerus*, mari & claſſi regiæ pręfectus. Is *Catharinam Parram Henrici* regis vltimam vxorem poſt *Henrici* mortem duxerat. Facta eſt igitur contentio maxima inter *Catharinam Parram* & Protectoris vxorem, quæ cui præiret. Iſta contentio non quieuit in fœminis, verùm & ad viros tranſiuit. Cumq́ue ęmulatio quotidiè creſceret, nec Protectoris vxor virũ quieſcere pareretur, eò tandem peruentum eſt, vt Protectorem (qui licet regem regeret, tamen ab vxore ſua regeba- *Thomas Seymer.*

tur) oporteret germanum fratrem
ſuum è medio tollere, quo nihil ſuę
libidini deinceps impedimento eſſet.
Porrò cùm nihil occurreret in *Thoma
Seymero* morte dignum, pręter hęre-
ſim, quam Protector in crimen fratri
ſuo vertere non poterat (ipſe au-
thor eiuſdem hęreſis) neceſsè erat fin-
gere aliquid. Facilè tanquàm à *Ieza-
bele* crimen excogitatum eſt. At quo-
modò promulgabitur? Itum eſt ad
hunc nouũ Apoſtolũ Anglorum *Hu-
gonem Latimerum*. Egit cum eo Prote-
ctor, vt fratrem ſuum in concione ad
populum velut perduellem traduce-
ret. *Hugo Latimerus*, cuius Apoſtola-
tus in mentiendo conſtitit, non recu-
ſauit officium. Prodijt in roſtra, nar-
rauit *Thomam Seymerum* neſcio quas
inſidias in maieſtatem regiam mo-
liri, proindè meritum eſſe mortem.
Non acclamauit populus, vt ſolebat.

Latimeri Apoſtolatus.

Iam

Iam enim puduit ipſum Apoſtoli ſui quem videbat calumniam innocenti ſtruxiſſe. *Thomas* verò *Seymerus* perduellionis damnatus, decimo tertio calendas Aprilis ſecuri percuſſus eſt. *Anno Do. 1548.*

In defenſionem fidei Catholicę his diebus multi etiam ſcripſerunt inſignia opuſcula, Doctor *Perinus*, qui fuerat de ordine *S. Dominici*, *D. Smithæus* ſacræ Theologiæ in Oxonienſi academia regius profeſſor: & cæteris omnibus ingenioſior, *Stephanus* Vintonienſis Epiſcopus. Is autem cùm ad eum certę homiliæ vulgari lingua cōſcriptæ perferrentur, in quibus de iuſtificatione ſolius fidei malè ac impiè docebatur, ſtatim oppoſuit ſe, illáſque homilias dixit hæreticam doctrinam continere, nec vllo modo plebi Chriſtianæ prælegendas eſſe. Quod cùm non ſolùm in priuatis ſermonibus diceret, ſed etiam è ſuggeſtu doceret *Stephan. Vintonienſis.*

ceret

ceret, nec tantùm in articulo iuſtificationis, verùm & in alijs permultis, præcipuè autem in cauſa Euchariſtiæ hæreſim tàm *Lutheri* quã *Caluini* acerrimè tàm verbo quàm ſcriptis oppugnaret, in vincula pridiè calendas Auguſti coniectus eſt.

Anno Do. 1547.

Anno Do. 1548.

Anno autem ſequente circa feſtum *D. Ioannis Baptiſtæ* populus Cornubiẽſis & Deuonienſis moleſtiſſimè ferens filios ſuos non auito & patrio, ſed nouo & inaudito more baptizari, ac Miſſæ ſacrificium prorſus auferri, altariàque non Iouis aut Dianæ, ſed omnipotentis Dei & vnius mediatoris Ieſu Chriſti, paſſim dirui ac ſubuerti: vno conſenſu arma pro fide ſumpſit, Exoniã obſedit, equites qui ex Cleuia in ipſos euocabantur, ſagittarũ nimbo repulit, in quorum onuſtos currus ſiue ab inuitis, ſeu ex propoſito relictos, dùm nonnulli temerè

Arma pro fide ſumpta.

rè ſolutis ordinibus incurrunt, ijdem equites reuerſi eos fugarunt & deleuerunt. Atque ita hoc bellum abſolutū eſt, nullo ſanè alio fructu, quàm quòd credendū ſit aliquos eorum ſuas animas ab hæreſi liberaſſe. Nam vt fratres è ſeruitute diaboli eriperent, non illis eſt datum. Alij etiam multi populi per vniuerſum Angliæ regnum, prȩcipuè autem in Norfolcia, ob agros (vt aiebant) à locupletioribus iniuſtè poſſeſſos atque ad plebis iniuriam circumſeptos, arma ſumpſerunt, multa Nobilium roboraria euulſis palis propalarunt, multorum ſepes diſiecerunt, foſſas impleuerunt, piſcinas emiſerūt, ceruos, damas, cuniculos interceperunt, denique nonnullos bonis, alios etiam vita priuarunt. Deus his exemplis admonitos voluit regni Principes, quòd impiè ſeipſos à Pontificum & patrū ſuorū obedientia diuiſiſſent.

Qui

Qui enim ſuo capiti ſubeſſe iniuſtè recuſat: meritò nec à ſuis ſubditis, tanquàm ipſorum caput agnoſcitur. Sed cùm Optimates nihil horum intelligerent, Deus etiam externos illis hoſtes ſuſcitauit.

Galli enim his tumultibus ad ſuum commodum vſuri, eodem tempore inuaſerunt pręſidia quædam & arces oppido Boloniēſi, quod adhuc Angli tenebāt, adiacentes. Quam occaſionē Protectoris adminiſtrationem reprehendendi *Ioannes Dudlëius* primùm Varuicenſis comes, deindè Northumbriæ dux arripiens, ex aliorum Optimatum conſenſu, edictis publicis accuſauit Protectorem ob rempublicā malè geſtam. Protector vnà cū Rege ad arcē Vindiſoriā præſidij cauſa cōfugit. Sed cùm videret paucos ad ſe, omnes verò Principes ad Varuicēſem tranſire, vltrò ſe dedidit, & in cuſtodiam

Ioannes Dudleius.

Protector ſupplãtatus.

diam traditus eſt pridiè idus Octo-
bris, ex qua tamen poſteà octauo idus *Anno Do. 1548.*
Februarij eductus fuit, pace inter ip-
ſum & comitem Varuicenſem conci- *Anno Do. 1549.*
liata, quę diu non durauit, licet ſep-
timo calendas Maias Bolonię oppidũ,
vndè ſpecies inimicitiarum orta erat,
tàm Protectoris, quàm comitis Var-
uicenſis conſenſu, Gallis redditum eſ-
ſet. Vt autem *Dudleius* Ducem So-
merſeti certiùs in poteſtatẽ ſuam re-
digeret, principibus quibuſdam viris
quos Catholicos eſſe intellexit, ſpem
certam feciſſe dicitur, ſi fidelem ei
operam in deturbando Protectore
nauarent, illo ſemel de gradu ſummi
honoris deiecto, ſe curaturum, vt hę-
reſi abdicata, fides Catholica in inte-
grum reſtitueretur. Nec erat cur
Dudleij verbo diffidendum putarent.
Nam & tanta illum potentia eſſe co-
gnouerant, vt poſſet hoc præſtare: &
præ

præterea ſciebant eum ab hæreſi quidem omni abhorrere, & vel nulli admodum, vel ſoli catholicæ fidei addictum eſſe. Itaque interpoſuerunt omnem ſuam authoritatem, vt Protectorem in ordinem atque adeò in carcerem redigerent. Sed cùm Varuicēſem datæ fidei poſteà commonefacerent, is toruo vultu reſpondit, ſi vitam diligerent de catholica fide reſtituenda nullum amplius verbum facerent. Hoc tàm graue nonnullis eorum videbatur, vt Varuicenſem non pro fœdifrago tantùm, ſed etiam pro tyranno haberent. Atque adeò Protectori potiùs, qui tamen clementioris ingenij eſſet, adhærendum ſibi iudicabāt. Itaque cùm *Thomas Arundellus* eques auratus, vir potens & Catholicus ad Protectorem iàm è carcere dimiſſum perſonatus ſe contuliſſet, *Dudleius* rē expiſcatus *Arundellum* non ita multò

Dudleius fœdifragus.

Hic fuit pater iſtiꝰ Comitis Leceſtrenſis qui hodiè tantas mouet in mundo turbas.

Thomas Arundellus.

poſt

poſt vita priuandum curauit, qui mortuus eſt in pace Catholica.

Ioanna Buchera, Anabaptiſta combuſta.

Quarto autem idus Maias *Ioanna Butchera* mulier quædam ex Cantio extitit, quæ prętet Caluinianam hæreſim quam ſecuta eſt, negauit vnà cum *Valentino*, Chriſtũ ex *Maria* virgine carnem ſumpſiſſe, quem dicebat per illam non niſi velut per canalem tranſijſſe. At cum videret doctrinam ſuam Caluiniſtis nõ probari, addebat: Olim quoque creditum ab illis fuiſſe, quod Chriſti caro in Euchariſtia ſub ſpecie panis & vini contineretur, & *Annam Aſcuam* quæ id negabat, pro hęretica nuper habitam, & flammis publicè traditam fuiſſe, nec ſe dubitare, quin vt nunc Caluiniſtæ ipſi credunt quod *Anna* tunc docuit, ſic breui etiam credituri ſint, quod ipſa iam doceret. Combuſta verò eſt in campo fabrûm Londini.

Supe

Monachorum et sacerdotum coniugia. Superintendentes interim & preſbyteri tàm Lutherani quàm Caluiniſtæ, licet quidam eorum monachi eſſent, alij autem catholico ritu conſecrati fuiſſent, atque idcirco votum caſtitatis ipſa vi ordinis ſuſcepti, ſecundum Occidentalis eccleſiæ antiquiſſimam & notiſſimam cõſuetudinem emiſiſſent: tamẽ abiecto pudore omni, vxores paſſim ducere cœperunt. Sed cùm viderent filios ſuos non legitimos, verùm nothos & adulterinos haberi, ad prophanã ciuilium comitiorum poteſtatem confugerunt, ab illis petentes, vt filios ipſorum legitimos facerent. *Anno Do. 1550.* Comitia decreuerunt, vt nulla humana lex obſtaret, quò minùs Preſbyterorum filij poſthac haberentur legitimi: nam de diuina non erant adeò ſolliciti, cùm in ea ſi quid contrarium inſtituto videretur, poſſet aliqua bella interpretatione illudi.

Cùm

Cùm autem Proteſtantes viderent minorem eſſe miniſtrorum & Superintendentium ſuorum vel doctrinam vel authoritatem, quàm vt catholicis doctoribus pares haberi poſſent, hinc *Bucerum*, natione Germanum, profeſſione ordinis S. *Dominici* monachũ, indè *Petrum Martyrem*, natione Florentinum, educatione Canonicum *S. Auguſtini*, habitatione Argentoratenſem (nam illuc ex Italia fugerat) propoſito ampliore ſtipendio, in Angliam euocarunt. *Bucerum*, Cantabrigiæ, *Petrum Martyrem*, Oxonij, cathedræ Theologicę pręfecerunt. Vterque cùm in Angliam primùm veniſſet, Lutheranus habebatur. Atque in ea opinione *Bucerus* perpetuò manſit. *Petrum Martyrem* verò idem quoque ab initio ſenſiſſe, ſua ipſius oratio planum fecit. De Euchariſtiæ enim diſputans, dum illi Zuinglianorũ ar- *Martinus Bucerus.* *Petrus Martyr.*

Q gu

gumento reſponderet, quo dicunt, Chriſtus reipſa eſt in cælo, & ideò nõ re ipſa in ſacramento, dixit nodum eſſe diaboli. Verùm poſtea videns eos qui ſummæ rerũ in Anglia præerant, Caluiniſtas eſſe, ad *Caluinum* tranſijt. Vtcunque illud fuerit, cùm Oxonij prælegeret, ac ſæpiſſimè ad reddendã ſuæ doctrinæ rationem ab alijs etiam multis, potiſſimũ verò a *Ricardo Smithæo* Theologiæ Doctore, qui eandẽ Cathedram prius tenuerat, prouocaretur, nunquàm in diſputationem deſcendere auſus eſt, donec & *Ricardum Coxum* ex aula regia hæreticum hominem totius diſputationis moderatorem nactus eſſet, & *Ricardum Smithæum* virum doctiſſimum atque acerrimum diſputatorem ab Oxonio relegatum vidiſſet. Quibus ita comparatis: de Euchariſtia inſtituitur diſputatio, hinc *Petro Martyre Caluini* hære-

Petrus Martyr fit Caluiniſta.

Diſputatio.

re

reſim ſuſtinente, indè *Treſſamo* & *Chedſeo* doctoribus Catholicis eandem oppugnantibus.

In qua diſputatione cùm triduo verſati eſſent, *Coxus* qui diſputationibus præerat, videns *Petrum Martyrem* multò grauius premi, quàm ſperauerat, & exſibilationibus manuúmque ac pedum ſtrepitu è cathedra penè exploſum, cùm & ipſe Caluiniſta eſſet, ſe Londinum auocari dixit, nec iam poſſe diutius huic exercitio vacare. *Petrum* verò *Martyrem* tanquàm victorem miris laudibus extulit, cęteros, vt pacem colerent, admonuit, diſputationẽ ſoluit. Poſtea *Petrus Martyr* diſputationem ſuam ſed mala fide, vt ſolent hęretici, ædidit. Certè Oxonienſis Academiæ iudicio bis victus fuit, primùm quia recuſauit cum doctiſſimo viro Doctore *Smithæo* diſputationem inire, deindè, quia eorum

Excuſatio hæretici iam victi.

quibuſcum diſputauit, argumentis nõ potuit ſatisfacere: ſimilis fuit eius diſputationis, quam Theologi Cantabrigienſes cum *Bucero* habuerunt, exitus.

Diſputationes. Nec tantùm in iſtis Academijs, verùm & alijs multis in locis inſtituebantur quędam publicæ de Euchariſtiæ tàm ſacrificio quàm ſacramento diſputationes: maximè inter *Hoperum* Superintendentem Gloceſtrenſem, & excellentem Theologiæ Doctorẽ, dominũ *Fecnamum*: atque etiam inter *Harleium* ſuperintendentem Herefordenſem, & catholicum preſbyterum *Henricum Ioliffum*, quæ diſputatio cũ ad *Stephani* Vintonienſis manus perueniſſet, is in carcere conſtitutus, *Harlei* friuolas obiectiones ſolidè ſtatim refellit. Collegerat etiam *Petrus Martyr* non paucas contra Euchariſtiam calumnias: & in vnum

eas

eas libellum redegerat: quas omnes *Stephanus* paucis diebus ita confutatauit, vt ea confutatio in lucem poſtea ſub *Marci Conſtantij* nomine exierit, ne verus auctor eo tempore proditus, in multò grauiorem carceris ærumnã coniectus fuiſſet. Eodem etiam pertinet Doctoris *Lãgdalli* doctus libellus, quo *Ridlei* contra Euchariſtiam cauillationes diſſoluit. Quid dicam de grauiſſimorum preſbyterorum *Criſpini* & *Mormanni* tàm cõcionibus, quàm ſcriptis, imò etiam vinculis? de *Henrici Coli* tùm eximijs concionibus, tùm diutino carcere ob fidem Cath[cam] patientiſſimè tolerato? De *Thomæ Vatſoni* antequàm Epiſcopus Lincolinienſis fieret, & collegæ ipſius Doctoris *Setoni* conſtantia, & perpeſſionibus? Tempus me deficeret, ſi omnes enumerarem, qui ob catholicam fidem illis diebus ex eccleſijs aut collegijs

Marcus Conſtantius.

Confeſſores.

ſuis eiecti, grauiora etiam carcerum àc vinculorum tormenta ſubiuerint. In exiliũ abierat *Ioannes Storæus* vtriuſque iuris Doctor, quòd in comitijs publicis de fide tractans, tandem auſus eſſet cum *Salomone* dicere, *Væ tibi terra, cuius Rex puer eſt.*

Eccl. 10.

Erat in Anglia Italus quidam facilè omnium mercatorum princeps, non ſolùm ob magnitudinẽ opum, ſed multò magis ob fidei & integritatis laudem, *Antonius Bonuiſius*. Is *Thomam Morum* ſemper & colens & admirans, cùm fidei Catholicæ reliquias in Anglia extingui videret, in Louanienſem Academiam domicilium tranſtulit, non ſanè vt ibi mercaturæ terrenæ, ſed cæleſti vacaret. Erat enim is proximus fidei portus, quo Angli ob fidem eiecti ſe recipere poterant. Collegit ergò ad ſe, & fouit eos qui ob fidem exulabant, in primis

Antonius Bõuiſius.

mis doctorem artis medicæ *Ioannem Clementem* vnà cũ vxore: *Ioannem Storæum*, & præcipuum totius Angliæ lumen *Nicolaum Harpsfildum*, qui poſtea regnante *Elizabetha* diuturnos carceres perpeſſus eſt. Itemque *Ioannem Boxollum* excellẽtis doctrinę ac probitatis virum: denique *Gulielmum Raſtellum* iuriſconſultum vnà cum vxore ſua, quę Louanij tunc è vita migrauit.

Exulantes ob fidem.

Romæ autem floruit *Reginaldus Polus* Cardinalis, Anglię ſpes, Eccleſię Romanę decus, orbis Chriſtiani lumen. Is cùm ad *Henricum* regẽ quatuor doctiſſimos libros pro vnionis eccleſiaſticę defẽſione ſcripſiſſet, nec fructum ex ea re ſperatum conſecutus eſſet, quintum librum addidit, quem & ad *Edouardum* Anglię regem inſcripſit, nihil eorum prętermittens, quę ad ſalutem Anglię procurandam

Polus.

putabat pertinere. Imò cũ poſt *Pauli tertij* mortẽ, qui eũ creauerat Cardinalẽ, tantũ non duas votorũ partes ad ſacerdotalis honoris ſummũ gradũ aſcẽdendũ ſuffragãtes ſibi cognouiſſet, ac ſine controuerſia ſi cupidum ſe illius dignitatis declaraſſet, ſtatim Pontifex creat⁹ eſſet, nõ ob aliud magis eo faſtigio caruit, quàm vt ſimul nõ expetitę ſũmę pręfecturę abũdãtius meritũ aſſequeretur, ſimul ad vnitatẽ Catholicam, patrię dulciſſimę, ore ac manibus uis apportandam conſeruaretur. Vixit etiã Romę *Ricardus Patæus* Vigornienſis Epiſcopus, *Thomas Golduellus*, qui nunc eſt Aſſaphẽſis Epiſcopus, *Mauricius Clenocus*, poſtea quoque electus Bangorienſis Epiſcopus.

Exules ob fidem.

Miraculum.

Sub fine autẽ quarti anni quo regnauit *Edouardus*, ad decimũ ſextũ calendas Ianuarias Tameſis fluuius intra nouẽ horas ter fluxit & refluxit pręter om

omnē cōnſuetudinem, idq́; miraculo datū, & ad iniuſtā *Stephani* Vintonienſis Epiſcopi vexationē relatū eſt, maximè, quòd, in eo ipſo tēporis pūcto illa inſolita ęſtuatio euenit, quo *Gardinerus* de fide causā dicturus in flumine vehebatur. Quod quāquàm ita eſſet, tamē poſt vnū atq; alterum menſem *Gardinerus* ob catholicę fidei cauſam, vbiq; acerrimè propugnatā, Epiſcopatu priuatus eſt, Caluiniſta quodā cui nomen *Poyneto*, ex Roffēſi Eccleſia in eius locum tranſlato. His ita conſtitutis, anno quinto *Edouardi*, ſeptimo idus Iulij, quarta pars argenteæ pecuniæ per vniuerſum Angliæ regnum, & quadrageſimo poſtea die, alia quarta pars omnibus & ſingulis adempta eſt, propterea quòd quilibet argēteus as ad ſemiſſem, quilibet ſolidus & denarius, ad mediam prioris pretij æſtimationem publico edicto redigebatur

An. 5. Edouardi.

pecuniæ pretium minutū.

tur

tur. Quapropter qui centum minas hodiè in pecunia numerata habebat, intra dies quadraginta, ex illis centũ, perdidit minas quinquaginta, etiamſi neque naufragium feciſſet, neque ab hoſtibus aut latronibus ſpoliatus, neque ab alio quopiam deceptus eſſet. Tale tributum à ſeculo non eſt indictum, vt quilibet abſque vlla exceptione dimidiam partem totius argenti ſui numerati perſoluere cogeretur. Et vulgus quidem non putauit ſe plus parte dimidia perſoluere, cùm interim re vera totum vſque ad minimum teruncium atque adeò plus toto perſolueret. Quod vt accuratè intelligatur, tota mente repetere oportet, quod *Henricus octauus* poſt inchoatum iam ſchiſma, pecuniam argenteam probæ monetæ in ſcoriã primus vertit. Porrò qui ſchiſma *Henrici* auxerunt, etiam de bonitate monetæ quotidiè aliquid

de

detraxerunt, donec aſſem ferè ad ſextantem, hoc eſt, ad vncias duas redegiſſent. Ecce autem cùm vilior & magis adulterina pecunia nullo modo cudi poſſet, cùm quod pro aſſe populo exoluiſſent, iterum ad æſtimationem aſſis à populo recipi quacunque ex cauſa oportuiſſet, ſubitò iubent quod pro aſſe exoluerant, pro ſemiſſe reddi. Addo etiam quòd certa pecuniæ genera ad aſſem à Rege expenſa, pro quadrante atque adeò ſextante iterum recepta ſunt. Nunc qui hæc omnia genera fraudum contulerit, facilè deprehēdet, vniuerſis Angliȩ ciuibus vniuerſam ipſorum pecuniam argenteam intra paucos annos non ſemel ablatam fuiſſe, & ereptam. Accedit eodem, quòd concuſſiones etiam nō ferendȩ paſſim à potentioribus committebantur, dum illi ſoli prȩuidentes pecuniȩ decrementum & diminutionem

Furtum Caluiniſtarum.

nem futuram, (vtpotè cuius rei authores ipſi forent) prius & æs alienum creditoribus ſoluerent, & miniſtris ſtipendia numerarent, & prędia coëmerent, ea pecunia hodiè numerata, quã poſtridiè minus quarta parte valituram præſciebant. Hæc omnia mala Deus ex infinita clementia ſua permiſit, vt populus hac ſaltem ratione intelligeret, quàm iniqui diſpenſatores gratię Dei & donorum cęleſtium eſſent, qui nec vrbana quidem negotia ſincerè adminiſtrarent. Veritas enim

Lucę 16. ait, *Qui in modico iniquus eſt, & in maiori iniquus eſt.* Si ergo in iniquo mãmona fideles non fuiſtis, quod verum eſt, quis credet vobis? Itaque veritas Euãgelij hęc eſt, eos qui populum in ijs quæ ſeculi fuerunt, tàm iniquè fraudarunt, nullo modo potuiſſe veros & fideles myſteriorum Dei cenſores exiſtere. Et tamen ijdem illi erant qui ſacris

cris omnibus præerant, mirandum vt non ſit, ſi hæreſim pro fide Catholica populo miniſtrarunt.

Eodem anno ſudatorius quidam morbus Angliam peruaſit, qui in vna vrbe Londinenſi intra dies ſeptem octingentos homines vita priuauit, multis hominum millibus per vniuerſas regiones ſuffocatis. Vintonienſis autem collegij ſecundus ſcholæ præfectus cognomento *Furdus*, cùm totius ludi adoleſcentem primarium nomine *Ioliſſum* hęreſi Caluiniana infeciſſet, atque is adoleſcens reliquam puerorum & adoleſcētum turbam in ſuam opinionem ex magna parte traxiſſet: Deus eundem *Ioliſſum* & alios aliquot partim cognatione, partim familiaritate *Ioliſſo* cōiunctiſſimos, primùm ſudore hoc peſtifero, deindè per *Ioannis Viti* ſanctiſſimi viri prędicationem, pœnitentia ſalutari, mox *Ioliſſus.*

autem

autem et morte afficiens:alios omnes qui penè ducenti erant, partim ad Catholicam fidem conuertit, partim in eadem ita confirmauit, vt ipſi etiam poſtea, Diuini huius operis tota ratione expoſita & declarata, multos alios ab hęreſi Caluiniana ad vnitatem Eccleſiæ Catholicæ reuocarint.

Poyneti Caluiniſtę adulterium.

Poynetus autem qui locum Epiſcopi Vintonienſis occupabat, parùm putans vxorem ducere, cùm tamen haberi vellet Epiſcopus, etiam lanionis cuiuſdam adhuc viuentis vxorem abſtulit, eaq́ue illi publicis regni legibus euicta & marito reſtituta eſt. Itaque cùm poſtea quidam ex Optimatibus ad *Stephanum* partim ioco partim ironicè dixiſſet, Fortaſſis tu ſperas Epiſcopatum tuum tibi aliquando reſtitutum iri, Cur (inquit *Gardinerus*) minus expectem meum Epiſcopatum, quàm lanio ſuam recepit

vxo

vxorem? Idem enim homo fuit, qui & *Gardineri* Epiſcopatum & lanionis coniugem inuaſerat.

Fuit & alter pſeudopropheta, *Hopperus*, qui ob hypocriſim non minùs quàm hęreſim malè audiens, cùm adhuc priuatus Catholicos Epiſcopos traduceret, quòd nimium lautè agerent, nimíſque magnis opibus abundarent, idem factus Superintendens (ita enim caluiniſtæ eos latinè vocãt, quos noſtri maiores Græca voce Epiſcopos nominarunt) duos ſimul vſurpauit Epiſcopatus, Glóceſtrenſem & Vigornienſem. *Hopperus Caluiniſta.*

Milo etiam *Couerdalus* diu in Germania verſatus, tàm corporis ex immodico vini vſu, quàm ſpiritus ebrietatem ex nimio hæreſum amore in Angliam retulit. Is audiens Academiam Oxonienſem Catholicæ fidei vehementer addictam eſſe, nec libenter *Anno Do. 1551.*

ter ad hæreſim deficere: magna ſibi de ſeipſo pollicens, & plurimorum ſeductionem animo concipiens, Oxoniũ venit, in ſuggeſtum conſcendit, magna fit expectatio: de cauſa omnium maxima, hoc eſt, de Sacramento Euchariſtiæ ait ſe dicturum. Itaque ante omnia præfatus eſt meritò ſibi fidem in hac potiſſimum controuerſia adhibendam eſſe, propterea quòd cùm vidiſſet Catholicos tranſubſtantiationem credere, Lutheranos veri corporis Chriſti impanationẽ docere, Zuinglium verò eiuſdem corporis typum & figuram, at Caluinum efficaciã pręterea & energiam ponere: ipſe *Couerdalus* neglecta omni authoritate humana, omníque animi perturbatione depoſita, nulli omninò parti addictus, veritatem, non ex humana traditione, ſed ex ſolis ſcripturis Diuinis, per totos quatuordecim annos ſeriò indagaſſet

Couerdali caluiniſtę inſana contio.

gaſſet. Hæc ille magno conatu cùm diceret, ſibi ſapere, aliis delirare, doctioribus verò etiam inſanire videbatur. *Cùm enim animalis homo non percipiat ea quæ ſunt Spiritus Dei*, ſed vnica Ieſu Chriſti fides argumentum ſit rerum non apparentium, fides verò ſit ex auditu, auditus per verbum Chriſti, non lectum duntaxat, ſed palàm prædicatum quod in omnem terram exiuit: profectò qui fatetur ſe de myſterio celeberrimo, quod in quotidiano fidelium vſu, in oculis, in manibus, in ore omium verſetur: fidem Catholicã in domo Dei prædicatam & receptam abieciſſe, ac per annos quatuordecim, certa fide in eo myſterio caruiſſe, ac propterea infidelem & incredulum tanto ſpacio perſeueraſſe: nonne inſano ſimilis eſt, ſi ob hoc ipſum quòd infidelis fuit, fidem ſuo verbo haberi poſtulat? *Paulus* quidem

1. Cor. 2.
Heb. 11.
Rom. 10.

2. Tim. 3. ait ſcripturas poſſe inſtruere hominē ad ſalutem, ſed quomodo? per fidem (inquit) quæ eſt in Chriſto. Nam

Ioan. 5. alioqui etiam Iudæi putabant ſe in ſcripturis vitam habere. Sed quia fide Chriſti carebant, menſa eorum qua de ſcripturis paſci videbantur, facta eſt illis in laqueum. Imò hæc veriſſima cauſa eſt, cur nullus hæreticus poſſit ſacras ſcripturas intelligere. Dum enim quærit in ſcripturis quid credat, neque fidem habet, quam quęrit, neque ſine fide ſcripturas intelligit. Ita fit, vt ſeipſum & eos qui illum audiũt, ſubuertat.

Itaque cùm Catholici Doctores & paſtores hęc dicerent, atque alios admonerent: Academia Oxonienſis in fide Catholica tantùm profecit, vt iàm non deeſſent etiã qui Regis *Edouardi* eccleſiaſticum Primatum verbo & ſcripto palàm oppugnarent. Quomodo

modò enim poſſe puerum paruulum, qui nihil differt à ſeruo, qui ſenſibus & iudicio paruulus ſit, qui tutore in ciuilibus negocijs indigeat, Anglicanæ eccleſiæ Summum caput & gubernatorem exiſtere? Chriſtum commiſiſſe Eccleſiam paſcendam & regẽdam non pueris, ſed viris, nec quibuſlibet viris, ſed ijs qui rectè noſſent exhortari in doctrina ſana, & eos qui contrà dicunt arguere. Ex his qui hæc ſentirent, fuerunt in primis duo, vnus penè omnium literarum rudis *Gilbertus Leuerus*, qui maluit in carcerem duci, quàm in pueri Primatum iurare, alter ætate iuuenis, ſed conſtantia ſenex, *Ricardus Britannus* non tantùm dixit ſolùm Pontificem Romanum, vtpotè *D. Petri* ſucceſſorem totius eccleſię caput ſummum & in eo gradu ſolum Chriſti Vicarium eſſe: verùm etiam fidem ſuam ſcriptu-

Gal. 4.

1. Cor. 14.

Math. 18. & 28.

Qui in hũc vſque diem multa patitur ꝑ religione catholica.

rarum & antiquorum Patrum teſtimonijs roborata iudici exhibuit. Et ille quidem propter Chriſtũ vinctus aſſeruabatur.

Edouardus autem *Seymerus* Protector & Caluiniſtarũ anteſignanus, qui fratrem ſuum prius neci dederat, iàm iterum vnà cum vxore in cuſtodiam traditur, ob cædẽ *Ioannis Dudleij* olim comitis Varuicenſis tunc Ducis Northumbriæ tentatam, non item factã. Tradunt enim *Somerſeti* Ducem qui probè ſciret, iàmque ante in cuſtodiã coniectus re ipſa ſenſerat, Varuicẽſem Comitem ſummis ipſum odijs proſequi, de aliorum conſilio in eam ſententiam adductũ, vt Varuicenſem occidendum ſtatueret, eoque animo ad Varuicenſis domum, ſub ſpecie illum viſitandi acceſſiſſe, cumque hoſtem in lecto deprehendiſſet, ac propter amicitiæ reconciliandę nomen, introductus

Anno Do. 1551.

ductus in cubiculum eius eſſet, occultaque thorace muniretur, quin & amicos clam armatos, qui eum comitabantur, in vicino cubiculo haberet: tamen cùm ad rem ventum erat, nudum & in lecto decumbentem ferire auſum non eſſe, verùm re infecta diſcedentem, ab aliquo ex ſuis proditũ, poſtea neci datum eſſe, quòd lege lata conſtitutum fuiſſet, qui ſolùm cõſilium, aliquem ex regio ſenatu occidendi cępiſſe deprehenderetur, etiãſi nihil amplius tentaſſet, homicidij pœnas luiturum.

Pro'ector ſecuri percuſſus.

Poſtquàm *Seymerum* Protectorem qui regem ipſum gubernabat, etiam inuito (vt aiebant) Rege *Dudleïus* è medio ſuſtuliſſet: facilè inter omnes conſtitit, *Seymerum* qui tàm puſilli animi exiſteret, nunquàm ſuo ingenio aut induſtria ſummum illũ honoris locum fuiſſe conſecutum,

Dudleij aſtutia & ambitio.

ſed potiùs à *Dudleïo* aſtutè euectum eſſe, qui abiectum hominis ſpiritum opibus potiùs cumulandis, quàm honori ſtabiliẽdo addictum videns, cogitabat ſe illius nomine ad omnia ſua conſilia conficienda facilè abuſurum, & poſtea ipſum pro libito ſuo conculcaturum. Expediebat enim *Dudleïo*, qui mortis *Henrici* tempore, non maximæ authoritatis erat, tùm vt ex alterius maiore authoritate illos è medio tolleret, qui eius inſtitutum impedituri videbantur, tùm vt eum ipſum per quem cæteros perdidiſſet, nõ difficulter deturbare poſſet. Itaque cùm *Edouardum Seymerum* regis auunculum ſuo inſtituto aptiſſimum vidiſſet, primùm omni quo potuit modo illum euexit. Deindè eius opera *Thomam Seymerum* ipſius fratrem magni animi virum deiecit, tùm verò Duce *Suffolciæ*, qui maximi nominis poſt

Pro

Protectorem erat, ſibi conciliato, Protectorem ipſum deturbauit. Demùm quaſi parum eſſet de mediocri genere ac domo ad nobiliſſimum Ducis nomen atque honorem aſpiraſſe, voluit etiam regium ſòlium inuadere. Etenim cùm animaduerteret *Edouardum* regem ex tabe laborare, *Anno Do. 1552.* duas verò *Henrici* filias *Mariam* ex *Catharina*, *Elizabetham* ex *Anna Bolena* ſupereſſe perſpiceret, poſt illas verò ius regni ad *Franciſcã* Suffolciæ Duciſſã deriuari poſſe conſideret, (nam alterius *Mariæ* Scotorum reginæ paruã habebat rationem) *Edouardo* primùm perſuaſit, vt *Mariam* & *Elizabetham* exhæredaret, partim velut ex illegitimo matrimonio natas (quòd tamen de vtraque nullò modo cogitari poterat) partim velut nupturas alicui extraneo & peregrino, cui regnum Angliæ ſubijci nollet, poſtremò etiam,

ne dogma caluiniſticum, quod ſub ipſius infantia pullulaſſet, *Mariæ* opera extirparetur. Inſtitueret verò hæredem vnam ex filiabus Duciſſæ Suffolcienſis, *Ianam* nomine. His ita conſtitutis, filium ſuum *Gilfordũ Dudleïum* eidem *Ianæ* in menſe Maio deſpondet, hac ratione ſperans ſe ad gubernacula regni per nomen ac ſpeciẽ filij ſui peruenturum.

Anno Do. 1553.

Ac Rex quidem *Edouardus* pridiè nonas Iulij ex hac vita migrauit, eo ipſo menſis die, quo pater eius *Thomam Morum* integritatis & iuſtitiæ caput, capite feriendum ante aliquot annos curauerat: vt omnes qui rectè rationes rerum inirent, facilè perſpicerent *Henricum* tanti viri cædem morte primogeniti ſui luiſſe, nec tamen expiaſſe, quia pœnitentiam de peccato ſuo ſecundum Deum non egit.

Nota Dei iuſtitiam.

QVAR-

QVARTO die poſt *Edouardi* mortem, hoc eſt, ſexto idus Iulij, *Iana Franciſcæ* Suffolcienſis Duciſſæ filia, *Mariæ* verò, quę *Henrici octaui* ſoror fuerat, neptis, palàm publicèque velut ex *Edouardi* regis teſtamento, regina promulgatur, populo interim vniuerſo, non vt moris eſt applaudente, ſed potiùs tacitè apud ſe gemente, & hoc ſcelus execrante *Iana* verò cum marito ſuo *Gilfordo Dudleio* in arcem Londinenſem, velut Regij throni occupandi cauſa nauigat, vbi etiam Optimates plerique, Ducis *Northumbriæ* vel metu vel dolo congregati, aderant. Is enim effecerat, vt penè omnes viri principes per vniuerſum Angliæ regnũ ſuo voto aſſentirentur & ſubſcriberent. Cũ autẽ illuſtris vir *Franciſcus Englefild* cõtra DOMINÃ ſuam *Mariam*, de cuius familia erat, recuſaret ſubſcribere, publi-

De regno Mariæ & quomodo reſtituerit religionẽ catholicã per ditiones ſuas.

Franciſc⁹ Englefild.

cæ

cæ cuſtodiæ traditus eſt, nec mortis periculum euaſiſſet, ſi Dux *Northumbriæ* victor fuiſſet reuerſus. *Maria* interim *Henrici* & *Catharinæ* filia, cui regnum hæreditario iure obuenerat, cùm in Suffolciam fugiſſet ad arcem *Framingenſem*: ſtatim populus vndique ad eam confluxit incredibili ſtudio & alacritate. *Dudleïus Northũbriæ* Dux delecto milite, in *Mariam* ducit. Sed cùm Senatores intelligerent per vniuerſum Angliæ regnum non plebem modò, ſed multos etiam ex Primatibus *Mariæ* cauſam tueri, milites autem à *Dudleïo* paſſim dilabi, nono die poſtquàm *Iana* regnum occupauerat, eandem illo priuant, *Maria* in ſuum locum reſtituta. Poſtridiè Dux *Northũbriæ* iàm à ſuis deſertus, ſeipsũ *Cantabrigiæ* dedidit, ac vigeſimo & ſecundo die mẽſis Auguſti proximè ſequentis, ſecuri percuſſus eſt, cũ priùs

Maria.

Dudleii mors & pœnitentia.

priùs hæreſi omni renunciaſſet, fidẽque Catholicam ſincerè ex conſilio *Nicolai Hethi* tunc Vigornienſis, poſteà verò Eboracẽſis Epiſcopi, fuiſſet amplexatus, quã ſemper pro ingenij ſui acumine & iudicij profunditate vidit & intellexit vnicam & veram eſſe fidem, niſi quòd ambitione excæcatus, cùm videret per fidei Catholicæ profeſſionem, prorſus nullam, per ſimulationem verò hæreſis, ſaltem aliquam ſpem regni obtinendi offerri: maluit ad regnum per hęreſim aſpirare, quàm in Catholica fide cuiquam ſubeſſe. Quando autem Deus poſt viginti ferè annorum ſchiſma, tàm admirabilem victoriã *Mariæ* Catholicæ Principi, contra vniuerſos penè totius regni Optimates, ſine vlla ſanguinis effuſſione conceſſit, ſatis manifeſto miraculo Catholicæ fidei veritatem toti mundo commendauit.

Victoria Mariæ catholicę.

Ma

Maria igitur *Catharinæ* filia in vrbem & arcem Londinenſem triumphantis more ingreſſa, mox Epiſcopos, *Edmundum* Londinenſem, *Stephanum* Vintonienſem, *Cuthbertum* Dunelmenſem, alióſque omnes Catholicos, qui ob fidem vincti aſſeruabantur, itemque *Thomam Norfolciæ* Ducem, & *Gulielmum Deuoniæ* Comitem, & libertati & honori priſtino reſtituit: prophani primatus eccleſiaſtici titulum reſpuit: Apoſtolicæ ſedi quã patris fratríſque ſui tempore etiam cũ periculo vitæ conſtanter ſemper coluit, antiquum ius & honorem reddi voluit: Cardinalem *Polum* reuocauit: *Philippo* imperatoris *Caroli quinti* filio, cùm ob alias grauiſſimas cauſas, tùm maximè vt potentiſſimi optimíque Principis adiumento regnum ad fidem & obedientiam Eccleſiæ reſtitueret, nupſit: *Viatum*, vt eas nuptia

Mariæ geſta.

tias regníque ab hæreſi reconciliationem impediret, turbas in Cantio cientem, ſua potiùs inſigni fide, quàm vlla militum manu deuicit: *Suffolciæ* Ducem qui bellum renouabat, cępit, & ſecuri percuſſit: ſuppetias marito *S. Quintinum* oppugnanti, miſit: Caletũ ob eam cauſam ſuorũ vel incuria vel proditione perdidit: *Cranmerum* Cantuarienſem Archiepiſcopum, qui ſententiam diuortij in matrem eius *Catharinam* iniquiſſimè tulerat, priùs læſæ maieſtatis, tùm in publicis regni comitijs, tùm ſua propria cõfeſſione conuictum, deindè ſpe vitæ Catholicum ſe fingentem, ac ſepties & decies chirographo ſuo palinodiam ſe canere atteſtantem, demùm in illa hypocriſi deprehenſum, ab Epiſcopis de gradu omni eccleſiaſtico deiectum, & brachio ſeculari traditum, comburi Oxonij iuſſit.

Cranmeri caluiniſtę inconſtantia & mors.

In

In religione autem Catholica per omnes ditiones ſuas reſtituenda quãta ſit vſa pietate, prudentia, conſtantia, quia ad ſanctiſſimæ fœminæ immortales laudes, & gentis peccatricis ac infœlicis tàm facilè poſteà ad vomitum redeuntis pudorem & caſtigationem pertinet, ſilendum non cenſeo.

Et facilè quidem ab initio impias contra Catholicam fidem *Edouardi* fratris ſui nomine latas leges ordinũ conſenſu abrogauit, exercitium religionis hæreticæ prorſus ſuſtulit, magiſtros ſectarum abegit, antiquum orandi & ſacrificandi morem per totam Angliam & Hiberniam reliquáque ſibi ſubiecta loca reſtituit, nam hęc omnia in primis comitijs mox effecit. Sed quia ad illam immanem à Sedis Apoſtolicę & orbis terrarum communione per *Henricum* patrem inuc

inuectam ſeparationem reſarciēdam, ditionéſque ſuas ad veterem diſciplinam, obedientiam ac eccleſiæ ſubiectionem in ſolidum reuocandas maiore opus erat molimine & induſtria, nec id rectè tranſigi ſine ſummi Pontificis gratia & voluntate poſſe videbatur: illuſtriſſimum *Reginaldum Polum* Cardinalem multis nominibus ſibi chariſſimum, primo quoque tēpore accerſendum curauit, quem & *Iulius tertius* Pontifex libenter dimiſit atque ampliſſimis mandatis inſtructum legatum de latere ſuo ad Reges ac regnū vniuerſum dedit. Iàm enim anteà appulerat in Angliā *Philippus*, nuptiæq́ue peractæ erant, & vtriuſque authoritate regni reconciliatio ſumma ſedulitate agebatur. Ad diem igitur duodecimum Nouembris ordinum conuentu indicto Londini, *Polus* è Brabantia vbi aliquandiu ſubſtiterat

terat vocatur, & vigeſimo tertio eiuſdē menſis in vrbem honorificentiſſimè deducitur, quintóque poſt dies venit in conſilium ſtatuū, quod parlamentum ibi vocant, Regibuſque præſentibus legationis ſuæ cauſam exponit, hortaturque vt ad Eccleſiæ communionem redeant, ſanctiſſimoque Pontifici Principis Apoſtolorum ſucceſſori, debitam authoritatem reſtituant, qui ſummam velit ipſis impertire clementiam ac benignitatē: monet etiam, vt Deo gratias agant, qui talem ipſis Regem dederit atque Reginam. In hanc ſententiam locutus digreditur.

Ibi Vintonienſis Epiſcopus Cancellarius, illius orationi repetita, multíſque verbis ad vnionem & concordiam eos hortatus, permagnas Deo gratias agendas eſſe dicit, qui pro ſua immenſa miſericordia Prophetam

eis

eis ex ipſorum ſemine ſuſcitarit, amplisſimum videlicet Cardinalem, qui totus in ipſorum ſalutem incumbat. *Anglia ſedi Apoſtolicę reconciliatur.*

Poſtridiè, cùm orationem & poſtulata legati probaſſent ordines, concepta fuit petitionis formula qua Regi ſupplicant atque Reginæ vt ad illum intercedant, eius hęc erat ſententia: *Pœnitere ſe vehementer ſchiſmatis, quòd obediẽtiam ſedi Apoſtolicæ denegarint, & quòd decretis factis aduerſus illam aſſenſerint: in poſterum verò ſe futuros in ipſius atque reginæ poteſtate, & facturos quicquid omninò poſſint, vt eiuſmodi leges omnes atque decreta his comitijs abrogentur: maiorem igitur in modum orare, vt interueniant, & efficiant, vt cenſuris abſoluti, in quas iuxta leges eccleſiaſticas per ſchiſma inciderant, in Eccleſiæ Chriſti gremiũ rurſus tanquàm filij pœnitentes recipiantur, vt deinceps in Romanæ ſedis & Pontificum obedientia ſeruire Deo poſſint, ad ipſius*

nominis gloriam & ſuæ ſalutis incrementum.

Altera die, cùm iterum adeſſet Rex, Regina, & Legatus, conſurgit Cancellarius, & quid ſuper Legati poſtulato decreuerint ordines, clarè pronunciat: deindè ſupplicem petitionem ordinum, ſcripto comprehenſam & obſignatam Regi tradit atque Reginæ, petens, vt accipiant. Hi, cùm aperüiſſent, Cancellario reddunt, vt pronuncietur. Tùm ille rogat ab vniuerſo cœtu (qui totum regnum repręſentat) nùm ratam habeant? illis affirmantibus, Rex atque Regina conſurgunt, eámque Legato tradunt. Is cùm legiſſet, diploma viciſſim ſuæ etiam legationis illis exhibet: mox illud recitatur, vt ipſos abſoluendi poteſtatem ei factam à Pontifice, omnes intelligerent. Poſt orationem habet, & quàm ſit grata Deo pœnitentia, quantum

túmque de peccatore pœnitente gaudeant Angeli, demonſtrat: & multis in medium adductis exemplis, Deo gratias agit, qui mentem hanc emendationis cupidam ipſis inſpirauit. Eo facto, conſurgit: idem Rex & Regina faciunt, & in genua ſubſidunt. Ibi tùm ille Dei numen atque miſericordiam implorans, obteſtatur, vt populum benignè reſpiciat, & culpam ignoſcat: ſéque Legatum à Pontifice, Chriſti vicario dicens, vt illos abſoluat, de more benedicit toti multitudini, ſimúlque eam abſoluit. Ad ſacellum deindè ventum eſt: hîc Deo ſunt actæ gratię, ſymphonia cantorum, & feſtæ lętitiæ fuit editum ſignum, vti fieri conſueuit.

*S*ecundo verò Decembris *R*ex & Legatus cum omnibus penè totius Angliæ proceribus veniunt ad templum *S. Pauli*, vbi *Stephanus* Vinto-

nienſis Cancellarius regni, conſcenſo celeberrimo totius gentis ſuggeſtu, qui eſt ad crucem *S. Pauli*, poſt ſacrũ hortationem edicit populo illius vrbis, quanto ſtudio omnes ſtatus, totius regni nomine, ſe ſubmiſerint Apoſtolicæ ſedis obedientiæ, quantáque viciſſim pietate ab ill^mo. Legato vice ſanctiſſimi D. N. ſint accepti, & à prioribus peccatis & cenſuris abſoluti. Et vt pro tanta gratia, Deo, ſummo Papę, & regibus pientiſſimis gratias agant immortales, monet. Et non ita multò poſt regnum & reipublicę nomine miſſi ſunt Romam Legati, qui officium & obedientiam ſedi Apoſtolicę pro toto regno ſponderent & prȩſtarent. Sed grauiora erant *Henrici* ſcelera & ſacrilegia, maiórque iniquitas gentis huius, quàm vt diu hac ſalute frueretur, aut tam leuiter expiarentur. Nã ecce tibi lectiſſima

ma Regina cùm quinquennio & quatuor menſibus regnaſſet hanc vitam ęterna cõmutauit, in hoc primùm infœlix, quòd cùm *Henrici octaui* fuiſſet filia, ob id ipſum nullam ſobolem ex ſe relinquere poſſet: Deus enim *Hẽrici* impietatem & ſchiſma tàm ſeuerè punitum voluit, vt quamquàm tres liberos reliquerit ſuperſtites, *Edouardũ*, *Mariam*, & *Elizabetham*: nullus eorum prolem ſuſcipere atque educare poſſet. Secundò, multò etiam ſua opinione infœlicior quòd *Elizabetham* iſtam, non modò æmulã ſuam illicita & ter damnata copula prognatã, ſed de fide quoque, quantũcunque tùm diſſimulauerit, ſibi ſemper ſuſpectã, & quam reipublicæ ac religioni peſtem futuram ſummè ſemper metuerat, ſucceſſorem relinquere coacta fuerit. Quomodo autem quove iure aut titulo iſti regnum obuenerit paucis

commemorandum eſt. Sæpe quidem conata eſt *Maria* illam ab omni ſucceſſionis ſorte, vel propter hæreſim vel propter crimen læſæ maieſtatis (multa enim contra ſororem vt rempublicam commiſerat) vel quod magis conſtabat propter impuriſſima natalia, excludere. Nam ex *Clementis* 7. ſententia iuridica, prætenſum *Henrici* cum *Anna* matrimonium, & proles ex illa concepta, expreſſò (vt ſupra cõmemoratum eſt) definiuntur eſſe illegitima. Idémque *Henricus* poſtea à perturbatione factus liberior, in publicis regni comitijs decerni curáuit, omneſque ſibi ſubditos a iuramento quod *Annæ* vel eius ſoboli prius præſtiterant abſolui iuſſit, porrò conteſtatus in ſenatu ſuorum, *Annam* illam nec fuiſſe ſed nec eſſe potuiſſe vxorem ſuam, propter certam cauſam quam dixit ſe Cãtuarienſi epiſcopo ſecretò

inſi

inſinuaſſe.

Et licet anno 35. regni ſui, impetrata poteſtate ab ordinibus nominandi ſucceſſores ſuos, voluit etiam *Elizabetham* habere in ordine regnandi locum, quod & illorum comitiorum decreto approbari fecit, ex quo ſolo parlamentario edicto, & nullo natiuitatis iure iſta eſt poſtea adepta imperium, & ita in hunc diem tenet, tamen nec ab *Henrico* patre, nec a ſeipſa, vlla ſtatuum decreto natalia ipſius, aut matris cũ patre coniunctio, fuerũt vnquam poſtea approbata aut facta legitima. Quin & ordines primo huius reginæ *Mariæ*, lege perpetua approbant coniugium *Henrici* cum *Catharina*, & prolem ex eo genitam omni diuino & humano iure legitimam eſſe declarant, omnia contraria acta, proceſſus, ſententias abrogantes, vt proindè alteræ cum *Anna Catharina*

adhuc ſuperſtite veræ nuptiæ non fuerint, nec ex illis ſoboles legitima, aut Anglicani ſceptri ſecundum leges municipales, quæ ſpurios non admittant, vel natura, vel vlla prærogatiua capax eſſe poſſit: quod nec ab ipſa *Elizabetha* reſciſſum eſt hactenus. Quæ licet ius regnandi vendicet, regnúmque ſibi deberi ab omnibus, in primis ſuis comitijs agnoſci voluerit, tamen nuſquàm ius ſuum naturæ, ſed parlamento prædicto aſcribit: hoc prætereà varijs poſtea decretis cauẽs ne quiſpiam ſub pœna capitis affirmet, non eſſe in poteſtate Principis & ſtatuum poſitum, vt quem velint regem deſignent. De natalibus autem ſuis probandis aut reformandis nullus ſermo, ſed altiſſimum vbique ſilentium.

Sed vt vndè digreſſi ſumus redeamus: *Maria* quę probè cognouerat ex *Henrici* cũ *Anna Bolena* pluſquàm

adul

adulterino coniugio prolem, prorſus eſſe imperio indignam, nunquàm illi ſenatuſconſulto ex quo *Elizabetha* regnandi ius & locum proximum prętendebat, animo acquieuit: ſed cùm id ſola, ſine ſuorum optimatum populíque ſuffragijs abrogare non potuerat, aduertiſſétque eam fuiſſe multorum iniquiſsimam ac pernicioſiſsimam opinionem, vt non tantùm illegitimum ſed & hęreticum regẽ, modo ciuem ac domeſticum, quàm peregrinum ac externum quantumvis legitimũ bonúmque mallent (cuius prępoſteri iudicij humani & Anglia ſępè & multę florentiſsimę prouincię grauiſſimas Deo pœnas dederunt) quod in tali cauſa optimũ factu reſtabat, prudentiſſimè fecit, vt inſtante mortis ſuę hora, certos Principes viros ad *Elizabetham* allegaret qui tùm alia quędam, tùm inprimis hęc duo ab ea pete

peterent: alterum vt mutuum quod à ſubditis ſuis *Maria* ſub fide regia reddendum ſumpſerat, inque publicam rem conuerterat, *Elizabetha* reddendum curaret: alterum, vt catholicam religionem in Anglia iàm conſtitutam & ſtabilitam ſubuerti aut labefactari ne permitteret. *Elizabetha* (quę dum *Maria* regnabat, ſemper ſe catholicam finxerat, ac ni verè ita eſſet vt tellus ipſi dehiſceret, coram ſenatoribus aliquot aliquando optauerat) ſolita hypocriſi ſua, vtrúmque ſanctiſſimè promiſit, neutrum re uera pręſtitit.

Mortua igitur ſanctiſſima fœmina *Maria*, quam deus in medio ſchiſmatis Anglicani, velut ſignum quoddam fidele, ad ingentem Catholicorum conſolationem erexerat, ne alioqui animis ſuis defatigati, & vltrà quã ferre poſſent, hęreſum onere depreſſi

fuiſ-

fuiſſent: quin & Cardinali *Polo*, poſt duodecim ferè horas, eodem ipſo die, ex hac vita migrante, mox hora Satanę & poteſtas tenebrarum Angliam vniuerſam occupauit.

DE SCHISMATE *RENOVATO PER ELI-* ZABETHAM, EIVS- *que eccleſiaſtico regimine,*

SYNOPSIS.

PRIORIS hiſtoriæ author in annos etiam *Elizabethæ* aliquot proceſſerat, ſed quia ipſo iàm defuncto, ab alijs inſtituitur exactior de vita, moribus & regimine huius fœminæ commentarius, qui ſuo

ſuo tempore edetur: epitomen tantùm rerum ab ipſa contra Eccleſiam geſtarum ad tempus damus, vt ex iſtis vnguibus Leænam noſtram pleniùs poſtea deſcribendam omnes agnoſcant.

Cùm ergo Anglicani proteſtantes Eccleſię gubernationem quam Chri-
1. Cor. 1. ſtus Apoſtolis eorúmqe ſucceſſoribus, & inprimis cæterorum omnium ſummóque Preſbytero ac Pontifici *Petro* commiſerat, ad laïcos, pro ſingulis quibus præerant prouincijs, trãſferri debere contenderent: Deus quò iſtorum hæreſim rebus ipſis confutaret, fecit vt primùm non ad alium laïcum ea gubernatio in Anglia perueniret, quàm ad impijſſimum tyrannum & ſacrilegum *Henricum*: Deindè vt ab illo ad puerum *Edouardum*, denique vt à puero ad fœminam *Elizabetham* deduceretur.

Hen

Henricus non quidem fuit, ſed per ſexum atque ætatem poterat fuiſſe Diuini verbi, quo potiſſimum Eccleſia regitur, rerúmque ac legum ſacrarum, adminiſter. *Edouardus* nec fuit, nec adhuc per ętatem poterat eſſe miniſter verbi, quamquàm per ſexum poterat. *Elizabetha* verò, ne per ſexum quidem poterat verbum Dei, ſine quo Eccleſia nullo pacto regitur, adminiſtrare. Itaque eò res deducta eſt, vt Proteſtantes dicant illam obtinere ſummum in eccleſia gubernada gradum, quæ non modò nullum re vera obtinet (quòd etiam ei cum *Henrico* & *Edouardo* commune eſt) ſed nec poteſt quidem vnquàm obtinere, id quod ſoli *Elizabethæ* propriè conuenit: quòd *D. Chryſoſtomus* hac inſigni ſententia notauit, cùm ait: *Quando de Eccleſiæ præfectura agitur, vniuerſa quidem muliebris natura functionis iſtius moli*

1. Cor. 2.

1. Cor. 14.
1. Tim. 2.

Li. 2. de ſacerdotio.

ac

ac magnitudini cedat oportet. Cùm enim Eccleſia non minùs ex viris quã mulieribus conſiſtat, Deus autem mu-
1. Cor. 11. lierem tum ex viro, tum propter virum ab initio fecerit: vndè per naturæ legem vir caput mulieris dicitur, ſicut & Chriſtus caput viri, & Deus caput Chriſti: quemadmodum nullo vnquàm tempore euenire poteſt, vt vel Chriſtus Deum, vel vir quiſpiam Chriſtum regat: ſic neque fieri aliquando poterit, vt mulier in ijs quæ Dei & Chriſti ſunt, aut virum, aut Chriſti Eccleſiam in qua ſemper viri ſunt, ritè atque ordine gubernet.

Diabolus quidem ſanctum Dei ordinem perturbaturus, mulierem in
Gene. 3. ijs quæ Dei erant violandis ducem viris conſtituit, ſacrorúmque magiſtrã ac præſidem ad totius humani generis peſtem atque interitum fecit. Sed filius Dei, iudex & inſtaurator om-

nium

nium à Patre conſtitutus, iterum iuſſit mulierẽ in poteſtate viri eſſe, quod ius D. *Paulus* Apoſtolus tùm legem vocat, tùm in rebus eccleſiaſticis locum habere ſtatuit, dicens, *Non permittitur mulieribus in eccleſiijs loqui, ſed ſubditas eſſe, ſicut & lex dicit.* Si ergò lex non Moſaïca, ſed Diuina in Paradyſo promulgata, iubet mulierem in eccleſia ſubditam eſſe: quomodo eccleſiã in qua ſubdita eſſe debet, gubernare poteſt? Quin etiam Apoſtolus in perpetuum eiuſdem ſubiectionis ſignũ præſcribit ſecundum naturæ legem, ne mulier oret aut prophetet niſi velato capite: vt videlicet ceremoniæ ipſius ritu admoneatur, ſexum muliebrem in rerum ſacrarum adminiſtratione nullam authoritatem interponere, ſed velatam ſemper in ijs quæ Dei ſunt peragendis agere debere. Alioqui (ait Apoſtolus) *Si non velatur mu-*

1. Cor. 14. *Gen. 3.* *1. Cor. 11.*

mulier, tondeatur. Si verò turpe eſt mulieri tonderi aut decaluari, velet caput ſuum, idque ſi non propter viros (qui ferè in eccleſijs adſunt) ſaltem propter angelos, qui nunquàm abſunt, ſiue per Angelos intelligamus miniſtros Chriſti & diſpenſatores myſte-
1. Cor. 14. Malac. 2. riorum eius (vt *D. Ambroſius* admonet) ſeu beatos ſpiritus, qui ſemper eccleſias velut Dei caſtra ornāt & cingunt.

At Proteſtantes docent mulierem quæ ex viro & propter virum facta,
Gen. 3. per ſolum diabolū viro in rebus Dei præponitur, per Chriſtum verò iterū viro in ijs quę Dei ſunt ſubijcitur, quęque propter Angelos potiſſimū velari iubetur: non ſolū alijs viris qui ſunt in
Malac. 2. eccleſia, ſed etiam ipſis Angelis quorū labia ſcientiā Dei cuſtodiunt, & ex quorū ore lex Dei requiritur, in ipſis rebus eccleſiaſticis moderandis prę-
poni

poni debere, idq́ue non in gradu infimo, non in ſecũdis tertijſve, ſed planè in ſummo gradu proximè ſecundum Chriſtum ipſum. Quę vnquàm fuit blaſphemia ſi hęc non eſt? Non ſine cauſa Apoſtolus notauit fœminas onuſtas peccatis, ab hęreticis præ alijs decipi. Experiẽtia docet hũc ſexũ vbi vehemẽs eſt in alterutram, præſertim in peiorẽ partẽ, maioribus illecebris ac violentia, quàm viros rem ſuã perſequi, viróſque à fœminis in omni genere pernicioſiſſimè facillimèque ineſcari atque capi. *Hieronymus* etiam ex omni antiquitate probauit, ſingulas ferè hęreſes quarundam inprimis illuſtrium mulierũ opera ac patrocinio propagatas, ipſarũq; aſſeclas tantùm non pro deabus eas veneratos eſſe. Legimus *Pepuzianos* impuriſſimos hęreticos tantùm tribuiſſe ſuæ ſectæ mulieribus, vt earũ ſolùm in ſacramẽ-

Blaſphemia.

Ep. ad Cteſiphontem contra Pelag.

Aug. lib. de hæreſ. cap. 27.

T to

torum rerúmque diuinarum adminiſtratione vſi ſint miniſterio: denique hoc infœlix ſeculum, & iſtam ſectam turpiſsimam habere *Athalias*, *Machas*, *Iezebelas*, *Herodiadas*, *Selenes*, *Conſtantias*, *Eudoxias*, omnes vident.

Sed tu *Elizabetha* ſupergreſſa es vniuerſas, quę te Summam in his quę ſunt ad Deum, etiam ſuper omnes Pōtifices & Sacerdotes conſtituiſti, de tuo ergò Primatu Eccleſiaſtico & regimine pauca annotabimus.

MORTVA ergò *Maria*, rerum potita eſt *Elizabetha*, *Henrici octaui* ex ſuperinducta *Anna Bolena*, priore adhuc ſuperſtite, ſed repudiata vxore *Catharina*, altera filia. Quæ licet ſorore regnante ſe catholicæ fidei in omnibus cultricem præbuerit, tamen verita (hunc enim illi metum iniecerant ſubdoli quidam hæretici, quos in conſilium aſci-

aſciuerat) ne de quo nata eſt matrimonio ſummi Pontificis Eccleſiæque iudicio anteà damnato, de natalibus etiam ſuis, iuréque regnandi ex ſacris canonibus aliqua oriretur dubitatio, eccleſiaſticis legibus ſubeſſe detrectauit, & de mutanda religionis Eccleſiaſticíque regiminis forma primo quoque tempore cogitauit. *Cauſa mutandæ religionis.*

Animum in ea re ſuum ſtatim patefecit cùm alijs multis modis, tùm maximè quòd Catholicis concionatoribus mox ſilentium indixerit: hæreticos in regnum, ex varijs vbi exulauerant locis redire permiſerit: Epiſcopóque cuidam coram ſe facturo ſacrum, iamque ad altare ſacris veſtibus induto pręceperit, non eleuare conſecratam hoſtiam. Vndè factum eſt vt Archiepiſcopus Eboracenſis, cui tùm ex officio (defuncto priùs Cardinale *Polo* Cantuarienſi primate) *Eboracenſis & reliqui epiſcopi recuſãt Elizabethã conſecrare.*

T ij mu

munus ipſam in reginam inungendi & cõſecrandi obuenit, negauerit operam ſuam, negarent quoque cæteri Epiſcopi, præter vnum, eúmque penè vltimum, omnes.

Elizabethæ iuramentum de fidei cath. defenſione.

Iuſiurandum tamen Chriſtianis regibus lege & more maiorum præſcriptum de fidei Catholicę defenſione, priuilegiorúmque ac libertatum eccleſiaſticarum conſeruatione, ne fortè de regno minùs ritè ſibi adepto poſteà fieret quæſtio, ſuorum ſuaſu, qui regni cauſa quidvis ſimulandum, diſſimulandum, iurandum, peiurandum ſenſerant, in ſua inauguratione ſolenniter præſtitit: permiſit ſe quoque oleo liniri, ſed non ſine irriſione & faſtidio, nam ſub papilionem parumper pro more ad regales induendas veſtes diuertens, nobilioribus circumſtantibus ancillis dixiſſe fertur: Abite, ne fœtor huius olei vos offendat

Linitur ſacro oleo.

dat. Habebat anteà in familia quoſdam homines vel nouæ vel nullius religionis, in ijs erat *Gulielmus Cecilius* *Edouardo 6.* à ſecretis, verſatilis ingenij, conſilij, conſcientiæ vir: qui fidem catholicam pauló antè tàm artificiosè ſimulauit vt & Reginæ *Mariæ* & Cardinali *Polo* operã ſuam ambitioſiſſimè venditauerit, a quibus reiectus, ibat ad *Elizabetham*, cuius iam noui principatus occaſione fore ſperabat vt ad ſummos in republica honores, præſertim ſi abrogata veteri religione, ſpretisque antiquę nobilitatis procerum ac præſulum conſilijs, ſibi ſuisque obtemperare vellet, eueheretur. Illa infœlix, morem geſſit. Iſte hoc modo ſe ſuoſque infinitis opibus auxit, regni rationes in hunc vſque diem magis magiſque implicatas, vel potius planè deſperatas reddidit, ſeque ipſum & Dominam, patriamque ſuam *Cecilius.*

ex hac cupiditate inſeruit doloribus multis, vt quo ſe vertant non habeant.

Paulò igitur poſt, iſtius maximè conſilio, conuocatis ordinibus ad parlamentum (vt vocant) cùm fœmina ſit, voluit communi decreto, eſſe, & vocari, *Suprema eccleſiæ regnorũ ſuorum, etiam in cauſis ſpiritualibus, gubernatrix*, omneſque exceptis proceribus laïcis, vt id ſolenni iuramento profiteantur, adiguntur. Caput enim Eccleſię, quia id *Caluinus* in *Henrico* patre ſuo nõ probauit, nõ videbatur appellãda. Forma execrabilis ſacramenti eſt iſta. Ego A. B. *Prorſus teſtificor & declaro in conſcientia mea Reginam eſſe solam ſupremã gubernatricem & iſtius regni Angliæ, & aliorũ omnium ſuæ Maieſtatis dominiorũ & regionum, non minus in omnibus ſpiritualibus atque eccleſiaſticis rebus vel cauſis, quàm temporalibus: & quòd nemo externus prin-*

Forma iuramenti ſchiſmatici.

ceps

ceps, perſona, prælatus, ſtatus, vel potentatus aut facto aut iure habet aliquã iuriſdictionem, poteſtatem, ſuperioritatem, præeminentiam, vel authoritatem eccleſiaſticam aut ſpiritualem in hoc regno. Ideoque planè renuncio & repudio omnes externas iuriſdictiones, poteſtates, ſuperioritates atque authoritates.

Secundum hanc formam præter cæteros, tenentur nominatim, omnes Archiepiſcopi, epiſcopi, prȩlati, totuſq; clerus iurare, qui facere recuſat, prima vice beneficia & bona eius omnia fiſco cedent, perpetuoſque carceres ſubibit. Altera vice qui recuſauerit, pœnam capitis perduellium more ſuſtinebit. In hac iuriſiurandi formula cùm ſecundùm prius comitiale decretum *Capitis* appellationem indoctiores omiſſum viderent, pro ſimplicitate ſua, lætabantur non eouſque progreſſum eſſe, vt id ſexui fœmineo tri-

bueretur quod antea viris *Henrico* & *Edouardo* honeſtius concedi poſſe videbatur: ex eóque plurimi non modo Caluiniſtæ ſed aliquot etiam vtcunque Catholici putabant magis excuſabile, ſi hoc iuramentum præſtarent.

Fraus legiſlatorũ detegitur.

Alij acutius, fraudem an imperitiam dicam legiſlatorum, animaduertentes, *Caput* an *Gubernatricem Eccleſiæ* Reginam voces, nihil ad ſenſum prorſus intereſſe notarunt, cùm idẽ vtroq; vocabulo omninò deſignetur, imò iuramenti formulã hanc, impietatẽ & vſurpationẽ eccleſiaſticę iuriſdictionis ſupremæ longè explicatius continere quàm nudũ *Capitis* nomẽ, quod prioribus duobus regibus tribuebatur: cùm hîc Reginam non minorem habere poteſtatem in res ſpirituales ac cauſas eccleſiaſticas quàm in ſui regni res terrenas confiteri & iurare oporteat

at, adeò quidem vt multi putarint eam poſſe ſibi ex hoc decreto omnẽ etiã in adminiſtrandis ſacramentis ſacerdotalem poteſtatẽ arrogare. Quẽ ſcrupulũ cùm videret Regina aliquos de præſtando iuramento cauſari, iuſſit in prima cleri viſitatione ſua, publicari quandam huius iuriſiurandi ſeu expoſitionem ſeu correctionem: nimirũ ſe non aliud hîc velle aut vindicare, quã quod prius patri fratrique, nomine *capitis Eccleſiæ* ab ordinibus conceſſum eſſet. Ita quod paulò ante turpe ac abſurdum videbatur fœminæ aſcribere vt dicatur, *Caput Eccleſiæ*, nunc mitius ac moderatius eſt, quàm hoc ipſum quod illius appellationis loco ſubſtitutũ eſt. Sic homines iſti politici cùm de rebus diuinis tractare præſumunt, oſtendunt ſe neſcire quid aut de quibus loquantur.

Schiſmaticum iuſiurãdum corrigitur.

Sed in quibus rebus hæc ſpiritualis

ſeu

ſeu eccleſiaſtica poteſtas iſti fœminæ regibúſq; duobus prioribus conceſſa maximè conſiſtat, ex ipſis legibus & decretis parlamentarijs breuiter commemorabimus, vt exteri qui rerum noſtrarum vſum non habent, qui ſi reipublicæ præſentis ſtatus facilè cernant.

Leges de poteſtate Regia in clerum.

An. 1. Elizabethæ.

In primis ita habet lex, *Omnia priuilegia, præeminentiæ, prærogatiuæ, ſuperioritates ſpirituales, quæ ab vlla poteſtate ve homine eccleſiaſtico iure haberi aut exercer poſſunt, quoad viſitationem, correctionem ſeu reformationem cleri totius, ſeu quarumcunque perſonarum eccleſiaſticarum: ad cognitionem etiam ac punitionem omnium errorum, hæreſum, ſchiſmatum, abuſuum &c. Volumus in poſterum quòd Regio ſceptro in perpetuum ſint annexa.*

Decernimúſque Reginam ſuóſque hæredes ac in regali dignitate ſucceſſores, habere habituróſque eſſe deinceps omnimodam

p

poteſtatem nominandi & ſubſtituẽdi quóſ-cunque voluerint, qui eorundem vice ac au-thoritate eandem iuriſdictionem eccleſiaſti-cam exerceant, pro beneplacito ſuo, perſo-nas viſitent, hæreſes, ſchimata, errores, abuſus caſtigent, aliudve quidvis iuris vel poteſtatis exerceant, quod ab vllo vnquam eccleſiaſtico magiſtratu exerceri potuit aut oportuit.

Decernitur item, ne clerus ad ſynodum vllam, aliorum quàm regijs literis & man-datis conueniat. Ne vllum canonem, le-gem, conſtitutionem, ſynodalem ſeu pro-uincialem, vel faciat vel exequatur ſine ex-preſſo maieſtatis ſuæ conſenſu & licentia, huiuſmodi canones faciendi, promulgandi vel exequendi ſub pœna carceris & mulctæ pro Reginæ arbitrio imponendæ.

*Decernitur ne quis exeat regnum ditio-néſque ſuæ m.*tis *ad vllam viſitationem, cō-cilium, cōuentum aut congregationem, quæ religionis cauſa vſpiam fiet, ſed & talia om-*

nia

nia, regia authoritate infra regnum fiant.

Item, ne epiſcopi vel vlliꝰ nominatione vel electione vel vlla authoritate alia quàm regia creentur, neve iuriſdictionem, poteſtatémque epiſcopalem teneant aut exerceant niſi ad beneplacitum Reginæ, nec aliter niſi per ipſam, & à regali maieſtate deriuatam authoritatem.

Elizabetha ſpirituale͂ iuriſdictionem etiã laicis delegat.

Non ſolùm autem Epiſcopos ſuos aut perſonas Eccleſiaſticas hac vicaria donat ſub ſe de omnibus rebus ac perſonis ſpiritualibus iuris dicendi, poteſtate: ſed ex laïcis quos volet etiam conſtituit commiſſarios ſeu vicarios, qui omnimodam exerceant ſpiritualem iuriſdictionem, ad quos ſæpè ab ipſis Epiſcopis prouocatur.

Sed quomodo iſti atque ipſi etiã Epiſcopi depe͂deant totum quoad iuriſdictionem poteſtatemque omnem ſpiritualem ex ipſorum formatis literis

eris videre licet : vbi ipſos ordines
conferri miraberis, non alia quàm re-
gia authoritate. Sic enim ſecundum
priores leges ſcribit aliquando prin-
ceps ad Archiepiſcoporum aliquem:
Quandoquidem (inquit) *omnis iuriſdi-*
endi authoritas iuriſdictióque omnimoda
àm illa quæ eccleſiaſtica dicitur, quàm ſe-
ularis, à regia poteſtate velut à ſupremo
apite manat: ad promouendum igitur quoſ-
unque infra diocœſim tuam ad ſacros ordi-
es per præſentes ad noſtrum beneplacitum
uraturas, tibi damus poteſtatem. Archi-
piſcopus viciſſim ſcribens aut man-
ans aliquid clero ſuo, ſic ſcribit: *Nos*
I. permiſſione diuina Cantuar : Archie-
ſcopus totius Angliæ primas per regiam
aieſtatem ſufficienter & legitimè autho-
ſatus &c. vel ſic, *regiæ m.*tis *vice & no-*
ine quibus in hac parte fungimur, manda-
us &c.

Literæ prĩcipis ad Archiepiſcopum de ordinibus ſacris conferendis.

Archiepiſcopi literę.

Horum abſurdiſſimorum decre-

to-

torum iampridem etiam ipſos prote-
ſtantes puduit, legum ſuarum turpi-
tudinem apud rerum Anglicarũ im-
peritos tegere ſunt conati, vt affirma-
rent his legibus nihil aliud continer
quàm Regem ſeu Reginam eſſe nor
minus Eccleſiaſticarum quàm laïca
ram perſonarum principem & domi
num, ſed iſtud malitiæ velamẽ ea qua
recitauimus facilè tollunt: cùm videa
mus his decretis non tantum dari v
in rebus ciuilibus ſint omnibus ſubd
tis ſuis cuiuſcunque ordinis, ſuperic
res, ſed vt perſonis etiam Eccleſiaſtic
in ijs quæ ſunt ad Deum non minu
præſint quàm ciuili magiſtratui in r
bus ad pacem & politiam pertinent
bus. Quodque eſt magis abſurdun
hanc facultatem ſpiritualem aſſeru
eſſe partem regalis poteſtatis, eamq́
non nunc primùm his legibus dar
ſed vt ius antiquum coronæ Anglic
r

iæ reddi & reſtitui: quaſi principes
ethnici ſine iſta poteſtate ſpirituali ve-
ri reges nõ eſſent: aut catholici reges,
qui vel nũc ſũt in alijs chriſtianis pro-
uincijs, vel in Anglia ante hoc ſchiſ-
ma fuerunt, dimidiati tantùm & non
ntegri abſolutíque principes eſſent:
ut Chriſtus non diſtinxiſſet ea quæ
unt Dei ab ijs quæ ſunt Cæſaris: vel
ihil eſſe diſcriminis inter iura regalia
c ſacerdotalia: inter eccleſiã quæ eſt
orpus Chriſti myſticum, & ciuilem
ominum multitudinem, vel tandẽ
nter eos quos ſpiritus ſanctus poſuit
egere eccleſiam Dei, & humanam
reaturam, quæ ad huius vitæ com-
noditatẽ & tranquillitatem, propriè
ſt inſtituta. Sed hæc omittamus, &
)eo permittamus, vt diſcernat causã
cceleſiæ ſuæ, & ponat principes iſtos
cut *Oreb* & *Zeb* & *Zebee* & *Salmana*,
ui dixerunt, *Hæreditate poſſideamus*
ſan-

ſanctuarium Dei.

Elizabetha omnes Eccleſiaſticos prouentus & poſſeßiones propriis vſibus addicit.

Regina verò hac ſibi hæredibúſque ſuis arrepta poteſtate, ſimúlque abrogata ſedis Apoſtolicæ authoritate, ſibi, vt in eis quæ ſunt ad Deum ſummæ miniſtræ, applicat omnium ſpiritualium prouentuum, perpetuas decimas, & primitias, id eſt, primi anni cuiúſq; beneficij adepti integros fructus, omnéſque religioſorum poſſeſſiones, ante ſacris vſibus à ſorore reſtitutas, ſibi repetit: vicarios & commiſſarios in ſpiritualibus conſtituit: ſigillum ad cauſas Eccleſiaſticas peculiare cudit: de puniendis hęreticis antiquas leges (quod ad rem valdè pertinebat) abrogat: nullum vult pro hęretico haberi, nec aliquam ſententiam ſeu opinionem pro hæreſi damnari, niſi ſecundum iudicium quatuor primorũ generalium conciliorum, vel ſaltem alterius ſynodi quæ per ſcripturas de

tota

tota cauſa rectè iudicauerit, vel quod caput eſt, in conuentu ſtatuum, id eſt, in parlamento, ita fuerit decretum. Poſtremò de fidei & religionis formula immutanda pro ſuo ſuorũq; arbitratu decernit: laicorũq; ſolùm ſuffragijs (omnibus ad vnum Epiſcopis, qui primi, ſententias in illis comitijs dicũt, & certè ſoli in cauſis fidei dicere deberent, reclamantibus, ac toto tùm Londini in Synodum Cantuarienſis Prouinciæ clero coacto, refragante) tremendum ſacrificium cum reliquo omni ſanctiſſimo ritu precandi, & ſacramenta adminiſtrandi, abolet: & noua ſacra, ceremonias, precéſque in lingua vulgari ad normam maximè Lutheranorum (hoc ſolo excepto, quod imagines ſacras ſuſtulerit) pręſcribit, licet fides *Caluini* magis tùm & deinceps ab iſtis legiſlatoribus eorúmque miniſtris & ſectatorib⁹ ſit approbata.

Soli laici de fide decernunt.

V Sed

Sed quia iſtud peculiare eſt ferè hoc tempore huic genti, vt non popularibus tumultibus, ſicut in Francia, Scotia, Belgica, cęteríſque locis factũ videmus, ſed principum mandato & legum prætextu hæreſes ac ſectæ perditionis introducãtur, operæpretium erit hoc loco annotaſſe, quomodò ordinum conſenſum, ad eam rem Regina procurauerit, nam ſine ipſorum ſuffragijs non potuit illa quicquam in religione mutare.

Sunt autem in iſtis comitijs Anglicanis duæ curiæ: vna, optimatum & patriciorum, id eſt, Epiſcoporum & procerum laïcorũ, & appellatur aula ſeu conſeſſus ſuperior: altera, partim hominum equeſtris ordinis, qui ſunt prouinciarum Vicarij, partim decprionum, qui nomine ciuitatum ac oupidorum magis illuſtrium plebíſque perſonam ſuſtinent, hæc vocatur domus

mus inferior. Cũ ergò adhibita eſſet opera, vt ex ſingulis ciuitatibus & prouincijs ij maximè cooptarentur in iſtam ſecũdam comitiorum curiam, qui nouis rebus in fide & religione ſtuderent, facilè obtentũ eſt, vt quicquid Regina propoſuiſſet, in hac ſecunda curia comprobaretur. In prima autem curia præter epiſcopos, omnes doctiſſimos & cõſtantiſſimos cõfeſſores, quorum grauiſſimis ſententijs & ſuaſionibus plurimi mouebantur, conſidebant principes multi, ex priori *Mariæ* temporibus inſtitutione adhuc Catholici, quos ſuppuduit poſt communem fidei & obedientiæ profeſſionem in illo ipſo loco ante triennium tantùm, coram ſuæ Sanctitatis legato totius regni nomine factam, tàm citò ad vnius fœminæ vocem & voluntatem reſilire: aderant quoque ij ipſi, qui non ita multò ante

regni reconciliandi cauſa legationem Romanam obierant, qui grauiſſima oratione collegas ſuos admonuerunt, ne à fide ac ſocietate omniũ gentium maiorumque ſuorum ſecundò ſe abduci ſinerent, neue vnquam cõmitterent, vt huius inconſtantiæ ac in rebus ad ſalutem pertinentibus leuitatis, æterno dedecore notarentur. Itaq; diu reſtitum eſt, & in hoc ſuperiori ſenatu tam difficulter eſt impetratum, vt niſi *Elizabetha* tacitã nuptiarũ ſuarum ſpem, vni ex optimatibus ſuis faciens, alteri in cauſa coniugij diſpenſationem, quam à Papa tàm expeditè habere non poterat, offerens: alijs aliter blanditijs, promiſſis ac muneribus gratificans, tàm eos quàm alios principes iſtis neceſſitudine coniunctos, hoc aſtu in partes ſuas attraxiſſet, euerti non potuiſſet catholica religio. Nã ne ſic quidem ſchiſmatica pars, catholicam

Comiti Arũdelliæ.

Norfolciæ Duci.

licam pluſquàm triũ ſuffragiorũ numero exceſſit. *Elizabetha* voto ſuo potita, procũ neglexit & turpiter ludificauit, ſéq; dixit virginem eſſe permanſurã, ac velle, vt in marmore ſub quo ſepulta iaceret, inſcriberetur: *Ibi ſitã eſſe Elizabethã quæ & tot annorũ Regina, & tota ætate ſua virgo extitiſſet*. Aliũ quoque ſummũ principẽ (Ducẽ videlicet Norfolcię) quẽ in partem ſuã blanditijs allexerat, varijs poſteà contumelijs continuò vexatum, tandem per calumniam accuſatũ, vita etiã priuauit. Quòd iuſto Dei iudicio multi factum interpretabantur: ſane matrona quædam Londinenſis pia inprimis & grauis, ad iſtum principem veniſſe ac liberè dixiſſe fertur: Quando (inquit) tua excellentia ſuffragium quod anteà dabat & debebat Eccleſiæ & Catholicæ fidei defenſioni, commendabat hæreticis & ad religionis de-

ſtructionem: nõ meminit puto, quòd ſua illuſtriſſima familia & perſona per hæreticos penè extincta & perdita, per ſanctiſſimæ memoriæ reginam *Mariam* fuerit reſtituta, atque in hunc excelſum dignitatis gradum quem nunc tenet, euecta: ſed quia hoc feciſti, & dilexiſti magis gloriam hominum quàm Dei, Deus te, reliquámque nobilitatem antiquam huius peccati participem, puniet per iſtos nouos homines & hęreticos. Sic illũ affata eſt, & luctuoſus rerum euentus vera eſſe quę dixit comprobauit. Sed his modis, quod voluit de mutanda religione, & primatu ſuo eccleſiaſtico ſtabiliendo, tandẽ aſſecuta eſt regina.

Id verò in primis ipſam iuuit, quòd optimatibus cùm alia multa allegantibus, tùm maximè quòd ſalua conſcientia illud de ſuprema illius in rebus eccleſiaſticis poteſtate iuſiurandum

dum preſtare non potuerint: curauit, vt laïci principes omnes exciperētur, modò ſuis ſuffragijs epiſcopos ſaltem clericóſque, & alios nonnullos ad hoc ſacramentum lege compelli permitterent. Ita multi ex magnatibus hac cautione ſibi pulchrè proſpectum putantes, de Epiſcopis paſtoribúſque ſuis non ita multùm curarunt, ſed iſtis irreligioſis legibus obnoxios reliquerunt. Ita fit, quando res diuinæ in humanis & prophanis tribunalibus tractantur, quibus Deus non promiſit ſpiritum veritatis, iudicij & iuſtitiæ. Memoriæ proditum eſt *Henricū octauū*, tùm, cùm ad monaſteriorum religioſorumque bona animum applicuiſſet, facilè effeciſſe quod voluit in comitijs per principes & pręlatos ſeculares, qui ferè ſua parum intereſſe putabant quidquid de religioſis perſonis rebúſue monaſticis ſtatueretur,

principes laici à ſchiſmatico iuramēto excipiuntur.

& ita deſerti religioſi ab alijs ordinibus, mox in prædã Tyranno dati ſunt. Poſtea verò, & in his maximè ſub *Elizabetha* comitijs, impetitis Epiſcopis ac clero vniuerſo, Deus permiſit, facilḗque curatum eſt, vt identidem eccleſiaſtici à procerib⁹ magna ex parte derelicti fœminæ cupiditati, & ipſi ad prioris iniuriæ vindictam permitterẽtur, & religio omnis turpiſſimè proſtitueretur. Quam autem pœnam poſtea pependerint laïci ordines, partim iam vidimus, & poſteritas noſtra clariùs videbit & mirabitur.

Rebus ita ordinũ authoritate confectis, poſt certam diem, id eſt, feſtum An.1559. *ſancti Ioannis Baptiſtæ*, anno 1559. Miſſam facientibus aut audientibus aliúdue quodcunque officium Eccleſiaſticum ritu veteri procurantibus, ſacramentúmue aliquod Romano more adminiſtrantibus, grauis indicitur

mul

mulcta, nimirũ, vt qui in hanc legem prima vice committeret, vel ducentos aureos dependeret, vel ſex menſibus in vinculis ageret: ſecunda vice, quadringentos aureos aut vnius anni vincula exolueret: tertia demum vice, perpetuis carceribus addiceretur, omnibúſque bonis excideret. Quo factum eſt, vt ad præſcriptum diem ceſſarent ſacra publicè fieri per totum regnum.

Mulcta, Miſſã vel audientibus, vel facientib⁹ indicta.

Quia verò his impietatibus Epiſcopi (vt dictum eſt) conſentire noluerunt, nec iureiurando affirmare ſe in conſcientia credere ſolùm Reginam ſub Chriſto eſſe Anglicanæ Eccleſiæ ſupremã gubernatricem, præter vnũ, omnes ſunt paulò pòſt de gradu & dignitate ſua depoſiti, ac carceribus variíſque cuſtodijs commiſſi, vnde omnes hodiè longo miſeriarum tędio extincti ſunt. Quorum glorioſiſſimorum

rum cõfeſſorum nomina ad æternam rei memoriam apponam. In primis *Nicolaus* Eboracẽſis Archiepiſcopus, paulò ante Angliç Cãcellarius: deindè *Edmundus* Londinenſis Epiſcopus, *Cuthbertus* Dunelmenſis, *Ioannes* Vintonienſis, *Thomas* Lincolnienſis, *Thurlbeïus* Elienſis, *Turbaruilus* Exonienſis, *Burnus* Bathonienſis, *Polus* Petroburgenſis, *Baynus* Litchfildẽſis, *Cuthbertus* Ceſtrenſis, *Oglethorpus* Carliolenſis, *Thomas* autẽ *Goulduellus* Aſſaphenſis, plenus pietate & dierum, 26. poſtea annos Romæ vixit, & non ita pridem fœliciſſimè ac ſanctiſſimè in domino obijt. Quibus propter ſummam conſtantiam & vinculorum ſocietatem, *Fecknamum* occidentalis Monaſterij Abbatem adiungere licet, qui hoc tantum anno præclara confeſſione perfunctus, fœliciter requieuit in Domino.

Nomina epiſcoporum, qui mortui ſunt in vinculis pro fidei cath. confeſſione.

Ho

Horum inſignium paſtorum & prælatorum ſuorum exempla, ex clero melior pars imitata eſt, plurimis in primarijs Eccleſiæ dignitatibus conſtitutis, vel in cuſtodiam datis, vel extra patriam fugatis, hęreticis miniſtris ipſorum loca & honores inuadentibus: ſolùm verterunt etiam religioſi variorum ordinum plurimi: ac conuētus etiam vtriuſque ſexus integri tres: ſecuti ſunt quoque nobiles laïci vtriuſque ſexus permulti, etiam vſque ad carceres & bonorum rapinam: vtriuſque etiam vniuerſitatis (duas enim Anglia academias *Oxonienſem* & *Cantabrigenſem* habet) flos ipſe in exteras regiones quaſi turbine delatus & diſperſus eſt: circiter autem trecenti omnium ordinum ab initio commigrarunt in varias Europæ partes, ſed maximè Belgicas vniuerſitates, vnde poſtea Anglicani agri deſerti magna ſemen

Exules ex omni hominum genere pro fide.

mẽtis copioſiſſimáque meſſis extitit, futura tandem (vti ſperatur) ad totius nationis ſalutem.

Libri à Catholicis ſcripti. Horum aliqui, vtiliſſimis tàm ſua, quàm latina lingua poſteà ſcriptis libris, varias catholicæ religionis partes fortiter contra hæreticos defenderũt & egregiè illuſtrarunt. In his ſunt præcipui, *Nicolaus Harpsfeldus*, qui etiã in carcere egregium opus cõtra Magdeburgenſes, *Copi* nomine editum, multáque alia adornauit. *Thomas Hardingus*, *Nicolaus Saunderus*, & qui adhuc viuunt, *Gulielmus Alanus* & *Thomas Stapeltonus*, quorum opera innumeræ animæ ſuorum deceptæ, ad gremium Eccleſiæ indies per Chriſti gratiam redire noſcuntur.

Habet Anglia (præter duas illas quas nominauimus academias antiquiſſimas, olimq́ue maximarum artium, ac præſertim S. Theologię ſtudijs

dijs

dijs florentiſſimas, nunc vt temporibus ſectarum fit, nouorum oratorum & grãmaticorũ tantùm nutrices) quędam Londini gymnaſia ampliſſima, in quibus principum, nobilium ac ditiorum ferè hominum filij, ius Britannicum ac leges municipales addiſcunt: ex quibus ferè prodeunt ij, qui populo ius dicunt & rempublicam adminiſtrant: genus hominum in illa gente, ſi quod aliud, prudens, graue & honoratum. Hi ita deteſtabantur iſtam religionis mutationem, quã ſtatui periculoſiſſimam fore præſagiebant, vt propterea plurimi, illius fidei & antiquitatis amantiores, à cauſarum patrocinio, iure dicendo, & publicis muneribus, fuerint tum, & non ita multò poſt amoti: ijs ſuffectis, non qui erant hęretici (nam eius ordinis pauciſſimi ſemper fuerũt) ſed qui nouerant cedere Cęſari & tempori

ri, ac ſecundas partes dare Deo. Quòd in omnibus ordinibus fecerũt multi, vnde maior ſemper quàm ab ipſis hęreticis, reipublicæ pernicies.

Maior pars Angliæ catholicæ fidei addicta.

Diuiſa enim omni Anglia in tres partes, ex tribus, vna non erat tum hęretica, nec cupiebat aut probabat mutationem religionis, nedum poſteà, cùm ſectę perniciem eſſet experta. Nam pręter plurimos ex optimatibus de quibus diximus, pars maior inferioris nobilitatis erat planè catholica, plebei quoque, qui agriculturam per totum regnum exercent (honeſtum & opulentũ in illa inſula genus hominũ) nouitatem iſtam inprimis deteſtabantur, nec regni illius prouincię alię, quàm quę ſunt prope Londinum & aulam, nec ciuitates ferè, niſi maritimę, atque in iſtis prę cęteris otio & delitijs affluentes, adoleſcentes, bonorum decoctores, mulie

lieres onuſtę peccatis, cęteríque ſimilis farinę ſocij, vltrò hęreſim amplexabantur. Hoc enim nobis pueris obſeruatum eſt, maximè in vniuerſitatibus, quemq; eò eſſe in hęreſim à natura procliuiorẽ, quò eſſet pręcęteris, magiſtris magis immorigerus, parentibus ac ſuperioribus inobediens, dominis infidelis, aut de aliquo alio graui peccato notatus. Præter iſtos ergò licet cæteri ferè eſſent corde catholici, tamen putabant aliquouſque in exteriori vita, & obediendum legibus, & regiæ voluntati cedendum: & ſi quid in ea re peccetur, tribuendum illi, & non ſibi, qui iudicabant ſe vtcũque hac neceſſitate excuſari.

Qui ſunt ad hæreſim procliuiores.

Venerunt quoque in iſtam ſententiam ex inferiori clero preſbyteri & parochi, eccleſiarúmque cathedralium vel collegiatarum Canonici nõ pauci, qui ex animo ſectam damnabant

bant, & aliquandiu etiam à faciendis iſtis nouis officijs propter conſcientiã abſtinebant, adeò quidem vt poſt diem à lege præſcriptum, in quo vera ſacra ceſſare, falſa iſta inchoare, oportuit, multa eſſent per totum regnum ad aliquot menſes clauſa templa, cùm preſbyteri veteres ſchiſmatica ſacra non lubenter facerent, & nouorum miniſtrorũ non eſſet adhuc ſatis, qui tot locis inſeruirent.

Multa tẽpla per aliquot menſes in Anglia clauſa.

Viſitatio cleri per Reginã.

Sed cùm Regina paulò poſt, pro ſua ſcilicet omnium eccleſiarum ſolicitudine, viſitationem cleri fecit, ac in curatos qui ritus parlamentarios in parochijs ſuis ad diẽ à lege præſcriptum non obibant, inquiſiuit, metu amiſſionis bonorum & beneficiorũ multi faciunt: ac aliquibus non aſſentientibus, alios ſufficiunt ex noua creatione miniſtros, qui illo fungantur munere, plebem etiam compellunt,

in

in ſingula capita, ſi feſtis diebus abeſſent ſecundum comitiorum edictũ, duodecim aſſium indicta mulcta, vt Eccleſias ſuas ſicut priùs, frequentent. Atque ita vel vi vel arte factum eſt, vt maxima catholicorum pars vſque eò hoſtibus paulatim cederent, vt ſchiſmaticorum eccleſias, conciones, communionem ac conuenticula aliquando publicè adire non recuſarent. Ita tamen vt interim Miſſas ſecretò domi per eoſdem ſæpe preſbyteros, qui adulterina ſacra in tẽplis publicè peragebant, aliquando per alios non ita ſchiſmate contaminatos, celebrari curarent, ſæpéque & menſæ domini, ac calicis dæmoniorum, hoc eſt, ſacroſanctę Euchariſtiæ, & cænæ Caluinicæ, vno eodémque die illo luctuoſo tempore participes fierent. Imò quod magis mirum ac miſerum erat, ſacerdos nonnunquam prùs rem

mulcta.

presbyteri ſchiſmatici & Miſſã, & hæreticorũ cænam vno eodémque die peragunt.

ſacram domi faciens, deferebat pro catholicis, quos ipſe id deſiderare cognouerat, hoſtias ſecundum formam ab Eccleſia vſitatam conſecratas, quas eodem tempore ijſdem diſpenſabat, quo panes hæreticorum ritu confectos, cæteris Catholicæ fidei minùs ſtudioſis, diſtribuebat. Atque hæc mando literis, vt cæteræ nationes noſtro exẽplo edoctæ, & hæreſeos principia ac progreſſus videant, & tempeſtiuè ſibi ab huiuſmodi peſtibus caueant.

Facinus non imitandum.

Nota.

Interim Regina & ſui, ab initio pręclarè ſecũ agi exiſtimarunt, quòd cùm tot eſſent antiquæ fidei in regno cultores, pleróſque tamen ſcirent, ritus à ſe pręſcriptos publicè vel amplexari, vel præſentia ſua vtcunque exteriùs approbare, licet interiùs aliam fidem de qua ipſi non adeò curabant, aut certè ad tempus diſſimulan

landum cenſebant, colerent. Ac ne ſacerdotes quidē quoſdā ab illis adminiſtrandis abhorrere, gaudebant nō mediocriter: timebant enim, ne contra exemplum & mandatum omnium Epiſcoporum ac prȩlatorum ſuorum, ac contra conſcientiam ſuam adduci non poſſent vt id facerent. Neque enim adhuc habebant pro triginta & amplius parochiarum millibus, nouos miniſtros, turpéque iudicabant maximam templorum partem ſubitò claudi, omnique ſacramentorum vſu deſtitui, & fortaſſe, quod eſt hæreticorum omnium proprium, maluerūt ab initio, ad faciliorem populi deceptionem, vti veris ſacerdotibus, quàm pſeudopreſbyteris ſuis. Atque ita quidem res iſtȩ in Anglia gerebantur, & paulò pòſt in illis etiam Hiberniæ locis, quæ *Elizabethæ* parent: vbi itidem hoc hæreſeos iugū populis im- *Hiberni Catholici.*

poſuit, repugnante maximè conſciẽtia, cùm illius gentis homines præ multis ſint catholici.

Nouus creatur clerus. Interea *eccleſiæ gubernatrix* animum ad nouos Epiſcopos & ſuæ ſectæ clerum creandum adijcit. Nec tamen in officijs aut ordinibus eccleſiaſticis diſtribuendis, nec in ipſa regiminis ſui forma quidquam ſecuta eſt Zuingliorum aut Caluiniſtarùm rationes, ac nec exactè quidem Lutheranorũ, quorum tamen non modò in externis ceremonijs, ſed in ratione credendi (propter quandam quam ſe fingebat amare mediocritatem, & quia catholica cùm paulò priùs haberetur, nolebat repentè videri peſſima) quàm cæterorum ſectariorum ſimilior haberi cupiebat. Ergò nec illud ſeditio- *Conſiſtorium* ſum tribunal, quod *Conſiſtorium* vocant ipſi, nec gradus aut functiones *Seniores.* illas, *Seniorum, Miniſtrorum*, ac cętero

terorum quidquam curauit: ſed vel animi proprij inductione, vel aliorum ſuaſione, iudicabat magis ad gloriam ſpiritualis prę laturę ſuę, ac regni etiam temporalis ſplendorem, atque demum ad ſectæ etiam ſtabilitatem, vt clerus quem eſſet inſtituturus, ſecundùm veteris Eccleſiæ diſtinctionem conſiſteret ex Archiepiſcopis, Epiſcopis, Preſbyteris, Diaconis etiã: nam hoc gradu nullum admittunt inferiorem. Identidem vt in Cathedralibus ac collegiatis Eccleſijs eſſe pro more voluit, Prępoſitos, Decanos, Archidiaconos, Cancellarios, Canonicos, ac alios ſecundùm cuiuſque loci conſuetudinem. Atque hos omnes voluit antiquę dignitatis & honorum vocabulis, veteríſque cleri poſſeſſionibus, ac priuilegijs penè omnibus tàm in republica, quàm in Eccleſijs, frui. Imò dedit operam religio-

Gradus huius noui cleri.

ſa fœmina habere ſuę quoque fidei religioſos: egit enim cum glorioſiſſimo confeſſore Abbate Vveſtmonaſterij, vt monachos ſuos ex hac rerum mutatione abire non permitteret, ſed eos de ſua in conuentum benigna voluntate redderet certos & ſecuros: ſéque cupere vt maneant orétque pro ipſa, & ſacra faciant ſecundum ſuarum legum pręſcriptum. Sed boni viri non putabant ęquum eſſe, vt regulam *Benedicti* relinquerent, propter regulam *Caluini*. Et apud exteros, ac principum oratores, ſolet multùm gloriari, quòd clerum habeat in ſua ſecta honoratum, & non tantùm famelicos miniſtros, ſicut Geneuenſes, & alię huiuſmodi eccleſię non benè ordinatę: neque ita ſe exorbitare à cęterorum principum maiorúmque ſuorum fide, vt multi putant. Ad maiorem verò in hoc gene-

Elizabethę iactātia.

re

re fraudem faciendam, voluit aliquot annis proponi publicè in menſa, quá pro altari in ſacello erexerat, cereos duos, ſed eos nunquam accenſos, ac crucem etiam in medio argenteam vnam: ſæpe etiam dictitans (vt regni ſui Catholicis magis placeret, exteríſque faciliùs imponeret) ſe non tàm voluntate ſua, quàm ſubditorum importunitate, vt religionem mutaret, fuiſſe coactam, ſed in ea re magna vſam fuiſſe moderatione. Sed vt ad rem redeamus: diſtribuit mox omnes dignitates & functiones eccleſiaſticas in ſuos Lutheranos, vel Caluiniſtas: ſed plures in hos, quàm in illos: venerant enim ad hanc prædam ex Sabaudia aliíſque locis, quò anteà profugerant, rapidiſſimè hi ipſi, qui paulò priùs ſecundùm *Caluinum* deteſtabantur iſtos ſuperbos & antichriſtianos in prelatis principatus ac domina-

Hypocriſis.

Mendacium.

tiones: ſéque in hac ſua bonorum ac honorum eccleſiaſticorum vſurpatione, magis impotenter, tyrannicè, auarè, inſolentérque gerunt, quàm vel à veris dominis fieri, vel à nobis antea cogitari potuiſſet, proindè iàm omiſſa fidei precum & regiminis formula, cui Geneuę aſſuefacti fuerant, quámque præceptoribus illic ſuis ſe in Eccleſias Anglicanas traducturos promiſerant, ſe nunc totos Reginali prælaturę ac præſcriptioni ſeruiliter ſubmittunt, quia hoc aucupium erat vberrimum. Sed vt offenſos ſocios beneficio placarent, procurant Caluiniſtis Gallis, Flandris, Vvallonibus, certas Londini Eccleſias, vbi ſeorſim orare, ſacra peragere, pro more quiſque ſuo caſtiſſimè & reformatiſſimè poſſunt. Inter quas poſtca Eccleſias & nouam hanc Anglorum ſynagogam, magna extitit digladiatio, adeò

Hæretici verſipelles.

Diſſenſiones hæreticorum.

adeò quidem, vt ex miniſtris Gallicanis nonnulli ſint poſtea coacti diſcedere, & ex illis contubernijs aliquot etiam ignibus traditi: nam ad eas mox Eccleſias ſub prætextu Caluiniſmi, ex varijs gentibus omnium ſectarum ac impúriſſimorum morum homines commigrarunt. *Comburũtur hęretici.*

Cæterùm Epiſcopatus ac alias prę-laturas eccleſiaſticas auidè & ſine ſcrupulo captant iſti, etiam tùm cùm adhuc ſcirẽt veros Epiſcopos cum toto orbe cõmunicantes, ſupereſſe, nec vlla vel cauſa vel poteſtate legitima exauthoratos, certóque cognoſcerẽt tales Eccleſias, cathedras, ac officia nũquã fuiſſe ab alijs nec pro alijs, quàm Catholicis inſtituta, ſed ſic de iſtis ipſi cogitabant, quemadmodũ de regnis dixit ille, ea ſemper eſſe occupantium. Et regina quidem ita iſta per literas patentes conferebat, vt tamen oportuerit

tuerit eos quibus collata ſunt, à certis perſonis ac ritu etiam certo ſecundũ leges regni ordinari.

Forma ordinandi noui cleri.

Henricus octauus, radix peccati, cùm ab Eccleſia & ſede Apoſtolica regnũ ſuum diuiſiſſet, decreuit, ne quiſquã electus in Epiſcopum bullas pontificias vel mandatum Apoſtolicum de conſecratione requireret, ſed regium tantùm diploma vt adferret, ſecundum quod, à tribus Epiſcopis cum conſenſu Metropolitæ ordinatus, iubebatur lege comitiorum, facta ad imitationem antiquorum canonum, eſſe verus Epiſcopus, nec alio modo ordinatum pro Epiſcopo agnoſci oportere: ceremoniam autem & ſolennem vnctionem more eccleſiaſtico adhuc in conſecratione illa adhiberi voluit, quam poſtea proficiens in peius *Edouardus ſextus*, ſuſtulit, & pro ea Caluinicas aliquot deprecationes

nes ſubſtituit, ſeruata tamen ſemper priori de numero præſentium epiſcoporum, qui manus ordinando imponerent, lege. Has leges nouas ſuſtulit regina *Maria*, iſta, in integrum reſtituit ac renouauit, vt proindè oportuerit hos Reginales prælatos ita quoque ordinari, vt conſentiente Metropolitano, duo vel tres Epiſcopi aſſiſtāt ipſiſque manus imponant: ſed hoc perridiculè accidit, vt cùm iſti Superintēdentes creandi eſſent, nec à Catholicis Epiſcopis impetrare potuerint, vt ipſis manus admouerent, nec inter ſe, aut tres duóſue Epiſcopos, aut vllum omninò ſuæ perfidiæ Metropolitanum, ab alijs Epiſcopis priùs ordinatum habebant, cuius vel manu vel conſenſu conſecrari poſſent, nec etiā ad vicinos Lutheranorum aut Caluiniſtarum Eccleſias ſeſe contulerunt, vt indè mutuas Epiſcoporū (qui for- *Reginales prælati.*

te

te nec ibi erant) operas peterent. Inſtabant quidem multum apud quẽdam Archiepiſcopum Hibernum, quem tùm in carcere Londinenſi in vinculis habebãt, vt illis in hac neceſſitate ſuccurrat, ipſi & libertate & præmijs præpoſitis, ſi vellet iſtorum ordinationi præeſſe: ſed vir bonus nullo modo adduci potuit, vt hæreticis ſacras manus imponeret, vel alieno peccato communicaret: ita omni legitima ordinatione deſtituti, cùm vulgo dicerentur, & ipſis legibus Anglicanis verè probarentur, nõ eſſe Epiſcopi, brachium ſeculare inuocare coacti ſunt, vt laïcalis magiſtratus confirmationem in futuris comitijs acciperent: quorum authoritate ſi quid minùs ritè & legaliter in priori inauguratione geſtum eſſet aut omiſſum, ipſis condonaretur, idq́ue poſtquam epiſcopali officio & cathedra abſque vlla

Parlamẽtarij Epiſcopi.

epi

epiſcopali conſecratione aliquot annis functi eſſent. Hinc nomen illis impoſitum, vt parlamentarij Epiſcopi dicerentur.

Qualeſcunque autem aut quomodocunque facti ſunt iſti pſeudoepiſcopi, ex latrunculis vel leunculis euaſerunt leones & lupi rapidiſſimi, & didicerunt capere prædam, in clerum ac populum dominari, eóſque nouis inauditíſque modis diſpoliare. Et primùm quidem Regina habuit ſuam viſitationem eccleſiaſticam per totum regnum, ſecundam tenuit Metropolita in ſua quiſque prouincia, tertiam Epiſcopus cuiuſlibet loci, vbi ſeueriſſimè in omnes Catholicos quæſitum & animaduerſum eſt, vbi miræ inſtitutæ ſunt reformationes: inquiritur enim, ſi vſpiam adhuc Miſſæ fiant, ſi Sacramentum reſeruetur, ſi in vllis Eccleſijs noua officia non cele

Superintẽdentes lupi.

Luporum iſterũ reformationes.

le

lebrentur, ſi altaria non ſint fracta ac demolita, ſi chorus non ſit naui Eccleſiæ complanatus, ſi vſpiam in parietibus aut feneſtris, imaginum veſtigia appareant, quàm multos calices, pixides, cruces, &c. haberēt, cuiúſque materiæ eſſent: biblia Anglicè ab hęreticis falſiſſima verſione & impijs ānotationibus cōſpurcata, inſtitutiones *Caluini*, ac ſimiles farinæ libros cogūt populū emere, & in ſingulis tēplis legēdos proponi: denique inquirunt, ſi parochi habeant donum caſtitatis, eóſque plurimum vrgent, vt vxores, ne vrantur, tempeſtiuè accipiant.

Ex quib⁹ hominib⁹ nouus iſte clerus cōponitur.

Clerus enim in Anglia nouus factus, partim, ex apoſtatis noſtris partim ex hominibus merè laïcis (vt eſt valdè ſpiritualis) primo quoque tempore de nuptijs cogitabat, multúmque ſategit, vt coniugia Epiſcoporum, Canonicorum & cæterorum mi

De nuptijs quā primū cogitant.

miniſtrorum legibus approbarentur, & ipſorum liberi legitimi declararentur, ſed obtineri non potuit, quia vel turpe videbatur miniſterio, vel reipublicæ perniciofum: *Edouardus* quidem ſextus omnes canonicas & humanas prohibitiones circa clericorum aut etiam religioſorum connubia lege comitiali ſeu parlamentaria ſuſtulit, eam legem mox abrogauit *Maria*, nunc reſtituendam ac renouandam clamitant iſti, ſed non exaudiuntur: omnes tamen per totum ferè regnum quia de dono (vt loquuntur) nõ ſunt certi, non ſecundum leges, ſed ſecundum indulgentiam, vel (vt illi dicunt) ſecundum ſcripturas, ſed ad libidinem ſuam compoſitas, ineunt prima, ſecunda, vel etiam tertia coniugia, contra canones & morem, non ſolùm Latinorum, ſed etiam Græcorum, & prole ita abundant, vt ad illam ſuſtentandam *Miniſtri non habẽt donũ caſtitatis.*

opi

opibuſque augendã & populus ſupra modũ grauetur, & ipſi miſerè beneficia ſua expilent. Quia autẽ in vxoribus eligẽdis fuerant ab initio ita vel negligentes vel infœlices, vt fœminas non adeò honeſtæ famę, omnes ferè acceperint, multúmque ex ea re infirmioribus ſectæ ſuæ ſcandalum, Catholicis etiam riſum mouerint: præſcriptum eſt illis Reginæ authoritate, vt nullam in coniugium fœminam admitterent, ne Epiſcopi quidem, niſi prius certorum hominum iudicijs de honeſtate approbatam: ſed nec hoc modo ſatis potuit eſſe cautum iſtorũ ſimul & honori & neceſſitati: ſine fœminis enim plerique non magis eſſe poterant, (vt dicebãt) quàm carere cibo, continentiæque iugum intolerabile ducebant. Qui autem iſtis darent filias ſuas, ne proteſtantes quidem ferè inueniebantur, nedum Ca-

Lex de eligẽdis vxorib⁹ presbyterorum.

thc

tholici: primùm, quia æſtimabant id eſſe per ſe infame, vt ſint vel dicantur vxores Preſbyterorum: Secundò, quia iuxta leges regni non ſunt adhuc vera, ſed adulterina coniugia, ac proinde proles illegitima. Tertiò, quia non accreſcit his vxoribus aut liberis ſuis ex maritorum loco aut honore in Republica, vlla dignitas aut ęſtimatio, quod eſt contra naturam veri matrimonij. Nõ enim Archiepiſcopus, Epiſcopus, aliúſve prçlatus ſi ſit cõiugatus, tribuit quicquam ex eo honoris vel præeminentiæ vxori ſuæ, non magis quàm ſi eſſet eius tantùm concubina. Hinc fit, vt nec Regina in aulam, nec principũ vxores vllo modo admittant, ne Archiepiſcoporum quidem vocatas cõiuges, in conſortiũ. ſed debent eas mariti domi continere pro vaſis tantùm libidinis aut neceſſitatis ſuæ. Quæ iſtis ergò conditionibus, vel ſummis præ-

Filij Preſbyterorũ ſunt baſtardi, ſecundum hodiernas leges Anglicanas.

Presbyterorũ vxores ab omnibus contemnũtur.

latis, cõiungerentur, cùm honeſtiores paucæ aut nullæ reperiebantur, quas poterant habere, acceptabant. Sed & alijs modis vtcunque iſtorum hominum cupiditati per magiſtratum ciuilem impoſitum eſt frǫnum. Nam & Collegiorum alumni, qui in Anglicanis Vniuerſitatibus admodum multi ſunt, otióque ac ſaturitate panis abundant, ac admodum prouecti ætate, cupiebant & ipſi habere vxores, ſed videbatur inconueniens, & id priuilegij, Collegiorum tantùm Rectoribus cõceſſum eſt, cum hac tamẽ exceptione, vt coniuges ſeorſim plerunque extra Collegia conſtituant, rariúſque intromittant.

De veſtitu nouorum iſtorũ clericorum.

De apparatu etiam ac veſtitu iſtorum nouorũ Clericorum, cùm multi cuperent indifferenti & planè laïco habitu, tàm incedere paſſim in publico, quàm ſacra in Eccleſia peragere (n

ol

olerent ſuperſtitionẽ) decernit tamen Regina, & ſeuerè mandat, vt in Eccleſijs dum cœnam ſuam Euchariſticam celebrant, cappa, dum reliquas preces faciunt, ſuperpellicio vtãtur: in publicum ne veniant ſine pileo & toga clericali: Epiſcopi etiam vt Rochetã geſtẽt. Et ſuper hac re magna inter fratres iſtos orta eſt quæſtio, nec acquieuerunt Reginæ iudicio, ſed miſerũt nuntios & literas ad confratres in *Gallia, Germania, Heluetia, & Sabaudia*, maximè ad *Theodorum Bezam*, & *Petrum Martyrem*, eorum ſententiam & conſilium requirentes, an nimirum, liceret iſtud ſeruitutis iugum, Chriſti iam pridem factis libertis ſubire: ſed quicquid iſti reſpondent, conſulũt, aut decernunt, Regina eos qui hanc ſubire legem recuſant, ordine & beneficijs priuat, cùm ad exteras Synagogas quantumcunque reformatas, ab Ec-

cleſiæ Anglicanę ſupremo capite non ſit prouocatio.

Iſta autem, multáque alia, ex moribus & cæremonijs antiquis, politicorum ſuorum ſuaſu contrà huius noui cleri voluntatem Regina retinuit, partim ad gloriam & ſplendorem externum iſtius nouæ eccleſiæ, partim vt ſuos & exteros in eam opinionem induceret, quòd non lõgè abeſſet, aut diſceſſerit à fide Catholica: in qua re ita ſe ſemper ſubdolè geſſit apud amatores, procos, cõfœderatos, ſeu domeſticos ſeu externos (quos plerunq; Catholicos eſſe nouerat) vt ipſis ſpẽ daret fore fortaſſis, vt ad maiorum fidẽ aliquãdo rediret: partĩ verò & maximè, quia videbat iſtos ſectę ſuę Miniſtros ſub ſpecie vitandæ ſuperſtitionis, paulatim omnem in Eccleſia& republica, ordinem, decorem, ciuilitatem, a ipſam etiam humanitatem exuturos

Elizabethæ vafricies.

ſuar

ſuámque ipſorum fidem ac religionē barbara quadam feritate, niſi per Magiſtratum ciuilem aliqua adhiberetur moderatio, deſtructuros. Et certè fecit plurimùm ad ſtabilitatem firmitatémque hęreſeos, quòd non permittebatur res, iſtius cleri libidini, quę iamdudum hac libertate euangelica, abijſſet in fumum, niſi fuiſſet hac humana politia, ita iamdiu & ſuſtentata, & frænata.

Diu ergò retinuit organa, cantum, crucem, candelas, cappas: & has quidem iſta de cauſa præcipuè, vt ſi fortè in aliquam ciuitatem negotij aut animi cauſa diuerteret (vt ſæpè fecit) obuiam illi procedat ſolenniter vniuerſus clerus his ſacris indutus veſtibus. Qua etiam ratione parcitum eſt campanis, nempè vt pertranſiens Eccleſiam aliquam, nolarum omnium ſonitu excipiatur, ſed inpri-

Feſtū Natiuitatis & Coronationis Elizabethæ celebrius omnibus vel Christi vel ſanctorū feſtis.

mis, vt harum pulſu celebriora reddantur feſta Natiuitatis, & inaugurationis ſuæ: qui dies ſunt omnibus alijs Chriſti vel Sanctorum ſolennitatibus longè deuotiùs per vniuerſum regnū obſeruati. Nam & feſtos dies Proteſtantes legum preſcripto vtcunque tenent eoſdem penè omnes, quos antiquitus celebrauit Eccleſia: iniquiores ſolùm in feſtū ſanctiſſimi Sacramenti, & in D. virginem, cuius & Aſſumptionis, & Natiuitatis, & Conceptionis ſolennes dies prorſus abrogarunt: atque ad maiorem eiuſdem ſanctiſſimę Virginis contemptum, *Elizabethæ* huius natalem diem, ſolenniſſimè celebrant ſeptimo Septembris in ipſo profeſto beatiſſimę Deiparæ, cuius Natiuitatē atris literis & minuſculis, *Elizabethæ* verò maiuſculis & rubris in Calendario ſuo notant: quódque eſt auditu incredibilius, in ſummo vrbis

Inauditū quiddā.

Lon

Londinenſis templo (& neſcio an alibi) ad complementum diurni officij, quod olim terminabatur antiphona ad diuam virginem, hodie dicuntur decantari laudes Reginę *Elizabethæ.*

Ieiuniorum quoque ſtata olim tēpora, coguntur Proteſtantes, vtcunque etiam nunc obſeruare, licet id valdè illibenter faciant, cùm cōtra ſcripturas & libertatem euángelicam talia præſcribi clamitent. At Regina vt earum conſcientijs in hac parte conſulat, publicè edicit in cuiuſlibet anni Quadrageſimæ initio, non religionis, pœnitentiæ, aut deuotionis gratia, ſed publicæ tantùm rei cauſa hoc ipſum mandari : nempe, vt frequentiore vſu piſcium, habeāt piſcatores (genus hominum in inſula frequens) vndè victum quæritant, abundéntque magis ad reliqua anni tempora carnes, & prę-ſertim in neceſſarium claſſis ſuæ com- *De ieiunio Anglicano.*

meatum. Cuius maximè cauſa non contenta ſextæ feriæ & Sabbati abſtinentia ordinaria, inſtituit quoque Mercurianum, quod *Cecilianum* nunc ieiunium vulgus appellat, quòd putetur *Cecilij* eſſe inuentum. Atque licet hæc ieiunia publica contemnentibus mulcta non leuis indicatur: tamen pauciſſimi ſeruant, & minimè omniũ Epiſcopi, ac reliquus Reginæ clerus, quos multùm pudet ieiuniorum legibus ſubeſſe. Et Regina ipſa, cum Principibus ac alijs, vbi ſubeſt cauſa, ſuper his & ſimilibus decretis ſuis in ſcriptis facilè diſpenſat: diſpenſat etiam Archiepiſcopus Cantuarienſis aliquot numis intercedentibus.

Cæcilianũ ieiuniũ.

Elizabetha diſpẽſat de ieiunio.

In ſumma, Regina pro ea quæ illi conceſſa eſt ſuprema poteſtate ſpirituali, non ſolùm in his quæ Proteſtãtes adiaphora, id eſt, indifferentia vocant, ſed in omni fide, cultu, & do-

ctrina, quandam præſcribit iſti clero ſuo normam, nec vltra citráque quicquam audere debent: Epiſcopos ſuos ab officio fungendo cum vult, ſuſpẽdit: dat facultatem concionandi, vel ſuo modo ordinatis, vel etiam merè laïcis, & pro arbitrio identidem, quibus vult aufert: & vt oſtendat in hoc munere meram ſuperioritatem ſuam, aliquando è ſolio regio alloquitur, & interrumpit coram ampliſſimo auditorio, eccleſiaſten ſuum his ferè verbis: *Domine Doctor, tu vagaris, & effutis multa impertinentia, recipe te ad textum, quem nobis exponendum ſuſcepiſti.* Atque ita domi adminiſtratur hoc tempore religio: nam de politia rebúſque ciuilibus, aut de Reginæ amoribus, quibúſque vel domeſticis, vel exteris ſui potiundi ſpem dederit: qui in cubiculo, qui in curia, qui in cõcilio pro vicibus dominentur: quàm in multos *Anglos*

Præſcribit etiam normam in fide & cultu clero ſuo.

glos

glos, Scotos Auſtriacos, Sueuos, Frãcóſque Principes à primis regni ſui primordijs vſq; in hãc dië lactauerit, quomodo ſępè Ordinibus vnanimi conſenſu vt aliquem vel è ſuis vel exteris ad ſucceſſionem & ſecuritatem in matrimonium acciperet, flagitantibus, obiecto illis virginitatis ſuæ propoſito, vel ſatis fecerit, vel illuſerit: quantúmque & hoc genere caſtitatis, qua rempublicam perdidit, & hac eccleſiaſtica pręlatura, qua Eccleſiam deſtruxit, non tàm Catholicos, quàm ſuæ ſectę homines offendat: de his, inquam, rebus & ſimilibus quia alterius operis & inſtituti ſunt, nihil nunc dicemus.

Illud verò, quia ad cauſam quam tractamus, inprimis pertinet, taceri non debet, Reginam ac ſuos, conſtituta vtcunque in Anglia religione ac ſecta iſta, mox animo concepiſſe, fore, vt iſta rerum in Eccleſia & Republica

blica mutatione, è ſubditis multi grauiter offenderentur: vt Papam habeant rigidiſſimum cenſorem: Imperatorem ac maximos Reges Chriſtianos auerſos: tandémque à toto orbe fide & communione diſtracti, nec à ſuis tuti, nec à vicinis diu viderentur ſibi ſecuri, ac ſuis proindè rationibus nullo modo bene conſultum iri, niſi in ſimilem calamitatem Prouincias adiunctas, maximè *Galliam*, *Scotiam*, *Flandriam*, quàm citiſſimè pertraherent, Catholicóſq; Principes omnes, ita rebus ac regnis ſuis ſeruandis intentos facerent, aliena curandi parum otij haberent.

Continuò ergò, vel palam ruptis, vel ſimulatoriè tantùm ſeruatis omnibus tàm veteribus quàm recentibus cum maximis orbis Chriſtiani Monarchis fœderibus, inierunt ad ſummum gentis noſtrę dedecus, & ſuam *Elizabetha fœdus iniijt cum omnium Regum rebellib⁹.*

æter

æternam infamiam, confœderationes cum cunctorum Regum iſtorum rebellibus, patriæ ſuę proditoribus, orbíſque peſtibus: in *Scotia* contra ſereniſſimam Reginam *Mariam*, cum *Iacobo Spurio*, *Mortono* ac alijs: in *Gallia*, contra omnes tres fratres optimos ac Chriſtianiſſimos Reges, cum *Admirallio*, & ſimilibus ſceleratiſſimis tyrannis: in *Flandria*, cum flagello Dei perditiſſimo *Auraïco*, & huiuſmodi, contra potentiſſimum iuſtiſſimúmque *Philippum*, vt vno verbo omnia comprehendam, prętèr immiſſum in iſtorum ditiones militem, depopulatos fines, interceptas vrbes, raptas pecunias, pyraticas denique depredationes immenſas, & vndique ad defectionem ſolicitatos ſubditos, iſtius barbarę religionis peſte, perdiderunt primùm totam vicinam *Scotiam*, eiúſque principem, in has quas nunc eam

pati-

pati cernimus, indigniſſimas miſerias adduxerunt: infecerunt innumeras in florentiſſimis *Gallijs* animas, Regéſque adhuc ætate immaturos, in extrema impulerunt pericula: corruperunt poſtremò *Belgiam* penè vniuerſam: omniúmque gentium ſeditioſis hęreticis ad commune Eccleſiæ incendium amplificandum, ſe ſocios, anteſignanos ac patronos dederunt, vt & aliorum Principum ac Prouinciarum infœlicitate eſſent ipſi domi fœlices, & hæreticę ſuæ infectionis tàm latè propagato veneno, diutius in ſua ſecta permanerent ſecuri.

Cũ hoc modo *Britãnia* tota periret, laboraret *Gallia*, ac nationes ſeptẽtrionales omnes periclitarentur: *Pius* 4. tanto malo conſuetũ Eccleſię remediũ allatur⁹, magno ſtudio ſępè anteà impeditum œcumenicum Conciliũ Tridentinum, omnium penè Chri-

ſtia

Pontifex duobus nuncijs Elizabetham admonet & Anglos ad generale Concilium inuitat.

ſtianorum Principum conſenſu cogi curauit. Atque Nuncium interim ſuum, qui per inferiorem Germaniam, Angliam verſus progrederetur, mox miſit, vt *Elizabetham* erroris admoneret. Et ne propter odium Pontificis, ſe, regnúmque nobiliſſimũ perderet, ſuaderet. Ac ſi quidem eſſet, de quo ſibi propter incerta natalia ab Eccleſia vel Pontifice, quoad ius regnandi, metueret, ſedis Apoſtolicæ benignitate facilè transſigi poſſe diceret. Sed Nunciũ nec audire voluit, nec illi in inſulam traiectionem vllo modo permiſit.

Alterũ paulò poſt Pontifex quoque ne quid intentatum relinqueret, legauit, qui Reginam, vt ex ſuis ſaltem aliquos ad Concilium dirigeret, qui cũ Catholicis cõferrent, omni illis & ſecuritate, & diſputandi libertate promiſſa, hortaretur, ſed & ipſum ſuperbè

re

reiecit: &pſeudo-epiſcopi cõſcij imbecillitatis & ignorantiæ ſuæ, diligentiſſimè apud Reginam, ne ad Synodum ſuorum quiſquam mitteretur, inſtiterunt.

Scripſerunt quoque hoc tempore, ad *Elizabetham*, tùm alij Catholiciſſimi Reges, tùm maximè *Ferdinandus Cæſar*, quorũ hic inprimis amantiſſimis eam verbis admonuit, ne Principum omnium Chriſtianorum, ac maiorum etiam ſuorum in fide ac religione conſortium deſereret, ne ſuum, ac nouorum quorundam hominum non adeò multorum, nec doctorum iudicium, totius Eccleſię ſententię anteferret: aut ſi certum eſſet in illa, quã ſibi ſelegerat, ſecta perſiſtere velle, nec quidquam vel ſummi paſtoris ac generalis Concilij iudicio, vel ſociorum Regum Chriſtianorum exemplo, promoueri: id ſaltem pro natu- *Ferdinãdi Imp. literæ ad Elizabethã.*

ræ

ræ ſuę bonitate ac clementia ſibi concederet, ne quidquam in illos, doctrina ac pietate excellentes, Epiſcopos Catholicos, quos vinctos tenebat, grauiùs ſtatueret, ſed potiùs liberos redderet, cùm nec in Majeſtatem ſuã, nec in rempublicam commiſiſſent quidquam, ſed de auita omniúmque gentium fide & communione, in qua & nos (inquit Cæſar) ſumus, tantùm accuſentur. Denique obnixè etiam poſtulat, vt ipſis ceteríſque Catholicis aliquot in regno ſuo Eccleſias concederet, vbi ſacros conuentus, ac cæteros ritus Catholico modo peragerent. Sed nec hoc modo aliquid impetratum eſt, & res Anglicanę indies in peius labebantur.

Deliberatur de Elizabetha excomunicanda. In Concilio verò deliberatum eſt de *Elizabetha*, propter hanc intolerabil contumaciam, hæretica declaranda quæ erat iure ipſo excommunicata.

Se

Sed ne id tùm fieret, idem *Cæſar* cuius filium illa in ſummam & certam ſpẽ coniugij ſui addux erat, à Patribus impetrauit, futurum eſſe dicens, vt ſaltem per Catholicum maritum rationibus ſuis melius conſuleret Sed & Procum illum ſicut cęteros fefellit, & fit indies obſtinatior, ac in Catholicos durior.

Atque hoc tempore Sereniſſima Scotorum Regina *Maria*, Anglorum hæreticorum fraudulentijs, ſuorumq; inaudita pietate vexata, incarcerata, exauthorata, marito orbata, deq; ipſius ſceleratiſſima nece in crimen per calumniam vocata, de fuga cogitans: cùm ad alios Chriſtianos Reges facilè traijcere potuiſſet, atque id vt faceret ab optimatibus quibuſdam rogaretur, tamen *Elizabethæ* Anglorũ Reginæ dulcibus literis, nuncijs, muneribus, in Angliam inuitata, præſidio etiã militum quo in regnũ reſtitueretur,

Regina Scotiæ in Angliam, aductas. An. 1567.

promiſſo, non adhuc ſatis edocta nullam fidem humanam ijs qui Chriſti fidem deſeruiſſent, habendã eſſe, contra ſuorum voluntatem in Angliam ad alios carceres aliámque militũ cuſtodiam ſe recepit. Traditur autẽ non ita multò poſt ingreſſum, Nobiliſſimo Comiti *Salopienſi* ſeruanda, apud quem, cùm propter conſtantem Catholicæ fidei confeſſionẽ, durius ſemper tractata eſt: tùm maximè poſtremis diebus, alijs cuſtodibus difficilioribus cõſignata, varijs & indignis modis agitata, ac calumnijs indigniſſimis impetita, vitam parum vitalẽ ducit. Cui, cùm Princeps ſit, nec legibus Regibúſve Anglicanis obnoxia: tamen (quòd Principibus exteris, Regúmque omniũ Oratoribus permittitur) vt auito more Deum colat, Sacerdotémque habeat, qui ſacrum faciat, & ſacramenta adminiſtret, nullo modo

cor

conceditur. qua re magis quàm exilio aut carcere affligitur. vbi & illud permirũ ac planè barbarũ exiſtit, quod, Regina cùm ſit, & omnium mortalium *Elizabethæ*, ſanguine coniunctiſſima, atque ab illa in regnum ita vt commemorauimus, inuitata: nunquam tamen, licet id obnixiſſimè ſępè poſtulauerit, vel in colloquium, vel in conſpectum ipſius venire hijs decem & ſeptem annis ſit permiſſa.

Barbara Elizabethæ erga Scotię Reginam inhumanitas.

Sed ad res noſtras veniamus. Non ergò ita multò poſt *Mariæ* aduentũ, multi ex nobilitate, hæreſeos ac ſtatus prę̨ſentis pertę̨ſi, prę̨ſertim in Septentrionalibus regni partibus, arma ad ſui contra hæreticos & hominès nouos defenſionem, qui *Elizabetham* in iſtam adduxerunt inſaniam, ſumpſerunt. Quorum primi fuerunt antiqua nobilitate clariſſimi proceres, *Thomas Northũbriæ*, & *Carolus VVeſt-*

Catholici ſumũt arma pro religione in Anglia. An. 1569.

 mer

merlandiæ Comites. Sed reliquis Catholicis propterea quòd adhuc per Papam non erat publicè contra Reginam lata excommunicationis ſententia, nec ab eius abſoluti viderentur obedientia, ſe non adiungentibus, facilè Regijs copijs in vicinam Scotiam fugati ſunt. Vbi poſteà *Northumbrius* proditus & venditus hoſtibus, in Angliam reductus (vita ſi vellet religionis ſententiam mutare oblata) claro martyrio *Eboraci* dies ſuos (eius, alteriúſque Comitis aſſeclis vndique ad ſupplicium conquiſitis) fœliciter in Domino finiuit.

Comitis Northumbriæ martyrium.

Dum iſta ita geruntur in Inſula, ex ſtudioſorum patria pulſorũ reliquijs, nonnulli *Duaci* in Belgio ſub regimine D. *Gulielmi Alani*, iſtic tũ S. Theologiæ Profeſſoris regij, in diſciplinam collegialem (exiliũ, vitam, & ſtudia ipſorum protegẽte & fouente Hiſpania

Initium ſeminarij Belgici Anglorum. An. 1569.

nia

niarum optimo maximo rege *Philippo*) coïerunt. Qui paulatim in numeroſum creuerunt collegium, quod primum bonorum maximè eleemoſynis, poſtea incredibili ſedis Apoſtolicę beneficētia ſuſtentatum, cùm plurimos peperit optimè inſtitutos Sacerdotes qui ad Catholicę fidei reſtitutionem in patriam certis temporibus mitterentur, tùm viciſſim ex patria ingenij excellentioris quoſque ad orthodoxam cappeſſendam adueniētes, recepit. Vndè paulò poſt magna animorum mutatio ac religionis in Anglia mira incremēta ſecuta ſunt. Factúmque eſt iſtud collegium ita hęreticis odioſum, vt à populo Belgico tumultuante, facilè *Duaco* eijci curarint. Sed poſtea Deo ita diſponente, & Chriſtianiſſimo Rege permittente, *Rhemos* conceſſit, vbi hodie fœliciter amplificatum varijs in Eccle-

Initium collegij Anglorũ Romæ. An. 1579. ſiam ſtudijs ac officijs claret. Cui poſtea ad vberiores in patria fructus faciendos, ſanctiſſimę memorię Pontifex *Gregorius* 13. aliud inſigne collegium *Romæ* in antiquo Nationis noſtrę hoſpitali ampliſſimis donatũ reditibus, & patrum ſocietatis nominis Ieſu, regimini & inſtitutioni traditũ adiunxit. Quę duo Seminaria dederunt his annis ſupra trecentos in meſſem Anglicanam Preſbyteros, qui agrum ibi dominicum ſacro etiam ſanguine rigarunt.

In quo genere illud eſt planè ſtupendum, & non niſi digito Dei tribuendum, quòd hoc tempore, cùm ad ſa-*Notandũ.* crum Preſbyterium ne in Catholicis quidem Prouincijs, niſi emolumenti & honoris cauſa à multis adeò feſtinetur, ab iſtis tamen (in quibus ſunt nobilium filij, & primogeniti non pauci) ſine omni ſpe pręmij, immo cũ diſpen

diſpendio hæreditatis paternæ, cum certa expectatione ignominiæ, periculi, & etiam mortis, tanta animi contentione deſideretur ac ſuſcipiatur, vt nullius damni aut dedecoris metu, nulla parentum aut carnalium amicorum diſſuaſione, à ſancto propoſito dimoueri queant.

Ac parua quidem illius *Duacenſis* Seminarij initia *Elizabethæ* Conſiliarij contẽpſerunt. Iudicabant enim (quod & ſæpè profeſſi ſunt) fore, vt ij ipſi qui in illo Collegio inſtituerentur, aut etiã Presbyteri fierent, vel neceſſitatis vel emolumenti causâ, in patriam tandem redirent, beneficia acceptarent, Eccleſijſque Anglicanis ſecundum regni ſectam & leges inſeruirent. Aut ſi fortè quidam obſtinatiores id facere nollent, tamẽ nihil poſſe paucos pauperes ac extorres homines (hoc enim erat iudicium mundi) contra nouam *Initia ſeminariorum contempta ab hæreticis.*

 ſuam

ſuam Eccleſiam tantæ Principis potẽtia, tot ſeueris legibus, tãta Miniſtrorum ſuorum diligentia, támque exactis vndique pręſidijs munitam atque ſuſtẽtatam promouére. Sed cùm poſt non multos annos, animaduertiſſent paſſim ex Scholis, Gymnaſijs, & Academijs ſuis adoleſcẽtes plurimos, eoſque ingenij excellẽtioris ad Collegia tranſmarina traieciſſe, identidémque iſtinc in patriam continuò Sacerdotes remitti, qui verbo, ſcriptione, exẽplo, Sacramentorúmque ſecreta adminiſtratione, Catholicæ Eccleſiæ reconciliatione, & à ſchiſmate ac ſacrilegis hæreticorum officijs (quibus plerique tùm in Anglia, alioquin corde orthodoxi viri, metu legum ſe contaminauerant) auerterẽt, vidiſſentque ex hoc commercio ſpirituali, magnam infinitis animis Catholicæ fidei impreſſionem eſſe factã, iamque rura, vrbes,

Aca

Academias, Principũ ædes, ipſamque etiam Aulam plenã eſſe nouis Catholicis: tunc & ſe deceptos doluerunt, & ſæuis edictis, ac quibus poterãt alijs humanis conſilijs ac terroribus, huic operi, quod à Deo factum interpretamur, ſe oppoſuerunt.

Regebat, eo tempore quo primum illud Seminarium inſtitutum eſt, Catholicam Christi Eccleſiam, *Pius quintus*, alter planè *Phinees*, qui hęreticos, Turcas, reliquoſque infideles vtroque gladio, zelo ſummo Sacerdote digniſſimo, diligentiſſimè perſecutus eſt. Is primus quod ſciam, non ſolum illius Collegij alumnis, ſed alijs quoque doctiſſimis Sacerdotibus poteſtatẽ fecit eundi in Angliam, varijſque facultatibus ſpiritualibus ad tam pium opus promouendum neceſſarijs, per Breue ſuum Apoſtolicũ eos impartiuit, iuſſitque ad tollendum ſchiſma cæteris præ

Pij 5. Pontificis acta in Elizabethã.

præeſſe *Alanum*. Dumq́ue hæc fiunt, eodē fortitudinis ſpiritu quo ſanctiſſimum cōtra immaniſſimum Chriſti hoſtem Turcam fœdus confecerat, bellumq́ue glorioſiſſimū contra eundem cum Catholico Rege & alijs ſtatibus ſuſceperat, in *Elizabetham* excōmunicationis ac depoſitionis ſententiam in hanc verborum formulam tulit.

Excōmunicatio Elizabethæ per Pium 5. 1570.

S.D.

S. D. N. PII PAPÆ V. SENTENTIA DECLARATORIA CONTRA ELIZABETH prætenſam Angliæ Reginam, & ei adhęrentes hęreticos.

Qua etiam declarantur abſoluti omnes ſubditi à iuramento fidelitatis, & quocunque alio debito,

Et deinceps obedientes Anathemate illaqueantur.

Pius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, ad futuram rei memoriam.

REGNANS *in excelſis, cui data eſt omnis in cælo, & in terra poteſtas, vnam ſanctam Catholicã & Apoſtolicam Eccleſiam, extra quam ulla eſt ſalus, vni ſoli in terris, videlicet Apoſtolorum Principi* Petro Petríque *ucceſſori* Romano Pontifici, *in poteſta-*

tis

tis plenitudine tradidit gubernãdam. Hunc
vnum ſuper omnes gentes , & omnia regna
Principem conſtituit , qui euellat , deſtruat,
diſſipet, diſperdat, plantet, & ædificet : vt
fidelem populum mutuæ charitatis nexu cõ-
ſtrictum, in vnitate ſpiritus contineat , ſal-
uúmque & incolumem ſuo exhibeat ſalua-
tori. Quo quidem in munere obeundo, nos
ad prædictæ Eccleſiæ gubernacula Dei be-
nignitate vocati, nullum laborẽ intermitti-
mus, omni opera contendentes, vt ipſa vni-
tas, & Catholica religio (quam illius au-
thor ad probandam ſuorum fidem, & cor-
rectionem noſtram, tantis procellis confli-
ctari permiſit) integra conſeruetur. Sed
impiorum numerus tantùm potentia inua-
luit, vt nullus iam in orbe locus ſit relictus,
quem illi peſſimis doctrinis corrumpere non
tentarint : adnitente inter cæteros , Flagi-
tiorum ſerua Elizabeth *prætenſa An-*
gliæ Regina, ad quam veluti ad aſylum
omnium infeſtiſſimi profugium inuenerunt.

Ha

Hæc eadem regno occupato, ſupremi Eccleſiæ capitis locum in omni Anglia, eiúſque præcipuam auctoritatem atque iuriſdictionem monſtroſè ſibi vſurpans, regnum ipſũ iam tum ad fidem Catholicam & bonam frugem reductum, rurſus in miſerum exitium reuocauit. Vſu námque veræ religionis quam ab illius deſertore Henrico octauo *olim euerſam, claræ memoriæ* Maria *Regina legitima, huius ſedis præſidio reparauerat, potenti manu inhibito, ſecutíſque & amplexis hæreticorum erroribus, regiũ concilium ex Anglica nobilitate confectum diremit: illúdque obſcuris hominibus hæreticis compleuit, Catholicæ fidei cultores oppreſſit, improbos concionatores, atque impietatum adminiſtros repoſuit. Miſſæ ſacrificium, Preces, Ieiunia, Ciborum delectum, Cælibatum, Ritúſque Catholicos aboleuit: Libros manifeſtam hæreſim continentes, toto regno proponi: impia myſteria, & inſtituta ad Caluini præſcriptum*

à

à ſe ſuſcepta, & obſeruata, etiam à ſubditis ſeruari mandauit: Epiſcopos Eccleſiarũ, Rectores, & alios Sacerdotes Catholicos, ſuis Eccleſijs, & beneficijs eijcere, ac de illis, & alijs rebus Eccleſiaſticis, in hæreticos homines diſponere, déque Eccleſiæ cauſis decernere auſa: Prælatis, clero, & populo, ne Romanam Eccleſiam agnoſcerent, néve eius præceptis, ſanctionibúſque Canonicis obtemperarent, interdixit: pleróſque in nefarias leges ſuas venire, & Romani Pontificis auctoritatem atque obedientiam abiurare, ſéque ſolam in temporalibus & ſpiritualibus dominam agnoſcere, iureiurando coëgit: pœnas & ſupplicia in eos, qui dicto non eſſent audientes, impoſuit, eaſdémque ab ijs, qui in vnitate fidei & prædicta obedientia perſeuerarunt, exegit: Catholicos Antiſtites, & Eccleſiarum rectores in vincula coniecit; vbi multi diuturno languore & triſtitia confecti, extremũ vitæ diem miſerè finierunt. Quæ omnia cũ

apud

apud omnes nationes perſpicua & notiora ſint, & grauiſſimo quamplurimorum teſtimonio ita cõprobata, vt nullus omninò locus excuſationis, defenſionis, aut tergiuerſationis relinquatur: Nos multiplicantibus alijs atque alijs ſuper alias impietatibus, & facinoribus, & prætereà fidelium perſecutione, religioniſque afflictione, impulſu, & opera dictæ Elizabeth *quotidie magis ingraueſcente: quoniam illius animum ita obfirmatum atque induratum intelligimus, vt non modò pias Catholicorum Principum de ſanitate, & conuerſione preces, monitionéſque contempſerit, ſed ne huius quidem ſedis ad ipſam hac de cauſa Nuncios in Angliam traijcere permiſerit, ad arma iuſtitiæ contra eam de neceſſitate conuerſi, dolorem lenire non poſſumus, quòd adducamur in vnam animaduertere, cuius maiores de Rep. Chriſtiana tantopere meruere. Illius itaque auctoritate ſuffulti, qui nos in hoc ſupremo iuſtitiæ throno, licet tanto oneri impares,*

vo

voluit collocare, de Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine declaramus prædictā Elizabeth *hæreticam, & hæreticorum fautricem, eique adhærentes in prædictis, anathematis ſententiam incurriſſe, eſſéque à Chriſti corporis vnitate præciſos: Quinetiam ipſam prætenſo Regni prædicti iure, necnon omni, & quocunque dominio, dignitate, priuilegióque priuatam: & item proceres, ſubditos, & populos dicti Regni, ac cæteros omnes, qui illi quomodocunque iurauerunt, a iuramento huiuſmodi, ac omni prorſus dominij fidelitatis, & obſequij debito, perpetuò abſolutos, prout nos illos præſentium auctoritate abſoluimus: & priuamus eandem* Elizabeth *prætenſo iure Regni, aliiſque omnibus ſupradictis: Præcipimúſque & interdicimus vniuerſis & ſingulis proceribus, ſubditis populis, & alijs prædictis, ne illi eiúſve monitis, mandatis, & legibus audeant obedire: Qui ſecùs egerint, eos ſimili anathematis ſententia innodamus. Qui*

ver

verò difficile nimis eſſet, præſentes quocũque illis opus erit perferre, volumus vt earũ exempla, Notarij publici manu, & Prælati Eccleſiaſtici, eiuſve curiæ ſigillo obſignata, eandem illam prorſus fidem in iudicio, & extra illud vbique gentium faciant, quam ipſæ præſentes facerent, ſi eſſent exhibitæ, vel oſtenſæ. Datum Romæ apud ſanctum Petrum, Anno incarnationis Dominicæ milleſimo quingenteſimo ſexageſimo nono, Quinto Kl. Martij, Pontificatus noſtri anno quinto.

Cæ. Glorierius.

H. Cumyn.

Propter huius Apoſtolici ſcripti publicationem ac defenſionẽ, vnus autem item alter maiori zelo præditi, mox *Londini*, vbi ipſius pſeudo-epiſcopi palatij valuis affixum fuit, extremum ſupplicium læſæ Maieſtatis condemnati

Perſecutiones ob Pontificis ſententiã.

nati, conſtanter ſubierunt, Catholicis cæteris, vel quia non agnoſcebant iuridicè publicatum, obſeruarentque vicinos Principes ac prouincias Catholicas ab aſſuetis cum illa commercijs non abſtinere: vel quia paulò poſt, promulgatore *Pio* 5. mortuo, nō ſciebant à ſucceſſore ſuo renouatū ac confirmatum: vel ſaltem (licet priora cauſarentur) propter metū, in ipſius obedientia permanentibus. Hæretici verò palàm, vt puerorum terriculamēta, iſta ſe prorſus cōtemnere ſimulabant, licet reuera, rei euentum quem ex omni antiquitatis memoria luctuoſum ferè eſſe cernebant, vehementer dubitantes, dicerentur ſecretò Romæ per quoſdam magnos viros de ſententiæ reuocatione plurimum, ſed fruſtra laboraſſe. Sicut enim de *Saule* legitur, quòd poſt auditam *Samuëlis* ſententiam, ſpiritus timoris ac vexationis, fu

Hæreticorum afflictiones poſt excōmunicationem.

ſuror etiam & incredibile odium in Sacerdotes Dei, perturbatum eius animum invaſit: ita etiã in iſtis contigit, vt ex illo die nunquam animis quieſcere potuerint, quod Eccleſię Catholicæ ſemper exindè creſcentis augmẽtum non minori eos moleſtia affecit, quàm *Saulem Dauidis* proſperitas affligebat. Illud autem in primis eos malè habuit, quòd hoc iudiciũ non ab alio Pontifice profectum ſit, quàm ab eo qui omnium bonorum calculis ſanctiſſimus, & ipſorum Proteſtantium opinione in optimis multorum ſeculorum Pontificibus habebatur.

Hac Eccleſiæ contra ipſam ſentẽtia & Catholicorum nouis incrementis quotidianis offenſa Regina, conuocatis ordinibus, leges valdè iracundas & cruentas contra veteris fidei cultores promulgat, quibus primùm cauetur, ne quis ELIZABETHAM *hæreticam,* *Nouæ leges latę in catholicos an. 1571.*

ſchiſmaticā, infidelē, vſurpatricemve, ſub pœna capitis vocet, vel aliam quācunque certam perſonam nominet, cui regnum vel in vita, vel poſt mortem ipſius deberi dicatur, *excepta Elizabethæ naturali prole*, ea enim ſunt ipſa decreti verba. Deinde quia tùm primùm cœptum eſt, per Preſbyteros & alias perſonas deuotas in regnū inferri ad Catholicorum conſolationē, varia Symbola ſacra: prohibent ſub pœna peculatus, id eſt, proſcriptionis bonorum omniū & perpetuorum vinculorum, ne quis afferat, acceptet, vel geſtet vlla ſacra munuſcula quæ *Româ* ad communionis Eccleſiaſticæ teſtificationē mitti ſolent, qualia ſunt, Agnus Dei, cruces, imagines, calculi benedicti, aut alia quæcunque à Pontifice vel ipſius authoritate conſecrata. Bullas autem Breuia Apoſtolica, inſtrumenta, aut ſcripta cuiuſcunque generis *Româ* deferre

Omnia benedicta à pontifice prohibentur.

ferre, capitale ſtatuitur. Eodemque tempore, vt Sacerdotum operas ſalutares impedirent, decernũt eſſe crimen lęſæ Maieſtatis, quenquam in Sacramento Pœnitentiæ ab hæreſeos, aut ſchiſmatis culpa abſoluere vel Eccleſiæ Romanę reconciliare, aut vero abſolui vel reconciliari. Quibus etiam comitijs eorum omnium qui propter religionem in exteras regiones traiecerant bona & poſſeſſiones (ne extra regnum haberent, vnde ſe alerent) regio fiſco addicũtur. In quas leges cum multi deuoti Catholici vel verè offenderent, vel ſaltem calumnia legum irretiti tenerẽtur, alij carceribus, alij bonorũ proſcriptione, alij etiam morte mulctabantur, tàm Sacerdotes quàm vtriuſque ſexus laïci omniũ ordium. *Exulum bona confiſcantur.*

Atque inter cætera quæ hoc tempore dum Catholici innocentes rapiuntur paſſim ad ſupplicium, accide-

runt, iſtud in ciuitate ac Vniuerſitate *Oxonienſi* memorabile contigit. Cùm enim de quodam *Roulando Ginſeo*, qui pro catholica religione reus cauſam dicturus comparuit, iudicium de pręcidendis ei auribus (quòd plebeius eſſet) ferretur: vix ſententiā iudex pronunciauerat, cùm morbus repentinus & exitialis Prætoriū illud vniuerſum inuadens, nec alia loca ciuitatis aut homines attingens, ipſos iudices & aſſeſſores omnes, Prouinciæ quoq; Pręfectū ſummū, ſubito corripuit, duodecimque præterea iuratos ad hoc viros, vt pro conſuetudine reum vel innocentem denunciarent, ſic occupauit, vt iſti ſtatim, iudices verò, aſſeſſores, & Præfectus prædictus, aliqui nō poſt horas multas, reliqui poſt paucos dies ad vnum omnes interierunt. Et cum illis eodem morbo, loco, & tempore correpti, non minùs quàm

Miraculū ingens.

quin

quingenti varijs extra vrbem locis paulò poſt extincti ſunt.

Diuiſit hoc tempore in Anglia Deus linguas hæreticorũ. Noua enim rigidorum Caluiniſtarum ſecta, id eſt, *Puritani*, ſcriptis & concionibus vehementer exagitare cœperunt vulgares Proteſtantes, eorum credendi, colendi, gubernandíque recentem regiam ſeu parlamentariam formulam, in ſupra centum capitibus, vt impiã ac ſuperſtitioſam condemnantes. Quo hęreticorum (vt fit) bello, Catholici indies plures conſtantioréſque in fide fiunt. *Puritanorum noua ſecta in Anglia.*

Iam verò quia de patrum ſocietatis Ieſu excellenti educatione, inſtitutione, doctrina, multiplicíque coram Deo & hominibus gratia ſermo apud Catholicos percrebuerat, multúmque eorum opera ab Anglis deſiderata eſſet: diligentiſſimè actum effe- *Patrum ſocietatis Ieſu in Angliam ingreſſus, an. 1580.*

 ctum

Patrũ ſocietatis Ieſu in Angliam ingreſſus Anno D. 1580.

ctúmque eſt (interpoſita quoque Põtificis maximi authoritate) apud illius ordinis Superiores, vt ipſi quoque ex operariis ſuis, prętantioribus præſertim Anglis, in meſſem *Britannicam* mitterent. Multi enim iam tum inſigni pietate & doctrina viri, hoc exilij ſui tempore illi ſe ordini dedicauerant. Deſignati ergò primi fuerunt R.di patres magnis Dei donis exornati *Robertus Perſonus* & *Edmundus Campianus*, atque cum his vnà, ex vtroque Anglorum collegio aptiſſimi aliquot miſſi Preſbyteri, qui iniunctum à Superioribus opus tanta alacritate, fide, & diligentia fecerunt, vt pauciſſimis menſibus domatim hortando, concionando, ſcribendo, ſacramentáque miniſtrando, ex plebe innumeros, ex præcipua nobilitate variáque cognitione & doctrina clariſſimos viros quàmplurimos Eccleſię recõciliarint.

Ad

Aduerſarij his conatibus opponũt minaciſſima primùm edicta, quibus omnes Ieſuitas duorúmque collegiorum extramarinorum Preſbyteros ac alũnos omnes declarant ac decernunt eſſe reos læſæ Maieſtatis, & variarum in Reginam & remp. conſpirationũ authores, ac proindè mandant omnibus parentibus ac tutoribus, vt ſuos primo quoque tempore in Regnum reuocent: mercatoribus cæteríſque omnibus grauiſſima propoſita pœna, ne collegijs iſtis aut vllis ipſorum alũnis pecunias faciant, omnibúſque in vniuerſum, ne quis eos in domos aut ad colloquia admittat, aut quouiſmodo iuuet. Atque hæc quidem omnia ſolius Reginæ authoritate, quæ poſtea lege etiam parlamentari promulgata ac confirmata fuerunt, ſicut ſuo loco commemorabimus. *edicta minaciſſima.*

Et

Noua ite-rum leges in Catho-licos.

Et quia iam videbant templa & cõuenticula hæreticorum multis locis penè deſerta, Ordinibus iterum conuocatis, nouam promulgant legem, qua mulctant vtriuſque ſexus ſingulos (modò annum decimum ſextum ætatis attigerint) qui recuſant adire Proteſtantium preces, conciones, ac Eccleſias, viginti libris Anglicanis menſtruis, id eſt, aureis ferè ſeptuaginta, qua immani exactione, mirum in modum expilarunt poſtea Catholicos. Decernunt præterea in hoc conuentu crimen eſſe lęſæ Maieſtatis, quemquã ab ea religione quam nunc in Anglia ſectãtur, quouis modo diſſuadere aut auocare. Miſſam verò facientibus vel audientibus pœnam & mulctam in primo regni *Elizabethæ* anno conſtitutam duplicant, quę omnia Catholici cõſtantiſſimè pro Chriſto tulerunt. Interim vt hęc cruenta

de

decreta executioni mandentur, immittunt in nobilium aliorúmque orthodoxorũ ædes varios lictores & exploratores qui Sacerdotes ipſorúmque hoſpites ac fautores ad carceres raptent, grauiſſimis equulei tormentis exerceant, bonis ſpolient, ac morte etiam aliquoties afficiant, magnis propoſitis præmijs, ſcelerúmque cõdonatione improbiſſimis hominibus conceſſa, vt Ieſuitas ac Preſbyteros prodant ac comprehendant. Tot ergò omnium ordinum in vincula conijciuntur, vt veteribus carceribus omnes non capientibus, nouos varijs locis inſtituunt, vtque *Londini* detur locus recens comprehẽſis Preſbyteris aliíſque Catholicis, venerandi ſenes Epiſcopus *Lincolnienſis*, Abbas *VVeſtmonaſterienſis*, aliíq; antiquiores Confeſſores, in *Isbicenſem* peſtelentẽ carcerem in paludibus *Elienſibus*, ſitam re-

Ingens perſecutorum ſæuitia.

Noui carceres conſtruũtur.

Antiqui confeſſores extincti.

relegantur, vndè facilè poſtea extincti ſunt.

P. Cāpianus aliorū proditione capitur.

Iam verò inter cęteros, percelebris ille *Campianus* hoc tēpore proditione falſi fratris tanquā alterius *Iſcariotis*, capitur, ludibrijs exponitur, cōpedibus vincitur, quęſtioni ter aut quater vſq; ad luxationem ac quaſſationem omnium membrorum ſubijcitur. Quando etiam præter plurimos de vulgo, ex præcipua quoque nobilitate & ordine equeſtri hoc maximè prætextu, quod *Campianum* in ædes receperint, & ab Eccleſijs Proteſtantiū abſtinuerint, multos in carceres rapuerunt, iudicibus ſimul cum furibus, ac latronibus ſtiterunt, variiſque mulctis pecuniarijs miſerè expilarunt, in quo genere grauiſſima paſſi ſunt illuſtris dominus Baro *Vauxius D. Thomas Treſſamus*, *D. Gulielmus Catesbeus* & alij per vniuerſum regnum plures admi-

ra

rabili conſtantia, fide & pietate inſignes viri. Interim vt Patrem *Campianum* ac Preſbyteros vinctos plauſibiliori prætextu afficiant extremo ſupplicio (pro ſola enim Catholicæ fidei propugnatione, quæ adeò nunc in animis Anglorum inualuerat, tollendos non iudicabant) fingũt eos, multa in necem Reginæ *Romæ Rhemíſque* machinatos, ad eámque rem falſos quoſdam fratres in teſtes ex fece hominũ conquirunt & ſubornãt, quorũ teſtimonijs licet non conſentientibus & apertiſſimè refutatis, condemnantur ad mortem crudeliſſimam & turpiſſimam, quam paulò poſt incredibili conſtantia (ad Catholicorũ confirmationem & bonorum omnium ędificationem pręclariſſimè obierũt, importunè inſtantibus & vrgentibus hæreticis, vt ſaltem Reginam agnoſcerent caput Eccleſiæ, & ſe in ipſam

pec

peccaſſe confiterentur, vitam & veniã ſi id facere vellent, offerentibus.

Primo ergò die Decembris anno *Martyria multorũ præclariſſima.* 1581, celebri martyrio conſummati ſunt, idem Reuerẽdus Pater *Edmundus Campianus*, & venerabiles Preſbyteri, *Rodulphus Ceruinus*, ac *Alexander Briantus*. Viceſimo verò Maij ſequentis *An.1582.* anni, *Thomas Fordus*, Ioannes *Shertus* & *Robertus Ionſonius*, & trigeſimo eiuſdẽ menſis, *Gulielmus Philbeus*, *Lucas Kirbeus*, *Laurentius Richarſonus*, *Thomas Cotamus*, Preſbyteri ſancti & docti omnes, certamen confeſſionis compleuerũt. Et hi quidem omnes Londini, vbi ante etiam ſanctè martyrium paſſi ſunt, *Ioannes Nelſonus*, anno 1578, & *Euerardus Hanſius* an.1581, Sacerdotes, & *Thomas Shervvodus* laïcus, & extra Londinũ in alijs Prouincijs, *Cutbertus Maynus*, primus ex Seminarijs martyr an.1578, & *Ioannes Paynus* an.1582.

ſin

ſingulari zelo prȩcellentes Preſbyteri.
Paulò verò poſt, hoc eſt eodem anno 1582.
& ſequenti ſimili conſtantia ſanctas
animas Deo reddiderunt, in Eboracenſi vrbe vita & doctrina præſtantes
Preſbyteri, (hoc ſolo nomine damnati, quòd Sacerdotes ſe agnoſcerent, ac
pōtificia authoritate ſe extra regnum
ordinatos eſſe cōfiterentur) *Gulielmus
Lacius*, *Richardus Kirkmannus*, *Iacobus
Tomſonus*, *Gulielmus Hartus*, & *Richardus Therlkellus*. Atque non ita nuper in
VVintonienſi ciuitate Dominus *Ioannes* 1583.
Slaidus, & D. *Ioannes Bodeus* honeſtæ
cōditionis laïci, bis varijs temporibus
per ſententiam iudicis, inaudito apud
Anglos exēplo, morti adiudicati ſunt,
quam, paulò poſt fœliciſſimè obierunt, non aliam ob cauſam damnati,
quàm quòd penes Reginam, ſummā
in cauſis Eccleſiaſticis authoritatem
proximè & ſecundum Deum, eſſe nega

ga

garunt. Eodem anno & alium laïcum *Gulielmum Carterum* Londini martyrio ſuſtulerunt.

D. Laburnι confeſſio. Dominus autem *Iacobus Laburnus* nobilis laicus, paulò etiam vlterius quàm ſacerdotes (qui iniuſſu Superiorum non debebant nec volebant ſe reipub. & ſtatus quæſtionibus immiſcere) palã negabat Reginæ omnem obedientiam (ſicut & ante iuriſconſultus *Storæus*, *Feltonus* nobilis & *Uvodoſius* Preſbyter, fecerant) partim quod eius natalia illegitima eſſe diceret, partim, quòd eſſet *Pij quinti* pontificis ſententia, prætenſo iure regnandi priuata. Qua de cauſa varias carcerum moleſtias (*Carleoli*, *Londini*, *Lancaſtriæ*, *Manceſtriæque* perpeſſus, tandẽ An. 1582. *Lancaſtriæ* ſanguinem omnibus mirè admirantibus eius conſtantiam ac patientiam lubentiſſimè ac mitiſſimè fudit.

Neque

Neque hìc ſilentio prætereundum eſt, aliquot etiam plæbeios quòd eccleſias, & profana Proteſtantium officia adire noluerant, cùm non haberent vndè mulctam pecuniariam ſoluerent, ſententia iudicis diu ac miſerabiliter per vrbem *Vvintonienſem* tractos ac nudos crudeliter fuiſſe cæſos. *Plebeij virgis caſi.*

Incidit quoque Dei planè prouidentia, hoc tempore in manus perſecutorum *P. Gaſpar Hayuodus*, nam vocatus in Gallias ad ſuorum colloquiũ, cùm eſſet propemodũ in litore Normãdico, ſubito aduerſo vento in portum Anglicanũ delatus a Magiſtratu ſiſtitur, *Londinum* reducitur, ac in carcerem compingitur, vnde poſt non multos dics & varias examinationes, ducitur ab arcis Pręfecto cum aliquot alijs vinctis Preſbyteris circa id tempus comprehenſis, ad tribunal. Vbi autem ventum eſt ad ianuam Prętorij *P. Hayuodi apprehenſio & circa illũ facta.*

nouo exemplo, ſed antiqua hæretico-
rum vereque diabolica fraude, ex im-
prouisò cæteris eum Confeſſoribus
ſubtrahunt, ac in vicinis ædibus, dum
alij cauſam dicerent collocant, vt hoc
artificio ſimul & abeſſet à Collegis ille
qui doctrina & dicẽdi peritia, qua plu-
rimum valuit omnibus, obiecta cri-
mina facillimè diluere potuiſſet, & ſu-
ſpitio daretur cùm cæteris Confeſſori-
bus, tùm aſtanti populo patrem opti-
mum, animũ ac religionis ſententiam
vel mutaſſe prorſus, vel ſaltem in ali-
quibus ſe Regię voluntati accommo-
daſſe. Atque vt illud faciliùs ab omni-
bus crederetur, quaſdã in eam rem vo-
ces arcis præfectus mox ſparſiſſe di-
citur, eũque nõ cum ſodalibus ad mor-
tem iudicis ſententia condemnatis, ſed
per aliam ſecretiorem portam in car-
cerem reduxit. quo dolo malo factum
eſt, vt etiam boni nonnihil iſti Reue-
rend

rēdo patri humanitus accidiſſe timuerunt. Sed impijſſimā fraudem ac ſummam ſancto Confeſſori factam iniuriam tempus poſtea patefecit. Neque enim vel iſtorum doloſis machinationibus nec frequenter adhibitis minis, vel alijs grauiſſimis tētationibus quicquam ceſſit. Obtulerunt autē ei (quòd ab ipſius ore poſtea audiui) ſi vel ſe aliquantulū accomodaret, epiſcopatum. Manſit autem in carcere, varijs poſtea a Reginæ conſiliarijs, nuncijs ac literis, ſed fruſtra, ad defectionem ſollicitatus. Socij verò ſacerdotes, ſecundum iudicium paulò ante pro tribunali illatum ad patibulū ducti, confeſſionem ſuam glorioſa morte lætiſſimè compleuerunt. Hi autem erant *Georgius Haddocus, Ioannes Mundinus, Ioannes Nutterus, Iacobus Fennus, & Thomas Emerfordus.*

Atque in alijs regni locis præſer-

tim *Lancaſtriæ, Eboraci* & in *Vvallorum* finibus complures tormentis grauiſſimis tentati, nonnulli etiam turpiſſima vel proditorum vel latronum vltimo ſupplicio affecti ſunt. Lancaſtriæ, *Iaco-*
An. 1584. *bus Bellus* Preſbyter & ſexagenarius, & *Ioannes Finchius* laïcus: in Vvallia *Richardus Vitus* ludimagiſter. Fruſtra verò in hoc inſtituto compendio commemorauerim, quibus de criminibus tàm crudeliter in innocẽtes homines animaduerſum ſit, cùm omnibus conſtet, veram ſolamque cauſam fuiſſe religionis auitæ profeſſionem, & Apoſtolicæ ſedis ac communionis contra Eccleſiæ rebelles filios defenſionem. Nam cùm cęteras confictas criminationes in iudicio facilè depuliſſent, mox in ipſorum ſęcretiores cogitationes & futura facta quibuſdam captioſis interrogationibus ſuper Bulla declaratoria *Pij quinti* fit inquiſitio, ni-

Tyrãnica inquiſitio.

mi

mirum, ſi ſentẽtiam illam legitimam fuiſſe iudicent? ſi putent in Papæ eſſe poteſtate reges exauthorare, ac ſubditos ab ipſorũ obedientia liberos reddere? quid eſſẽt facturi ipſi, aut alijs in conſcientia preſcriberent, ſi bellum à quoquã inferatur propter religionẽ, ac huius generis alia. In quibus ſi quid pro Pontificia poteſtate, vel prudentiſſima moderatione dixerint, continuò leſæ Maieſtatis, & non religionis rei decernuntur.

Neque verò nunc contenti hac in Preſbyteros & mediocris fortunæ orthodoxos artificioſa crudelitate, in ipſam etiam nobilitatem ac inprimis regni proceres quos iam magis magíſq; iſtius nouę ſectę falſitatem, turpitudinem ac immanẽ crudelitatem abhominari obſeruarent, indigniſſimè tractare cœperunt. Et cùm in omnes catholicè affectos nobiles ſimul ani- *procerum vexatio.*

inaduertere non queant, pro cuiuſque Aulici ac noui hominis odio & libidine, nunc iſtos nunc alios confictis criminationibus & calumnijs impetunt. Ita *Franciſcum Throgmortonum* ac *Edouardum Ardenum* antiqua fide ac genere pręſtantiſſimos viros alioſque indignè ſuſtulerunt. Sic Illuſtriſſimũ *Northumbrium* in Anglia potentiſſimum principem, ac inſignem pietate ac nobilitate virum *Gulielmũ Shellæum*, in infœlices ac læthalas carceres ex vaniſſimis ſolum ſuſpitionibus truſerunt. Idem feciſſent in illuſtrem Baronem *Pagettum* ac nobilem *Carolum Arundelium* licet innocentiſſimos, niſi fuga matura & vitę & conſcientijs ſuis conſuluiſſent. Quo modo autem iam pridem ſummum totius regni principem Comitem *Arundeliæ* Ducis Norfolcię (qui & ipſe iſtorum cruentis manibus ſublatus eſt) filium primogenitum

Iſtum in carcere hoc anno menſe Iulij occiderunt.

tum

rum ac hæredem, è fuga, propter ſolã conſcientiam ſuſcepta, reductum in carcerem immaniter tractent, mendacijſque ac calumnijs infament, omneſque ipſius chariſſimos fratres, ſorores, cognatos, affines innocentiſſimos homines exagitent, dicere ſuperſedebo. Sanè pręter iſta quæ commemorauimus, variaſque expilationes ac vexationes quas à viliſſimis homuncionibus tolerare cogũtur, vel hoc nomine nobiles laïci ſunt ipſis ſacerdotibus infœliciores, quod nec conſcientiæ cauſa fugere, nec poſſeſſiones vẽdere, nec bona ſua vel vxoribus ac liberis relinquere, vel ad ſui ſuſtẽtationem ſecum transferre, ſed omnia fiſco, ac hęreticorum vſibus ablegãda ſint. qua vna re nihil poteſt dici aut fingi ſeruilius ac miſerabilius.

Et hanc in omnes Ordines crudelitatem dicunt ſe non exercere propter

religionem, (ſicut certe putamus putantque etiam prudentes omnes qui iam à multis annis aduerterunt, ijs qui rerum potiuntur in Anglia, de fide, vtcunque id prætendant, nullã curam haberi, ſed de ſtatu ſuo ſolum eſſe ſollicitos) ſed ad Reginæ ac Reip. ſecuritatem quã per Catholicos indies numero ac ſtudio in Reginam *Scotiæ* creſcentes, magis magiſque periclitari aſſerunt. Vndè iſti noui etiam metus ac ſuſpitiones de *Elizabethæ* interfectione, qui tàm altè iſtorum animis infixi ſunt, vt pueriliter non modo homines ac res quæ verè exiſtunt, ſed vaniſſima ſpectra ac vmbras metuunt ac inſectẽtur, adeò quidem, vt ad eam à capite Reginæ repellendam, aut poſtquam facta fuerit, vindicandam, non modo in eos qui fecerint, ſed in proximos quoſque regni hęredes inauditis aſſociationibus ac iuramentis contra morem

Elizabethæ conſiliarij nullam de religione habent curam.

rem ac leges regni cōſpirauerint; & id quidē primū priuato furoris zelo fecerūt, poſtea cū aliqua tamē eius cōiurationis moderatione lege etiā parlamētari vt id approbaretur obtinuerunt.

Sed vt ad rem redeamus, in hac tanta in omnes omnium ordinum Catholicos ſæuitia, nonnunquàm vt apud exteros principes ipſumque etiā Pontificem perſecutionis immanitatē aliquantulum occultent, ac opinionem moderationis ac clementiæ ſibi concilient, tàm fraudulenter ſæpè iſta diſpenſant, vt dum vnum cruciant, vexant, occidūt, alium Regia indulgentia nonnunquàm palàm abſoluunt, vt cùm *Londini* eſt aliquod ab innocentium cęde quaſi lucidum interuallum vel ceſſatio, tunc longè crudeliſſimè in alijs regni locis ſæuitur, & dū quoſdam ad tempus maiori libertate donare videntur, alios identidem eodem

Fraudes perſecutorum.

tem

tempore cõprehenſos grauiſſimè cruciant. Atque vt iſta calliditas horum inſtituto melius inſeruiat, habent ferè in Principũ aulis certos homines, qui huiuſmodi fictæ ac fucatæ clementiæ exempla, apud rerum noſtrarum imperitos inculcent, explicent, amplificent, & infinitæ crudelitatis facinora vel extenuent vel excuſent, vel alior-ſum quàm facta videntur, interpretentur. vt ſæpè videas etiam homines non malos de iſtis perſecutoribus Eccleſiæ multis meliora promittere.

Conſilium nouum de mittendis Catholicis in exiliũ.

Inierunt his ipſis diebus nouum conſilium de quibuſdam quos in vinculis habebant in exilium mittendis, vel quia morte ac mactatione Sacerdotum ſenſerũt ſe nihil profeciſſe, vel quia iudicarunt hoc inprimis facto, fucatę clementię, cuius laudem tantopere expetunt, pluribus in locis diuulgari poſſe. Sed certè neque perpetuũ

exi

exilium eſt magnum lenitatis argumentum, & ea cōditione impoſitum vt redire ſit capitale, eſt per ſe ſæuiſſimum. Et Sacerdotibus Dei qui cùm Superiorum mādato, tùm ſuo ſingulari zelo illam ſibi prouinciam vt multis ad ſalutem inſeruiant vltra ſuſceperunt, debebat omnibus tormentis ac mortibus intollerabilius cenſeri, & ipſis denique Catholicis populis, paſtoribus ſuis hoc modo orbatis, longè triſtiſſimum eſſe oportuit. Sed quo ordine, quoque modo in exilium acti ſint, vno aut altero verbo commemorabo, quia ipſe licet indignus, huius pro Chriſto qualiſcunque afflictionis inter cęteros vigīti particeps fui. ſimul enim totidē Preſbyteri & vnus * nobilis laïcus hanc pœnam ſubiuimus.

** D Henricus Ortonus, qui vna cum P. Cāpiano morti adiudicatus nunc poſt trium annorū carceres in exilium eiectus.*

Erant tum temporis omnes tàm nouæ quàm veteres cuſtodię, Confeſſoribus plenę, & in vno caſtro *Martiali* quod

(quod nomen eſt carceris cuiuſdam *Londini*) erant prȩter laïcos, Sacerdotes plus minus triginta, remanſerant quoque in arce atque in alijs vrbis carceribus ex ijs nonnulli qui cum patre *Campiano*, vel paulò poſt ad mortem damnati totum triennium carnificis manum expectarant. Hos igitur non omnes, licet in eadem damnatione eſſe viderentur, nec ſolos, ſed certos & ex ſingulis ferè illius ciuitatis cuſtodijs aliquos delegerunt (nam ex innumeris, alijs in regni locis vinctis ne vnum tunc dimiſerũt) Cùm ergò dies à Magiſtratu eſſet illis deportandis deſignatus, dãtur cuiuſlibet carceris prȩfecto eorum nomina qui in exilium erant deſtinati, & vt vinctis diem prȩſcriptum denunciet mandatur, vt ita maturè de rebus ad viam ac vitam neceſſarijs ſibi prouiderent, nam publicis ſumptibus (quod à multis expectaba

Eiectio viginti Conſeſſorũ in vna naue, An. 1585. die verò Ianu. 21.

ctabatur) nõ niſi in naue erant alendi, ſed ipſi carceribus interea cõcluſi, nec ad vllius colloquium niſi cuſtodibus prẹſentibus admiſſi, non multum adiumenti ad iter ac futurum exilium ferendum nanciſci potuerunt, vt vel hoc nomine iſtud exilium deſolatis hominibus calamitoſiſſimum videri debuit. De voluntate tamen Reginæ certiores facti, quiſque quod potuit fecit, vt nõnihil, ad viaticum, veſtium aut numorum à ſuis procurarent. Dies tandem venit, licet ſæpè, neſcio quo cõſilio, dilatus & mutatus. Ibantque ij quibus nos tranſportandi data ſunt mandata, repetentes è variorum carcerum prẹfectis eos qui deſignati erant ad exilium. Ducti ſumus omnes ad nauem in *Thameſi* flumine propè ianuam arcis ſitam, iamque conſcendere iubemur, vbi ex noſtris quidam prẹſertim, R. Pater *Gaſpar Haynodus*

om

omnium nomine palàm cõqueri cœpit, nos ſine cauſa, ſine crimine, ac ſine iudicio planéque indemnatos non deberi patria pelli, ac profiteri nos vltra non ituros, nec patriam ac populum Catholicum qui in ea eſt, noſtro vnquam cõſenſu relicturos, ſed ipſorum in conſpectu ad teſtificationem communis fidei noſtræ & ipſorum, lubentiſſimè morituros. Patriam noſtram ac ſalutem iſtorum nobis vita noſtra longè chariorem eſſe.

Sũma iniquitas hæreticorũ.

Sed cùm hac ratione nihil proficeretur, literas ſaltem ac mandata Principis, quibus ad perpetuum exilium damnamur, inquiunt, oſtendite. ſed conceſſum nõ eſt, & ſublatis velis cùm multa multorum conſalutatione ac cõmiſeratione in altum delati ſumus. Poſt biduum verò, cùm iam in oceanum multum proceſſiſſemus, R. P. *Gaſparus*, & alij iterum obnixè rogarunt

runt regios miniſtros, vt vel tunc tandem ſententiam ac literas exilij videre ac legere liceret. Victi illi, mandatum exhibuerunt, in quo cùm illud legiſſent noſtri, *Has tales perſonas ſuis & aliorum cõfeſſionibus multarum in ſuam Maieſtatem & Remp. ſeditionum ac machinationum reas inuentas, omneſque vel in iudicio de ijſdem criminibus conuictas, vel propter ſimilia in carcere detentas, licet mereantur extremum ſupplicium, tamen regiam clementiam mitius hac vice agere volentem, extra patriæ fines tantum deportandas, hoc præſenti ſcripto decernere*: Hæc, inquam, cùm in hanc ſententiam legiſſent, flebiliter clamarunt vna voce omnes, ſe falſiſſimis calumnijs ac grauiſſima iniuria affici, cùm nec ipſorum, nec ſociorum Catholicorum quiſquam vllum vnquam rebellionis aut in Reginam aut patriã conſpirationis crimen, vel leuiſſimo verbo confeſſi ſint, & ex

ijs

ijs ipſis quos tùm deportabant, vnus de hac falſiſſima accuſatione iudicio publico fuiſſet abſolutus. Proindè P. *Gaſparus* in eam ſententiam multa locutus, iterum atque iterum obſecrauit ductores ſuos, vt ad cauſam dicēdam in Angliam reducerentur, ac publico iudicio ſiſterētur, vel ſaltem vt ibi pro Chriſto potius & innocentiæ ſuæ defenſione iugulentur, quàm vt hac luculenta infamia in aliena terra comparеant. At reſponſum eſt, id in ipſorum poteſtate non eſſe, ſe mandatum regium implere debere. Proceſſimus igitur vt potuimus nos inuicem conſolantes, ac gaudentes quòd hanc contumeliam pro nomine Ieſu, vtcunque patienter tulerimus. ac tādem Deo iuuante *Bononiam* appulimus, vnde poſtquàm ductorib⁹ noſtris valediximus ad varias Galliæ vrbes, vt quiſque habebat cōmoditatem profecti, demū

D. *colintonus.*

om

omnes ferè *Rhemos* pereximus. In quẽcunque autem locum ad cõfratres aut Superiores noſtros venimus, reperimus eos de nobis valdè anxios. Audierant enim hæreticorũ aut maleuolorum falſis rumoribus nos hoc exilium ob metum periculorum in Anglia vltra procuraſſe, ſtationem noſtrã reliquiſſe, aut etiã quòd grauius eſſet, aliquid hæreticis in religione ceſſiſſe. Sed cùm rem omnem ex nobis abũdè intellexiſſent, multique noſtrûm ſe porrò paratos eſſe dicerent, quandocunque Superioribus placeret, ſine omni periculorum exceptione redire, incredibiliter lætati ſunt in domino. Atque de iſtis nõ domi trucidatis, ſed ita patria pulſis, in exemplum ac argumentum clementiæ Regiæ, aduerſarij paſſim loquuntur libenter.

Et in eo perſiſtunt atque inſtant tàm impudenter, vt quo plures fuerint in

exilium detruſi, eo magis elucere putant magiſque commendari apud exteras nationes præclaram iſtam Reginæ clementiam. Nuper igitur eadem fraude & crudelitate qua Superiores, in Galliam eiecerunt viginti duos ex *Eboracenſi* & *Hullenſi* carceribus, qui omnes, Sacerdotes ſunt, vno excepto, qui tamen eſt Diaconus. Hi omnes maxima ex parte, non ſolum vinculis & carceribus, ſed & ſenio etiam ſunt confecti. Nam alij ſexaginta, alij ſeptuaginta, alij plures annos habent, & inter eos vnus eſt octogenarius. Multi iſtorum licet ſint valdè ſenes, magnam tamen ętatis partem in vinculis peregerũt, ita vt reperiantur inter illos qui viginti & ſex annos patientiſſimè & conſtantiſſimè tulerunt omnia illa incommoda quæ tot annorum, & talium hæreticorum iniquitas incarceratis ſolet afferre. Paulò poſt, nempè

Exilium 22 ſacerdotum.

24. Septembris, non diſſimili conſilio patriæ ſuæ finibus excluſerũt, quos ex diuerſis carceribus in vnum eduxerãt, alios nonnullos ad numerum 30 Sacerdotum, & cum eis duos laïcos. Iſto modo putant ſe poſſe humanitatis & clementiæ nomen obtinere. Sed quia hoc eſt valdè ridiculum, & non aliud beneficium quàm eſt illud latronum, qui gloriari ſolent vitam ſe eis dediſſe quibus non ademerunt, idcircò veriſimilius eſt, illud eos agere, vt Seminarium, quod norunt eſſe pauperimum, neque tot alendis poſſe ſufficere, multitudine hominum opprimant atque obruant. ſed non eſt conſilium contra Deum, *Domini eſt terra & plenitudo eius.* *Item aliorum 30.* *Pſal. 23.*

Illud verò etiam quod paulò poſt conuocatis ordinibns ad Parlamentũ, lege perpetua decretum eſt, ne quiſquam Ieſuitarum, Seminarianorum, *Noua ac crudeliores adhuc leges in Catholicos An. 1585.*

præſbyterorum aut cuiuſcunque alterius conditionis ſacerdos, diaconus aut clericus a Romano Pontifice quomodolibet deriuata authoritate, quouis loco poſt Catholicæ religionis per *Elizabetham* abolitionem creatus, ſub pæna læſæ maieſtatis conuictis debita, poſt quadrageſimũ a lege publicata diem, intra regnum maneat aut a tranſmarinis partibus redeat: ſi hoc quoque mite clemenſque decretũ dici queat, quid poſſit iniquũ, crudele, barbarum cenſeri, neſcio. Prioribus legibus, etiam & ipſis iniquiſſimis, ne Præſbiteri quicquam ſacerdotalis officij exerceant, ne Sacrificium faciant, ne Cõfeſſiones audiant, Eccleſiæque quenquam reconcilient, aut quouismodo ad ſuam fidem inducant, ſatis exactè cautum eſt, ſed hoc nouo edicto ſancitur, vt non ſolum contra leges Proteſtantium non cõmittant aut

Crudeliſſimæ legis capita.

in

in rempublicã peccent quicquam, ſed prorſus vt in regno non ſint, etiamſi nihil contra ſtatum aut religionem in eo ſtabilitam moliantur. Hoc edicto non tantum perſona quæ peccat, punitur, idque omnium pœnarum grauiſſima, ſed vniuerſi hominum ordines, qui in ſingulis ſuis perſonis nunquam peccant, iniuſtiſſimè lęſæ maieſtatis condemnantur. Hac inaudita lege, capitale fit, vt Anglus quiſquam Societatis Ieſu ingrediatur religionẽ, vel in quouis collegio ſeu ſeminario per Societatem vbicunque terrarũ adminiſtrato, educetur, niſi admonitus ſtatim redierit in patriã, ac fidem Catholicam coram pſeudoepiſcopo abiurare, ſacramẽtoque præſtito teſtari, ſe omnes leges eccleſiaſticas quas Regina vel iam promulgauit, vel in poſterum ab ipſa ſanciri contigerit, obſeruaturum. Hac lege præterea ſtatui-

tur ne pater,amicus,tutor,ſuorum aliquem in vllo Collegio Ieſuitarum,vel Seminario verſantem,pecunia aut alio ſubſidio quolibet adiuuet, ſub pœna proſcriptionis omnium bonorum ac poſſeſſionum, ac etiam perpetui carceris. hac poſtremò lege prohibetur omnibus Reginę ſubditis, ne quiſquã in domum recipiat, vel quouiſmodo adiuuet, vel etiam cognitum non prodiderit vllũ in Anglia exiſtentem aut ex alijs locis redeuntem Ieſuitam, Seminarianum Sacerdotem, alioſue ſupra nominatos Clericos, ſub pœna homicidis ac furibus preſcripta,id eſt, ſuſpendij. Illud verò ridiculum potius quàm crudele dixerim (quod tamen aduerſariorum vaniſſimam arguit de omnibus rebus trepidationẽ, & ſummam ſceleris conſcij animi inquietudinem) nullum nempè Sacerdotem licet abiurauerit fidem Catholicam,

ſe-

ſecundum huius legis pręſcriptum, & ſectæ iſti ſe planè adiunxerit, debere tamen ſub pœna capitis, intra decem miliaria vbi contigerit Reginam morari, ſubſiſtere.

Hæc quotannis noua & inaudita placita cudunt, ſeueriſſiméque exequuntur, contra Chriſtianos ſubditos ac ciues ſuos, & tamen tantam iniquitatem nomine iuſtitiæ palliant, libriſque æditis, Reginæ in his omnibus ſummam clemẽtiam, ac cum iudicio coniunctam miſericordiã impijſſimè decantant: ſicut & non religionis aut cõſcientiæ, ſed variarum in perſonam Regiam, coniurationum cauſa, iſta neceſſariò fieri, antiquorũ Eccleſię perſecutorum more mendacisſimè fingunt, vt clarisſimè in illo libello quem noſtri illius fucatæ *Iuſtitiæ Britannicæ* buccinatori, non ita pridem oppoſuerunt, luce clarisſima & inuictis demõ- *Perſecutio ob libros.*

ſtrationib⁹ cõuincitur. Qui liber licet & quanta fieri potuit moderatione, & non niſi aduerſariorum petulanti prouocatione, & ſolũmodo pro innocentiæ noſtræ defenſione ſit ſcriptus, tamen eum qui exemplaria in Inſulam intuliſſe dicebatur, preſbyterum Catholicum, *Thomam Alfeldum*, eumque qui diſperſerat, *Thomam Vvebleium* hominẽ laicum, vita mulctauerunt, propoſita tamẽ prius cùm in patibulo eſſent condonatione, ſi Pontifici renunciare ac Principi aſſentiri vellẽt: quod cùm recuſarent facere, claro Martyrio defuncti ſunt. Ita iſti nõ alio ferè modo quàm noſtrorum ſuſpendio huiuſmodi ſcriptis reſpondent.

Martyriũ Alfeldi & ſocij.

Iudicium cuiuſdam Reginæ conſiliarij de libro contra iuſtitiã Britanicam.

Vidit ac legit hunc librum quidam non infimo apud Reginam loco conſiliarius mox atque eſt æditus, & ad amicum quendam ſuum, quem affectu in fidem Catholicam propenſum

eſſe

eſſe ante cognouerat, ita dixiſſe fertur. Miror, cur Pontificij etiam prudentiores tàm preſſè, apertè ac liberè, ſuas Maieſtatis ac magiſtratus, actiones & edicta reuelent, refutent, inſectentur, nam licet (inquit) fortaſſis planè nos & in religione & in regimine erroris conuincant, tamen non debent exiſtimare quod vel hucuſque progreſſi, poſſemus cum honore & ſecuritate noſtra reſilire, vel quod tanta támque potens Princeps, humiliũ iſtorum hominũ quibuſuis demonſtrationibus, aut clamoribus pedẽ referre velit. Sic ille.

Atque iſta quidem ſcimus, nec noſtri magnam habent ſpem fore vt pro tantis ac tot peccatis iuſto Dei iudicio obdurati, priùs cedant quibuſlibet ſanis ſermonibus, quàm prępotenti Excelſi manu cõterantur, tamen & illos qui pereunt, ne noſtro vitio pe-

reant

vitio pereant, admonendos: & bonos, vt in veritate & innocentia ſua permaneant, hortandos: & reliquos ne tentationibus grauiſſimæ perſequutionis ſuccumbant, præmuniendos: & denique veritatis Catholicę profeſſionē publicam, nullis humanis legibus aut terroribus deſerendã exiſtiment. Nec ignoramus eos qui oderunt *Syon* cũ à veritatis lumine arguũtur, nõ ſolum non meliores, ſed ſæpè magis furioſos reddi, ſed nec propter hoc deſerendum eſt officium, ne dum temporalis periculi rationem tantum habemus, fratrum animas prodere cogamur. Non habebunt in nos poteſtatẽ vllam niſi quantam Deus ad noſtram probationem, aliorumque ſalutem, ad tempus illis concedit. Vidimus miſericordiſſimũ dominum Deum ſæpiſſimè poſt ſanctos hos ſacerdotum conatus, cæptamque in Anglia per-

ſe

ſequutionem, miris inſuetiſq; modis Catholicos non modo certos, tàm domi in patria quàm foris in exilio, ad cędem expetitos liberaſſe, ac Seminaria iſta gentis noſtræ extra inſulam, tot machinis, dolis ac violentijs impetita cõſeruaſſe, ſed promiſcuam ac publicam omniũ orthodoxorum ſtragem, aliquoties ab illo ſæuo Anglorum *Aman*, omni vrſo, etiam raptis catulis, crudeliore, ſuíſq; in Puritaniſmo miniſtris, feris vocibus ac minis deſignatã, dexteræ ſuæ potentia auertiſſe. Sicut eos viciſſim in Catholicis omnium ordinum hominibus quos diuina prouidentia ad laudem nominis ſui, ac veritatis teſtificationem permiſit ab hoſtibus capi, vexari, ſpoliari, incarcerari, vinciri, torqueri, occidi denique, experimur incredibilibus Dei conſolationibus ſecundum magnitudinẽ dolorum ſuorum lætificari

Comes Leceſtriæ.

ficari, quibus non ſolum ipſi gaudentes, ferunt pro nomine Chriſti mala temporalia omnia, ſed ſocijs Catholicis ac prçſertim Preſbyteris exemplo ſint, conſtantiæ, patientiæ, ac contemptus huius ſeculi.

Vnde fit, vt ne nunc quidem poſt tot cruenta decreta, ac ſupplicia, Sacerdotes vſpiam ab officio ceſſent, didicerunt enim obedire Deo magis quàm hominibus, nec timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere, ſed potius eum, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehēnam, hunc timere didicerunt, ac proindè mittuntur, ingrediuntur, ac gerunt ſe Apoſtolicè, & pacificè. Non veniunt vt Reginam occidant, Rempublicamve perdant, ſed vt illis, vitam ac ſalutem, Eccleſiçque pacem, etiam morte ſua conferant, ſperantes ſibi nunquàm defuturos, *Abdias, Sa-*

repta

reptanas, Oneſiphoros & *Albanos*, qui, reclamãtibus humanis legib⁹ ac mortalium principũ iniquis mãdatis, ſeruos immortalis Dei, ac Paſtores animarũ ſuarum fideliter colligant, vt per eos recipiantur in ęterna tabernacula, quę à principibus huius ſeculi nec dari, nec auferri poſſunt.

Hactenus Deo gratias, nunquam defuerunt, neque (vti confidimus) deerunt, donec tranſeat iniquitas, & donec ponãtur omnes Principes, qui dicunt hæreditate poſſideamus ſanctuarium Dei, ſicut & *Oreb* & *Zeb* & *Zebee* & *Salmane*.

Sed de hac laica & fœminea prælatura eccleſiaſtica, quantáſque turbas dederit, pro ratione huius inſtituti cõpendij, ſatis ſit dictum, ſi plura deinceps mala ac monſtra mundo pariat, id in poſterum non tacebitur.

FINIS.

INDEX RERVM MEMORABILIVM.

A

ADulatio, fol. 72.
Anglia ſedi Apoſtolicæ recôciliatur, 137. maior pars Angliæ fidei Catholicæ addicta, 159.
Annæ Bolenæ mater, 14. pater, 15. habitus corporis & mentis, 16. educatio, 17. aſtutia, ibid. aborſus, 85. inceſtus cum proprio fratre, 86. adulteriũ cum alijs quatuor, ibid. Hæc *Viatum* amabat, 20. pro meretrice paſſim habebatur, 22. appellatur *Hackney* & mula regia, 17. probatur eſſe *Henrici* filia, 18. ablegatur ab Aula, & iterum reuocatur, 31. fuit Lutherana, 17. Incarceratur, 86. morte propter inceſtum & adulterium, vna cum adulteris ſuis, plectitur, 87.
Anna Cleuenſis quarta Henrici vxor, 92.
Antonius Bonuiſius, 127.
Arthurus nubit Catharinæ, 2.
Ariſtocratia, 104.
Sex articuli, 87.
Arma pro fide ſumpta, 88. 117. 178.

B

BArbara Elizabethæ inhumanitas, 178.
Brandonij rabies, 49.
Brianũs factus vicarius inferni, 16.
Bucerus, 121.

C

CAmeracenſe colloquium, 34.
Campegius in Angl. appu

appulit, 29. ad Papam ſcribit, ibid. adijt Reginam, 30. de cauſa cognoſcit, 34. eius excuſatio, 47. reuocatur, 50.

Caluiniſtarum primi ritus, 111. ſecundi ritus, 112. eorum lex de matrimonio, 113. furtum, 126. blaſphemia, 145. Qui ſunt ad Caluiniſmum procliuiores, 170.

Carceres noui conſtruuntur, 190.

Catharinæ ſponſalia, 2. mores & inſtituta, 5. mæror, 29. reſpõſum ad Legatos Papæ, 30. prouocatio ad Papam, 75. ſupplicatio. ibid. humilitas, 36. aduocati, 43. Epiſtola ad Henricum, & mors, 85. an fuerit ab Arthuro cognita, 43. cum ſeq. qui, libros pro illa ſcripſerunt, 55.

Cæcilius, 147.

Clemens ſeptimus, & eius reſponſum, 25. delegat cauſam, 27. delegatorum ſententia, ibid. eius interlocutio, 26. 33. ei obreptum, 27. eius pœnitentia, 28. cauſam ad ſe reuocat, 49. profert ſententiam pro matrimonio, & excommunicat Henricum, 67.

Clerus nouus ab Elizabetha creatur, 162. eorum gradus, 163. forma ordinandi huius Cleri, 165. ex quibus hominibus componitur, 167. de eorum veſtitu, 169. de nuptijs quamprimũ cogitant, 167.

Clero mulcta indicitur, 59.

Concilium nouum, de mittendis Catholicis in exilium, 197.

Confeſſores, 23. antiqui extincti, 190.

Conſiſtorium, 162.

Couerdalli Caluiniſtæ inſana concio, 128.

Cranmerus fit Archiepiſcopus, 57. præmeditatum eius periurium, 58. aſſentatio, ibid. ſententiã profert de diuortio, 72. efficitur primò, Henricianus, poſtea Luthera-

theranus,poſtremò Sacramentarius,115. inconſtantia eius & mors, 135.

Cromuellus, 89. eius hypocriſis, 91. & barbara immanitas, 94. lex eius, ibid mors, 95.

D

Diſputatio cum hæreticis, 121. 122.

Diuortij prima patefactio, 11. impij & indocti diuortio fauebant, 21.

E

EDicta minaciſſima contra Cathol. 189.

Edouardus Seymerus, Regis auunculus & protector, 109. ſupplantatur, 118. ſecuri percutitur, 131.

Edouardus ſextus naſcitur, 89. regnat, 107. ablata ſunt ab illo, verbum Dei, ſanctorũ imagines, Euchariſtiæ ſacrificium, ſacra lingua, 110. 111.

P. Edmundus Campianus capitur, 190. eius martyrium, 191.

Elizabetha, quæ iam regnat naſcitur, 73. illegitima pronũciatur, 68. regnat, 145. Epiſcopi recuſant eam conſecrare, 146. ſuſcipit iuramentũ de fidei Catholi. defenſione, ibid. delegat ſpiritualem iuriſdictionem laïcis, 150. omnes Eccleſiaſticas poſſeſſiones proprijs vſibus addicit, 152. Tacita nuptiarum ſpem multis facit, 154. clerum viſitat, 160. clerum nouum creat, 162. eſt ſerua flagitiorũ, 182. ſe facit ſupremũ Eccleſiæ caput, 183. habet naturalem prolem, 186. diſpenſat de ieiunio, 172. prȩſcribit normam in fide clero, 173. fœdus init cum omnibus regũ rebellibus, 174. deliberatur in Concilio Trid. de illa excõmunicãda, 177. Eius iactantia, 163. hypocriſis & mendacium, 164. vafricies, 170. natiuitatis eius feſtum celebrius omnibus Chriſti feſtis, 171. barbara eius

in

in Reginam Scotiæ inhumanitas, 178. depriuatio & excommunicatio eius, 182. conſiliarij eius, nullam de religione habent curam, 196.

Elſtoni Franciſcani preclarũ reſponſum, 75.

Epiſcoporum nomina & numerus qui mortui ſunt in vinculis, 157.

Epiſcopi parlamentarij, 166. ſunt lupi, 167.

Excuſatio heretici iam victi, 122.

Excõmunicatio Henrici octaui, 67. & Elizabethæ, 182.

Exules ob fidem, 124. 158. 198. 201. 202.

Eorum bona confiſcantur, 187.

F

Facinus non immitandum, 161.

Ferdinandi imperat. literæ ad Elizabethã, 177.

Foxius, 21.

Frãciſcus Engelfild, 133.

Fraus legiſlatorum detegitur, 148.

G

Gallorum ſermones, 17.

P. Gaſparis Hayuodi apprehenſio, & circa illum acta, 193.

Gilbertus Leuerus multa pro religione patitur, 130.

H

Henrici octaui nuptiæ cum Catharina, 4. luxuria, 5. diſſimulatio, 13. amor cæcus, 19. heſitatio, 22. ſpes, 23. mendacium, 24. 60. iuramentum, 30. oratio in iudicio, 35. hypocriſis, 50. 65. largitio, 53. occultæ cum Anna Bolena nuptiæ, 60. excommucatio, 68. nuptiæ in vigilia Paſchatis, 73. vxores adulteræ, 98. dolus & fraus, 100. ſtudia, 102. ebrietas, 103. abdomen, 105. deſperatio, ibid. liberi, ibid. Thomã Morum ad ſuas partes trahere cupit, 22. perterrefacit Papam, 24. iudices petit, ibid. vult fratrem nubere ſorori, 32. legatorum

torum eius petitio & minæ, 33. a Deo derelinquitur, 57. proxima die poſt vxoris morté nubit alteri, 87. tentat eccleſiæ reconciliari, 97. adorat Euchariſtiá, 103.
Henricus Ortonus, 198.
Hæretici vercipelles, 164. diſſentiunt, ibid. comburuntur, 165. eorum afflictiones poſt excõmunicationem, 185 eorum ſumma iniquitas, 199.
Hiberni Catholici, 162.
Hoperus Caluiniſta, 128.

I

IEiunium Anglicanũ, 172. ieiunium Cecilianum, ibid.
Ioannis Roffenſis oratio ad iudices, 45. fit Cardinalis, 78. martyrium 79.
Ioannes Dudleius, 118. fœdifragus, & Comitis Leiceſtrenſis pater, 119. eius aſtutia, & ambitio, 131. mors, & pœnitentia, 133.
Ioliffus, 127.
Inhumanitas Elizabethæ, 178.
Inquiſitio tyrannica, 194.
Iudicum iniquitas, 46.
Iuditium cuiuſdá conſiliarij Elizabethæ de libro contra Iuſtitiá Britannicam, 204.
Iuſtitia Dei, 108. 132.

L

LAïci ſoli de fide decernunt, 153.
Latimerus, 115. eius Apoſtolatus, 116.
Libri pro, & contra diuortium, 21. pro matrimonio Catharinæ, 46.
Libri à Catholicis Anglis contra hęreſim ſcripti, 158.
Lis clero indicta, 59.
Leceſtrenſis Comes & eius crudelitas, 206.
Lex nuptiarum, 93. lex noua, 98. de poteſtate Regia in clerum, 149. de eligendis vxoribus Preſbyterorũ, 168. leges nouæ latæ in Catholicos, 186.

186. 189. leges nouæ & crudeliores prioribus, 202.

D. Laburni confeſſio & Martyrium, 192.

M

Maria Henrici octaui filia naſcitur, 4. eius ſponſalia, 7. educatio, 5. quinque principes eius nuptias expetunt, 6. regnat, 133. victoria & geſta eius, 134.

Mariæ Reginæ Scotiæ in Angliam aduentus, 177. barbara Elizabethę erga eam inhumanitas, 178.

Maria Bolena, 15. fit Henrici concubina, 17. inuidia eius in Annam ſororem, 22.

Marcus Conſtantius, 123.

Margareta Mori filia, 82.

Martyriũ matris Card. Poli, 96. item multorũ Sacerdotum, 191.

Miſſam audientibus, vel facientibus, mulcta indicitur, 157.

Miraculum, 84. 124. 187

Monaſteriorum viſitatio, 84. & eorum euerſio, 90.

Monachorum ac ſacerdotum cõiugia, 120.

Mulcta, 161.

N.

Northumbriæ Comitis Martyrium, 178. alterius Northumbriæ comitis incarceratio, & interfectio, 195.

O

Oratio legati Cæſaris, 28. item Tarbienſis Epiſcopi, 11.

Oxonia Henrico refragatur, 52.

P

Papa, 75. illi abrenunciatur, 76. duobus nuncijs admonet Elizabetham, 175. Anglos ad generale concilium inuitat, ibid. omnia ab illo benedicta prohibentur, 186.

Paraſiti, 104.

Pecuniæ pretium minutum, 125.

Perſecutio, 73. 74. 75. 89. 93. perſecutiones ob Põtificis ſententiã contra Elizabetham, 185 ob libros cõtra hæreſim & hęreticos ſcriptos, 204.
Perſecutorum ingens ſæuitia, 190. fraudes, 197.
Petrus Martyr, 121. fit Caluiniſta, ibid.
Pij 5. acta in Elizabetham, 181.
Plebei virgis cæſi, 193.
Polus Archiepiſcopatum reſpuit, 57. fit Cardinalis, 124.
Poineti Caluiniſtæ adulterium, 127.
Prælati Reginales, 166.
Preſbyterorũ filij, ſunt baſtardi, ſecundùm hodiernas leges Anglicanas, 169. eorum vxores ab omnibus cõtemnuntur, ib. Preſbyteri ſchiſmatici, vno eodémque die, & Miſſam & cœnam peragunt, 161.
Procerum vexatio, 195.
Proteſtantium Synagoga, 67.
Puritanorum noua ſecta, 188.

R

Res ſtupenda, 65.
Romanæ Eccleſiæ ſplendor, 70.

S

Sacrilegij pœna, 98.
Sæuitũ in cęlites, 91.
Schiſmatis prima initia, 9. progreſſus, ibid. ſchiſma proclamatũ, 69.
Schiſmatici iuramenti forma, 147. poſtea corrigitur, 149. Principes laïci ab hoc iuramento excipiuntur, 156.
Seminarij Anglorum initiũ, 178. 179. initia ab hæreticis contẽpta, 180.
Senatus Regij ſtudia, 95.
Seniores, 162.
Stephanus Gardinerus, 17, legatus ad Papã, & legationis capita, 24. factus Vintoniẽſis Epiſcopus, 52.
Supremi capitis titul9, à quo fundamento, 59.

T

Tarbienſis Epiſcopi oratio, 11.

Tho

Thomas Arundellius, 120.
Thomas Bolenus cõfitetur Annam Bolenã eſſe Henrici filiam, 18.
S. Thomæ Cantuarienſis peccatum, 92.
Thomas Morus, 21. Cancellarius factus, 52. mũdus illi carcer, 74. ei9 laudes, 78. tentatur ab vxore, 80. reſpondet ſapienter, facetè, grauiter, acutè, ibid. ſcribit multos libros in carcere, ib. cõſilium eius, 81. reddit rationem fidei ſuæ, 82. Martyrium eius, ibid.
Thomæ Seimeri hiſtoria, 116.
Thomas Viatus Annam, Elizabethæ matrẽ vitiauit, 19.
Templa multa per aliquot menſes in Anglia clauſa, 160.
Theſauri quantitas ex ſacris locis corraſa, 92.

V

Varami Archiepiſcopi Cantuariẽſis mors, 57.
Viſitatio Monaſteriorum & eorũ euerſio, 84.
Volſæi mores, 7. Eccleſiaſticæ dignitates, ibid. legatio, 14 reditus, 20. fluctuatio, 23. confeſſio & adulatio, 51. mors & vox pœnitentis, 56. Ambiat ſummum Pontificatum, 8. Caroli 5. erga eum obſeruãntia, ibid. ſpoliatur, 52.

NOMINA EORVM QVI PRO DEfenſione primatus Romanæ Eccleſiæ, per martyrium extincti ſunt, ſub Henrico octauo Angliæ Rege.

Anno 1535.

Ioannes Honghtonus.
Robertus Laurentius.
Auguſtinus Vvebſterus, Carthuſianorum Priores.
Humphredus Midelmorus.
Gulielmus Exmeuus.
Sebaſtianus Nudigatus, Carthuſiani Monachi.
D. Raynoldus, ordinis S. Brigittæ, & S. Theolog. Doctor.
Ioannes Hallus, Presbyter.

Ioannes Roſſenſis, Cardinalis.
Thomas Morus, paulò ante Angliæ Cancellarius.

Anno 1537.

Antonius Borbus, Frāciſcanus in carcere ſtrangulatus.
Circa *quod tempus, perierunt inedia & carceris ſqualore,* 32 *Franciſcani, & nouem* Carthuſiani *Monachi.*
Ioannes Rocheſterus.
Iacobus Vvarnettus, Carthuſ.

Anno 1538.

Forreſtus, Frāciſcanus, qui fuit ſimul & ſuſpenſus & combuſtus.
Ioannes Becke, Abbas Colceſtrenſis.
Hugo Ferendonus, Abbas Redingenſis.
Gulielmus Vvhyttus, Abbas Glaſſenburienſis.
Ioannes Ruggus, Presbyter.
Gulielmus Onionus, Presbyter.

Anno 1539.

Thomas Abellus, Presbyter.
Edouardus Pouellus, Presb.
Richardus Fetherſtonus.
Prior Dancaſtrenſis.
Egidius Heronus nobilis.
Monachus Vveſtmonaſterięſis.
Clemens Philpotus.
Iaruius Careu,
Franciſcanus quidam.
Ioannes Croftus.

Anno 1541.

Gulielmus Hornus Carthuſ.

Anno 1543.

Germanus Gardinerus.
Ioannes Larcus, Presbyter.
Iacobus Singletonus.
Gulielmus Asbius.
Ioannes Risbeus,
Thomas Ricus.

NOMINA MARTYRVM, QVI SVB ELIZABETHA DICTI HENRICI *filia, pro Catholicæ fidei defenſione, glorioſè mortui ſunt.*

Anno 1570.

I*Oannes Feltonus, nobilis.*

Anno 1571.

Ioannes Storeus, I. C. *Doctor.*
Thomas Perceus, Northumbriæ Comes.

Anno 1573.

Thomas Vvodhoſius, Presb.

Anno 1577.

Cuthbertus Mainus, Presb. & primus Seminariorū martyr.

Anno 1578.

Ioannes Nelſonus, Presbyter.
Thomas Shervvodus, laicus.

1581.

Euerardus Hanſeus, Presb.
P. Edmundus Campianus, ex ſocietate Ieſu Presbyter.
Rodolphus Sheruinus, Presb.
Alexander Briantus, Presb.

Anno

Anno 1582.

Ioannes Painus, Presbyter.
Thomas Fordus, Presbyter.
Ioannes Shertus, Presb.
Robertus Ionſonus, Presbyter.
Gulielmus Philbeius, Presb.
Lucas Kirbeius, Presbyter.
Laurentius Ionſonus, aliàs Richardſonus, presbyter.
Thomas Cotamus, ~~[illegible]~~ ſocietatis Ieſu & Presbyter.
Iacobus Tompſonus, Presbyter.
Gulielmus Lacius, nobilis & Presbyter.
Richardus Kirkemãnus, Presb.
Gulielmus Hartus, Presbyter.
Richardus Thirkellus, Presb.
Iacobus Laburnus, nobilis.

Anno 1583.

Gulielmus Carterus, laicus.
Ioannes Bodeus, I.V. ſtudioſus.
Ioannes Sladus, ſtudioſus.

Anno 1584.

Georgius Haddocus, presb.
Thomas Emerfordus, Presb.
Iacobus Fennus, Presb.
Ioannes Nutterus, Presb.
Ioannes Mundinus, Presb.
Iacobus Bellus, Presbyter.
Ioannes Finchius, laicus.

Anno 1585.

Thomas Alfeldus, Presbyter.
Richardus Vitus, ludimagiſter
Thomas Vvebleius, laicus.

NOMINA EPISCOPORVM QVI *in carcere vel in exilio pro eadem cauſa mortui ſunt.*

Nicolaus Hethus, Archiepiſcopus Eboracenſis & Cancellarius.
Edmundus Bonerus, Londinenſis.
Ioannes Vitus, Vintonienſis.
Cuthbertus Tunſtallus, Dunelmenſis.
Ogelthropus, Carliolenſis.
Richardus Pateus, Vigorniẽſis.
Radulphus Baynus, Lichfildienſis.
Thomas Thurlebeius, Elienſis.
Ioannes Polus, Petroburienſis.
Burnus, Bathonienſis.
Cuthbertus Scottus, Ceſtriẽſis
Thomas Vatſonus, Lincolnienſis.
Troubielfieldus, Exonienſis.
Thomas Golduellus, Aſſaphenſis.

His addi poſſunt.

Ioannes Fecnamus, Abbas Vveſtmonaſterij.
Catherina Palmera, monialiũ S. Brigittæ, Prioriſſa.
Elizabetha Creſnera, monialium S. Dominici, Prioriſſa.
Item, decem Cathedralium Eccleſiarum Decani, & totidem

Ar

Archidiaconi, & infinitus penè numerus omnium Ordinũ ætatum atque ſexuum, qui vel domi per carceres, vel foris per exilium, extincti atque conſumpti ſunt.

Errores in hunc modum corriguntur.

Folio	error	correctio.
7. b	irrepiſſet	irrepſiſſet
34. a	pruari	priuari
52. a	relegatur	relegatur
53. b	aliarum	aliorum
54. b	quæſti	queſti
96. a	Tertulianus	Tertullianus
69. b	ſequabantur	ſequebantur
ibid.	ſeperauit	ſeparauit
93. a	nuptæ	nupta
110. a	Mtſſa	Miſſa
113. b	legerat	legerant
116. a	pareretur	pateretur
121. a	De Eucbariſtiæ	De Euchariſtia
122. a	exhibilationibus	exſibilationibus
136. b	orationi	oratione
138. b	Regnum	Regum
Ibid.	ſummo Papæ	ſanctiſſimo
ibid.	ſacrum	ſacram
139. b	vt	&
140. a	vlla	vllo
150. b	ſtabilitatam	ſtabilitam
152. a	eſſe	eſſet
162. b	Zuingliorum	Zuinglianorum
171. a	quæritant	quæritent
195. b	læthalas	læthales

FINIS.

[illegible]
[illegible]